

SPOMINSKA OBELEŽJA PRIPOVEDUJEJO

Literarni natečaj

Šolsko leto 2022/23

SPOMINSKA OBELEŽJA PRIPOVEDUJEJO LITERARNI NATEČAJ, ŠOLSKO LETO 2022/2023 (elektronska verzija knjige)

Urednik: dr. Alojz Šteiner

Jezikovni pregled: Tamara Škraban

Oblikovanje in računalniški prelom: Video Studio Signal d. o. o.

Naslovnica in hrbtna stran: foto Dani Mauko, oblikovanje Miha Vöröš - Studio Signal

Fotografije: Dani Mauko, Janez Kološa, Jože Pojbič in avtorji prispevkov

Izdajatelji in založniki: Domoljubne in veteranske organizacije iz Pomurja:

- Domoljubno krajevno združenje Puconci
- Društvo vojnih invalidov Pomurja
- Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje
- Prekmursko društvo general Maister Murska Sobota
- Zveza slovenskih častnikov, območna združenja v Pomurju
- Zveza veteranov vojne za Slovenijo, Pokrajinski odbor in območna združenja v Pomurju
- Zveza združenj borcev za vrednote NOB, Pokrajinski svet za Pomurje in združenja v Pomurju

Produkcija: Video Studio Signal d. o. o., Murska Sobota

Naklada: 150 USB nosilcev

Murska Sobota, 2023

Vse pravice pridržane. Noben del te publikacije ne sme biti reproduciran, shranjen ali prepisan v katerikoli obliki oziroma na katerikoli način, bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali kako drugače brez predhodne pridobitve soglasja lastnikov avtorskih pravic, tj. izdajatelja.

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Univerzitetni knjižnici Maribor
821.163.6-93-82(0.034.2)

LITERARNI natečaj (2022-2023 ; Pomurje)

Spominska obeležja pripovedujejo [Elektronski vir] : Literarni natečaj : šolsko leto 2022/2023 / [urednik Alojz Šteiner ; fotografije Dani Mauko ... [et al.]. - Pomurje : Domoljubne in veteranske organizacije, 2023

ISBN 978-961-96267-0-2

1. Gl. stv. nasl. 2. Šteiner, Alojz

COBISS.SI-ID 153041667

30 / **ZVEZA VETERANOV
VOJNE ZA SLOVENIJO
1993 - 2023**

**Posvečeno 30. obletnici delovanja
Zveze veteranov vojne za Slovenijo**

KAZALO

Kolofon	2
Posvetilo	3
Kazalo	4
BILTEN LITERARNEGA NATEČAJA 2022/2023	
Alojz Šteiner Uredniški uvodnik – peti izdaji na pot	7
Organizatorji literarnega natečaja 2022/2023 – domoljubne in veteranske organizacije Pomurja	10
Alojz Šteiner O literarnem natečaju v šolskem letu 2022/2023	14
Alojz Šteiner Primerjalni statistični kazalniki dosedanjih literarnih natečajev	17
Alojz Šteiner Pregled mentoric po šolah in mentorstvih avtorjem	19
Alojz Šteiner Pregled nagrajenih prispevkov in prejemnikov medalj.....	21
PRISPEVKI LITERARNEGA NATEČAJA 2022/2023	
Prozni prispevki dijakov gimnazij	
Adam Žižek, Osamosvojitvena vojna v Prlekiji	29
Živa Dogar Vojna je spopad	35
Klara Janža Odisejada mojega dedka	38
Asja Hozjan Ko gledam begunca – vidim človeka?	58
Kejša Štertak Prizadevanje Pomurcev za samostojno slovensko državo v 20. stoletju	66
Prozni prispevki učencev 7., 8. in 9. razreda osnovne šole	
Daša Kovačič Spominski park Hrastje – Mota	69
Irenej Roškar Preizkušnja poguma za domovino	73
Ajda Šebjanič Pomurci za samostojno slovensko državo	76
Jakob Vuk »Do uspeha smo lahko prišli le enotni in združeni«	81
Lana Čolnik Intervju z mojo babico o osamosvojitveni vojni	90
Zala Rauter O osamosvojitveni vojni govorimo premalo	94
Teo Vohar Kdo je bil Branko Bernot – Aljaž?	100
Klara Olaj Pripoved veteranov vojne za Slovenijo	102
Neja Tratnjek Ponosna sem, da sem Slovenka	106
Lana Ficko in Intervju z babicama, ki sta doživeli vojno	108
Zala Gjergjek	
Tia Tomanič Domovina je moja varnost	113
Lana Sovič Ljudje in dogodki iz naše preteklosti se morajo ohranjati	114
Brina Kosi Slovenija nam nudi vse, kar potrebujemo	115
Sofija Jurjovič Pismo domovini	116
Prozni prispevki učencev 4., 5. in 6. razreda osnovne šole	
Bine Štefanec Osamosvojitve Slovenije	118
Nejc Čonč Pogumen mladenič iz mlina	120
Isabell Vidonja Intervju z mojo babico	121
Tijana Lovenjak Moja babica v času vojne za Slovenijo	123
Aleks Nemec Zračni napadi	125

Gaia Kosec	Uničenje v Gornji Radgoni	126
Lana Babič	Nevarna vožnja z avtobusom	127
Pesmi učencev 7., 8. in 9. razreda osnovne šole		128
Pia Pintarič	Vklesano je	129
Živa Pintarič	Veriga	131
Iva Merčnik	Osamosvojitvena vojna v Gornji Radgoni	133
Tia Golinar in Brina Horn	Začetek moje države	134
Vid Jeneš	Naš narod	136
Liana Hajdinjak	Moje Prekmurje	137
Zarja Zupančič Rous	Soldat	138
Aneja Marinič	Naša Slovenija	139
Anže Klun	Samostojnost	140
Nadja Kapun in Ivana Gorza	Ti naša Slovenija	141
Tijana Rožanc	Naša domovina	142
Selina Rac	Prekmurci	143
Zoja Benko	Svoboda	144
Jure Sagaj	Slovenija	145
Aleksija Koller in Lia Cör	Junak	146
Ana Zelko	Vojna	147
Pesmi učencev 4., 5. in 6. razreda osnovne šole		148
Nika Modlic,	Slovenska vojna	149
Eva Mikolič in Taja Marič	Grivasti vojak	150
Gabrijela Makovec	Slovenski vojaki	151
Mila Šimonka	Vojaki, junaki	152
Eva Mulec	Vojaki	153
Neja Ostrc	Vojaki	154
Taj Frčko	Slovenija	155
Mila Veren	Strah	156
Jernej Jurjovič	Veličastna domovina	157
Dorotea Kermek	Vojaki	158
Iva Vogrinčič in Neja Jančarič,	Čas trpljenja	159
IZBRANI NAGRAJENI RAZISKOVALNI NALOGI POMURSKIH AVTORJEV		160
Nika Perš in Mila Temlin	Zaklonišča v Murski Soboti	161
Nika Nemeč in Taja Novak	Vloga Pomurk v slovenski osamosvojitveni vojni	194
Foto galerija predhodnega natečaja		233

SPOMINSKA OBELEŽJA PRIPOVEDUJEJO

BILTEN LITERARNEGA NATEČAJA 2022/2023

Dr. Alojz Šteiner, urednik

Foto: D. Mauko

Uredniški uvodnik – peti izdaji na pot

Spoštovani bralec in bralka ter raziskovalci

Literarne natečaje Spominska obeležja pripovedujejo smo začeli leta 2017 in prvo publikacijo izdali leta 2018. V šestih letih smo izpeljali pet natečajev in izdali prav toliko publikacij. Med temi sta bili dve tiskani in tri v elektronski verziji, kar kaže na zanimivo razvojno pot in prilagajanje populaciji, ki raziskuje in spoznava našo preteklost, si ustvarja svoj pogled nanjo ter z lahkoto posega po sodobnih informacijskih orodjih v dobi digitalizacije. E-knjige so namreč lažje in predvsem hitreje dostopne preko spletnih brskalnikov in virov, kar je v množtvu informacij pomembno, pa tudi zahtevno zlasti v pogledu izbora verodostojnih virov, njihove medsebojne primerjave in preverjanja dejstev. Lažja in hitrejša dostopnost je tako samo navidezna prednost nasproti izzivu ohranjanja resničnosti. K temu publikacije Spominska obeležja pripovedujejo prispevajo pomemben nabor odkritih ali potrjenih spoznanjih in vedenj o zgodovinskih dogodkih. Obenem pa nudijo svojevrstno učenje ali kazanje raziskovalne poti za učence in dijake pa tudi njihove mentorje.

Organizacijski pristop literarnega natečaja domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja v šolskem letu 2022/23 je bil takšen kot v predhodnih letih. Odziv v prvem pokoronskem letu pa je bil boljši kot pri predhodnem natečaju. Štiriinpetdeset učencev iz dvanajstih osnovnih šol in pet dijakov iz dveh pomurskih gimnazij je prispevalo triinpetdeset prispevkov. Med njimi je šestindvajset proznih del in sedemindvajset z domoljubno in spominskim obeležjem posvečeno tematiko. Število mentoric mladim avtorjem se je povečalo na devetnajst. Dodati je treba, da poleg mentoric med mladimi ustvarjalci prevladujejo učenke in dijakinje, pa tudi mirovna naravnost vseh prispevkov. Med avtoricami in avtorji zasledimo tudi tiste, ki so sodelovali že na predhodnih natečajih in teh je bilo tokrat štirinajst. Zaključna javna prireditev s podelitvijo digitalnih publikacij, medalj za najboljše ocenjene prispevke, priznanj in zahval, bo 25. maja 2023 v Domu kulture v Puconcih. Sklepna strokovna ekskurzija za avtorje prispevkov in mentorice pa 2. junija 2023 z ogledom muzeja in rudnika v Velenju ter posebne zbirke v osnovni šoli na Cerkvenjaku.

V izogib pomisleku, zakaj so objavljene tudi pesmi, ki se neposredno ne nanašajo na spominska obeležja, je treba, tako kot pri predhodnem natečaju, ponoviti, da gre tudi v pričujoči publikaciji za kombinacijo z obeležji povezanih zgodb, esejev in intervjujev ter pesmi. Slednje so pretežno domoljubne, ker se osnovnošolci z zgodovino slovenske države, njenim nastajanjem in osamosvojitvijo v izobraževalnem procesu srečajo proti koncu osnovnošolskega izobraževanja. Do takrat pa so deležni zlasti domovinske vzgoje in etike ter domoljubja. Tako se »predhodno« spoznavanje domovine in njene lokalne zgodovine pretežno uveljavlja preko domovinske vzgoje in etike. K zapolnitvi te vrzeli ali bolj zgodnejšemu spoznavanju slovenske zgodovine, prispevajo tudi literarni natečaji. Njihov nabor tem, povezanih z zgodovino nastajanja slovenske države, pa je okvir, znotraj katerega mladi avtorji samostojno in brez omejitev izbirajo vsebine raziskovanja in pisanja. Tako se v publikaciji že drugo leto zapored pojavljajo prispevki o beguncih zaradi vojne. Mladi pišejo in gledajo drugače na svet in preteklost pa tudi domoljubje. Pri tem izstopa skrb za ohranitev domovine z mirom, brez nasilja, izključevanja in vojnega uničevanja ter razčlovečenja vojakov ali celih generacij. Upal bi si trditi, da spoznanja iz literarnih natečajev Spominska obeležja pripovedujejo, kar kličejo po dopolnitvah učnih programov izobraževalnih institucij, ali vsaj prilagajanju šolskih koledarjev izvajanja zgodovinskih ur.

Pričujoča publikacija je sestavljena iz štirih delov. V prvem delu je bilten literarnega natečaja z informacijami o razpisu, delu natečajne skupine, pregledom prejemnikov medalj ter pregledom mentoric po mentorstvih in šolah in primerjalnim pregledom statističnih podatkov. V drugem delu so predstavljeni prispevki avtorjev proznih del v treh kategorijah, in sicer gimnazijci, osnovnošolci III. in II. izobraževalnega obdobja. V tretjem delu so predstavljene pesmi, ki so jih oblikovali osnovnošolci v obeh udeleženi kategorijah. Vsi prispevki so nanizani po razvrstitvi, ki jo je opravila natečajna skupina. V četrtem delu kot posebni dodatek publikacije objavljamo še dve zgodovinski raziskovalni nalogi. Prvo sta že leta 2021 sestavili dve osnovnošolki iz prve murskosoboške osnovne šole in govori o predvojnih zakloniščih v Murski Soboti. Drugo sta leta 2023 oblikovali dve srednješolki iz murskosoboške ekonomske šole, in sicer o vlogi Pomurk v slovenski osamosvojitveni vojni. Obe sta bili zmagovalki v svoji kategoriji na regijskem srečanju mladih raziskovalcev Pomurja. Še več, prva je dobila dve zlati priznanji tudi na državnem in bronasto na meddržavnem tekmovanju. Druga

pa je v času nastajanja tega uvodnika še vedno v postopku evalvacije na državnem tekmovanju.

Obe objavljeni raziskovalni deli, pa tudi nekateri eseji iz literarnega natečaja, kažejo in potrjujejo, kako pomembno je, da imamo v pokrajini ob Muri širok nabor virov o osamosvojitvenih prizadevanjih in dostopnost tudi na svetovnem spletu. Kjer teh ni, tudi zgodovinski spomin lažje tone v pozabo in iz vedenja mlade generacije.

Literarni natečaji in publikacije o nastalih delih so se v preteklih letih uveljavili. Mogoče dosegli tudi raven, ko so potrebne spremembe. Šole so pridobile izjemen nabor prispevkov o spominskih obeležjih v njihovih lokalnih okoliših in širše. Nastal je zavidljiv nabor proznih in pesniških del, temelječih na spominskih obeležjih in novejši zgodovini. Kazalniki o tem so predstavljeni v prvem delu te izdaje. Domoljubne in veteranske organizacije v Pomurju so bile intenzivno angažirane in povezane z uveljavljanjem poslanstva, ki ga zasledujejo literarni natečaj in publikacije Spominska obeležja pripovedujejo, skupaj z vsakokratnimi javnimi prireditvami o tem. Lahko smo ponosni, da smo tudi skozi omenjene aktivnosti prispevali k afirmiranju mladih, pa tudi k usposobitvi za ohranjanje pozitivnega zgodovinskega spomina. Vse, da ne bo pozabljeno.

Zahvaljujem se organizacijskemu odboru natečaja, članom natečajne skupine za opravljeno delo pri evalvaciji in izboru najuspešnejših prispevkov, lektorici Tamari Škraban, veteranu in fotografskemu zanesenjaku Daniju Mauku za nabor fotografij - skratka vsem, ki so sodelovali in brezplačno opravili pomembno delo. Posebej izražam zahvalo mentoricam, ki s svojim dobrovoljnim angažiranjem prispevajo k ohranitvi natečaja v množstvu razpisov in pristočasnih aktivnosti v šolah.

Ta publikacija, vključno z mojim prispevkom k njenemu oblikovanju, je posvečena 30-letnici delovanja Zveze veteranov vojne za Slovenijo.

Dr. Alojz Šteiner, urednik

ORGANIZATORJI LITERARNEGA NATEČAJA 2022/2023
DOMOLJUBNE IN VETERANSKE ORGANIZACIJE POMURJA:

ZVEZA VETERANOV VOJNE ZA SLOVENIJO, POKRAJINSKI ODBOR IN OBMOČNA ZDRUŽENJA
GORNJA RADGONA, LENDAVAL, LJUTOMER IN MURSKA SOBOTA;
POLICIJSKO VETERANSKO DRUŠTVO SEVER POMURJE;
PREKMURSKO DRUŠTVO GENERAL MAISTER MURSKA SOBOTA;
ZVEZA SLOVENSkih ČASTNIKOV, OBMOČNA ZDRUŽENJA GORNJA RADGONA, LENDAVAL,
LJUTOMER IN MURSKA SOBOTA;
ZVEZA ZDRUŽENJ BORCEV ZA VREDNOTE NOB, POKRAJINSKI SVET ZA POMURJE IN
ZDRUŽENJA GORNJA RADGONA, LENDAVAL, LJUTOMER IN MURSKA SOBOTA;
DRUŠTVO VOJNIH INVALIDOV POMURJA IN
DOMOLJUBNO KRAJEVNO ZDRUŽENJE PUČONCI

**PREDSEDUJOČI KOORDINACIJE DOMOLJUBNIH IN VETERANSKIH
ORGANIZACIJ POMURJA V LETU 2023**

Anton Kosi

E-pošta: anton.kosi1@siol.net

**ZVEZA VETERANOV
VOJNE ZA SLOVENIJO**

**POKRAJINSKI ODBOR ZVEZE VETERANOV
VOJNE ZA SLOVENIJO POMURJE**

Spletna stran:

<http://www.zvvs.si/?stran=poPomurje.html>

E-pošta: alozj47@gmail.com

OZVVS GORNJA RADGONA

Spletna stran: www.gornjaradgona.zvvs.si

E-pošta: info@gornjaradgona.zvvs.si

OZVVS LENDAVAL

E-pošta: info@lendava.zvvs.si

OZVVS LJUTOMER

Spletna stran: www.ljutomer.zvvs.si

E-pošta: info@ljutomer.zvvs.si

OZVVS MURSKA SOBOTA

Spletna stran: www.murskasobota.zvvs.si

E-pošta: info@murskasobota.zvvs.si

**POLICIJSKO VETERANSKO DRUŠTVO
»S E V E R« POMURJE**

Ulica arhitekta Novaka 5,

9000 Murska Sobota

Spletna stran: <http://www.sever-pomurje.si/>

E-pošta: sever.pomurje@gmail.com

Telefon: 00386 2 522 43 00

Fax: 00386 2 522 43 02

Predsednik: drago.ribas@gmail.com

Tajnik: a.bracko@policija.si

PREKMURSKO DRUŠTVO GENERAL MAISTER MURSKA SOBOTA

Kardoševa ulica 2,

9000 Murska Sobota

Spletna stran: <http://www.pdgms.si/>

E-pošta: info@pdgms.si;

pdgm.murska.sobota@gmail.com

Facebook profil:

[Prekmursko društvo General Maister](#)

ZVEZA SLOVENSkih ČASTNIKOV

OBMOČNA ZDRUŽENJA SLOVENSkih ČASTNIKOV V POMURJU

Regijski koordinator

e-pošta:

joze.roskar123@gmail.com

Spletna stran:

<http://www.zsc.si/zdruzenja/pomurksa-regija/>

OZSČ GORNJA RADGONA

Spletna stran:

<http://www.zsc.si/location/ozsc-gornja-radgona>

E-pošta: bogdan.sajnovic@gmail.com

OZSČ LENDA VA

Spletna stran:

<http://www.zsc.si/location/ozsc-lendava/>

E-pošta: robert.lenarcic30@gmail.com

OZSČ LJUTOMER

Spletna stran:

<http://www.zsc.si/location/ozsc-ljutomer/>

E-pošta: joze.roskar123@gmail.com

OZSČ MURSKA SOBOTA

Spletna stran:

<http://www.zsc.si/location/ozsc-murska-sobota/>

E-pošta: damijan.bras@gmail.com

**POKRAJINSKI SVET ZVEZE ZDRUŽENJ
BORCEV ZA VREDNOTE NOB POMURJE**

E-pošta: jprajner@gmail.com

ZDRUŽENJE ZB NOB GORNJA RADGONA

E-pošta: boris.edsidt@gmail.com

ZDRUŽENJE ZB NOB LENDAVA

E-pošta: borislav.budin@gmail.com

ZDRUŽENJE ZB NOB LJUTOMER

E-pošta: slavica.suncic@gmail.com

Facebook profil:

[Združenje borcev za vrednote NOB Ljutomer](#)

ZDRUŽENJE ZB NOB MURSKA SOBOTA

E-pošta: zveza.borcev@siol.net

DRUŠTVO VOJNIH INVALIDOV POMURJA

E-pošta: dvi.pomurja@zdvis.si

**DOMOLJUBNO KRAJEVNO ZDRUŽENJE
PUCONCI**

E-pošta: casar.jozef@gmail.com

O LITERARNEM NATEČAJU V ŠOLSLEM LETU 2022/2023

I. IZHODIŠČA IZ RAZPISA

1. Osnovni namen razpisa je tudi za šolsko leto 2022/2023 bil, da mladi spoznavajo spominska obeležja v svojem lokalnem okolju, jih raziskujejo in zberejo ter predstavijo njihovo zgodbo oziroma sporočilo ter dodajo svoja razmišljanja.
2. V posredovanih delih naj bodo v ospredju vrednote kot so ljubezen do domovine, svoboda in uporništvu proti zatiranju ter spoštljiv odnos do generacij in ljudi.
3. Osrednja tema 5. literarnega natečaja je **prizadevanje Pomurcev za samostojno slovensko državo v 20. stoletju**. Pri tem so organizatorji želeli, da mladi ustvarjalci povezujejo temo z domoljubjem in vsebinami ter obeležji o nastajanju slovenske državnosti v 20. stoletju, slovenskih vojakih skozi zgodovino in njihovem prispevku, pa tudi o obeležjih, ki jih pogrešamo.
4. Avtorji bi naj svoje prispevke usmerili zlasti v tista spominska obeležja v njihovem okolju, ki do sedaj še niso bila opisana.
5. V posredovanih izbranih delih ni bilo podatkov o avtorju ter njihovem mentorju, ampak je prispevek prepoznaven iz prijavnice in označene kodne oznake.
6. Vsak avtor je lahko sodeloval samo z enim proznim in pesniškim prispevkom. Posamični prispevek je lahko imel tudi dva avtorja. Dolžina prispevka ni bila omejena. Število prispevkov na šolo je bilo omejeno z izborom skupaj 10 del.

7. Prispevki se praviloma opremijo tudi s fotografijo (fotografijami) spominskega obeležja ali fotografijo intervjuvane osebe oziroma osebe o kateri je zapis spomina. Za posredovane fotografije je bilo treba navesti tudi avtorja (vir) fotografije.

8. ZVRSTI PRISPEVKOV:

a) prozna dela

1. intervju z udeležencem oziroma zapis spominov udeleženca,
2. doživljajski spis oziroma kratka zgodba povezana z razpisano temo,
3. razpravljalni esej povezana z razpisano temo,

b) pesmi

4. pesem, povezana z razpisano temo.

9. KATEGORIJE AVTORJEV:

- I. učenci drugega vzgojno-izobraževalnega obdobja OŠ – 4., 5. in 6. razred,
- II. učenci tretjega vzgojno-izobraževalnega obdobja OŠ – 7., 8. in 9. razred,
- III. dijaki vseh programov srednje šole.

10. Razpis je bil z vednostjo Območne enote Murska Sobota, Zavoda za šolstvo Republike Slovenije, v šole posredovan v začetku decembra 2022, rok za posredovanje prispevkov za natečaj pa je bil 30. januar 2023. Skupaj s prispevki mladih avtorjev so se zbirale tudi ustrezne izjave mentorjev in staršev s katerimi se organizatorjem natečaja dovoljuje uporabo imen in priimkov avtorjev in njegovega izdelka za javno obravnavo in publiciranje v skladu z določili literarnega natečaja ter ob tem uporabo imena in priimka ter strokovnega naziva mentorja.

II. O EVALVACIJI IN NAGRADAH

V razpisu je bilo določeno, da bo zbrane prispevke (brez oznak avtorjev, mentorjev in šol) pregledala posebna natečajna skupina, ki so jo po sklepu koordinacije domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja sestavljali:

1. Alojz Šteiner – vodja (upokojen doktor obramboslovja)
2. Ciril Magdič (upokojeni inšpektor policije)
3. Štefan Ftičar (upokojeni ravnatelj šole)
4. Franci Čuš (profesor na gimnaziji)

5. Alenka Kozar (profesorica na OŠ)
6. Bernarda Roudi (magistra na OŠ).

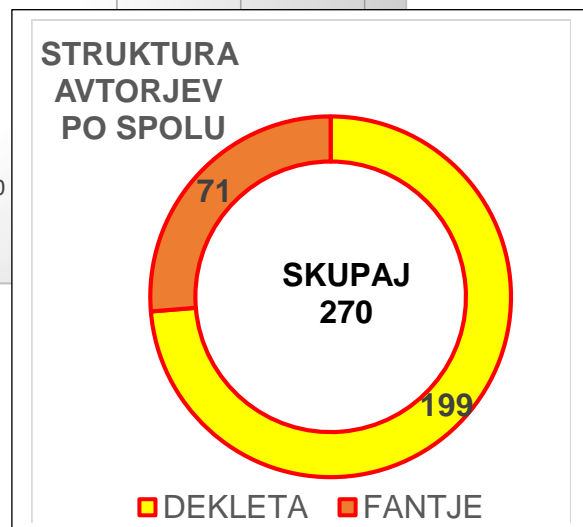
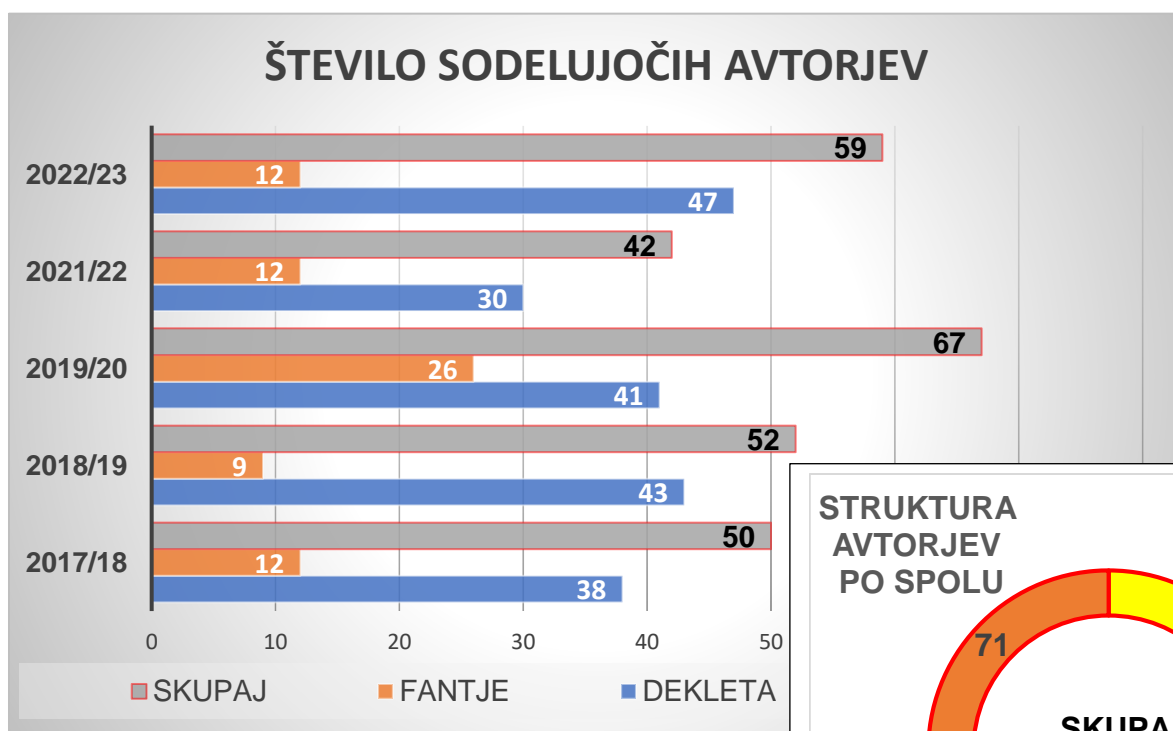
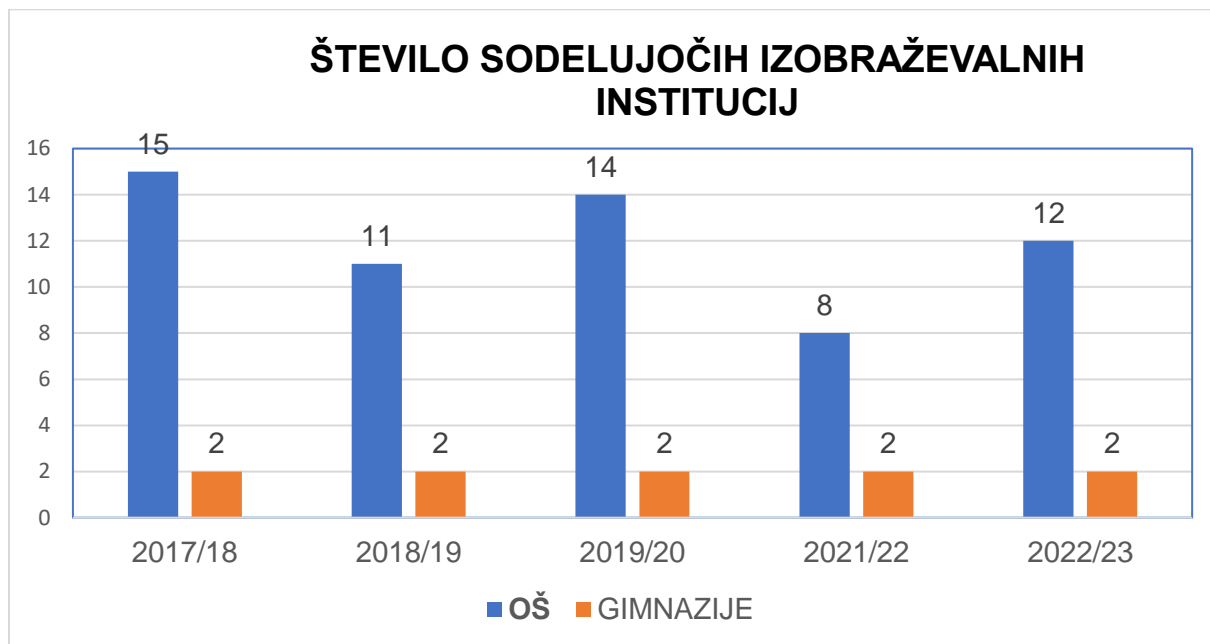
Postopek evalvacije je bil izveden v treh delih. V prvem delu (10. marca 2023) so bili na podlagi razdelanih meril izbirani posredovani prispevki, zatem je v drugem delu (do 20. marca 2023) potekalo posamično ocenjevanje prispevkov s strani članov natečajne skupine. Sklepni del je po ureditvi zbranih statistik potekal 3. aprila 2022. Pri tem je na podlagi zbranih ocen ocenjevalcev in izračuna srednje vrednosti dodeljenih skupnih ocen pripravljen izbor najboljših prispevkov po kategorijah prispevkov in avtorjih.

Kot omejitev pri ocenjevanju je bilo določeno, da posamezni člani natečajne skupine, ki so učitelji oziroma mentorji pri prispevkih iz šol, ki sodelujejo v natečaju, ne ocenjujejo prispevkov iz teh šol.

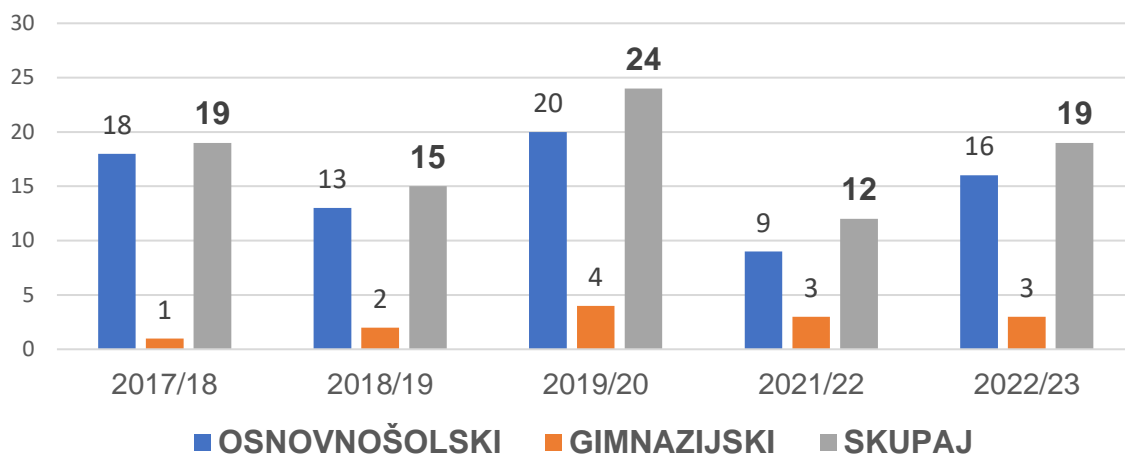
Vsi avtorji izbranih prispevkov bodo nagrajeni s priznanjem in povabilom na strokovno ekskurzijo. Avtorji, s strani natečajne skupine ovrednotenih najboljših prispevkov, bodo prejeli posebne medalje na javni prireditvi. Mentorji bodo prejeli pisne zahvale in povabljeni na strokovno ekskurzijo. Javna prireditev bo 25. maja 2023 v Puconcih, strokovna ekskurzija pa 2. junija 2023. Po zaključenem natečaju bo natečajna skupina izvedla še celovito analizo natečaja. Organizatorji sodelujočim v natečaju zagotavljajo tudi e-publikacijo na USB kartici.

Dr. Alojz Šteiner, vodja natečajne skupine

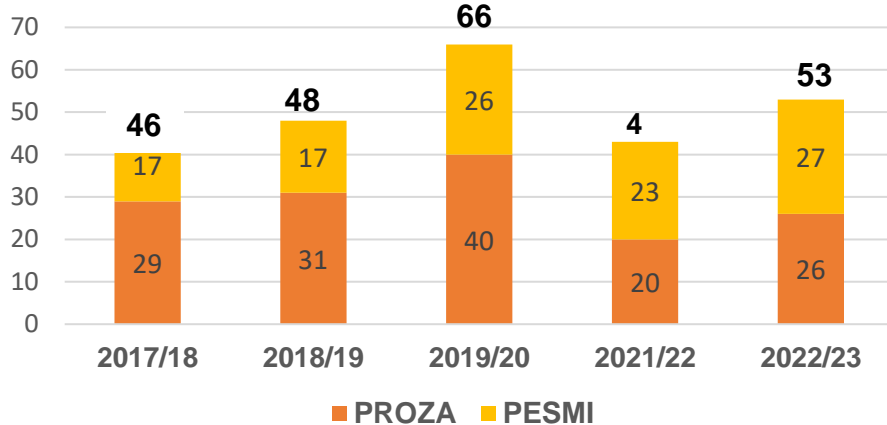
PRIMERJALNI STATISTIČNI KAZALNIKI DOSEDANJIH LITERARNIH NATEČAJEV

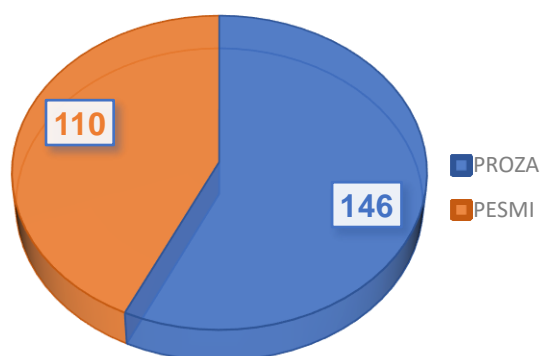
ŠTEVILO SODELUJOČIH MENTORJEV

ŠTEVILO PRISPEVKOV

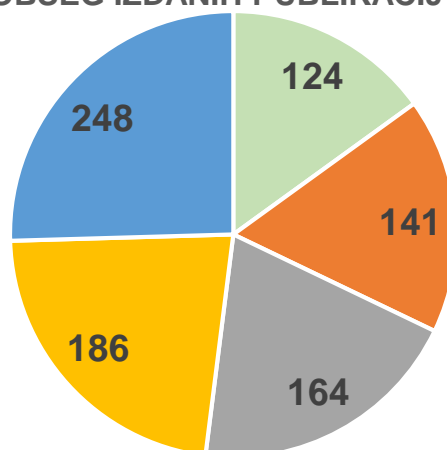

STRUKTURA PRISPEVKOV VSEH PETIH PUBLIKACIJ

SKUPAJ 256

OBSEG IZDANIH PUBLIKACIJ

VSEGA: 863 STRANI

■ 2017/18 ■ 2018/19 ■ 2019/20
■ 2021/22 ■ 2022/23

Dr. Alojz Šteiner, urednik dosedanjih publikacij

PREGLED MENTORIC PO ŠOLAH IN MENTORSTVIH AVTORJEM

Ime in priimek mentorice	Strokovni naziv	Šola	Avtorji in razred
Suzana RAUTER	prof. zgo. in geo.	Gimnazija Franca Miklošiča Ljutomer	Asja Hozjan, 2. l. Adam Žižek, 2. l.
Melita FRANKO	prof. zgo. in soc.	Gimnazija Murska Sobota	Živa Dogar, 1. l. Klara Janža, 1. l.
Tadeja FILO	mag. slo. in knjiž.		Kejša Štertak, 1. l.
Marjetka ERDELJI	predm. učiteljica slo.	OŠ Bogojina	Ajda Šebjanič, 9. r. Jakob Vuk, 9. r.
Tatjana ŠEBJANIČ	prof. zgo. in geo.	OŠ Gornja Radgona	Iva Merčnik, 9. r. Ana Zelko, 9. r. Zarja Zupančič Rous, 9. r.
Tamara KRANJC ROŠKAR	prof. slo. in tehn. in teh.		Anže Klun, 7. r. Irenej Roškar, 7. r.
Metka OHMAN	predm. učiteljica slo.	OŠ Ivana Cankarja Ljutomer	Pia Pintarič, 9. r. Živa Pintarič, 9. r. Jure Sagaj, 7. r.
Bojana PERGAR STOLNIK	prof. razred. pouka	OŠ Janeza Kuharja Razkrižje	Dorotea Kermek, 5. r. Gabrijela Makovec, 5. r. Nika Modlic, 5. r. Eva Mulec, 5. r. Neja Ostrc, 5. r. Mila Šimonka, 5. r.
Nataša PUŠENJAK	prof. razred. pouka	OŠ Janka Ribiča Cezanjevci	Lana Babič, 5. r. Nejc Čonč, 5. r. Gaia Kosec, 5. r. Aleks Nemec, 5. r.
Karmen RAUTER	prof. slo. in nem.		Zala Rauter, 8. r.
Zdenka ŠIPLIČ	učiteljica slo. in nem.	OŠ Kajetana Koviča Radenci	Klara Olaj, 8. r.
Alenka KOZAR	prof. slo.	OŠ Kapela	Lana Čolnik, 9. r. Daša Kovačič, 9. r. Aneja Marinič, 9. r.
Bernarda ROUDI	mag.		Taj Frčko, 5. r. Ivana Gorza, 7. r. Jernej Jurjovič, 5. r. Sofija Jurjovič, 7. r. Nadja Kapun in Tijana Rožanc, 7. r.
Nina BUDJA ZALOKAR	prof. razred. pouka		Taj Frčko, 5. r. Jernej Jurjovič, 5. r.

Ime in priimek mentorice	Strokovni naziv	Šola	Avtorji in razred
Metka ŠTUHEC	prof. geo. in zgo.	OŠ Križevci pri Ljutomeru	Brina Horn in Tia Golinar 9. r., Tea Vohar, 8. r.
Irena GRAŠIČ ARNUŠ	uni. prof. slo. in nem.	OŠ Kuzma	Lana Hajdinjak, 9. r. Vid Jeneš, 7. r. Selina Rac, 9. r.
Breda ŽUNIČ	prof. slo.	OŠ Mala Nedelja	Brina Kosi, 8. r. Lana Sovič, 8. r. Neja Tratnjek, 8. r. Tia Tomanič, 8. r.
Nina VIDONJA	prof. soc. in zgo.	OŠ Puconci	Zoja Benko, 9. r. Lana Ficko, 7. r. in Zala Gjergjek, 9. r. Tijana Lovenjak, 6. r. Isabell Vidonja, 6. r.
Bernardka JUREŠ	predm. učiteljica slov. in dom. vzg.	OŠ Tišina	Aleksija Koller in Lia Cör, 7. r. Eva Mikolič in Taja Marič, 6. r. Bine Štefanec, 6. r. Mila Veren, 6. r. Iva Vogrinčič in Neja Jančarič, 6. r.

Medalje, zahvale in elektronske knjige na fotografiji iz leta 2022.

PREGLED NAGRAJENIH PRISPEVKOV IN PREJEMNIKOV MEDALJ

Ime in priimek	Šola in razred	Naslov prispevka	Tip prispevka	Mentorica
Prozna dela učencev 4., 5. in 6. razreda osnovne šole				
Bine ŠTEFANEC	OŠ Tišina, 6. r.	Osamosvojitve Slovenije	kratka zgodba o doživljanju osamosvojitvene vojne	Bernardka JUREŠ
Nejc ČONČ	OŠ Janka Ribiča Cezanjevci, 5. r.	Pogumen mladenič iz mlina	kratka zgodba o dogodku iz časov narodno-osvobodilnega boja	Nataša PUŠENJAK
Isabell VIDONJA	OŠ Puconci, 6. r.	Intervju z mojo babico	intervju o doživljanju osamosvojitvene vojne	Nina VIDONJA
Pesmi učencev 4., 5. in 6. razreda osnovne šole				
Nika MODLIC	OŠ Janeza Kuharja Razkrižje, 5. r.	Slovenska vojna	pesem o slovenski vojni 1991	Bojana Pergar STOLNIK
Eva MIKOLIČ in Taja MARIČ	OŠ Tišina, 6. r.	Grivasti vojak	pesem o pogledu na vojno	Bernardka JUREŠ
Gabrijela MAKOVEC	OŠ Janeza Kuharja Razkrižje, 6. r.	Slovenski vojaki	pesem o slovenskih vojakih	Bojana Pergar STOLNIK
Prozna dela učencev 7., 8. in 9. razreda osnovne šole				
Daša KOVAČIČ	OŠ Kapela, 9. r.	Spominski park Hrastje-Mota	esej o dogajanjih v času osamosvojitvene vojne v kraju	Alenka KOZAR
Irenej ROŠKAR	OŠ Gornja Radgona, 7. r.	Preizkušnja poguma za domovino	kratka zgodba o dedku v Civilni zaščiti 1991	Tamara Kranjc ROŠKAR
Ajda ŠEBJANIČ	OŠ Bogojina, 9. r.	Pomurci za samostojno slovensko državo	esej o osamosvojitvi in vojni v Pomurju	Marjetka ERDELJI

Ime in priimek	Šola in razred	Naslov prispevka	Tip prispevka	Mentorica
Pesmi učencev 7., 8. in 9. razreda osnovne šole				
Pia PINTARIČ	OŠ Ivana Cankarja Ljutomer, 9. r.	Vklesano je ...	pesem o spominskemu obeležju	Metka OHMAN
Živa PINTARIČ	OŠ Ivana Cankarja Ljutomer, 9. r.	Veriga	pesem o žrtvah in njihovem spominskem obeležju	Metka OHMAN
Iva MERČNIK	OŠ Gornja Radgona, 9. r.	Osamosvojitven a vojna v Gornji Radgoni	pesem o osamosvojitveni vojni v mestu	Tatjana ŠEBJANIČ
Prozna dela dijakov srednje šole (gimnazije)				
Adam ŽIŽEK	Gimnazija Franca Miklošiča Ljutomer, 2. l.	Osamosvojitven a vojna v Prlekiji	raziskovalni esej o osamosvojitveni vojni v Prlekiji	Suzana RAUTER
Živa DOGAR	Gimnazija Murska Sobota, 1. l.	Vojna je spopad	razpravljalni esej o osamosvojitveni vojni	Melita FRANKO
Klara JANŽA	Gimnazija Murska Sobota, 1. l.	Odisejada mojega dedka	esej, povezan z zapisom vojaškem delovanju 1991	Melita FRANKO

Sprednja in hrbtna stran USB kartice e-knjige (*Oblikovanje: Miha Vöröš*)

Sprednja in hrbtna stran medalje za nagrajene prispevke. Na hrbtni strani medalje je ime in priimek avtorja ter leto. *Foto: DVZ Ponikve*

Natečajna skupina pri delu. (Foto: J. Kološa)

Skupinski posnetek natečajne skupine, manjka Štefan Ftičar. (Foto: J. Kološa)

Priznanje

kot avtorju prispevka za
LITERARNI NATEČAJ
SPOMINSKA OBELEŽJA PRIPOVEDUJEJO
ŠOLSKO LETO 2022/23

PUCONCI, MAJ 2023

Anton Kosi,
Predsedujoči koordinacije domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja

Priznanje za avtorje prispevkov. (Oblikovanje: M. Vöröš)

Zahvala za mentorice in prispevek k literarnemu natečaju (Oblikovanje: M. Vöröš)

**SPOMINSKA OBELEŽJA
PRIPOVEDUJEJO**

**PRISPEVKI LITERARNEGA NATEČAJA
2022/2023**

Foto: D. Mauko

A landscape photograph showing a vibrant green field in the foreground, a dense line of trees in the middle ground, and a bright blue sky with scattered white clouds in the background. The text is centered over the middle of the image.

PROZNI PRISPEVKI DIJAKOV GIMNAZIJ

Foto: D. Mauko

Osamosvojitvena vojna v Prlekiji

V prispevku bom predstavil potek osamosvojitvene vojne v Prlekiji. To sem si izbral, ker sem želel izvedeti več o osamosvojitveni vojni v Prlekiji in tudi zato, ker mislim, da so danes mladi premalo ozaveščeni o dogodkih, ki so se zgodili v Prlekiji pred 32 leti.

Z rezultati plebiscita, ki je potekal 23. decembra 1990, je bilo jasno, da si Slovenci želimo samostojno državo. Državni politični organi, ministrstva, predvsem pa TO in slovenska milica so začeli priprave za doseg dveh pomembnih ciljev:

1. Pripraviti republiko za izvajanje državnih funkcij.
2. Pripraviti republiko za morebitne izredne razmere ali vojno.

Po sprejemu osamosvojitvenih predpisov in temeljne listine o samostojnosti in neodvisnosti, 25. junija 1991, je bilo kristalno jasno, da naša država ne bo doživela mirnega začetka.¹ Tako se je 27. junija 1991 začela vojna za Slovenijo.

Začetek vojne v Prlekiji

Do prvega spopada v Prlekiji je prišlo 27. junija 1991 v Ormožu. Mehanizirana oklepna bojna skupina JLA se je iz Varaždina premikala v smeri Ormoža. Ob 8.15 je prispela do blokiranega mostu. Začela so se pogajanja, ki so trajala do 12.00. V začetku so v njih sodelovali poveljnik protidiverzantskega voda Ivan Kuharič, komandir postaje milice Jure Ferme, kasneje pa iz stalne sestave pomočnik poveljnika za operativne zadeve Aleksander Štampar in referent za pouk Branko Bratkovič. Okrog 13.00 je na pogajanje prišel poveljnik območja Ljubo Dražnik, vendar pogajanja ni opravil, saj je prišlo do oboroženega spopada in prodiranja preko mostu.²

Nasprotniku ni uspelo prebiti blokade na mostu. Iz Varaždina je preko Središča ob Dravi proti Ormožu zato začela prodirati tankovska četa, da bi deblokirala most iz druge smeri. Bila je neuspešna, zadržale so jih ovire, ki so bile ojačane z minami. Prišlo je do spopada, v katerem je prišlo do prvega ranjenega s strani agresorja. Z armbrustom je bil zadet prvi tank. Enota se je po spopadu s teritorialci umaknila in nadaljevala

¹ Prlekija v ognju osamosvojitvene vojne 1991, 2020, str. 43.

² Prlekija v ognju osamosvojitvene vojne 1991, 2020, str. 60.

prodiranje proti Ljutomeru, z nalogo vezati nase enote TO in omogočiti lažji prodor glavnim silam proti Gornji Radgoni.³

Poveljnik območja Ljubo Dražnik je določil, da se postavi obramba na območju Kačur in Mekotnjaka. Ovire so postavili iz navzkrižno porušenih dreves, pri tem pa so jim v veliko pomoč bili delavci gozdnega gospodarstva. Na tak način so bile narejene vse tri ovire in s tem zaprte vse poti do Ljutomera.⁴

Ovire sta branila dva voda TO iz Ljutomera. Ob 22.00 pride do spopada pri Kačurah. Ovir jim ni uspelo prebiti, zato so jih želeli obiti prek Mekotnjaka, kjer je prišlo do ponovnega spopada. En tank je bil zadet, prodor pa je bil zadušen. Ta enota se je 28. junija 1991 v jutranjih urah umaknila proti Središču ob Dravi.⁵

Jama od zadetka rakete 2. julija 1991 pri barikadi v Kačurah. (*Vir: Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije, 2022, str. str. 45*)

Tretja bojna skupina je isti dan (27. junija.) pričela premik iz Varaždina, vodil jo je polkovnik Popov. Gibala se je preko Hrvaške do Štrigove in od tam preko Banfija in Razkrižja napredovala ob reki Muri proti Gornji Radgoni. Ker sta prva in druga bojna skupina vezali veliko enot TO, druge pa so branile mostove na Muri, je tej enoti uspelo preko Razkrižja prodreti do Veržeja, kjer so prenočili. Protioklepne skupine so zaradi

³ Dražnik, 2000, str. 158.

⁴ Prlekija v ognju osamosvojitvene vojne 1991, 2020, str. 61.

⁵ Dražnik, 2000, str. 158.

težkih vremenskih razmer (noč, močno deževje) bile neuspešne pri zaustavljanju sovražnika. Enoti JLA je kljub oviram v Vučji vasi, Hrastju - Moti in branjenim oviram v Radencih, industrijski coni v Gornji Radgoni in bojih v sami Gornji Radgoni, uspelo (28. junija) zasesti mejni prehod.⁶

Prihod tankovske kolone JLA v Slovenijo. (Vir: *Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije, 2022, str. 101*)

Četrto bojno skupino JLA je predstavljala oklepno-mehanizirana enota, ojačana s pehoto. Pomikala se je iz Varaždina proti Murskemu Središču, kjer je prišlo do pogajanj s TO, ki je branila most na Muri. Poveljnik JLA se je odločil nadaljevati prodor v smeri Razkrižja z namenom, da bi omogočili prehod preko mostu pri Srednji Bistrici. Ob 18.30 pride do spopada na Gibini. Izvidniška četa je imela dva mrtva in več ranjenih. Po tem spopadu se je njen poveljnik odločil za prodor po cesti Štrigova–Banfi. Pozno zvečer je v Banfiju prišlo do spopada. Zaradi nepremostljive ovire so prenehali z nadaljnjimi prodori v Slovenijo. Z manjšo kolono iz treh tankov in dveh transporterjev so poskusili

⁶ Prlekija v ognju osamosvojitvene vojne 1991, 2020, str. 62.

prodreti še po poljski poti do Veščice. Nadaljnje bojne aktivnosti pa je ustavilo premirje v jutranjih urah.⁷

Barikade na železniški progi pred Ljutomerom in cesti proti Stročji vasi. (Vir: *Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije, 2022, str. 61*)

Čas premirja in drugi del

Mednarodni mejni prehod v Gornji Radgoni je bil pod nadzorom JLA. To je pa bilo vse, kar je JLA dosegla. Glavne komunikacije in prostor je skoraj v celoti nadzorovala TO. Enota JLA je postala ujetnik TO, ostala je prepuščena sama sebi. Morala v enotah JLA je postajala vse manjša zaradi velikih izgub in uničene opreme.⁸

V času premirja (29. junija – 2. julija), ki je bilo večkrat prekinjeno ali kršeno, so v Varaždinu pripravljali načrt za rešitev Popova iz Gornje Radgone. Izdali so ukaz, da preboj iz Gornje Radgone omogoči močna kombinirana enota.⁹ Premirje je bilo končano 2. julija 1991 ob 13.00. Takrat je peta oklepno-mehanizirana bojna skupina začela prodor v Središču ob Dravi in nato preko Vitana in Presike nadaljevala pot proti Ljutomeru.

⁷ Dražnik, 2000, str. 159.

⁸ Dražnik, 2000, str. 159.

⁹ Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije, 2022, str. 100.

Prvi spopad je potekal v Presiki ob 18.45. Borba je trajala okrog dve uri. Agresor je izgubil je 1 tank in 2 oklepna transporterja. Morala častnikov in vojakov JLA je močno upadla. Prenočili so v Stročji vasi. Naslednji dan so nadaljevali pot do Pristave, kjer je ob 4.00 prišlo do spopada s prvo skupino specialnega voda, ki je pripravila zasedo pri mostu čez reko Ščavnico. Spopad je bil kratek, vendar silovit. Kasneje so se v Pristavi vojaki JLA predali in zapustili en tank in en transporter.

Bojna skupina JLA je po tem spopadu nadaljevala pot proti Ljutomeru. V Ljutomeru se je pred Stročjo vasjo nahajal poveljniški vod in oddelek specialnega voda na drugi strani mesta pri obratu Mura. Ljutomer je bil obkoljen s treh strani. Takrat sta se zgodila tudi dva letalska napada.

Isti dan je prišlo do spopada v Gibini med TO in šesto bojno skupino JLA. Po tem spopadu se je enota JLA umaknila v Štrigovo in pozno ponoči pričela prodirati proti Banfiju, kjer je bila zaustavljena. Ta enota se je po tem spopadu vrnila na Hrvaško. Obe bojni skupini, tista iz Gornje Radgone in druga, ki se je prebila do Hrastje Mote sta 3. julija 1991 po odobritvi slovenskega vodstva v večernih urah zapustili Prlekijo.

Pogajanja o predaji oklepnih vozil

V času spopadov je TO zavzela dva tanka, tri transporterje in helikopter. Razen helikopterja so bila vsa ta vojna sredstva vključena v slovensko vojsko. Za zajeta vozila je Ljubo Dražnik, poveljnik območja, ukazal, da jih vozila zberejo in skrijejo v podjetju Tehnostroj, da ne bodo vidna v primeru zračnega opazovanja.

4. julija so ob 10.00 so prejeli sporočilo, da se želi poveljnik večje enote JLA, ki stoji na območju Ljutomera, pogovoriti s poveljnikom TO. Pogovarjala sta se med Pristavo in Ljutomerom, kjer je JLA zahtevala vsa zajeta vozila JLA na tem območju. Poveljnik TO je bil pred težko odločitvijo, saj je moral odgovoriti takoj in brez navodil nadrejenega poveljstva. Odgovoril jim je, da so vsa vozila bila odpeljana v pokrajinski štab TO v Mariboru, v Ljutomeru pa so le uničena vozila. O tem, da so tanki in oklepna vozila le kilometer v stran, JLA ni imela informacij. Tako so odšli praznih rok, TO pa je dosegla še zadnjo zmago.¹⁰

¹⁰ Prlekija v ognju osamosvojitvene vojne 1991, 2020, str. 71.

Tako je bil cilj dosežen. JLA ni prišla do Gornje Radgone, kjer bi rešili Popova in ni več vpadala v Prlekijo. Enote JLA so v Prlekiji dosegle popoln poraz. Različne ovire, ki so bile narejene, so bile učinkovite in uspešne pri oviranju nasprotnika. Dobra organiziranost TO in sodelovanje z milico sta v veliki meri pripomogli k samostojnosti naše države. Na koncu izvemo, da se je v teh desetih dneh zgodilo ogromno stvari. Te stvari pa so izrazile dobro organiziranost in povezanost Slovencev ter pokazale njihovo željo po samostojnosti.

Viri:

Območno združenje slovenskih častnikov, Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo, Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje, 2022. Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije - Zbornik. Ljutomer: I-IBIS Ljutomer d.o.o.

Dražnik, Ljubo, 2000. Delovanje teritorialne obrambe na območju Ljutomera, Ormoža in Gornje Radgone v vojni 1991. Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-COJT7ZKV>. (pridobljeno 14. 1. 2023).

Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje in Območno združenje zveze veteranov vojne za Slovenijo, 2020. Prlekija v ognju osamosvojitvene vojne 1991 - Ljutomer. Murska Sobota: Video studio Signal d.o.o.

Adam Žižek,

Gimnazija Franca Miklošiča Ljutomer, 2. c

Mentorica: Suzana Rauter, profesorica zgodovine in geografije

Vojna je spopad ...

Vojna, beseda, ki že skoraj leto dni polni informativne vsebine naših medijev. Zaradi vojne umre veliko nedolžnih ljudi, porušeni so domovi in mesta, veliko je trpljenja, otroci postanejo sirote. Vojne spremljajo številni begunci, med katerimi so prav tako mame s svojimi otroki, ki zapuščajo domove in pogosto bežijo v neznano. Veliko je žrtev vojnih taborišč.

Kaj je vojna? Vojna je vojaški spopad, navadno med sovražnimi državami, ki posledično prinašajo samo trpljenje, pomanjkanje, bedo.

Živim v miru, v svobodni domovini. In kako je nastala moja domovina? Tudi z vojno. Pri mojih starih starših sta dve knjižni polici, namenjeni slovenski osamosvojitveni vojni v letu 1991, najdejo se knjige o teritorialni obrambi, o vojnih veteranih, plebiscitu, o vojnih spopadih. Dolgo nisem dojela pomena praznika, povezanega s plebiscitom, zastavljalo se mi je vprašanje, zakaj slavimo dan samostojnosti in enotnosti in kaj pomeni dan državnosti. Ko sem bila mlajša, sem prebrala knjižico »Kako je nastala Slovenija«. Kot otroku mi je to bilo precej nejasno, nerazumljivo in vse zelo daleč.

Še pred nedavnim sta nam dedi in babica podarila knjigo o osamosvojitveni vojni 1991. V zborniku so babičini spomini, kako je doživljala vojno kot mama miličnika in žena vojaka, teritorialca. Njeno doživljanje vojne me popelje v otroštvo moje mame. Takrat je bila osnovnošolka.

»Dopoldne, 27. junija 1991, nekaj po 11. uri pa novica. JLA je napadla. Do streljanja je prišlo v Ormožu. V meni je zastalo. Odhitela sem domov iz službe. Samo, da se še vrne iz šole dvanajstletna hčerka. Doma sva bili sami noč in dan. Glasu nobenega, ne od moža ne od sina. Mostovi čez Muro so zaprti. Zbrane imam najnujnejše družinske dokumente. Čakam, ali bo kateri poklical po telefonu. Vojna je, ljudje hitijo iz trgovin s polnimi vrečkami zalog hrane, napolnijo si plastične bencinske kante z gorivom. Bojan mi sporoči, da gredo v stražnico v Dolgo vas po orožje, kjer so se predali vojaki. Nad hišo hrumijo preleti letal, onstran Mure, iz okolice Gibine, odmeva streljanje. Kaj storiti sredi teh grozot. Samo, da bi ostala živa. Oddahnila sem si, ker je sledilo dvodnevno premirje. Imela sem nekoliko več upanja, ki pa je ob novih spopadih zbledelo.«

Babica nam vnukom pogosto pripoveduje na način, kot da se je vse dogajalo včeraj.

Dedijev zapis v knjigi je zame težko razumljiv. Gre za opis in analizo vojaških spopadov. Bil je aktiven vojak in je kot teritorialec ves čas sodeloval že v pripravah na morebitno vojno. Svoje pripovedovanje nam vnukom poenostavi za lažje razumevanje:

»V vojni leta 1991 v Sloveniji ni nikjer potekalo toliko spopadov in nikjer ni bila uporabljena takšna vojaška moč kot na območju občin Ljutomer, Ormož in Gornja Radgona. Pod poveljstvom tega štaba so v osamosvojitveni vojni potekali spopadi, ki so dokazali pripravljenost enot in pripadnikov teritorialne obrambe in milice na tem območju, da branijo domovino, svoje domove, tudi z orožjem ...«

V vojni je bil udeležen tudi moj stric, miličnik.

Počasi dojemam, zakaj dedijev in babičin dom bogati priznanje z napisom Slovenska družina. Vinsko klet pa krasi spominsko obeležje. Kot vnukinja in nečakinja sem hvaležna in ponosna na to. Obe fotografiji sta iz družinskega arhiva.

Kljub odraščanju še vedno ne razumem, zakaj mora prihajati do vojaških spopadov, zakaj se težave rešujejo z orožjem in krvjo. Ali se ne znamo pogovarjati, sklepati kompromisov, ali res diplomacijo mora premagati vojna? Včasih človeško življenje nima nobene vrednosti. Kako lepo bi bilo živeti v miru brez vojnih žrtev, brez solz, negotovosti, žalosti in trpljenja. Kako lep bi bil svet.

Živa Dogar

Gimnazija Murska Sobota, 1. a

Mentorica: Melita Franko, prof. zgodovine in sociologije

Odisejada mojega dedka

Vojna. Vojna je beseda, na katero dobimo neprijetne asociacije. Veliko bi nas naredilo vse, da je nikoli več ne bi bilo, na žalost pa ne vsi. Vojne nas spremljajo že vse od prazgodovine do danes. Slovenci smo bili priča veliko vojn, a najpomembnejša je bila za nas vojna, v kateri so izbojevali današnjo samostojno Slovenijo. Bilo je leta 1991 in na našo srečo je trajala le deset dni, čeprav je bilo tudi teh deset dni za marsikoga zelo dolgih. V njej je sodelovalo veliko Slovencev, eni so bili na bojiščih, drugi so pomagali kot so lahko, s hrano ali zavetišči. Vsi skupaj pa so si prizadevali za samostojno državo.

Med njimi je bil tudi moj dedek. Velikokrat mi je pripovedoval, kaj je počel med vojno, kako je potekala, kako težko je bilo in še danes podoživlja trenutke in pripoveduje anekdote. Skupaj sva obiskala tudi kraj, kjer se je bojeval. Da takšni trenutki ne bi šli v pozabo in bi bili v poduk vsem, da se takšne stvari ne bi dogajale, je svoje spomine zapisal. Brala sem jih in jih še berem. Mogoče sem še malo premlada, da bi vse razumela. Hvaležna sem mu, da je vse skupaj zapisal in tako pustil tudi nam, mladim rodovom, vpogled v dogodke, ki so se odvijali na naših tleh in katerih sadove uživamo kot državljani samostojne države Slovenije.

Moj dedek, Janez Koren, je med desetdnevno vojno (24. junija do 4. julija.1991) poveljeval samostojni četi Murska Sobota na območju Pekar, Slivnice, Štrihovca in Šentilja, za kar je prejel spominska znaka Obranili domovino in Štrihovec ter bronasto medaljo generala Maistra.

Dedek pripoveduje ...

»Kot komandanti (poveljniki), čuvajte vaše vojake, čuvajte vojake nasprotnika, vsako življenje je vrednota. Bitke se ne dobivajo več s tem, kdo bo pomoril več nasprotnikovih vojakov, ampak s taktično modrostjo. Zapomnite si, da se bodo tisti, ki so vojno zakuhali prej ali slej začeli pogovarjati. In na koncu bodo dobili nagrado za mir.«

To misel nam je ponavljal major Miletić, moj inštruktor na »kurzu za komandante bataljona« maja, leta 1990. Kraj, učni center vojaških šol JLA, Pazarić pri Sarajevu.

»Ko prideš v situacijo, da odločaš o življenju in smrti, izberi življenje.« Nasvet mojega očeta, partizana, terenca od začetka druge svetovne vojne. Partizansko spomenico 1941 mu je odneslo mesec dni prisilne domobranske mobilizacije, poleti 1944.

Večina poveljujočih enotam TO, ki so sodelovale v vojni za Slovenijo, je končala različna vojaško poveljniška usposabljanja. Ta so se izvajala v učnih centrih in na vadbenih poligonih JLA po vsej Jugoslaviji. Z vidika tehnično taktičnih vojaški znanj smo slušatelji dobili kvalitetno podlago za poveljevanje. Poseben izziv je bil to znanje med osamosvojitveno vojno uporabiti proti bivšim učiteljem.

Pozablja se, ali celo namerno izpušča dejstvo, da smo vsi, ki smo vstopili v sistem ŠRO (šolanja rezervnih oficirjev) morali biti moralno politično neoporečni. To pa je pomenilo, da nas je bila velika večina članov Zveze komunistov Slovenije in posledično tudi Jugoslavije.

Major Miletič je bil nekaj novega, nekaj drugačnega, kot smo bili slovenski rezervni oficirji navajeni v odnosu z aktivnimi oficirji JLA. V njem ni bilo tiste nadutosti, vzvišenosti. Pozneje smo izvedeli, da je bil v mirovnih enotah OZN v Angoli priča vsem grozotam vojne. V družini pa sta mu nenadoma v nekaj mesecih umrla oba starša. V njem se je nekaj »zlomilo«, bi rekli.

Te besede so me vedno spremljale. Še bolj pa so mi odmevale v ušesih, ko sem sprevidel, da sedaj pa ni več šale. Da to niso le vaje TO. Že meseca maja 1991 v TAM-u (Tovarni avtomobilov in motorjev v Mariboru) ni bilo lahko. Ko pa smo tedaj v jedilnici mariborskega letališča na televiziji spremljali razbijanje barikade na mostu v Ormožu, v Pesnici, napade na Brnik, smo vedeli, da gre za res.

Dnevnik Soboške čete

V boje na območju Šentilja sem s četo iz Murske Sobote ali Soboško četo, prišel po sklopu več naključij. Kot poveljnik 4. odreda 75. območnega štaba TO (ObmŠTO) iz Murske Sobote sem s polovico odreda (22 pripadnikov) v dneh od 26. do 28. maja izvajal planirano usposabljanje v Murski Soboti.

Pred tem je prišlo do pekrskih dogodkov, zato smo bili po končanem usposabljanju napoteni v Skoke, kot enota za dodatno zavarovanje učnega centra in posredovanje v Pekrah. Iz Skok smo bili še isti večer napoteni v tovarno TAM. Dobili smo nalogo zavarovanja akcije TO pri zasegu oklopnih transporterjev in obrambe v primeru posredovanja JLA. V TAM-u smo ostali deset dni.

V začetku junija me je v štab 75. ObmŠTO Murska Sobota povabil takratni načelnik za mobilizacijo, Košmrlj. V pogovoru mi je omenil, da je v obdobju razglasitve samostojnosti Slovenije za zavarovanje učnega centra (UC) v Pekrah predvidena enota iz našega področja. V štabu razmišljajo, da bi bil to 4. odred pod mojim poveljstvom. Predlog sem sprejel z mešanimi občutki. Lahko je to kompliment, lahko pa to pomeni, da smo tako nepomembni, da bodo tudi brez nas zmogli ubraniti Prekmurje. Resnici na ljubo, so takrat le redki verjeli, da bo prišlo do spopadov. Po kratkem premisleku sem predlagal formiranje povsem nove enote. Sestavljena naj bo starostno in fizično homogena. Vpokličejo naj mlade fante, ki so pred kratkim zaključili služenje v JLA, bodo naj fizično sposobni in preverjeni. Na moje veliko presenečenje je bil moj predlog sprejet. Odločitev je bila pravilna. To so s svojim desetdnevnim delovanjem na področju Pekar, letališča v Slivnici, Štrihovcu in Šentilju dokazali vsi pripadniki čete iz Murske Sobote.

Naša odisejada se je začela v ponedeljek 24. junija 1991 pred dijaškim domom v Murski Soboti.

Ponedeljek, 24. junij 1991

Po predhodnih vpoklicih smo se zbrali pred OŠ v Murski Soboti. Od 57 vpoklicanih se jih je zbralo 54. Eden je zaradi bolezni ostal v Murski Soboti. Z avtobusom smo se odpeljali v smer Maribor – Pekre z nalogo, da zavarujemo učni center nabornikov v Pekrah. Bili smo trije oficirji, dva podoficirja in 48 vojakov. Ob prihodu smo se nastanili v stari osnovni šoli v Pekrah. Tu smo zamenjali enoto iz OŠ Ljutomer, ki jo je spremljal major Balantič. Prevzeli smo materialna sredstva po priloženem reverzu. Enoto smo razdelili na dva voda. Eden vod je dnevno od 7.00 do 20.00 varoval UC Pekre, drugi vod je varoval nastanitev

enote in izvajal usposabljanje po planu usposabljanja. Popoldan nam je bil na mojo zahtevo dodeljen še avtobus s šoferjem za eventualne premike. Po dogovoru vodje zavarovanja UC majorja Pravdiča smo v smeri vzpenjače postavili nočno blokado.

V Maribor smo se odpeljali z avtobusom. Spremljal nas je Smodiš iz stalne sestave 75. ObmŠTO Murska Sobota, ki pa se je z avtobusom vrnil v Mursko Soboto. Praksa je bila, da je poveljnika večje enote spremljal častnik iz stalne sestave. Mi smo ostali sami, pa še brez prevoznih sredstev. Na mojo odločno zahtevo smo proti večeru dobili drugi avtobus iz Murske Sobote. Za potrebe poveljstva čete pa sem zahteval še osebno vozilo, katerega pa sem dobil naslednji dan. Od oborožitve smo imeli ostrostrelno puško in še tri puške. Celotna enota se je z avtomatskimi puškami kalašnikov opremila šele v Pekrah. Bile naj bi bolgarske izdelave. Protioklepno orožje smo dobili pozneje, protiletalskega pa nikoli.

Torek, 25. junij 1991

Z zavarovanjem UC smo začeli ob 6.00. Skupina, ki je varovala UC, se je prehranjevala v samem UC, za ostale pa smo hrano z avtobusom prepeljali v staro šolo. Takoj zjutraj so nabornike iz UC umaknili neznano kam. Enota je zavarovanje normalno opravljala naprej. Ker je bilo časa dovolj, smo izvedli naslednja usposabljanja:

1. Straža in naloge stražarja,
2. Ustavljanje, legitimiranje in privedba neznanih in sumljivih oseb,
3. Poznavanje osebne oborožitve in postopki z osebno oborožitvijo v borbi,
4. Tekoče informiranje o najnovejših dogodkih.

Iz ObmŠTO Murska Sobota nas je obiskal višji vodnik Žekš in nam pripeljal LADO NIVA. V toku popoldneva so nas trikrat preletela v izvidniški nalogi letala JA (Galeb in Orel). Zvečer smo spremljali sejo republiške skupščine in izvedeli, da je razglašena neodvisna in samostojna Republika Slovenija.

Okrog učnega centra, pa tudi spodaj v Pekrah, smo opazili precej mladih rekreativcev v športni opremi. Hitro smo ugotovili, da gre za sodelavce KOS-a. Zanimivi so bili v samopostrežni trgovini v Pekrah. Cele ure so stali ob staležu s časopisi in prelistavali revije, preko njih pa opazovali prisotnost teritorialcev v trgovini. Posebej pozorno naj bi beležili, koliko alkoholnih pijač nabavljajo teritorialci. Da vemo kdo so, smo jim dali vedeti tako, da so jih fantje ob srečanju vojaško pozdravili. Pozneje mi je takratni pripadnik KOS-a pripovedoval: »Za teritorialce je veljalo prepričanje, da na vojaških usposabljanjih pretežno pijejo«. Za častnike, ki smo obiskovali razne kurze, so ob ostalih ocenah prihajala mnenja »sklon piču« (rad pije). Pred osamosvojitvijo naj bi tako v Beograd odhajala poročila, z zaključki »Ko bomo udarili, bodo itak pijani in se bodo razbežali.«

Tudi mi smo nabavili nekaj zabojčkov piva in nekaj močnega nam je pripeljal tudi neumorni Žekš. »Da bi proslavili osamosvojitvev«, smo rekli. V sredo, 26. junija, je vsak pripadnik dobil eno pivo. Ostanek pijače pa je na moje veliko presenečenje ostal nedotaknjen do sobote, 29. junija, ko mi je pomočnik za zaledje poročal: »Verjamete ali ne, niti eno pivo ne manjka«.

Sreda, 26. junij 1991

Za dobro jutro prvega dne v samostojni neodvisni Republiki Sloveniji nas je v nizkem letu preletel MIG-21 JA. Vse naloge smo opravljali po planu zavarovanja. Izvedli smo naslednja usposabljanja:

1. Postopki vojaka v borbi (zavzemanje položaja, maskiranje, premikanje na bojišču),
2. Zaščitna maska in njena uporaba,
3. Usposabljanje na orožjih za neposredno protitankovsko borbo (ARMBRUS, RPG in ZOLJA).

Obiskal nas je načelnik poveljstva za V Štajersko Šteiner. Zvečer smo vsi, ki nismo bili na dolžnosti, spremljali slovesnost ob razglasitvi samostojne Republike Slovenije. Vsi smo bili s srcem s slovenskim narodom in trdno odločeni, da to samostojnost branimo z vsemi sredstvi. Ta dan je bil tudi moj 36. rojstni

dan. Telefonsko mi je čestital tudi g. poveljnik ObmŠTO Murska Sobota, major Mihalič.

Na televiziji sem spremljal premik tankovske enote JLA iz Pivke v mojo rojstno Vipavsko dolino. Premik so izvedli preko gozdnatega Nanosa. Spraševal sem se kako, da jih nihče ne poskuša ustaviti? Potem tisti prizor improvizirane barikade domačinov v Vrhpolju pred Vipavo. Vse je bilo tako čudno, spopad je visel v zraku. Vsi smo bili polni nekega ponosa, imamo državo, vendar vsi v dvomih ali se bo vse srečno končalo. Žal se za mnoge ni.

Četrtek, 27. junij 1991

Vstajanje je bilo kot običajne dni in pripravili smo se, da pričnemo z aktivnostmi in nalogami po planu. Zopet nas je preletel MIG-21 v izvidniškem letu. Iz radijskih obvestil smo izvedeli za premike tankovskih enot JA. Formiral sem skupino za protitankovski boj in zavaroval komunikacijo v smeri Maribor - Pekre. Po postavitvi zavarovanja v UC Pekre, sem dobil od načelnika pokrajinskega štaba Šteinerja ukaz za premik enote, smer Pekre - letališče Maribor. Pismen ukaz sem dobil po kurirju in vodiču (ga. Mavsar).

Izvedli smo premik v smeri Pekre, Limbuš, HE Mariborski otok, Partizanska cesta, Melje, predor - obvoznica Ptujška cesta. Na obvoznici smo srečali skupino osmih tankov in oklepnega transporterja, katerih posadke so odstranjevale prve blokade. Ti tanki so bili namenjeni na Šentilj in smo jih naslednji dan napadli na Štrihovcu. Na Ptujški cesti se je avtobus z enoto zablokiral v kolono tovornjakov na cesti. Kurirka (ga. Mavsar) se je izgubila neznano kam. Po prebitju iz kolone sem z LADO NIVA uspel priti do blokade v Miklavžu, ki je blokirala komunikacijo iz smeri Ptuja. Z enoto sem poskusil premik v smeri Slivnica - letališče. Na plinski postaji sem dobil prostovoljnega vodiča, ki me je vodil do Skok.

Podrejeni smo bili poveljstvu obrambe letališča. Po ukazu, da enoto razdelim na tri dele in jo podredim drugim poveljnikom, sem odločno protestiral in uspel, da je enota ostala pod mojim poveljstvom. Naloga: protitankovsko in protidesantno zavarovanje zahodnega dela letališča. Polovica enote je bila na položaju, polovica je počivala.

Kosilo smo imeli hladno, večerjo pa toplo v letališki menzi. Celo popoldne so letališče preletavali Orli JLA in transportni helikopterji MI-8, ki so razvažali okrepitve na mejo. Ta preletavanja je prekinila močna nevihta, ki je trajala vse do jutra. Marsikateri naš vojak je bil med opravljanjem dolžnosti premočen do kože. Poveljstvo enote ni spalo. Spopadi so se po radijskih valovih prenašali v prostor poveljstva: Ormož, mostovi na Muri, Murska Sobota, karavle v Prekmurju. Prekmurci se ne dajo. Pista kliče Pisto 3. Oglasim se. Poveljnik obrambe letališča mi čestita, ker se moji prekmurski kolegi tako dobro borijo. Zaspal sem ob 3.00 v petek!

Prvo srečanje s tankovsko kolono. Pri premiku iz Pekar na letališče je pred vstopom v predor s plavimi utripajočimi lučmi stal avtomobil vojaške policije. Zapeljali smo v predor. Kolona, v kateri smo obtičali, se je le počasi premikala proti Ptujski cesti, občasno pa tudi ustavljala. Po izstopu iz predora smo v smeri Šentilja zagledali stoječo tankovsko kolono. Na cesti so bili nametani neki hlodi, ki so jih vojaki JLA odstranjevali. Situacija je bila precej mučna. Mi smo imeli osem protitankovskih orožij. Med nami in tanki pa le zelenica, ki ločuje smerna vozna pasova. Desno od nas je bila brežina, odlična za zavzetje položaja za delovanje po tankovski koloni. Le avtobus bi morali zapustiti in zasesti položaje. Glava mi je delovala kot procesor. Koliko informacij sem v trenutku obdelal. Takoj sem videl, da vojaki JLA sploh ne vedo, kaj se dogaja. V kakšno akcijo so napoteni. Da jim ni cilj bojno delovati, ampak le nekam priti. Poleg vsega je bila cesta zatrpna z avtomobili polnimi civilistov. Neverjetno kako te hitro zasrbijo prsti za akcijo. V trenutku sem se streznil. Vojno delovati sredi mesta med civilisti se mi je zdela norost. S poveljstvom nisem imel nobene povezave. Vodič se mi je že izgubil nekje v avtomobilski koloni. Na lastno pest izpeljati akcijo pa se mi je zdelo

nesmiselno. Če sem dobil ukaz za prihod na letališče, nas torej potrebujejo tam. Za tankovsko kolono pa tudi vedo, do kje jo spustiti. Do Šentilja je še daleč in razvlečen sovražnik je mnogo bolj ranljiv. Fantje so na avtobusu zagnili okenske zavesice, sam pa sem se v Ladi pritajil in počasi smo se prebili na Ptujsko cesto.

Petek, 28. junija 1991

Ob 5.00 so me prebudili in mi predali ukaz za premik. Enoto sem pripravil in se premaknil v Lesnino Hoče, kjer sem čakal na vodiča za nadaljnji premik. Skupaj z enotami iz Hoč in Slovenske Bistrice nas je vodič po stranskih poteh in skrivnih prehodih prepeljal iz letališča v Jareninski dvor. Tu smo se na kratko pogovorili in dobili od koordinatorja majorja Škofa iz ObmŠTO Maribor ukaz za premik v območja Jelenče, Kaniža, Štrihovec, z nalogo zavzeti položaje in uničiti tankovsko kolono, ki prodira proti Šentilju in po tej nalogi zavzeti protidesantne položaje v območju Štrihovec - tt.419. Z vozili smo se po vinogradniških poteh prepeljali v območje Kaniža. Tu moram izreči vso pohvalo našemu šoferju Kološa Štefanu za pogumno in prisebno vožnjo. Po prispetju smo se takoj premaknili na položaj. Z mojo enoto smo zasedli položaje ob cesti Pesnica - Šentilj v območju Kaniža - Štrihovec. Imeli smo osem protitankovskih RPG-jev. Izstrelili smo jih pet, trije pa so zatajili. Ena raketa je tank delno poškodovala. Po izstrelitvi protitankovskih raket smo se pomaknili v območje Štrihovec, kjer smo vzpostavili stik z enoto, ki je branila barikado v Štrihovcu in zavzeli obrambne položaje pred helikopterskim desantom. Tu smo preživeli tudi letalski napad na barikado v Štrihovcu in Šentilju. V vsem letalskem napadu je bil lažje ranjen desetnik Bohar Slavko, vendar je bil po pregledu v bolnici vrnjen v enoto. Po ukazu, zaradi možnosti nadaljnjih letalskih napadov, smo se umaknili v gozdiček v območju Križ, med Kanižo in Vajgenom. Okrog 19.00 smo imeli zajtrk, kosilo in večerjo, pa še to nam nikakor ni šlo po grlu. Prespali smo v dveh praznih hišah na območju Križa s povečanim zavarovanjem.

Vožnja izpred Lesnine v Hočah do Jareninskega dvora je bila nekaj posebnega. Ne spomnim se, kje smo prečkali reko Dravo. Bila je močno narasla in blatno rjava. Takrat sem mislil, da zaradi nočnega naliva. Se je pa pozneje govorilo, da naj bi na zgornjih jezovih dvignili zapornice, z dvigom vodostaja pa preprečili morebitne poizkuse JLA, da bi reko prečkali po pontonskih mostovih. Po razmočenih cestah smo se dvignili nad Malečnik in spustili preko Dragučove v dolino Pesnice. Ceste so bile tako ozke, da so kolesa avtobusa vozila po levi in desni bankini. Ob spuščanju v dolino smo na levi strani videli še kadeče ostanke razbite barikade na mostu preko Pesnice. Ob prihodu na cesto Maribor - Lenart smo zavili desno in nato preko Jarenine do Jurovskega dvora.

Po prejemu ukaza zopet premik proti Kaniži in Štrihovcu. Nadaljevala se je vratolomna vožnja po razmočenih, blatnih vinogradniških poteh proti vrhu. Vozil sem za avtobusom, ki je zaradi spodrsavanja pogonskih koles obstal. Kaj sedaj. Šofer je takoj rešil problem. Pripadniki iz prednje polovice so avtobus potisnili, zadnja polovica pa se je skoncentrirala nad kolesi v avtobusu. Odločitev je bila pravilna. Nadaljevali smo vožnjo proti vrhu Kaniže. Na vrhu se avtobus nenadoma ustavi, šofer pa izgine v gozdičku levo od avtobusa. Tudi drugi vojaki zapuščajo avtobus. Izstopim iz Lade in preverim kaj se dogaja. V dolini, med cesto Maribor - Šentilj in železniško progo, stojita dva tanka. Prvi ima cev usmerjeno naravnost proti avtobusu. Takoj ugotovimo, da ne deluje bojno, ampak iz blata vleče drugi tank. Ob tanku je bil tudi neki civilist. Ugotovim, da tankovska kolona za preboj proti Šentilju še ni formirana, zato imamo dovolj časa za postavitve zasede. S poveljnikom enote iz Slovenske Bistrice se dogovoriva. On ima dva RPG-ja in bo postavil zasedo pri skupini hiš Kaniža 9, jaz pa bom nadaljeval premik na pobočje Štrihovca nad cesto proti Šentilju. Za poveljniško mesto sem izbral sadovnjak pod hišo Edvarda Brega, Štrihovec 67c. Prvo skupino z RPG-jem za napad na tanke sem postavil ob prvi hišici na poti na Štrihovec. Poveljeval ji je višji vodnik Bogdanović Milan, pomočnik poveljnika za zaledje. Druga skupina je bila nekoliko višje, pri stanovanjski zgradbi, pod poveljstvom poročnika Atila Šeboka. Tretja skupina pa še višje, pod poveljstvom poročnika Zrinski Romana.

Zavzeli smo položaje in čakali. Potem se je iz smeri Ranca pripeljala tankovska kolona. Kot da gredo na parado. Poveljujoči v prvem tanku je imel odprto kupolo in do pasu gledal iz tanka. Ob meni je ležal ostrostrelec z daljnogledom na ostrostrelni puški M-

76 7,9 mm. »Poveljnik, tako ga vidim kot vas, ki ležite ob meni. Ga skinem?« Takrat začutiš tisto slast, postaneš gospodar nad življenji, vendar te spreleti. Sovražnik, ampak še vedno samo človek. »Malo počakaj ...« Ostrostrelec čuti mojo neodločnost in odstavi puško. Takrat je zasikalo. Proti tankom so se s položajev v zasedi potegnili blede bliski. Tanki so zatrepetali, se stresli, kupole so se zaprle. Tanki so previdno, z neko negotovostjo nadaljevali pot proti Šentilju. Zasikalo je še enkrat. Delovala je zadnja protioklepna skupina pod poveljstvom poročnika Romana. Strelec Bac Peter je z izstrelkom tank delno poškodoval. Tankovska kolona se je premaknila do konca desnega blagega ovinka, ko pa so zagledali barikado, so se kakih 400 m pred njo ustavili. Kaj sedaj. Mi smo ostali brez protitankovskega orožja. Oni verjetno niso niti vedeli, kje smo mi. Na našo srečo se tankovske cevi niso obrnile proti nam, ampak na nasprotno pobočje. Izstrelili so kar nekaj granat.

Še danes imam pred očmi prizor ženske, verjetno novinarka, ki je od barikade prišla k tankom. Poizkušala je splezati na enega od njih. Nekaj rafalov iz tankovskega mitraljeza jo je prepričalo, da se je z dvignjenimi rokami umaknila. Kako bi se za nas končalo, če bi cevi obrnili na našo stran, lahko le ugibamo. Imeli smo sicer nekaj zaklona za redkimi stanovanjskimi hišami. Ampak nekateri pa smo bili le za drevesi. Kot na vajah TO. Takrat sem pomislil na helikopterski desant. Tankovska kolona, brez spremstva pehote, pred barikado. Oskrbovanje iz Maribora je tudi blokirano. Edina rešitev za njih je helikopterski desant, ki bi bil spuščen nekje za našimi hrbti.

Zapustili smo položaje in se premaknili proti vrhu hriba k hišni številki Štrihovec 70. Tu nas je domačin počastil z neko pijačo. Spustili smo se v poraslo strmino gozdička na severni strani vzpetine. Bili smo nekje v višini barikade. Tu smo naleteli na nekaj vojakov, eden je imel protioklepno orožje Armbrust. Takrat je v zraku zahrumelo. Dvignili smo glave in jih takoj zopet pritisnili k zemlji. Vse najdebelejše bukve so bile izkoriščene za zaklon. Letalski napad. Takoj smo vedeli, da se ti ne šalijo. Dve letali sta raketirali barikado, odleteli proti Šentilju, obrnili v avstrijskem zračnem prostoru in se vračali proti Mariboru. Bili so Orli JLA.

Dvignili smo glave in imeli kaj videti. Vračajoči letali sta se križali z dvema letali, ki sta prihajali. Ti dve letali sta delovali z letalskimi mitraljezi kalibra 22 mm. Cilj je bila

policijska postaja Šentilj in barikada. Kroglice so nad nami sekale vrhove in veje dreves pod katerimi smo ležali. Veje pa so dobesedno padale na nas. Tudi ti dve letali sta obrnili v avstrijskem zračnem prostoru in se vrnili proti Mariboru. Skupina vojakov je nekontrolirano in panično zapustila položaje, vojak Novak Branko pa je za letali izstrelil dolgi rafal iz avtomatske puške. Spomnim se, da sem ga, tudi sam nemočen, okaral, da nepotrebno troši strelivo. »Če sem pa tako jezen«, je bil njegov odgovor.

Napovedani so bili novi letalski napadi. Spodaj na cesti je pred gorečo barikado še vedno stala tankovska kolona. Zavijanje siren reševalnih vozil je prihajalo iz smeri Šentilja. Veze z ostalimi enotami so bile slabe ali pa zgolj kurirske. Prva odločitev je bila najti primeren zaklon za slučaj ponovnega letalskega napada in se ne oddaljiti od tankovske kolone, ostati pa dovolj blizu za slučaj helikopterskega desanta. Spustili smo se po hribu k stanovanjskim zgradbam in v eni od njihovih kletih dobili zaklonišče. Takrat se je na cesti poleg hiše ustavila rdeča »Katrcica«. Iz nje sta izstopila mlada civilista, kazala PRESS izkaznice in spraševala po naših enotah. Kaj dosti jim nismo vedeli povedati, zato sta se hitro odpeljala. Pozneje smo izvedeli, da sta bila pripadnika obveščevalne službe JLA. Imela sta srečo, ker če bi ju še enkrat dobili ... Uh, kako hitro se ustvari sovraštvo. Po nekaj urah smo dobili ukaz, naj se enota vrne v rajon Kaniža. Naloga - kontrolirati področje Vajgen v slučaju desanta, prav tako kontrolirati cesto iz Maribora v primeru okrepitev JLA z namenom deblokade tankovske kolone. Avtobus smo umaknili in zamaskirali pri kmetiji Vajgen. V stanovanjski hiši Kaniža 29 so nam omogočili dostop do telefona. Tu smo imeli dežurnega, ki je bil na voljo stalni vezi med četo in poveljstvom v Mariboru.

Četniki

Koordinator med enotami na področju Šentilja, major Škof, me je presenetil z nenavadno novico. Domačini iz področja Vajgen, Kaniža, so v Maribor javili, da se je v omenjeno področje z avtobusom pripeljala skupina četnikov. S častniki iz poveljstva smo novico temeljito proučili. Od kod naj bi se le vzeli? Ampak previdnost ni nikoli odveč. Formirali smo nekaj patrolj in temeljito pregledali gozdička ob naši namestitvi. Tudi povpraševanje pri domačinih ni prineslo potrditve informacije o četnikih. Že takrat smo sumili, da smo tisti četniki bili mi, ko smo se zjutraj pripeljali in izginili proti Štrihovcu. Nosili smo uniforme takratne TO, oznake podčastnikov in častnikov so bile

kot pri JLA. Nekateri smo nosili brade, drugi daljše lase. Je pa tudi res, da po nekajdnevnih premikih (Pekre, Skoke, Slivnica, Štrihovec) nismo bili ravno zgledno urejeni. Ta sum sem dobil potrjen na peti obletnici bojev za Šentilj. V predstavitvi z Cehnerjem »A četniki« se je takoj pošalil. Dogodilo se je, da smo takrat iskali sami sebe. Gre pa pohvala tistemu, ki je takrat posređoval to informacijo. Družbena samozaščita je res delovala.

Pozno popoldan sta po cesti iz smeri Pesnica priropotala dva tanka. Iz nekih vzrokov sta namreč zaostala za glavno kolono, ki je na Štrihovec pripeljala zjutraj. Mariborčani, mislim da iz protidiverzantskega voda, so formirali protitankovsko skupino pod poveljstvom pogumnega poročnika. Spomnim se, da se je na terenu vozil z mopedom, preko ramen pa je imel dve »zolji« (protioklepno orožje). Spustili so se do ceste in posadke so se brez problemov predale. Pripovedovali so, da so tankovske posadke narodnostno mešane. Vojakom pa naj bi bilo rečeno, da nas napada Avstrija.

Bil je že mrak, ko smo na robu gozdička večerjali. Nekako na silo, saj nihče ni imel pravega teka. Takrat pa je v pritajene pogovore zarezal zvok, isti kot med letalskim napadom. V trenutku smo bili vsi za najdebelejšimi drevesi. Nekdo je zagodrnjal »Od kje pa ti sedaj?« in pogledal v nebo. Po trenutnem šoku pa »Tega mi več ne ponavljaj«. Šofer kombija je zaprl drsna vrata. Po naključju pa je s tem izzval tisti letalski zvok.

Sobota, 29. junija 1991

Namestitev smo obdržali v območju Križa ter dvakrat izvedli pregled terena v smeri Jarenine. Prehrano smo redno dobivali. Spremljali smo poročila o stanju na drugih bojiščih po Sloveniji. Popoldne smo izvedli blokado cest in v enem od civilnih avtomobilov našli demontiran tankovski mitraljez z dvema kasetama streliva. Civile in mitraljez smo predali postaji milice. Za nočno stanje smo izvedli tri blokade na lokalnih cestah, vendar ni bilo nobenih problemov. Prespali smo v istih dveh hišah.

Končno mirnejši dan. Poleg zadožitvev in nalog, ki so v vojnem stanju obvezne, smo se ukvarjali tudi s povsem vsakdanjimi človeškimi potrebami. Eden od domačinov nam je

prijazno odstopil kopalnico, da smo se po nekaj dneh vsaj malo uredili. Avtobus smo od hiše Vajgen premestili v gozdiček v Kaniži. Ob napadu na tankovsko kolono se niso aktivirali trije RPG-ji. Menda so bili bolgarske proizvodnje. Verjetno ob pripravi niso bili dovolj raztegnjeni. Niti inštruktorji ob spoznavanju s tem protitankovskim orožjem niso vedeli povedati, ali se ob neuporabi lahko zopet sklopijo. Vrnejo v neaktivirano stanje. Zaradi varnosti nismo poizkušali orožij zopet sklapljati, ampak smo tipko za aktiviranje prelepili s selotejpmo, ki nam ga je dal neki domačin. Najprej smo razmišljali, da jih zakopljemo, potem pa smo jih odložili v prtljažnik avtobusa. Na njih smo skoraj pozabili. Potem pa smo v poveljstvo v Mariboru javili tudi to, da imamo neaktivirane RPG-je. Dokaj hitro so prišli gasilci z avtoprikolico polno peska. Na naše veliko začudenje so RPG-je previdno zasuli v pesek na prikolici in se odpeljali.

Največji problem pripadnikov čete je bila oddaljenost od doma. Nismo vedeli, kaj točno se dogaja na naših domovih. Svojci fantov pa niso imeli informacij, kaj je z nami. Vedeli so samo to, da smo odšli v Pekre. Informacija, da smo na Šentilju, se je hitro razvedela tudi v Prekmurju. Fant, ki je bil dežuren na telefonu, je poklical svoje, ti so poklicali sosede. Pozneje sem izvedel, da so določeni starši prihajali pred dijaški dom (poveljstvo 75. ObmŠTO za Prekmurje) in spraševali po svojih sinovih.

Zanimiva je zgodba člana poveljstva. Doma je bil v blokih na Lendavski ulici. Imeli smo informacije o letalskih napadih na Mursko Soboto in da je Lendavska v zakloniščih. V Murski Soboti z ženo nista imela mnogo poznanstev. Žena z malim otrokom, pozneje sem izvedel, da je bila tudi noseča, se na telefon ni oglašala. Moralno je bil na dnu. Povprašal sem ga, kje bi lahko bila. Omenil je znance v Gančanih. Aktiviral sem mojo ženo. Preverila je, toda v Gančanih je ni bilo. Odpeljala se je še v Mursko Soboto z mislijo, da morda pa telefon ne dela. Tudi tam je ni našla. Pozneje je Majda pripovedovala: »Vsi so bili v zakloniščih, nad Soboto so letali MiG-i, jaz pa z avtom na Lendavsko in mirno zvonim pred stanovanjem«. Problem sem omenil tudi takratnemu članu štaba v Murski Soboti, Košmrlju. Njegovo poizvedovanje je bilo uspešno. Poklical me je na telefon in mi sporočil, na katero številko lahko Milan pokliče svojo drago. Mislim, da so jo našli v Bakovcih pri znancih. Po pogovoru z njo smo imeli v enoti zopet tistega neumornega, natančnega perfekcionista. Bil je moj dolgoletni pomočnik za

zaledje, še iz 134. protidesantne čete TO v Rakičanu. Znan tudi po tem, da po končani vaji ni smela manjkati niti prazna »čaura«.

V času letalskega napada je Slavko Bohar v hrbtu začutil, kot da bi ga nekaj speklo. Pekoča bolečina se je spet pojavila. Fantje so mu pregledali hrbet in opazili rdečo pikico tik ob hrbtenici. Zanimivo je bilo, da je bila na tem mestu tudi prežgana drobna luknjica v obleki. Predvidevali smo, da ga je zadel drobec naboja, ki se je razletel ob udarcu v vrhove dreves ob letalskem obstreljevanju. Poklicali smo poveljstvo in po Slavka je prišel rešilni avto. Vsi smo se od njega poslovili: »Upamo, da ni nič resnega, za tebe je vojna končana.« Pozno zvečer se je rešilni avto vrnil. Iz njega je stopil nasmejan Slavko, na naše začudenje pa odgovoril: »Nič mi ni, z vami sem prišel in z vami bom do konca te vojne«. Besede, ki povedo mnogo. Povedo, kako pristno tovarištvo se je v nekaj dneh vzpostavilo med nami, čeprav smo se z večino prvič srečali šele v ponedeljek, na dan odhoda v Pekre. Presenečen sem bil, kako hitro mi je med fanti uspelo pridobiti zaupanje v pravilnost mojih odločitev.

Po nekaj mesecih sem izvedel, da je Slavko še vedno čutil rahlo pikanje v hrbtu. Ker je delal v Avstriji, je opravil dodatni pregled na kliniki v Gradcu. Tik ob hrbtenjači so opazili droben kovinski delec in ga tudi uspešno odstranili.

Vodič

Nikakor ne smemo pozabiti, da smo bili na nepoznanem terenu, v uniformah sovražne vojske in sumljivi vsem. Edini prepoznavni element je bila »šilt« kapa s slovensko trobojnico. Rešitev se mi je ponudila v domačinu, ki je živel v hišici ob »našem« gozdičku. Franc Lešnik, Kaniža 20. Pridružil se nam je in kazal veliko zanimanja za sodelovanje. Posodil nam je električni kabel in radio, tako da smo imeli sveže novice v gozdičku. V poveljstvu v Mariboru sem prosil za mnenje in dobil pozitiven odgovor. Odločitev je bila pravilna. Kjer smo se pojavili, ni bilo več tistih sumničavih pogledov, fant je področje poznal kot lasten žep.

Prostovoljci iz Maribora

Obvestili so me, da je na področje Štrihovca prišla oborožena skupina prostovoljcev iz Maribora in se ne podreja poveljstvu obrambe Šentilja. Ker sem hotel vedeti, kdo so

borbeni sosedge in jih opozoriti na našo prisotnost, sem jih poiskal. Poizvedel sem, na kateri domačiji se nahajajo in se s šoferjem in vodičem odpeljal tja. Predvideval sem, da bomo zaradi uniforme in oficirskih oznak lahko zamenjani za sovražno vojsko. Na glave smo dali kape in se previdno ustavili pred dvoriščem. Nikjer nobenega. Odprem vrata Lade Nive in poizkusim izstopiti. Takrat je iz zgradbe s kalašnikom pritekel vojak v svetlo zeleni maskirni uniformi in zavzel razkoračen borbeni položaj. »Naši smo, naši, Slovenci«, sem kričal. Počasi sem izstopil z dvignjenimi rokami. Nejeverno me je gledal s čudno krvavimi očmi in le počasi povetil cev orožja. Njegove »oficirke« (nizki vojaški čevlji) še niso izgubile tovarniške glazure, na osnovni okvir za naboje pa je imel s selotejpom prilepljenega še rezervnega. Ne spominjam se, s kom sem se pozneje pogovarjal in kdo jim je poveljeval. Sem jih pa opozoril na našo prisotnost. Naj bodo ob svojem delovanju pozorni, saj so vsi pripadniki na tem področju v starih uniformah slovenske TO. Na vojake v čudnih maskirnih uniformah sem opozoril tudi naše fante. Kaj hitro bi ji lahko zamenjali z morebitnimi »niškimi specialci«. Morda celo včeraj iskanimi četniki. Z malo manj previdnosti bi lahko nastradal od lastnega ognja. Je pa enota prostovoljcev hitro nekam izginila in do našega odhoda domov se z njimi nismo več srečali.

Spominsko obeležje Soboški četi TO. Verjetno prvo v Sloveniji, narejeno 29. junija 1991. Stoji v gozdličku na območju Kaniže, avtor neznan. (*Osebni arhiv: J. Koren*)

Nedelja, 30. junija 1991

Vstajanje ob normalni uri in premestitev enote v rajon dnevne nastanitve ter običajno zavarovanje z opazovalcem neba, zasedami in patrolo. Za slučaj zračnega napada smo imeli pripravljena dva vikenda s kletnimi prostori. Navezal sem stik z domačinom, ki se je pridružil naši enoti in zatišje izkoristil za izvidništvo ozemlja v območju Šentilja. Z vojaki smo izvedli čiščenje orožja in delno ureditev osebne higiene.

To je bil dan, ko je bila cela Slovenija v zakloniščih. Napovedan je bil vsesplošni zračni napad. Tisti, ki niso bili na dolžnostih, so bili v kletih vikendov ob gozdičku. Te smo predvideli kot zaklonišča, saj so bile v zemlji in še na severni strani pobočja. Napade pa smo pričakovali z juga. Koordinator, major Škof, je zbral poveljujoče, mislim, da smo bili štirje. Izdal je ukaz za nadaljnje delovanje naših enot. Ena od enot naj bi se premaknila v območje barikade na Štrihovcu. Prisotni poveljniki so odkrito povedali, da po zračnem napadu njihovih pripadnikov nihče več tja ne spravi. Tako je za to nalogo ostala le soboška četa. Nalogo sem sprejel brez ugovora in fante seznanil z novo nalogo. Kljub temu, da smo bili mi v centru letalskega napada, med fanti ni bilo nobenih pomislekov, da naloge ne bi izpolnili.

Ponedeljek, 1. julij 1991

Enota je zaradi zavarovanja morebitnih vojnih ujetnikov izvedla premik v drugi rajon proti cesti Pesnica Šentilj, če bi se predala enota karavle na Šentilju. Istočasno pa smo z menjavo mesta nastanitve zmanjšali možnost diverzije, če smo bili odkriti.

S koordinatorjem smo izdelali plan premika v območje Šentilja. Bil sem tudi v stalnem telefonskem stiku z ObmŠTO Murska Sobota in preko kapetana Košmrlja vojakom prenašal pozdrave od doma. Vojake smo pripravljali na možnost premika proti Šentilju in sodelovanju pri napadu na položaje JLA. S ponosom smo spremljali radijske informacije iz Prekmurja, kamor ni uspel pripeljati

niti eden tank JLA, predale pa so se vse posadke v obmejnih karavlah.

Istočasno pa so nas z gnevom obdajala dejanja JLA v Gornji Radgoni, Ormožu, Dravogradu, Krakovskem gozdu in brezobzirno bombardiranje oddajnikov. Z obvezno mero zavarovanja smo prespali v istih dveh hišah.

Torek, 2. julij 1991

Po zavzetju položajev ob cesti Pesnica Šentilj sem dobil ukaz za premik v območje Štrihovec, južno od ceste za Jarenino z nalogo:

- v primeru prihoda tankov iz smeri Pesnica zavarovati blokado v Štrihovcu,
- v primeru helikopterskega desanta JLA izvesti protidesantni boj v območju ob cesti za Jarenino,
- po ukazu sodelovati pri napadu na položaje JLA v Šentilju.

Po opazovanju terena in premiku enote sem enoto razdelil za delovanje po ukazu. Pred letalskim napadom sem jih zavaroval z bunkerjem, ki je sprejel polovico enote. Druga polovica se je za primer zračnega napada zavarovala v kleti domačije. Poveljstvo enote sem nastanil v domačiji.

Okrog 14.00 se je začel napad na položaje JLA na Šentilju in je neprekinjeno trajal do 18.00. Takrat sem dobil ukaz, da se z enoto takoj prebijem do štaba enote, ki je izvedla napad. V napadu so uporabili tudi tri zajete tanke. Ker nisem poznal terena in položajev JA, sem zahteval, da mi pošljejo kurirja. Po odgovoru, da je za kurirja nevarno, sem odgovoril, da celo enoto ne bom izpostavljal ognju nasprotnika. Na ta odgovor so ukaz preklicali in mi sporočili, da pomoč moje enote ni več potrebna.

V nočnem času smo zavarovali položaje tankov v Šentilju. Uporabil sem polovico enote, ker so v okolici še tavalii pobegli pripadniki JLA. Za slučaj zračnega napada smo našli dva bunkerja, v katera

bi se vojaki lahko skrili. Druga polovica enote je z obveznim zavarovanjem prespala na domačiji.

Sreda, 3. julij 1991

Jutro je bilo mirno. Kljub pričakovanem maščevanju JLA zaradi napada na položaje JLA v Šentilju, se ni nič zgodilo. Izvajali smo varovanje tankovskih položajev na Šentilju, z ostalimi vojaki pa sem izvedel ureditev osebne higiene (umivanje, delno kopanje, britje), za kar se moram zahvaliti Marjanu Medenjaku, ki nam je nesebično odstopil svoje prostore - kopalnico. Pri nas je bilo mirno. V srcih vojakov se je zopet vnela želja po domačem Prekmurju, vendar pot domov so nam še vedno zapirale protitankovske zapore in tankovska kolona v Gornji Radgoni, ki je medumikom v besu poraza neusmiljeno obračunavala z nemočnimi zgradbami.

V pogovoru s kapetanom Košmrljem se je pojavila možnost za vrnitev v Prekmurje naslednji dan. Noč smo prespali na isti domačiji. Del enote je še naprej varoval položaje tankovske enote, ki je že nosila znake TO Slovenije.

Četrtek, 4. julija 1991

Začeli smo opravljati vsa dela po planu. Okrog 10.00 me je koordinator, major Škof, poklical in seznanil, da pripravim enoto za zamenjavo. V pogovoru s poveljnikom ObmŠTO Murska Sobota, sem dobil zagotovilo, da se enota lahko vrne v Mursko Soboto.

Stopil sem v stik s postajo milice v Šentilju in poveljnikom koordiniral spremstvo policije vse do Murske Sobote. Ko smo dobili enoto za zamenjavo, sem poveljniku razložil naloge, ki jih je imela naša enota in mu predal vodiča. Z enoto smo se odpeljali od postaje milice v Šentilju in s spremstvom preko Sladkega vrha, Lenarta, Janževega vrha in Radencev prispeli v

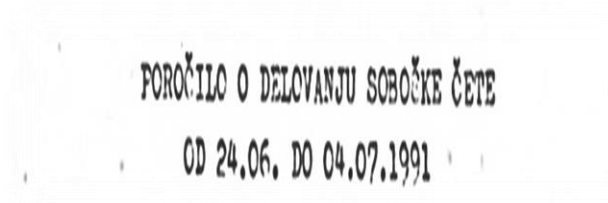
Mursko Soboto. Spremljale so nas patrulje milice Šentilj, Lenart, Gornja Radgona in Murska Sobota.

V Murski Soboti smo predali vsa materialna sredstva in oborožitev ter se prisrčno poslovili. Pozdravil nas je tudi poveljnik ObmŠTO Murska Sobota, Mihalič.

Sklep

»Na koncu še zanimiv podatek. V desetih dneh delovanja Prekmurske čete v Pekrah, na letališču Slivnica, Štrihovcu in Šentilju, sem izgubil deset kilogramov telesne teže. Kilogram na dan. Zavidljivo učinkovita shujševalna kura. Jo pa nobenemu ne želim in še manj priporočam.«

Moj dedek je živo opisal svoje spomine in vesel je, da so to le spomini in da danes lahko živimo v mirni in svobodni državi, samostojni Sloveniji. Prav vsak na tem svetu si zasluži, da živi v miru. Prispevek bi zaključila z mislijo: »Nikoli ne mislite, da vojna, ne glede na to, kako nujna ali upravičena se zdi, ni kaznivo dejanje« Ernest Hemingway.

Poveljnik soboške čete
rez.stojnik Janez Koren

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Koren", written over the typed name of the commander.

Pojasnilo: tekst pisan s pisalnim strojem (v prispevku dodano s pisavo Courier New) je prepis originalnega poročila, pisanega 5. julija 1991.

Klara Janža
Gimnazija Murska Sobota, 1. b
Melita Franko, prof. zgodovine in sociologije

Ko gledam begunca – vidim človeka?

Polagoma se zavem, da sem begunec. Človek brez dokumentov in brez obraza, brez sedanjosti in brez prihodnosti. Človek s težkim korakom in strtim telesom, roža zla, nezemeljska in razpršena kot cvetni prah. Nimam več imena, nisem več ne velik ne majhen, nič več sin ali brat. Sem od pozabe premočen pes v dolgi noči brez jutra, brazgotinica na obrazu sveta.

Velibor Čolić, Priročnik za izgnance (Goga, 2020)¹

Vzroki za val beguncev iz Bosne in Hercegovine zaradi vojne

V Bosni in Hercegovini so 1. marca 1992 izvedli referendum o neodvisnosti in se po Sloveniji in Hrvaški odločili za samostojno in neodvisno državo. 6. aprila 1992 sta EU in ZDA priznali neodvisnost BiH. Temu so nasprotovali Srbi in Hrvati v BiH in novonastali sosednji državi, Jugoslavija in Hrvaška. Posledično je na tleh bivše skupne države Jugoslavije prišlo do največjega oboroženega konflikta po koncu druge svetovne vojne. Srbska vojska je obkolila Sarajevo, ga obstreljevala s topovi in ga bombardirala. V treh letih in pol je življenje v BiH izgubilo več kot sto tisoč ljudi, samo v Sarajevu, kjer je obleganje mesta trajalo kar 1.425 dni, je umrlo več kot enajst tisoč ljudi. V tem času se je v tujino ali po državi razselilo 2,2 milijona ljudi oziroma več kot polovica prebivalstva. V okolici Srebrenice, na t. i. varovanem območju pod nadzorom Združenih narodov, se je julija 1995 zgodil genocid. Pripadniki vojske in policije Republike Srbske so pod poveljstvom **Ratka Mladića** ubili več kot 8.000 moških in dečkov.²

V številnih krajih po BiH še vedno odkrivajo žrtve in jih pokopavajo ter objokujejo. (Vir: <https://n1info.si/wp-content/uploads/2022/04/06/1649233115-BiH.jpg>)

¹ Zgodilo se je čisto blizu nas, <https://mgml.si/sl/galerija-vzigitalica/razstave/592/zgodilo-se-je-cisto-blizu-nas/>.

² Vir: <https://www.politikis.si/2017/04/pred-25-leti-se-je-zacela-vojna-v-bih-ki-je-v-skoraj-stirih-letih-zahtevala-vec-kot-100-000-zivljenj/>.

Življenje in delo v begunskem centru – pričevanje moje babice Stanislave Kukol, zaposlene v centru v Veržeu

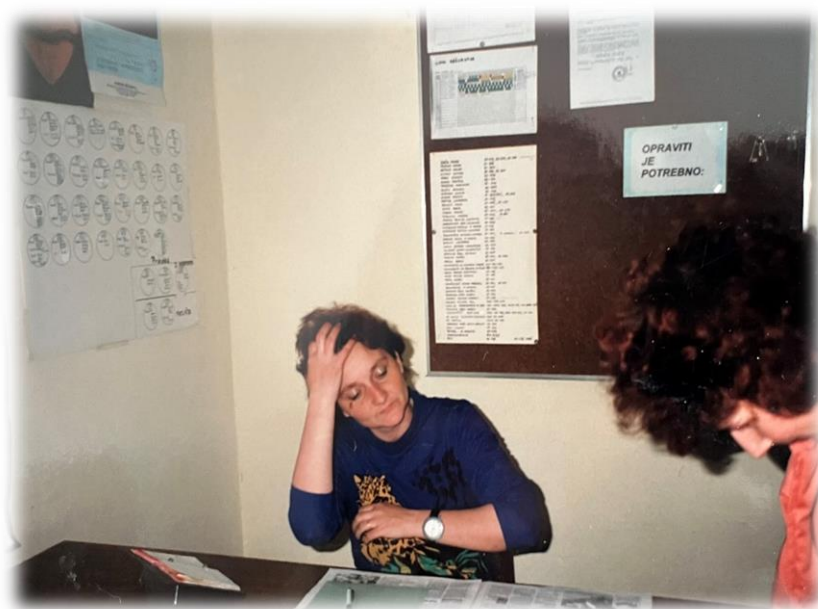
V Slovenijo so leta 1992 zaradi vojnih grozot začeli prihajati avtobusi beguncev iz BiH. Tisti, ki so imeli srečo, so se nastanili pri sorodnikih in znancih, premožni, bili so redki, so najeli hišo ali stanovanje. Usoda beguncev, ki so v strahu za življenje pograbili le najnujnejše in zapustili dom, je bila nastanitev v prehodnem zbirnem centru začasne begunce iz BiH, kjer so bili zaprti in oropani človeškega dostojanstva. Večinoma so prihajale ženske z otroki, mlada dekleta in fantje ter ostarele osebe. Moških je bilo malo. Po nacionalnosti so bili Bošnjaki (bosanski muslimani) in Hrvati. Mislili so, da prihajajo le za kratek čas. Zato so imeli status začasnega begunca. Glede na situacijo, v kateri so se znašli, so pričakovali, da jih bomo sprejeli odprtih rok. Bili so ponižani, prizadeti. Mnogi zaposleni v zbirnih centrih so bili nad njimi razočarani, ker niso izkazovali hvaležnosti. Tudi naša na novo nastala država je imela veliko težav. V državi je bila gospodarska kriza, brezposelnih prebivalcev je bilo veliko. Zbirni centri so delovali v okviru Civilne zaščite po celi državi.

Ženske in otroci iz Bosne in Hercegovine v vojašnici v Ribnici poleti 1992. V tistem času je bilo še vse videti začasno, zato je bila tudi pripravljenost na pomoč beguncem velika, se spominja strokovnjakinja za begunce, Sonja Gole Ašanin. (Foto: Marjan Ciglič, vir: <https://www.dnevnik.si/1042537228>)

Eden takšnih centrov je deloval od leta 1992 do leta 1998 tudi v občini Ljutomer, in sicer v Veržeu. Takole babica Stanislava začne svojo pripoved. Takrat sem bila stara 30 let. Brezposelna mlada mamica dveh otrok. Občina Ljutomer je za delovanje centra zaposlila nekaj brezposelnih oseb v okviru javnih del. Med njimi sem bila tudi jaz.

Službe sem se razveselila, saj mi je delo pomenilo vir sredstev za preživljanje, več socialnih stikov, boljšo samopodobo, spoštovanje, občutek koristnosti in hkrati priložnost, da si pridobim nove izkušnje. Po drugi strani me je bilo strah neznanih ljudi, jezika, kulture. Hkrati je v družbi novonastale države bilo veliko stereotipov in slabšalnih izjav na račun ljudi iz Bosne. Veljali so za neizobražene južnjake, neumne Bosance. Vlada Republike Slovenije takrat še ni imela nobenega zakona o beguncih. Pri begunski politiki se je zato opirala na usmeritve Visokega komisariata Združenih narodov za begunce. Beguncem je bila zagotovljena brezplačna obleka in obutev, namestitvev in prehrana v začasnem centru za begunce, nujna medicinska pomoč in pomoč porodnicam.

Pisarna v začasnem centru za begunce v Veržeju.
(Osebni arhiv: S. Kukol)

Začasni center za begunce v Veržeju je začel delovati aprila leta 1992, in sicer v salezijanski zgradbi, imenovani Marjanišče, ki je bila v postopku denacionalizacije. Upravnik centra je bil uslužbenec Civilne zaščite, g. Franc Jurša. V začetku nas je v centru preko javnih del bilo zaposlenih 5 delavcev. Delovni čas je potekal v obliki ruskega turnusa, kar je pomenilo, da si delal 12 ur podnevi, nato je sledil 24-urni počitek in 12 ur dela v nočni izmeni. Delovne naloge zaposlenih so bile sprejemanje beguncev, vodenje evidence in namestitve po sobah, organizacija prehrane, skrb za hišni red, logistika, organizacija vsakodnevni dejavnosti, odobritve izhodov itd. V centru sta bila zaposlena tudi slovenska državljanja, ki sta živela na Hrvaškem in v BiH. Zaposlena sta bila v JLA, zato sta se ob izbruhu vojne vrnila v domači kraj. Število

beguncev se je gibalo med 170 in 220 oseb. Begunci so pred prihodom v zbirni center od Rdečega križa dobili identifikacijski karton z imenom in priimkom, datumom rojstva in datumom registracije. Ob prihodu so se s kartončkom identificirali. Glede na število članov družine ali sorodstvenih vezi smo jih nato nastanili v sobe. Sobe so bile različno velike. Svojo sobo so dobile le redke družine. To je bil privilegij, ki si ga je bilo treba pridobiti z odnosom, komunikacijo in vestnim opravljanjem hišnih opravil v samem centru. Večinoma so v sobah bivali člani dveh družin. Spomnim se sobe, kjer je bila nastanjena družina z devetimi otroki. Sobe niso imele pohištva. V njih je bil kakšen stol, polička. Večinoma so imele železne postelje, ponavadi nadstropne. Osebne stvari so bile spravljene pod posteljo, obešene na obešalnik na zidu ali na žebelj zabit v steno.

Prostori za nastanitev beguncev.

Podobno je bilo v Marjanišču v Veržeju.

(Vir: <https://www.dnevnik.si/i/ag/2015/10/09/900980.jpg>)

Center je imel lastno kuhinjo, v kateri so se pripravljali trije obroki na dan. Pripravljala jih je zaposlena kuharica, ki so ji pomagale nastanjene begunke. Seveda za delo niso dobile plačila. Jedilnica je bila skupna, nameščena na dolgem ozkem hodniku pred kuhinjo. Živila za pripravo obrokov je v začetku prispevala CZ in država. Sčasoma pa humanitarne organizacije, kot so Karitas in Rdeči križ. Prispevali so tudi okoliški domačini, ki so občasno donirali viške pridelkov na vrtu in poljih. Čeprav smo se trudili in jim hoteli ugoditi, jim pripravljena hrana ni bila najbolj všeč. Pogosto so izražali željo po tem, da bi dobili sestavine in si sami pripravljali obroke v sobah. Žal to ni bilo mogoče.

Center je imel tudi skupno pralnico z velikim pralnim strojem. V njej so nastanjene osebe prale perilo po vnaprej določenem vrstnem redu, na podlagi oštevilčenih sob. Hišni red je vseboval tudi čiščenje skupnih prostorov po razporedu. Enkrat tedensko je sledil pregled higiene sob.

Osebe, nastanjene v centru, so se lahko vključevale v cerkveno življenje, če so bile katoliške vere. Teh je bilo malo. Muslimanskim vernikom je bil v pritličju zagotovljen poseben prostor, kjer so lahko opravljali svoje verske obrede. Zagotovljeno jim je bilo tudi praznovanje muslimanskih praznikov.

Zaposleni in vodstvo centra za begunce Veržej. (Osebni arhiv: S. Kukol)

Izhodi izven centra so morali biti najavljeni. Gibanje izven centra je v začetku nadzorovala celo policija, zato so begunci ob izhodu dobili posebno dovolilnico, na kateri je bila navedena ura odhoda, bil je določen čas vrnitve, prav tako je bil zapisan kraj, kamor je bil kdo namenjen.

Omogočena so bila tudi priložnostna dela. Delo so opravljali na črno, po predhodnem dogovoru najemnika z upravnikom. Delali so pri okoliških kmetih in obrtnikih, ki so jih prišli iskat in jih ob določen uri pripeljali nazaj. Plačilo je bilo dogovorjeno z vodstvom centra. Vodila se je tudi evidenca odhodov na delo. Iskalci delovne sile so morali beguncem zagotoviti tudi ustrezen obrok. Priložnostna dela so opravljali večinoma moški, ki jih je bilo v centru malo. Med tistimi, ki so iskali priložnostni zaslužek, je bilo par mladih deklet in fantov do 20 let. Na ta način so zbirali denar za odhod v tujino in iskanje priložnosti za boljši jutri. Kakor hitro se je ponudila priložnost, seveda ilegalna, so odšli iz centra. Večina je želela v Nemčijo, Avstrijo, Belgijo, Kanado, Dansko, Švedsko. Mnogi so nas poklicali in povedali, da jim je uspelo. Bili so tudi takšni, ki so bili vrnjeni v center, a niso obupali. Poskusili so drugič in tretjič, če je bilo potrebno. Za večino nastanjenih beguncev je bila Slovenija prehodna država in le začasna rešitev. Le malo si jih je želelo nazaj v Bosno. Ker so bili večinoma iz Srebrenice, Zvornika, Živinic, Tešnja in Mostarja so njihovi domovi po pripovedih bili porušeni ali pa so v njih živeli sosede, mogoče tudi sovražniki. Moški, ki so se izognili bojevanju, so se bali vrnitve nazaj. Strah jih je bilo posledic, ker so pobegnili.

Večina žensk v domu je svoje ročne spretnosti poskusila vnovčiti s pletenjem in kvačkanjem. Zaposleni smo jim pomagali in poiskali zainteresirane stranke. Takrat je ročno pleten pulover ali nakvačkan prt bil cenjen in imel svojo ceno.

Za predšolske otroke smo v vrtcu organizirali dopoldanski vrtec. V njem so se lahko igrali, zapeli smo kakšno slovensko pesmico, na primer Ringaraja. Spomnim se karaok, slikanja z barvami. Pozneje sta dejavnosti prevzeli dve mladi begunki. Tako so se dejavnosti odvijale v njihovem jeziku.

Šoloobvezni otroci na začetku niso obiskovali šole, saj se je pričakovalo, da vojna ne bo dolga. Čez čas so se vključili v posebno organiziran osnovnošolski sistem, ki je

upošteval njihov vzgojni načrt. Šola je delovala v prostorih OŠ Veržej. Problem vključevanja osnovnošolcev je bil v tem, da je naš učni načrt preveč odstopal, bil pretežek, predvsem pri matematiki, dodatno pa je učenje oteževal jezik. Problem je bil predvsem tuj jezik, saj se je na naših šolah poučevala nemščina, pri njih pa angleščina ali ruščina. Srednješolci so bili vključeni v naše srednješolske programe. Center je imel nekaj donatorjev. Župnijska Karitas je priskrbela za nekaj kamionov humanitarne pomoči (predvsem oblačila, obutve in posteljnine) iz Erlangena v Nemčiji. Center so obiskali in v njem bivali nekaj časa predstavniki društva Causes Comenius iz Belgije. V centru so organizirali različne dejavnosti za otroke in mladino, pripeljali so tudi humanitarno pomoč. Septembra 1993 sem odšla na novo delovno mesto.

Po letu 1995 se je začelo vračanje beguncev in zapiranje zbirnih centrov v Sloveniji. Begunce je čakala naporna izkušnja iskanja nove identitete. Begunski centri so jih zaznamovali po svoje. Dalj časa kot so bivali v njih, bolj obupani so postajali. Naveličani so bili čakanja, občutka pasivnosti, nemoči, tega, da so bili odvisni od humanitarne pomoči. Center v Veržeju so zaprli leta 1998. V njem je takrat po dogovoru ostal starejši par, Pero in Luce, ki sta skrbela za določene prostore.

Ukrajinski begunci v Sloveniji danes

Danes nam mediji prikazujejo slike in posnetke vojnih grozot na območju Ukrajine *"nič se ni spremenilo!"*. Podrte hiše, objokani ljudje, grobovi otrok in žalujoči. Človek je človeku še vedno največja nevarnost. Večina jih le prečka našo državo, podobno je počela večina bosanskih beguncev. Nastanitvenih centrov je danes veliko manj. V nastanitvenem centru v Logatcu naj bi bilo nameščenih 325 ukrajinskih beguncev, na Debelem rtiču 95, v Integracijski hiši Maribor pa 10. Slovenija ima danes veljaven zakon o zaščiti razseljenih oseb, ki nudi začasno zaščito osebam, ki so zbežale iz države. Begunci danes s tem zakonom pri nas zaprosijo za začasno zaščito. Tako lahko zaprosijo za denarno pomoč za zasebno nastanitev in za denarno pomoč namenjeno preživetju. Ta pomoč beguncem iz Bosne ni bila zagotovljena. Ukrajinski otroci so danes vključeni v naše osnovne šole in vrtce. S pridobitvijo statusa začasne zaščite se ukrajinski begunci lahko vključijo na trg dela in iščejo zaposlitev. Pomaga se jim pripraviti zaposlitveni načrt, opravijo lahko tudi tečaj slovenskega jezika. Danes se

beguncem iz Ukrajine nudijo tudi druge oblike nastanitve, kot so prazne hiše, večje zgradbe, prazna stanovanja. Otroci se vključujejo v slovenske šole, kjer imajo priložnost za druženje s slovenskimi vrstniki, učijo se jezika, spoznavajo kulturo in imajo priložnost, da pokažejo svoje talente. So v stiku in komunikaciji. Kakšno pot bodo izbrali, je odvisno od njih in naše podpore. Lahko se odločijo za asimilacijo, sprejmejo multikulturo in si ustvarijo prihodnost. Lahko se prilagodijo do določene mere in hkrati ohranijo svojo kulturo. Lahko ohranijo svoj ponos, identiteto in se odločijo za osamitev.

Iz pričevanja babice sem dobila občutek, da so begunski centri za pribežnike bili slovenska oblika nekakšnega geta. V njih so begunci postali obupani, nezadovoljni in brez sanj in upanja, da se bodo nekoč vrnili v svojo domovino in imeli svoj dom. Kot človek brez obraza.

Viri:

Zgodilo se je čisto blizu nas. Dostopno na: <https://mgml.si/sl/galerija-vzicalica/razstave/592/zgodilo-se-je-cisto-blizu-nas/> (14. januarja 2023).

Pred 25 leti se je začela vojna v BiH, ki je v skoraj štirih letih zahtevala več kot 100.000 življenj. Dostopno na: <https://www.politikis.si/2017/04/pred-25-let-se-je-zacela-vojna-v-bih-ki-je-v-skoraj-stirih-letih-zahtevala-vec-kot-100-000-zivljenj/> (14. januarja 2023).

Mislili so, da bo trajalo samo nekaj mesecev. Dostopno na: <https://www.dnevnik.si/1042537228> (14. januarja 2023).

Asja Hozjan,
Gimnazija Franca Miklošiča Ljutomer, 2. c
Mentorica: Suzana Rauter, profesorica zgodovine in geografije

Prizadevanje Pomurcev za samostojno slovensko državo v 20. stoletju

Življenje na mejnem prehodu je bilo v letu 1991, tako kot drugod, vse prej kot mirno in prijetno. O tem sem se pogovarjala s svojim dedkom, ki je bil takrat šef za splošno mobilizacijo, po poklicu je pa bil carinik in je deloval na mejnem prehodu Kuzma, o katerem mi je povedal več zanimivih zgodb, ki so se takrat dogajale. Njegova naloga je bila sporočiti in ukrepati, če bi s strani Jugoslovanske ljudske armade prišlo do napada. S svojimi zgodbami in pojasnili mi je zelo slikovito razložil, kako se je vse odvijalo.

»Jugoslovanska ljudska armada je prišla v Kuzmo z namenom, da bi ohranila le dva mejna prehoda, ostale je hotela zapreti. Eden izmed namensko ohranjenih mejnih prehodov je bil mejni prehod Kuzma –Avstrija. Z vojaškimi vozili so zabarikadirali center vasi Kuzma, zato so morali vojaki, cariniki in policisti, ki so živeli v Kuzmi, podaljšati svoj delovni čas. Bila je namreč možnost, da bodo njihovo varnost ogrozili nasprotnikovi vojaki. Eden izmed teh carinikov sem bil tudi jaz,« pravi dedek. »Domov sem se vračal v poznih urah in moral svojo pot podaljšati. Na mejne prehode so nam prinašali tudi hrano. Večkrat se je zgodilo, da se je Jugoslovanska ljudska armada skrivala v manjših izkopanih predelih jarka, ki so bili široki približno 5 metrov in med sabo oddaljeni približno 10 metrov, z namenom, da bi lahko nenadno napadla svoje nasprotnike. Ti jarki so ohranjeni še danes in smo jih takrat imenovali grudobrani.

Zelo odmevna zgodba v Kuzmi iz tistega časa je smrt kapetana Stojanovića. Poleg tega, da je zelo zanimiva, je tudi zelo skrivnostna, saj so se morali ljudje, ki so o tem kaj vedeli, zavezati k tajnosti. Je pa znano, da naj bi se kapetan Stojanović sam ustrelil, a čisto vsi podatki niso znani. Še ena zanimiva zgodba, v katero sem bil vpleten tudi sam, je skrivanje sosedov v našo klet zaradi domnevnega bombardiranja Jugoslovanske ljudske armade. Skrivali so se po več ur in to celo večkrat v desetih dneh vojne.

In še zanimivost, po kateri je vas Kuzma najbolj znana – to je Tromeja. Ta del je verjetno najmanj uničen del v vasi, saj zaradi svoje nadmorske višine in omejenih cestnih povezav, v centru vasi ni bilo dostopa za vojsko Jugoslovanske ljudske armade.

Predstavljeni dogodki so bili veliki dogodki, ki se niso dogajali samo v centrih mest in vasi, temveč tudi na mejnih prehodih, ki so bili najbolj uničeni. V spomin na smrtno, psihično in fizično ranjeno civilno prebivalstvo, člane vojske, carine, policije in mnoge druge, so postavili razne spomenike. Eden izmed teh stoji v Kuzmi pod cerkvijo Sv. Kozme in Damijana. Ta je postavljen v spomin Teritorialne obrambe; policistom, posebni enoti za notranje zadeve in vsem vključenim, ki so zavarovali mejni prehod Kuzma in stražnico v Kuzmi. Po mojem mnenju manjka še spominsko obeležje, ki bi bilo posvečeno vsem ranjenim in usmrčenim, saj se teh grozljivih dogodkov še danes, 32 let kasneje, z žalostjo spominjajo njihove družine.«

Besede in razmišljanje mojega dedka, ki mi je s svojo zgodbo predstavil svoj pogled, torej pogled vojaško vključene osebe v osamosvojitveno vojno leta 1991, so me za trenutek ponesele v takratni čas. Po vsem slišanim tudi jaz menim, da manjkajo spomeniki posvečenim ranjenim in usmrčenim civilistom, vojakom in vsem vključenim, ki so doživeli raznorazne poškodbe. Vojaško vključene osebe so namreč pri obrambi Slovenije in civilistov pustile velik pečat in s tem pripomogle k osamosvojitvi Republike Slovenije, 25. junija 1991 ter oblikovanju današnje države, česar se moramo s ponosom in hvaležnostjo zavedati.

Spomenik posvečen bojem za slovenske meje 1991 v Kuzmi.
(Foto: K. Štertak)

Kejša Štertak,
Gimnazija Murska Sobota, 1. športni razred
Mentorica: Tadeja Filo, magistra slovenskega jezika in književnosti

A large, leafless tree stands in a snowy field under a blue sky with light clouds. The tree is the central focus, with its dark branches spreading out against the sky. The ground is covered in a layer of snow, and the background shows a hazy horizon.

PROZNI PRISPEVKI
UČENCEV 7., 8. IN 9. RAZREDA OSNOVNE ŠOLE

Foto: D. Mauko

Spominski park Hrastje - Mota

V Spominskem parku Hrastje-Mota, v neposredni bližini kapelice, je postavljeno spominsko obeležje v obliki tetraedra z napisom: BRANITELJEM SLOVENSKE SAMOSTOJNOSTI LETA 1991, TERITORIALNI OBRAMBI, POLICIJI IN KRAJANOM – 24. 10. 2020. Odkril ga je župan Občine Radenci Roman Leljak, dne 25. junija 2021. Na plošči spodaj je logotip občine, na levi in desni strani pa sta imenovana pomembna moža Hrastje-Mote, častni občan Kajetan Kovič in prvi slovenski kardinal Jakob Misja. Protitankovski tetraeder je simbolno obeležje osamosvojitvene vojne 1991 za samostojno in neodvisno Slovenijo.

Spominsko obeležje v Hrastje-Moti (*Foto: F. Kovačič*)

V osamosvojitveni vojni 1991 v Pomurju so se prebivalci pokrajine ob Muri, tudi krajan Hrastje-Mote, kot pripadniki obrambnih sil v vrstah teritorialne obrambe in milice, z veliko poguma borili proti agresorskim silam, ki so prihajale iz območja Hrvaške.

O dogodkih v času osamosvojitvene vojne sta mi veliko pripovedovala dedek in babica. Njuna hiša je od kraja, kjer so bile razstreljene barikade, oddaljena le približno 250 m.

Oviranje in spopadi so se v kraju Hrastje-Mota odvijali dvakrat. V prvem delu vojne, ki je potekala od 27. do 29. junija, je kolona oklepnih vozil JLA namenjena v Gornjo Radgono, 28. junija je v naši vasi Hrastje-Mota naletela na oviro dveh tovornih kamionov. Verjetno zaradi bojazni, da sta tovornjaka minirana, so barikade najprej razstrelili, po močnih eksplozijah sta tovornjaka zagorela in nad vasjo se je začel dvigati gost črn dim. Voznik tanka je premaknil goreča kamiona in kolona se je pomikala naprej proti Radencem. Zaradi močnih eksplozij so nastale razpoke na bližnjih stavbah in mostovoma čez Hrašenski potok, nekaj razpok je vidnih še danes.

Barikade v kraju Hrastje-Mota (Foto arhiv: F. Kovačič)

V Radencih so prav tako naleteli na postavljene ovire in napad slovenskih teritorialcev. Ko so vojaki JLA ob napadu braniteljev zapustili vozila, je uspelo krajanu iz Hrastje-Mote, ki je z osebnim avtomobilom sledil oklepni koloni do Radencev, odpeljati cisterno z vodo. Odpeljal se je v smeri Kapele in v bližnjem gozdu skril ukradeno cisterno.

Po začasnem premirju v drugem delu vojne od 2. do 3. julija 1991, so v kraju Hrastje-Mota spet potekali spopadi z jugoslovansko vojsko. Iz varaždinske vojašnice je bila napotena nova oklepna kolona, ki naj bi pomagala rešiti enoto jugoslovanske vojske

na mejnem prehodu v Gornji Radgoni, ki ji je poveljeval polkovnik Berislav Popov. Ta enota je bila 3. julija zaustavljena v kraju Hrastje-Mota. Zbrali so se domačini in čez asfaltno cesto na začetku vasi podrli nekaj dreves in upočasnili napredovanje kolone. Prvemu oklepnemu transporterju se je uspelo prebiti mimo ovire proti Radencem. Pripadniki obrambnih sil so drugi tank onesposobili za napredovanje. Glavnina kolone se je ustavila in dokončno prekinila prodiranje naprej proti Gornji Radgoni.

Oskrbni helikopter jugoslovanske vojske je ob vrnitvi iz Gornje Radgone pristal na asfaltni deponiji za sladkorno peso med njivami na začetku vasi. Ob pristanku si je na bližnjem grmovju poškodoval propeler, posadka leta ni mogla nadaljevati in je helikopter zapustila ter se priključila 200 metrov oddaljeni enoti JLA. Pripadniki slovenske teritorialne obrambe so helikopter porisali so ga z oznakami Samostojna Slovenija, TO, nanj narisali Triglav, in dodali napis VRČEK. To ime je dobil po Športnem in kulturnem društvu Vrček iz Murščaka, ki ima igrišče za mali nogomet v naši vasi blizu mesta, kjer je pristal helikopter.

Helikopter z napisom Vrček (Foto arhiv: F. Kovačič)

V popoldanskih urah 3. julija je bilo sklenjeno premirje in oklepna enota jugoslovanske vojske v Gornji Radgoni se je proti večeru začela umikati proti Hrvaški v varaždinsko vojašnico. V Hrastje-Moti so se združili z oklepno enoto, ki je bila tukaj zaustavljena. V spremstvu slovenske milice so zapustili slovensko ozemlje.

Na spletni strani Park vojaške zgodovine sem prebrala, da so helikopter Mi-8, poimenovan Vrček, prepeljali na letališče v Murski Soboti, in ga skrili v bližnji gozdček. Krake elise je na prikolici s traktorjem prepeljal krajan Hrastje-Mote. Jugoslovanska vojska helikopterja ni odkrila, zato je v skrivališču ostal vse do konca agresije, skladno z določili brionskega sporazuma je bil vrnjen JLA a brez delov, ki so jih 3. julija sneli. Aeroklub Murska Sobota je krak elise hranil tri desetletja, ob 30. obletnici osamosvojitve Slovenije pa so ga predali v hrambo Parku vojaške zgodovine iz Pivke. Deset metrov dolg krak elise so v Pivko prepeljali s pomočjo družbe Slovenski državni gozdovi.

Čeprav pozno, skoraj po tridesetih letih od konca vojne za samostojno in neodvisno Slovenijo, smo krajan hvaležni za postavitve simbola v spomin na osamosvojitveno leto 1991. Z jugoslovansko vojsko so se v našem kraju spopadali tako v prvem kot v drugem delu agresije na Gornjo Radgono. Menim, da je imela naša vas v času osamosvojitvene vojne pomembno vlogo za doseg končnega cilja. Simbolno obeležje je priznanje za hrabrost in pogumno delovanje braniteljev slovenske samostojnosti, vključno s krajan Hrastje-Mote. Naš vaščan je za svoja pogumna dejanja in hrabrost v času trajanja osamosvojitvene vojne postal dobitnik državnih priznanj.

Daša Kovačič,
OŠ Kapela, 9. razred
Mentorica: Alenka Kozar, profesorica slovenščine

Preizkušnja poguma za domovino

Neizmerno ter neprecenljivo bogastvo nam predstavljajo spomini oziroma pripovedovanja naših staršev ter starih staršev o vojni za Slovenijo leta 1991. Čeprav nekateri pripovedujejo z grenkobo in solznimi očmi, drugi pripovedujejo ponosno, saj so s svojim življenjem varovali našo domovino.

S ponosom lahko zapišem, da je eden izmed pogumnih obrambnih mož tudi moj dedek Milan Kranjc. Rojen je leta 1956. Danes uživa v zasluženi upokojitvi. Več kot 40 let je bil zaposlen v podjetju Radenska. Bil je tudi aktivni član Prostovoljnega gasilskega društva - PIGD Radenska Radenci.

Vojna se je začela. Nemir in pričakovanost sovražnika sta naraščala. Z močjo in samozavestjo so zrlu strahu v oči. V času agresije na Republiko Slovenijo, v letu 1991, je sodeloval kot član občinskega štaba Civilne zaščite. Tako je bil vpoklican od 28. 6. do 3. 7. 1991, kjer je opravljal obrambne oziroma zaščitno-reševalne naloge kot pripadnik enote za radiološko, biološko in kemično zaščito pri Občinskem štabu Civilne zaščite Gornja Radgona. V času oboroženih spopadov in agresije na našo državo je bil dežuren. Z vso srčnostjo je bil gasilec in član PIGD Radenska Radenci. V času agresije je deloval na območju Radencev. Skupaj z drugimi gasilci so iz gasilskega doma preselili vso gasilsko opremo v bližino hotela Radin (poleg čistilne naprave). To so storili zaradi tega, ker se je gasilski dom nahajal v neposredni bližini glavne ceste, ki skozi Radence pelje v Gornjo Radgono. Obstajala je nevarnost, da bi pripadniki JLA, ki so bili že na poti v Radence, napadli in uničili še gasilski dom. Tankovska enota JLA se je ustavila tudi pri barikadah v Radencih. Še sedaj se spominja prizora, kako je tank potisnil tovornjak iz ceste v potok. Seveda so bili vsi zaskrbljeni, saj je to vodovarstveno območje. Gasilci so pristopili k prečrpavanju goriva, da iztekajoča nafta ne bi onesnažila potoka in vrelcev, ki se tukaj nahajajo.

Še vedno se dobro spominja, da se je v Radencih, dne 3. julija 1991, ustavilo oklepno vozilo, iz katerega so izvlekli mrtvega vojaka JLA, ki je bil ubit že v spopadu prej. Pripadniki enot PMP so ga odpeljali v mrtvašnico hotela Radin. Grozovit, prizor, strah v kosteh, moč in adrenalin, so gnali naše pripadnike naprej. Pogum je cena, ki jo življenje zahteva za zagotavljanje miru. Zmagoslavno pove, da so se ostali vojaki JLA

predali pripadnikom TO, ki so zasegli še oklepnik in vso orožje. Danes na ta dogodek spominja spominsko obeležje v bližini zdravilišča, ki so ga odkrili ob 10. obletnici osamosvojitvene vojne (3. julija. 2021) in je posvečen pripadnikom TO ter policije.

Čez tri dni, ko je JLA zapustila Radence, je skupaj z drugimi gasilci pomagal seliti arhiv Radenske iz bele hiše na varno lokacijo. To je neprecenljivo zapisano besedno bogastvo. V času agresije je pomagal tudi pri odstranjevanju barikad čez Petanjski most, da so vozila lažje in hitreje prevažala ranjence v bolnišnico Murska Sobota. Ko je bilo v zraku čutiti že manj napetosti, se je zgodil letalski napad. To je bilo 2. julija. 1991. Bil je napad na podjetje Avtoradgona. Kot pripadnik specializirane enote Civilne zaščite in kot član PIGD Radenska Radenci je pomagal pri gašenju požara in odstranjevanju ruševin, ki so ostale. Z vso vnemo in zanimanjem ga poslušam, kako pripoveduje meni – svojemu vnuku o dogodkih, ki so se zgodili pred več kot 30 leti. Zelo sem ponosen nanj in imam ga neizmerno rad.

Od 1. julija 2006 mu je priznan status vojnega veterana, ker je v času oboroženih spopadov opravljal naloge in dolžnosti pri obrambi Republike Slovenije kot član specializiranih enot Občinskega štaba za Civilno zaščito.

Ponosno lahko zapišem, da je v letošnjem letu prejemnik spominske medalje za 30. obletnico samostojne in neodvisne države Republike Slovenije (v spoštljiv spomin na čas, ko smo združili moči za Slovenijo in v iskreno zahvalo za prispevke), ki jo podeljuje Vlada Republike Slovenije.

Zaključil bi z mislijo: »Teško je biti pogumen, kadar stojiš pred otipljivo nevarnostjo. Še večji pogum pa je potreben za soočanje z nejasnim, negotovim, brezimnim strahom, ki vznemirja zaskrbljenega duha. In to je svet velikih, tihih junakov.« (Pam Brown)
Dedi Milan, ti si zame velik junak življenja!

Moj dedek Milan Kranjc
(Foto arhiv: R. Roškar)

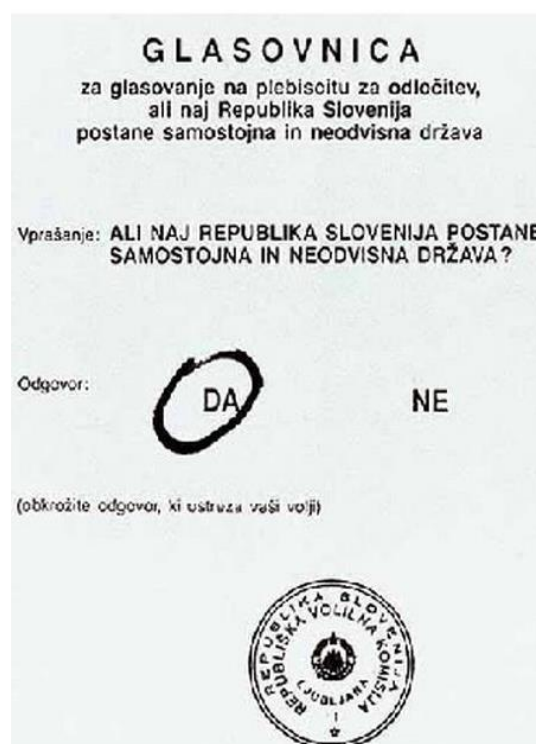
Pri spominskem obeležju v Radencih
(Foto: R. Roškar)

Irenej Roškar,
OŠ Gornja Radgona, 7. razred
Mentorica: Tamara Kranjc Roškar, profesorica slovenščine in TIT (tehnika in tehnologija)

Pomurci za samostojno slovensko državo

Že od majhnega imam rada vse, kar je povezano z zgodovino. Nekateri so mnenja, da je zgodovina »kar nekaj«, a pri meni igra pomembno vlogo. Zavedam se, da nas zgodovino učijo zato, da se nekatere napake in dejanja iz pretekle zgodovine ne bi znova ponovile. Takšen primer je tudi razpad Jugoslavije in nastanek samostojne Slovenije. Želja Srbov po veliki Srbiji je terjala svoj davek.

Januarja 1990 se je Slovenija, ki je bila takrat del skupne države Jugoslavije, odločila za samostojno pot. Razpisali so večstrankarske volitve in aprila 1990 so šli volivci na prve večstrankarske volitve. Nove opozicijske stranke so se združile in enotno nastopile kot Demos. Ta je začel kmalu uresničevati napovedan program osamosvajanja Slovenije. Na zaostrene razmere v Jugoslaviji je odgovorila tako, da je svojo teritorialno obrambo ločila od poveljstva JLA in napovedala plebiscit o samostojni Sloveniji. Srbi so čedalje bolj stopnjevali pritisk in Slovenci so se decembra 1990 na plebiscitu odločili za samostojno državo.

*Glasovnica za samostojno Slovenijo
(Vir: svetovni splet)*

Vojna za Slovenijo se je začela 27. junija 1991 ob 1.15 ponoči, ko je protiletalska oklepna baterija JLA pri Metliki prestopila državno mejo. Oklepniki, helikopterji, tovornjaki in letala so iz vseh strani napadali našo mlado državo.

Kako se je odvijala vojna v Pomurju?

Od svoje mame in dedka sem slišala precej pričevanj. Dedek v vojno ni bil vpoklican, saj je že presegel starost, medtem ko je moja babica kot zdravstvena delavka bila vpoklicana. Mama, ki je bila takrat stara 10 let, se spomni, da so potekali srditi boji v Gornji Radgoni, kjer je bilo veliko ranjenih vojakov in žal tudi nekaj mrtvih. Nebo so

preletavala letala in vse komunikacijske zveze so bile prekinjene. Kot vedno so doma poslušali radio Murski val, ki je sproti in redno obveščal o dogajanju v Pomurju. Kar naenkrat so na radiu prekinili program in prebrali ime moje babice, da mora nemudoma v bolnišnico. Mama se še danes spomni, kako je jokala in kako jo je skrbelo za mojo babico. Letala so ves čas letala po zraku, ulice in ceste pa so bile kot mesto duhov. In njena mama se je morala peljati v službo. Ker so bile prekinjene tudi telefonske zveze, niso dočakali niti klica domov, da je srečno prispela in šele na drugi dan je lahko poklicala, da se še ne bo vrnila domov.

Središče Gornje Radgone po spopadih z JLA julija 1991.
(Foto arhiv: OZVVS G. Radgona)

Šele takrat se je moja mama začela pošteno zavedati, kaj se dogaja in kaj vse se lahko še zgodi. Čeprav takrat ni imela občutka, kako daleč stran se dogajajo boji, je vseeno vedela, da so vsak dan bliže k nam. Nedolžno otroško igro zunaj so nenehno prekinjale sirene, ki so oznanjale nevarnost in njihovo bivališče je postalo klet. Včasih je nehote poslušala pogovore med staršema, kam in kako se bodo zatekli v primeru, da se zgodi kaj hudega. Čeprav je vojna bila kratka, se je mama danes še vedno spominja z grenkim priokusom. Kaj vse bi se lahko zgodilo, kako dolgo bi lahko trajala, kam bi jih odnesla pot, morda jih več ne bi bilo ... A danes je ponosna na svoje sodržavljanke, ki so se tako neumorno borili za našo prelepo državo. Ponosna je na svojo mamo, ki je

morala na dolžnost in reševat življenja ljudem, zapustiti tri majhne otroke, nevedoč, kaj se bo zgodilo njej ali njim.

Naše Pomurje se je branilo z vseh strani. Že 27. junija 1991 je bilo na območju Pomurja več spopadov. Novinarji pomurskega tednika Vestnik so budno spremljali in dokumentirali dogajanje. 28. junija 1991 in 1. julija 1991 je tako nastala posebna izdaja Vestnika, ki je podrobno opisala vojno dogajanje v Pomurju. V njem smo lahko prebrali časovni potek zavzemanja Pomurja od Hodoša, Kuzme, Čepincev, Prosenjakovcev, Gederovcev, Kramarovcev, Radencev, Petišovcev, Ljutomera do Gornje Radgone.

Ostanki tulcev tankovskih granat po umiku oklepne enote JLA z mejnega prehoda v G. Radgoni. (Vir: Arhiv Vestnika)

A prekmurski pripadniki Teritorialne obrambe se niso dali. Že na samem začetku so razorožili nekaj vojakov JLA. Žal so streljanja in napadi bili vse pogostejši, dokler se ni zgodil največji spopad. Ta se je zgodil v Gornji Radgoni, kjer je del mesta bil porušen in ravno tukaj je padel prvi vojak, ranjenih pa je bilo še 24 drugih.

Skrb vzbujajoče je bilo tudi to, da je v Jugoslovanski ljudski armadi takrat služilo okrog 300 mladeničev z območja Pomurja. Vojna se je počasi umirjala in po desetih dneh tudi končala. Šele 25. oktobra. 1991 je Slovenijo zapustil zadnji vojak JLA.

Sama gledam na našo osamosvojitvev kot na pomemben mejnik v slovenski zgodovini. Vojna za našo državo morda ni trajala leto, dve, ali morda še dlje. Bilo je le 10 dni ... Težkih, borbenih, pogumnih. Borili so se za našo deželo, za naše lepo Prekmurje.

Danes njim v čast stoji v Pomurju kar nekaj spominskih obeležij. V Veržaju na mostu na Muri je bila odkrita spominska plošča leta 2016 (blokada mostu čez reko Muro). V Dolnjih Slavečih pri gasilskem domu, kjer je delovalo tajno skladišče orožja, je bila leta 2015 odkrita spominska plošča, na križišču na Hodošu najdemo spominsko obeležje za boj za mejni prehod (2007), na Kuzmi imamo dve obeležji, in sicer obeležje za boje za stražnico in Tromejo (2003). V Bogojini, v zgradbi osnovne šole, ki jo tudi sama obiskujem, je bil zbirni center vojnih ujetnikov (2006).

Spominsko obeležje na Osnovni šoli Bogojina (Foto arhiv: OZVVS M. Sobota)

V Sebeborcih se nahaja spominsko obeležje na hiši Ervina Vagnerja, kjer je bilo skladišče orožja (2006). V Murski Soboti so štiri spominska obeležja, in sicer v dijaškem domu MSNZ (2005), na Trgu zmage (2013), na policijski postaji (2007) in pri vojašnici Murska Sobota (2021). Spominska obeležja so še: v Puconcih v zgradbi osnovne šole, kjer je bil prav tako zbirni center ujetih vojakov, v Moščancih v stari zgradbi osnovne šole, kjer je bilo začasno skrivališče orožja (2007), v Čepincih na stražnici, kjer je potekal boj za stražnico (2012), v Petanjcih na mostu – blokada mostu (2012), na Cankovi, kjer je bilo skladiščeno orožje (2022), v Gederovcih sta spominski obeležji dve, in sicer na krožišču (2003) in na mejnem prehodu, ki obeležuje boj za mejni prehod (2003).

Leta 2022 so pripadniki domoljubnih in veteranskih organizacij OZ VVS Murska Sobota, PVD Sever za Pomurje, Združenja borcev za vrednote NOB Murska Sobota, Prekmurskega društva general Maister in Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija organizirali pohod in predstavili pomen spominskih obeležij mladim dijakom in šolarjem. Pomurske veteranske in domoljubne organizacije Pomurja pa že 5. leto organizirajo literarni natečaj Spominska obeležja pripovedujejo.

Verjetno je tovrstnih obeležij še več in morda sem katerega izpustila. Sem pa mnenja, da so pomurski veterani dobro poskrbeli, da nas osamosvojitvena vojna spominja na njih in na njihov boj za ta mali košček Slovenije – Pomurja. Obeležja so in naj bodo spomin in opomin vsem nam.

Ajda Šebjanič,
OŠ Bogojina, 9. razred
Mentorica: Marjetka Erdelji, predmetna učiteljica slovenščine

»Do uspeha smo lahko prišli le enotni in združeni«

Pogovor s podpolkovnikom Jožetom Lebarjem in upokojenim majorjem Robertom Lenarčičem

Osamosvojitvena vojna v Prekmurju ni potekala samo na enem mestu. S sogovorcema sem obujal spomine iz dveh različnih krajev. Podpolkovnik Jože Lebar je v času osamosvojitvene vojne deloval na območju Gornje Radgone in upokojeni major Robert Lenarčič je deloval na območju Lendave.

Pogovor s podpolkovnikom Jožetom Lebarjem

Prosim vas, da poveste nekaj o sebi, oziroma da se predstavite.

Sem podpolkovnik Jože Lebar, trenutno zaposlen na delovnem mestu višji častnik pomočnik za muzejsko dejavnost v vojaškem muzeju Slovenske vojske, ki je del Uprave za vojaško dediščino pri Ministrstvu za obrambo Republike Slovenije. Delam v Vojašnici generala Maistra (VGM) v Kadetnici v Mariboru. Moje delo je usklajevanje in koordinacija strokovnih delavcev muzeja, kustosov, z enotami Slovenske vojske in vodenje skupine za restavratorsko logistično podporo.

A mi lahko opišete, kako ste začeli svojo vojaško kariero?

Končal sem štiriletno vojaško gimnazijo v Ljubljani, nadaljeval tri leta na vojaški akademiji kopenske vojske v Beogradu ter zaključil četrti letnik akademije v Zadru, smer artilerija. Po končanem šolanju in diplomi sem napisal prošnjo za odhod iz takratne JLA, kjer so po slabem mesecu ugodili moji prošnji. Svojo pot sem nadaljeval kot učitelj na gimnaziji v Ljutomeru in nato kot delavec v podjetju v Gornji Radgoni do

vojne za osamosvojitve. Po odhodu iz JLA sem bil razporejen v enote Teritorialne obrambe (TO).

Zakaj ste se odločili za poklic vojaka oz. za poklic v vojski? Ste hoteli postati vojak že v otroštvu?

Ne, kot otroka me je zanimalo vse drugo. Lahko rečem, da sem se za ta poklic odločil iz gole radovednosti in plačanega šolanja, ki si ga nisem mogel privoščiti, če bi šel na kako drugo fakulteto.

Kje ste bili stacionirani v času osamosvojitvene vojne?

Nameščen sem bil pod območnim štabom Gornja Radgona na lokaciji karavle v Zgornjem Konjišču, v bližini Cmureka.

Kakšno funkcijo ste imeli v času vojne?

Postavljen sem bil za poveljnika voda TO.

Katere naloge ste opravljali v času vojne?

Naša naloga je bila blokirati mejno stražnico, karavlo in preko pogajanj doseči predajo posadke JLA in zasesti objekt ter ga zavarovati, vendar ne za vsako ceno.

Kako in kdaj ste izvedeli, da ste vključeni v vojno za Slovenijo?

Približno mi je bilo jasno, kaj in kako se bodo stvari dogajale, saj sem bil osem let na šolanju v tej armadi in sem vedel, kakšni so ustaljeni taktični postopki in načrti za zavarovanje meje nekdanje SFRJ. Vseeno sem bil presenečen, ko so podcenili naše načrte, predvsem pa našo motiviranost za dosego neodvisnosti, kar je bil recept za poraz. Občutki ob vpoklicu so bili mešani, vendar me ni bilo strah, prej sem čutil ponos in čast.

Kako je potekalo vaše delo v času vojne? Prosil bi vas, da opišete potek dneva.

Moja naloga je bila, da usklajujem in vodim enoto na nalogi, koordiniram naloge, sprejemam ukaze od nadrejenega štaba ter poročam o posebnostih pri delu. Posebno pozornost sem posvečal delu z ljudmi. Glavni cilj mi je bil, da vsi zdravi in nepoškodovani dosežemo zadane cilje in se vrnemo k družinam. Zaradi tega sem se z njimi veliko pogovarjal, jih miril in objektivno informiral. Čez dan sem skrbel, da je vse potekalo po načrtih, da so zamenjave moštva na straži potekale redno in brez

posebnosti, da je vsak dobil hrano, imel dovolj počitka, da so stvari potekale tekoče in brez posebnosti.

Kakšna je bila sestava vaše delovne ekipe?

Kot poveljnik voda sem imel neposredno podrejene tri podčastnike in vsak je imel deset vojakov. Kasneje sem dobil še intendanta, veziste in vodiča psov, v stražnici smo namreč po predaji posadke JLA »zajeli« tudi dva vojaška psa, za katera je bilo potrebno poskrbeti.

Kako ste vi doživljali te dogodke? Ali so pustili kakšne posledice na vas, npr. PTSD (posttravmatska stresna motnja)?

Težko bi rekel, da mi je bilo vseeno, saj so mi bili zaupani vojaki, odgovarjal sem namreč za njihova življenja. Priznam, nekaj časa je trajalo, da sem stvari potisnil v pozabo in se spominjal samo dobrih stvari, novih prijateljstev in neprecenljive izkušnje. Na nalogi nismo bojno delovali, tako da ne čutim posledic in kolikor vem, jih tudi kateri od mojih takrat podrejenih nima.

Katerih oseb se še posebno spomnite iz osamosvojitvene vojne in katerim bi se še radi osebno zahvalili?

Ne bi hotel koga pozabiti, zato ne bom imenoval nikogar. Ponosen sem na vse soborce, na njihov korekten odnos in resnost pri bojni nalogi. Vedeti je potrebno, da soborcu zaupaš svoje življenje, nekateri so postali in ostali res pravi prijatelji, tovariši. Do uspeha smo prišli enotni in združeni.

Kako gledate na pretekle dogodke iz osamosvojitvene vojne? Ali kdaj pripovedujete o teh dogodkih?

Ponosen sem, da sem sodeloval pri nastajanju moje domovine, o dogodkih pa se pogovarjamo, ko se srečamo nekdanji soborci in si izmenjujemo spomine. Današnje mladine te stvari ne zanimajo preveč, menim pa, da je v osnovnih šolah veliko premalo vsebin, ki bi poudarjale tisti čas. V vojaški muzej Slovenske vojske k nam prihajajo učenci in dijaki, tudi iz Pomurja in z radovednostjo poslušajo naše kustose, ki jim ob zanimivih zbirkah predstavljajo takratne dogodke.

Pogovor z upokojenim majorjem Robertom Lenarčičem

Prosim vas, da poveste nekaj malega o sebi, oziroma da se predstavite.

Od leta 2022 sem upokojeni major Slovenske vojske (SV). V SV sem se zaposlil leta 1993, od leta 1988, ko sem zapustil JLA (Jugoslovansko ljudsko armado), pa sem bil vključen v rezervno sestavo TO. Sem udeleženec osamosvojitvene vojne leta 1991 kot poveljnik voda v 75. območnem štabu TO Murska Sobota. V času mojega službovanja v SV sem opravljal več dolžnosti, od poveljnika voda do različnih štabnih dolžnosti v poveljstvu bataljona in brigade. Služboval sem v različnih enotah SV in vojašnicah Murska Sobota, Celje in Maribor.

A mi lahko opišete, kako ste začeli svojo vojaško kariero?

Po končani vojaški gimnaziji leta 1980 v Ljubljani sem šolanje nadaljeval na vojaški akademiji, in sicer dve leti v Beogradu in dve leti v Karlovcu, smer inženirstvo. Vojaško akademijo sem končal leta 1984 in svojo prvo zaposlitev dobil v Sinju na Hrvaškem kot poveljnik voda v inženirskem polku. V tej enoti in vojašnici sem ostal vse do mojega odhoda iz JLA leta 1988.

Zakaj ste se odločili za poklic vojaka oz. za poklic v vojski? Ste hoteli postati vojak že v otroštvu?

Pri izbiri mojega bodočega poklica, poklic vojaka ni bila prva izbira. Želel sem postati kemik, zato je moja prva izbira bila srednja kemijska šola v Rušah. Vendar je en pogovor z bratom vojaškega pilota to mojo odločitev popolnoma spremenil in odločil sem se postati vojak. Po obisku vojaške gimnazije v Ljubljani ob koncu osnovne šole pa je odločitev bila dokončna.

V zborniku Občina Lendava v soju osamosvojitvene vojne 1991 sem prebral, da ste JLA zapustili leta 1988 na lastno zahtevo. Zakaj ste zapustili JLA?

Že leta 1987 so se v Sloveniji pričeli procesi, ki so se zavzemali za demokratične spremembe, večjo samostojnost slovenskega naroda, uporabo slovenskega jezika v vojski in večje pravice za civilno družbo. Te zahteve za družbene in politične spremembe so vplivale tudi na odnose v JLA, predvsem do Slovencev, saj je Slovenija najbolj glasno izražala željo po spremembah. Nastala gospodarska kriza in porušeni odnosi znotraj JLA so v veliki meri vplivali na odločitev, da vojsko zapustim. Odločilna pa je bila želja družine, da se vrnemo domov. Leta 1991 se je izkazalo, da je odločitev bila še kako pravilna.

Po zapustitvi JLA ste bili vključeni v rezervno sestavo Teritorialne obrambe pri občinskem štabu Lendava. Kakšne naloge ste imeli kot rezervist v tedanji TO?

Leta 1988, ko sem se vrnil v Slovenijo, sem bil vključen v rezervno sestavo TO kot poveljnik 2. diverzantskega voda v takratnem Občinskem štabu TO Lendava. V času do vojne sem izvajal usposabljanja enot in posameznikov v nalogah oviranja in rušenja, saj je obvladovanje znanj inženirstva bila moja specialnost. Tako sem enote usposabljal za delo z razstrelivom, rušenju objektov, kot so mostovi in železniške proge, postavljanju minskih in drugih ovir. V kasnejšem poveljstvu območnega štaba (75. ObmŠTO) sem sodeloval v pripravi načrtov na osamosvojitveno vojno.

Kako in kdaj ste izvedeli, da ste vključeni v vojno za Slovenijo?

Vojaške priprave Teritorialne obrambe na obrambo osamosvojitve so se pričele že v letu 1990. V štabih TO so bili izdelani načrti delovanj enot TO, z osnovnim ciljem zavarovanja meje in mejnih prehodov. Med urjenji in preigravanji teh načrtov se še nismo popolnoma zavedali, da se pripravljamo na morebitno vojno. Prvo bojno izkušnjo sem, skupaj z enoto, doživel med Pekrskimi dogodki maja 1991, ko smo izvajali širše varovanje območja Učnega centra TO Pekre. Takrat smo prvič opravljali naloge z bojnim strelivom in z oznakami slovenske TO. Šele po mobilizaciji, 24. junija 1991 in po prvem soočenju z enoto JLA pri deblokadi mejnega prehoda Dolga vas, sem se v popolnosti zavedal, da sem v vojni.

Med osamosvojitveno vojno za Slovenijo ste bili kot rezervni kapetan poveljnik 2. diverzantskega voda 75. ObmŠTO Murska Sobota. Kakšne naloge ste opravljali?

V rezervno sestavo TO sem bil vključen kot častnik s činom kapetana (danes stotnik) in z nekajletnimi delovnimi izkušnjami na dolžnosti poveljnika voda in čete. Leta 1988 sem bil razporejen na dolžnost poveljnika 2. diverzantskega voda v takratnem občinskem štabu TO Lendava.

Kakšna je bila sestava 2. diverzantskega voda 75. ObmŠTO Murska Sobota?

Diverzantski vod je bil naslednje sestave: poveljnik voda, namestnik poveljnika, 1. oddelek, 2. oddelek in 3. oddelek. Skupaj je v vodu bilo 23 pripadnikov.

Kakšne naloge je opravljal 2. diverzantski vod 75. ObmŠTO Murska Sobota?

Osnovne naloge voda so bile oviranje in rušenje. Vod je bil usposobljen za izvajanje diverzantskih nalog rušenja objektov, kot so mostovi, železniške proge in drugi objekti ter izdelavo minsko-eksplozivnih in drugih ovir. Med vojno je vod, po odhodu oklepne kolone iz Murskega Središča, sodeloval pri pripravi mostu na reki Muri v Petišovcih za rušenje. Ker se nove grožnje s prečkanjem mostu niso uresničile, mostu na srečo ni bilo potrebno porušiti.

Kako je potekalo vaše delo v času vojne? Prosil bi vas, da opišete potek dneva.

Jaz in celoten vod smo bili mobilizirani 24. junija.1991. Vsi smo se zbrali na mobilizacijskem zbirališču v Dolini. Kot poveljnik voda sem imel nalogo sprejeti vsakega mobiliziranega pripadnika, mu določiti raspored in naloge, organizirati oskrbo enote z orožjem in strelivom. Do poldneva je na zbirališču bilo že 90 % enote. Le trije, ki so bili v času mobilizacije zaradi delovnih obveznosti izven občine Lendava, so se nam priključili nekoliko kasneje. Po sestavi enote je bilo potrebno moštvo seznaniti s trenutnim stanjem, nalogami in predvidevanji. Organiziral sem varovanje rajona in stražo, vzpostavil zvezo in čakal na povelja nadrejenega poveljstva. Prvo noč po mobilizaciji smo imeli možnost tudi za počitek. Naslednji dan smo se premaknili najprej v Dolgo vas in nato v Mostje, kjer smo dočakali dan razglasitve samostojnosti. Ta večer je bilo v zraku čutiti napetost, negotovost, vendar veliko odločnost, da bomo ubranili samostojnost novonastale države. Naslednji dan se je pričela vojna, enota je dobivala vedno nove naloge. Moja naloga je bila uspešno vodenje voda pri opravljanju in

izvrševanju teh nalog. Med izvajanjem nalog je bilo potrebno usklajevati sodelovanje in sobojevanje z ostalimi enotami TO in milico. Sodeloval sem pri pogajanjih in predaji enot JLA na mejnem prehodu Dolga vas in stražnici Pince. Vsakodnevno sem se udeležil sestanka poveljnikov vseh enot TO na območju občine Lendava, ki ga je vodil kapetan Alojz Kisilak, član 75. ObmŠTO Murska Sobota, kot poveljnik izpostavljenega poveljniškega mesta za Lendavo. Nalogo poveljnika voda v vojni sem opravljal do 11. julija 1991, ko sem bil, kakor tudi celoten 2. diverzantski vod, demobiliziran, naloge pa je prevzela nova enota TO.

V času vojne ste bili stacionirani v ObmŠTO Murska Sobota in v času vojne se je tudi odvijala blokada ObmŠTO Murska Sobota oziroma vojašnice Murska Sobota. Ali ste bili z 2. diverzantskim vodom vključeni v blokado vojašnice Murska Sobota?

Do junija 1991 je na območju občine Lendava deloval Občinski štab Teritorialne obrambe (OŠTO), v sestavi katerega so bile vse enote TO tega območja. Z reorganizacijo in z novim Zakonom o obrambi so bili občinski štabi in s tem tudi lendavski občinski štab ukinjeni. Na območju Pomurja sta bila formirana dva območna štaba, in sicer 75. območni štab (ObmŠTO) s sedežem v Murski Soboti in 73. ObmŠTO s sedežem v Ljutomeru. Vse enote Teritorialne obrambe Občine Lendava so bile s tem podrejene 75. ObmŠTO v Murski Soboti, vendar med vojno izven območja lendavske občine niso delovale. Tako jaz in 2. diverzantski vod pri blokadi vojašnice Murska Sobota nisem sodeloval.

Kje vse ste bili s svojim vodom?

Z 2. diverzantskim vodom sem med vojno deloval izključno na območju takratne Občine Lendava. Dan razglasitve neodvisnosti je enota dočkala v Mostju. V prvih dneh vojne je enota sodelovala v blokadi in osvobajanju mejnega prehoda Dolga vas ter v zajetju karavle v Pincah. Po deblokadi mejnega prehoda, odhodu bojne kolone Jugoslovanske ljudske armade iz Murskega Središča in zavzetju vseh karavil, dobijo vse enote nove ukaze in naloge. Vojne še ni bilo konec in prisotne so bile nove grožnje in nevarnosti, od poskusa ponovnega zavzetja mejnega prehoda s helikopterskim desantom do poskusa prečkanja reke Mure na drugih mestih. Drugi vod je skupaj s tretjim diverzantskim vodom ostal v rajonu Dolge vasi z nalogo nadzora komunikacije Dolga vas – Dobrovnik in Dolga vas – Lendava. V začetku meseca julija pa smo bili

premeščeni v vaški dom Benica, kjer je vod, v sodelovanju z drugimi enotami TO, izvajal varovanje območja reke Mure od Murske šume do Gornje Bistrice. To nalogo je vod opravljal vse do konca vojne, 11. julija 1991 pa je bila enota demobilizirana in zamenjane z novo enoto, ki je v celoti prevzele vse naše naloge.

Kako ste vi doživljali te dogodke? Ali so pustili kakšne posledice na vas, npr. PTSD (posttravmatska stresna motnja)?

Vojna je vsekakor dogodek, ki lahko povzroči pri človeku neprijetne in intenzivne reakcije, tudi posttravmatsko stresno motnjo. Vojna v Sloveniji je na srečo trajala relativno kratek čas, intenziteta bojev na našem območju ni bila velika, med incidenti ni bilo uporabljeno strelno orožje, zato tudi ni bilo ranjenih in mrtvih. Zato nekih simptomov stresa in šoka nisem zaznal ne pri sebi in ne pri ostalih. Vsekakor pa je bil prisoten strah, občutek tesnobe in negotovosti, tisti strah, ki je v takšnih trenutkih nujno potreben, da je človek bolj previden in v svojih odločitvah bolj preudaren. Nikakor pa ni bila prisotna panika.

Katerih oseb se še posebno spomnite iz osamosvojitvene vojne in katerim bi se še radi osebno zahvalili?

Pri svojih spominih ne bi posebej izpostavljajal posameznikov, saj smo do uspeha lahko prišli le enotni in združeni. Pomembno je poudariti odlično sodelovanje in sobojevanje med enotami TO in milice. Odlično je bilo delovanje tudi ostalih obrambnih struktur in Civilne zaščite. Dobro izvedeno oviranje pod vodstvom Sekretariata za ljudsko obrambo Lendava je enotam TO omogočilo uspešno izvajanje bojnih nalog. Pomoč civilnega prebivalstva, ki so nam nudili zatočišča in hrano, je dvigovalo moralo pripadnikom TO in milice, podpora gostincev, ki so nas oskrbovali s hrano in vodo, je bila vedno pravočasna. Zato bi se rad zahvalil vsem skupaj in vsakemu posebej, ki so kakorkoli prispevali k zmagi.

Kako gledate na pretekle dogodke iz osamosvojitvene vojne? Ali kdaj pripovedujete o teh dogodkih?

V veteranskih in domoljubnih organizacijah z žalostjo ugotavljamo, da je dogodkom med osamosvojitveno vojno v osnovnošolskih in srednješolskih učbenikih posvečeno zelo malo prostora. Zato v pomurski koordinaciji domoljubnih in veteranskih organizacij

že vrsto let organiziramo javni literarni natečaj Spominska obeležja pripovedujejo. S tem želimo zagotoviti prenos zgodovinskih dejstev in vedenj med generacijami, ohranjati spomin in poudarjati pomen teh dogodkov ter prenašati in gojiti domoljubje med mladimi. Osnovnošolce in srednješolce seznanjamo z osamosvojitvenimi dogodki s predavanji na šolah, s postavitvijo ulične razstave o osamosvojitveni vojni ter z njihovim vključevanjem v različna praznovanja, s katerimi obeležujemo te dogodke.

O dogodkih pred osamosvajanjem Slovenije, organizaciji in delovanju TO v Pomurju, pripravah in delovanju milice, dogodkih med osamosvojitveno vojno so domoljubne in veteranske organizacije Pomurja izdale že več zbornikov in knjig, kot je »Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja«, »Občina Lendava v soju osamosvojitvene vojne 1991«, »Pomurje je gorelo modro«. To so le nekatere publikacije, iz katerih lahko mladi, izpod peres udeležencev vojne, izvedo neizkrivljena zgodovinska dejstva o osamosvojitveni vojni in razumejo čas in razmere, ki so pripeljale do osamosvojitve Slovenije.

Bronasta medalja generala Maistra se podeli pripadnikom Slovenske vojske za pomembne zasluge pri razvoju in krepitvi Slovenske vojske oziroma obrambe Republike Slovenije. Prejeli ste jo tudi vi, mi lahko poveste kaj več o tem?

Bronasto medaljo generala Maistra sem prejel neposredno po vojni za moj prispevek k obrambi Republike Slovenije v osamosvojitveni vojni. Na njo sem zelo ponosen in mi pomeni priznanje, da sem svoje delo opravil dobro, da sem enoto, ki sem ji poveljeval, vodil uspešno in resnično prispeval k obrambi domovine. Medaljo pa čutim tudi kot priznanje in zahvalo vsem mojim podrejenim, ki so moja povelja izvrševali brezpogojno in uspešno. Kar pomeni, da so mi zaupali in verjeli vame, za kar sem jim neizmerno hvaležen.

Oba sogovorca sta prejela spominski znak Obranili domovino, poleg spominskega znaka je upokojeni major Robert Lenarčič prejel bronasto medaljo generala Maistra. Sogovorca menita, da je osamosvojitveni vojni posvečeno premalo govora in da se veliko mladih ne zaveda, kaj vse so naši veterani vojne za Slovenijo in tudi civilisti naredili in žrtvovali za svobodno domovino, kot jo poznamo danes. Nikoli ne smemo pozabiti, kaj vse so storili, da so obranili domovino. Do samostojnosti smo prišli enotni in združeni.

Vesel sem, da že tretjič sodelujem na natečaju, ki ozavešča in opominja mlade na preteklost, oziroma na enega izmed ključnih dogodkov samostojne Slovenije. Obema sogovorcema se iz srca zahvaljujem za sodelovanje.

Jakob Vuk,
OŠ Bogojina, 9. razred
Mentorica: Marjetka Erdelji, predmetna učiteljica slovenščine

Intervju z mojo babico o osamosvojitveni vojni

Jožica Čolnik je zelo aktivna upokojenka, sedaj stara 65 let.

Pravi, da se še danes živo spominja osamosvojitvene vojne za samostojno Slovenijo, ki je bila leta 1991 in je Slovenkam in Slovencem spremenila življenje. Poudarja, da smo Slovenci narod, ki vemo ob resnih težavah stopiti skupaj in si med seboj brezpogojno pomagati. *(Foto: L: Čolnik)*

Odločila sem se, da babici zastavim nekaj vprašanj v zvezi z njenim doživljanjem osamosvojitvene vojne za Slovenijo.

Koliko si bila stara, ko je potekala osamosvojitvena vojna za Slovenijo?

Stara sem bila 33 let.

Kateri poklic si takrat opravljala oz. kje si bila zaposlena?

V času pred osamosvojitveno vojno sem bila samostojni podjetnik, doma sem imela svojo trgovino.

Kako si preživljala začetek osamosvojitvene vojne? Si občutila kake spremembe, ki so kazale na začetek vojne?

Ko se je naša okolica začela pripravljati na osamosvojitveno vojno, sem bila z družino na dopustu na Hrvaškem. Tri dni pred iztekom dopusta smo bili dogovorjeni s prijatelji iz Slovenije, da nas obiščejo na naši dopustniški destinaciji. Takrat še nismo imeli prenosnih telefonov, vezani smo bili samo na stacionarne telefone. Ker niso prišli ob določenem terminu, smo šli na pošto in poklicali v Slovenijo. Takrat so nam povedali, da se pripravlja nekaj nenavadnega in da naj nemudoma zapustimo Hrvaško. V Sloveniji so namreč že postavljali barikade na cestah in mostovih. Takoj smo spakirali

stvari in se odpravili proti domu. Na prvo oviro smo naleteli že v Varaždinu, kjer je bil na cesti postavljen vojaški tank. Nato smo pot nadaljevali čez Čakovec in nato skozi Štrigovo, kasneje pa smo naleteli na oviro v Hrastje Moti. Ker nismo mogli mimo, nam je en gospod prijazno odprl ograjo skozi svojo posest, da smo lahko zaobšli oviro. Tako smo končno prispeli do doma, za povrh vsega pa je tisto noč bilo še močno neurje z bliskanjem in grmenjem.

Česa se najbolj spomniš iz tistih časov?

Najbolj se spomnim barikad, ki so bile postavljene v naši bližnji okolici in naše vrnitve z dopusta. Takrat nismo vedeli, če bomo sploh prišli domov oz. če bomo sploh preživel.

Kako ste se v tistem času slišali s sorodniki?

Glede na to, da živimo na vasi, je večina sorodnikov prišla k nam iskat varno zavetje. Pri nas so ostali do konca vojne.

Kako ste si nudili medsebojno pomoč, ste bili bolj povezani kot pred vojno?

V času med potekom osamosvojitvene vojne je prišlo do velikega spoštovanja med ljudmi, zgradile so tudi nove prijateljske vezi, nekateri so se tudi pobotali.

Kako je dogajanje osamosvojitvene vojne vplivalo na ljudi na vasi, tvoje sorodnike?

Mi na deželi nismo te vojne občutili tako močno kot prebivalci obmejnih krajev. Vsi smo bili zaskrbljeni, prestrašeni. Veliko ljudi iz večjih krajev je prišlo v naš vrh iskat zavetje. Vseh 10 dni smo živeli v strahu, skrbelo me je, da bo moj mož vpoklican v vojno.

Kaj ti je bilo v tem času najtežje?

Najtežje mi je bilo to, da nisem vedela, kaj bo z mojo družino in z mano, kaj se bo zgodilo, če bomo preživel. Najtežje mi je bilo v trenutku, ko so 50 metrov od nas začeli postavljati barikado. Takrat me je začelo zelo skrbeti, kaj se bo zgodilo z mojo družino, z mojim domom, trgovino.

Kateri dogodek te je najbolj pretresel?

V naši neposredni bližini so začeli postavljati protitankovsko obrambo, ker so pričakovali napad jugoslovanske vojske s ptujske strani.

Ali je bil kdo od tvojih sorodnikov ali prijateljev v nevarnosti?

Da, dva od naših ožjih prijateljev sta bila mobilizirana in za njiju sem bila zelo v skrbeh, ker kot rečeno, takrat nismo imeli prenosnih telefonov, zato nismo vedeli, kako je z njima.

Kakšno vlogo ste imele ženske v tem času? Ali si bila doma sama, kje je bil dedek, otroci?

Ženske smo skrbele za družino in sorodnike, ki so se zatekli k nam. Moj mož je bil takrat doma, saj je bil po poklicu avtobusni šofer in ker so bile na cestah barikade, se je ves promet ustavil. Prav tako so bili doma tudi otroci, saj so bile takrat že počitnice.

Kateri spomeniki v bližnjih krajih pričajo o dogajanju v osamosvojitveni vojni? Kaj veš o njih?

Eno spominsko obeležje o padlem v osamosvojitveni vojni za Slovenijo je v Radencih, malo pred hotelom Radin, drugo pa v Gornji Radgoni, v centru mesta, kjer je bil ustreljen novinar. Moj prijatelj je pričal o tem, kako je v živo videl smrt ustreljenega novinarja.

Kaj lahko še poveš o tej vojni?

To je bil prvi vojni spopad v Evropi po drugi svetovni vojni. Republika Slovenija je med 27. junijem in 6. julijem 1991 odbila napad Jugoslavije, s tem pa je dosegla svojo neodvisnost od SFRJ (Socialistične federativne republike Jugoslavije). V boju za osamosvojitve je žal padlo 76 ljudi, od tega jih je 19 padlo na slovenski strani, 45 na jugoslovanski, 12 pa jih je bilo tujih državljanov.

Na koga si najbolj ponosna ob osamosvojitvi?

Na naše junake, ki so branili našo domovino in ohranili samostojnost, na takratne politike in nasploh na vse Slovence, ki so dokazali, da v težkih trenutkih znamo stopiti skupaj.

Kaj tebi in tvoji družini pomeni, da živimo v samostojni državi, za katero so se naši branitelji borili in tudi žrtvovali življenje?

Meni osebno to pomeni zelo veliko. Na naše branitelje sem zelo ponosna in vesela sem, da so se takrat borili za samostojno državo. Danes tudi ponosno povem, da živim v samostojni državi Sloveniji.

Katere vrednote najbolj ceniš pri slovenskih braniteljih in Slovencih nasploh? Zakaj je naša dežela posebna?

Slovenci smo narod, ki vemo ob resnih težavah stopiti skupaj in si med seboj brezpogojno pomagati. Meni je naša dežela posebna, ker imamo v njej vse, kar potrebujemo. Morje, gore, travnike, reke, potoke, gozdove, skratka Slovenija je čudovita in edinstvena dežela. Najpomembneje pa je, da v njej živimo čudoviti in srčni ljudje.

Zakaj moramo ohranjati spomin na te dogodke in kako bi ga morali ohranjati?

Vojna za Slovenijo je bila zelo pomembna prelomnica za slovenski narod, kajti prvič v zgodovini smo dobili samostojno državo.

Spomin na te dogodke moramo ohranjati z ozaveščanjem mladih, kako pomembno je sodelovati in biti pripravljen na izzive, ki nam jih lahko prinese življenje. Žal se včasih ne zavedajo pomena življenja v svobodi in miru ter premalo cenijo zgodovinske dogodke, ki so prispevali k naši samostojni Sloveniji.

Lana Čolnik,
OŠ Kapela, 9. razred
Mentorica: Alenka Kozar, profesorica slovenščine

O osamosvojitveni vojni govorimo premalo

(po intervjuju z Ljubomirjem Smodišem)

Ko je bilo najhuje, ni popustil pod pritiskom. Ni se predal in ni obupal. Ko so mu metki leteli nad glavo, je ostal zbran. Ljubomir Smodiš je v mojem pogledu junak. Njegova dejanja in njegova miselnost ter ljubezen do domovine so lahko ljudem samo za vzor. Četudi je preteklo že več kot 30 let od osamosvojitvene vojne, se g. Smodiš vsega dobro spomni. Že pred časom mi je omenjal osamosvojitveno vojno in me s svojimi spomini navdušil, zato sem se odločila, da z njim opravim intervju. Z ženo Marjano sta me lepo sprejela in mi prikazala takratne razmere skozi oči navadnega državljana in oči nekoga, ki se je boril. G. Smodiš je govoril o razmerah med vojaki, ga. Marjana pa je opisala, kako so vse to doživljale družine.

Ljutomer: priznanja TO

Na svečanosti 73. območnega štaba teritorialne obrambe Ljutomer je spomine na lanske vojne dogodke v Sloveniji obudil polkovnik **Vlado Milošević**, poveljnik pokrajinskega štaba TO vzhodnoštajerske pokrajine, in najzaslužnejšim pripadnikom pri izvojevanju dokončne zmage podelil priznanja in pohvale. Priznanje za hrabrost so prejeli **Milan Bolkovič**, **Ljubo Smodiš** in **Robert Gradiščaj**, zlati znak generala **Maistra Ljubo Dražnik**, **Mirko Rauter**, **Alojz Novak** in **Zdravko Stolnič**, srebrni Maistrov znak pa **Franc Balantič**, **Fran Marko**, **Aleksander Štampar** in **Smiljan Kuhar**. Priznanje generala Maistra III. stopnje je dobil **Drago Kur**, še šestim posameznikom pa so podelili priznanje za ranjence in 13 posameznikom pohvalo za izkazano prizadevnost v boju za ohranitev suverenosti in neodvisnosti Republike Slovenije.

(šn)

Dva časopisna prispevka o podelitvi medalj leta 1992 najzaslužnejšim pripadnikom in iz leta 1997 o srečanju borcev iz osamosvojitvene vojne.

(Foto: K. Rauter)

P. S. V sredo, 25. junija, je ljutomersko občinsko vodstvo v Presiki organiziralo priložnostno slovesnost v spomin na boje pred šestimi leti. Ljutomerski veterani pa predlagajo, da bi podeljevali tudi spominske znake Banfi, Ljutomer in Pristava.

Na začetku sem ga prosila za nekaj osnovnih podatkov, nato pa je pogovor stekel kar sam od sebe.

Ljubomir Smodiš se je rodil 27. marca 1965. Je član vojnih veteranov v Ljutomeru, kjer je v predsedstvu. Veterani se veliko srečujejo in obujajo spomine. Pravi, da slovensko srečanje veteranov poteka v Velenju, iščejo pa tudi možnosti, kako današnjo mladino o takratnih dogodkih ozaveščati.

Trenutno živi na Spodnjem Kamenščaku. Povedal mi je, da je takoj po služenju vojaškega roka bil tudi v šoli za rezervne oficirje, nato pa vključen v TO Ljutomer. V šolo za rezervne oficirje ga je poslala občina. Vojaški rok je služil 8 mesecev v Ljubljani. Nato pa je odšel v Karlovec na Hrvaškem, kjer se je še dodatno izobraževal. Med služenjem vojaškega roka si je nabral kar veliko izkušenj, zato je bil tudi koristen. Pravi, da se je hitro znašel in prilagodil razmeram v TO, čeprav jim je zelo primanjkovalo orožja. V TO je prišel kot obveznik, zato je bil tudi obvezno vpoklican v osamosvojitveno vojno. Če ne bi bil obveznik, pravi, da bi se prostovoljno javil v vojno. Med vojno je bil poveljnik diverzantskega voda 73. območnega štaba TO Ljutomer. Med vojno mu je bilo zelo težko, saj ni imel stika s starši, z ženo in otrokoma, ki sta bila stara pol leta in pet let. Žena Marjana in otroka so se prav takrat komaj preselili v hišo. V stik z njimi ni mogel priti, ker so bile vojaške telekomunikacijske povezave takrat slabe, čeprav je bil od njih oddaljen le 10 km. Boriti se je moral tudi s svojimi prijatelji iz vojske, saj je vojaški rok služil v JLA. Vsi udeleženi v vojni so takrat imeli enake izkušnje z orožjem in taktikami. Edina prednost, ki so jo imeli Slovenci v vojni, je bilo poznavanje terena. Vojaki JLA niso poznali slovenskega terena in niso obvladali našega jezika. V vojni je poveljeval dvajsetim vojakom, od katerih so bili trije prostovoljci.

Rezervni oficirji so vsako leto imeli vojaške vaje po služenju vojaškega roka. Pred vojno, ko so potekale vojaške vaje, je slutil, da se nekaj kuha, saj je na vajah ostal tri mesece. Tik pred vojno so ga z vojaki poslali na stražo v Maribor, kjer so ostali dva dni. Ravno takrat pa se je začela uvajati Slovenska vojska, ki ni imela nobenih izkušenj. Nato pa se je začela vojna in g. Smodiša so z vojaki poslali v Presiko, ker so oblasti slutile, da bodo vojaki JLA mejo prečkali prav tam, da bi lažje prodrli v Gornjo Radgono. In ravno to se je zgodilo. V vasi nad Presiko so bili ormoški vojaki, a barikad zaradi

terena niso mogli postaviti, zato se je vse odvijalo v Presiki. V Presiki so imeli tudi Civilno zaščito in za bombe usposobljene pirotehnike, ki so postavili minsko polje. Vse privatnike, ki so se ukvarjali s prevozništvom, so prosili, da svoje tovornjake postavijo za barikade. Tako so prosili tudi podjetje Tehnostroj, kjer je bil takrat zaposlen tudi moj dedek. Na Tehnostroju so takrat delali dan in noč, da bi barikade prepeljali na mejo v Presiko. Vojaki so mislili, da jim borbe ne bo uspelo dobiti, zato je g. Smodiš evakuiral celotno vas in ukazal, da za barikade podrejo tudi drevesa. Pravi, da so mu ljudje govorili, da je nor, a so mu zdaj, po vsem, kar je bilo, hvaležni. Vreme g. Smodišu in vojakom ni bilo naklonjeno, saj je bilo deževno, mrzlo in zelo vetrovno. V noči z 2. julija 1991, pa so vojaki JLA prispeli. Spominja se groznega streljanja. Pravi, da so njegovi vojaki imeli protitankovsko orožje. Namerili so v tank in prvič zgrešili. Ko so poskusili drugič, so zadeli. Pravi, da »se mu je paralo srce«, saj je vedel, da so v tanku ljudje, ki so takrat zgoreli. Trupel ni videl, saj so kasneje po njih prišli rešilci. Strelji JLA so leteli vsepovsod po gričih. Tudi nad glavami vojakov. V vsej tej zmedi, pravi, da se je prijel vroče cevi na puški, medtem ko se je drugim vojakom drl, da je ne smejo prijeti. Namreč cev na orožju se segreje, ko iz nje letijo metki. Vojaki JLA so kar z protiletalskim orožjem streljali na hišo v Presiki, ki je imela pol metra debele zidove. Metki so zidove prebili. Pravi, da je vojakom pred bitko povedal, kam se bodo skrili, če bi jim grozila nevarnost, zato so se ob njegovem ukazu znali umakniti. Umaknili so se, ker jim je začelo primanjkovati streliva. Sovražniki so kasneje tudi nehali streljati. Vse tovornjake, ki so jih privatniki postavili, so vojaki JLA prestrelili ali so se zaradi tega zažgali.

G. Smodiš doda, da je s sovojakom ob petih zjutraj šel presenetit JLA, medtem ko so utrujeni vojaki spali. Ko sta jih prebudila, so začeli brezglavo streljati naokoli, saj terena niso poznali. Okoli 6. ure zjutraj so se sovražniki prebili skozi barikade. G. Smodiš je pred tem odpeljal tovornjak, v katerem so Slovenci imeli hrano za 2-3 dni. Ob osmih so njegovi vojaki šli v Stročjo vas, od koder so premike JLA lahko samo še opazovali. Vojaki JLA so se pomikali po Pristavi do Gornje Radgone, kjer so jih dokončno ustavili. Njegova enota ni mogla storiti ničesar več, saj niso imeli orožja. V Presiki so sovražniki pustili poškodovan oklepnik in 15 vojakov, ki so se predali. Te so slovenski vojaki prepeljali v Bučkovce, kjer so jim nudili hrano in prostore za spanje. Kasneje so jih spravili domov.

Naši vojaki so bili psihično izmučeni. Spali so v jamah, ki so si jih sami skopali. Vedno pa so stražili, saj so se bali, da jih bo sovražna vojska napadla. Zaradi pritiska in bolezni jih je en vojak zapustil. V ekipi so imeli tudi zdravnika, ki jih je miril in jim dajal tablete, da so lažje prebrodili grozne trenutke. Vojake so oskrbovali tudi s hrano, vendar so jo lahko spravili samo do barikad.

Pet medalj iz osamosvojitvene vojne, ki jih Ljubomir Smodiš s ponosom predstavi.
(Foto: K. Rauter)

Povezava do Ljutomera je bila iz Presike prekinjena. Njegova žena Marjana pa je bila takrat v stiski. V vasi so govorili, da je v Ljutomeru varno, zato se je z otrokoma odpravila tja, a se je kmalu vrnila domov, saj so bile tam ogromne količine kurilnega olja, ki bi se lahko hitro vnelo. Ko je prišla domov, je avto parkirala pod balkon, da ga letalo, ki je letelo le nekaj metrov nad streho, ne bi opazilo. Z otrokoma se je zatekla v klet, kjer je bila celotna družina. Ker je ga. Smodiš takrat imela le pol leta staro punčko, je porabila celo plačo, da je kupila zadosti mleka v prahu za njo. Gospa omenja tudi, da so imeli ves čas vklopljen radio. In g. Loparnik je na radiu poročal, da so se napadi v Presiki začeli. Vedela je, da je v Presiki njen mož. Pravi, da se ji je svet takrat rušil, saj ni vedela, kako je z Ljubom. Spominja se, da je k njej v času moževe odsotnosti poskušal celo nekdo vlomiti, saj je mislil, da je bila sama doma. G. Smodiš pravi, da je imela njegova žena v kleti, ki je služila kot zaklonišče, pripravljeno orodje, če bi bilo treba kopati, da bi se rešili v primeru zasutja kleti. Oba pravita, da se je veliko Ljutomerčanov zateklo na Sp. Kamenščak k sorodnikom. Spominja se tudi, da se je javilo veliko prostovoljcev, a so hitro odšli iz vojne, saj so videli, kaj pomeni smrt v vojni. Po vojni je imel v Središču ob Dravi stražo, saj se je meja komaj takrat izoblikovala in mej niso pazili cariniki.

Pravita, da so bili nekoč večji domoljubi, kot smo danes. G. Smodišu se zdi žalostno, da o vojni govorimo tako malo. Tudi s šolami se je težko usklajevati, pa tudi učencem to ni tako zanimivo, pravi. Svoje vnuke že zdaj ozavešča o vojni in o njenem poteku. Žalostno se jima zdi, da se nekateri iz te vojne celo norčujejo, saj se ne zavedajo njenega pomena. Za svoja dejanja je prejel medaljo za hrabrost, ki jo ima malo ljudi v Sloveniji. Poleg nje je prejel še druge medalje. Meni, da bi se v Sloveniji moralo uvesti obvezno služenje vojske, saj bi mladi fantje postali bolj zreli in sposobnejši, kot so zdaj. Pa tudi razmere v svetu so negotove in vojna nevarnost je vedno večja. Oba pravita, da so bili Slovenci najbolj enotni ravno ob plebiscitu, danes pa se delimo, na »katero stranko podpiraš« ljudi. Na dan razglasitve samostojne Slovenije, pravita, da se nihče ni zavedal nevarnosti, ki jim je takrat pretela.

G. Smodiš je v času izobraževanja obiskoval isto šolo kot jaz - OŠ Janka Ribiča Cezanjevci, ki je znana po streljanju talcev pri Ribičevem mlinu. Pravi, da se takratnih dogodkov spomni ne samo po slišanjem v šoli, ampak tudi po pripovedi svojega

pokojnega očeta. Oba z ženo sta mnenja, da so to bili drugi časi. Pravi, da so bili ponosni pionirji, mladinci, da je bila stopnja narodnega zavedanja in pripadnosti izjemno velika. Danes temu ni tako in v tej smeri bi se v današnji družbi morali dogajati premiki. Spregovorita tudi o pomenu informacij v današnji družbi. Sprašujeta se, kaj bi se zgodilo, če bi takrat informacije letele naokrog, kot letijo danes. A bi se vojna zasukala v pravo smer?

In prav ko to pišem, ponovno v slovenskem prostoru potekajo ideološka trenja. Tokrat se zgodba odvija okrog Muzeja slovenske osamosvojitve, ki ga želijo združiti z Muzejem novejšje zgodovine Slovenije. Sprašujem se, kje sta tista enotnost in preudarnost, ki so ju Slovenci – z mojega vidika naši dedki in babice - premogli v času osamosvojitvenih procesov.

Zala Rauter,
OŠ Janka Ribiča Cezanjevci, 8. razred
Mentorica: Karmen Rauter, profesorica slovenščine in nemščine

Kdo je bil Branko Bernot – Aljaž?

Prihajam iz Osnovne šole Križevci pri Ljutomeru. Pri pouku zgodovine sem izvedel, da se je naša šola v preteklosti imenovala Osnovna šola Branko Bernot - Aljaž. Zadal sem si nalogo, da bom raziskoval, kdo je bil ta mož. S pomočjo spleta, knjig in intervjujev sem dobil odgovore.

Proti koncu druge svetovne vojne so se vrstili spopadi med partizani in okupatorji. Okupator je stopnjeval nasilje, največ zločinov so storili Kozaki. Kozaki so bili prebivalci Vzhodne Evrope, ki so bili znani po vojaški spretnosti. V drugi svetovni vojni so pomagali tudi Nemcem. Delo partizanov je postalo zelo oteženo, ker je okupator krepil svoje sile. Kozaki so ugrabljali partizane in od njih izsilili, da so izdali, kje se skrivajo njihovi tovariši. Tako so se lahko organizirali in napadli skrivališča.

Pred 78. leti, 3. februarja 1945, ko je zunaj močno snežilo in je zima pošteno kazala zobe, so se spopadli Kozaki in partizani pri domačiji Ignaca Žalika v Logarovcih. Na ta dan so bili tam prisotni partizan Branko Bernot- Aljaž in drugi člani odbora osvobodilne fronte (OF) in Komunistične partije Slovenije (KPS) za ljutomersko območje. To so bili: Jožko Berden - Rastko, Ciril Jureš - Maks, Stane Simonič, Marija Petje - Vida ter Rado Pušenjak - Prlek. Zbrani so že nekaj časa potovali in se skrivali pred okupatorjem. Ko jim je v večernih urah uspelo priti do Logarovcev, so bili že zelo utrujeni in premraženi. Veliki snežni zameti in mrzel veter so še dodatno oteževali njihovo pot. Zelo utrujeni partizani so v topli hiši hitro zaspali in spali do zgodnjih jutranjih ur. Še v trdi temi jih je zbudila gospodinja in jih opozorila, da so pred hišo Kozaki. Rado, ki je spal v prvi sobi, je takoj prebudil še ostale partizane. Prvi, ki je prišel na stražo, je videl, da so jih obkolili Kozaki. Partizani so spoznali, da se ne morejo umakniti, in so se odločili skriti na podstrešje hiše. Mislili so, da jih ne bodo našli in se bodo tako izognili spopadu. Hkrati so se odločili, da če jih najdejo, se bodo borili, dokler bodo imeli strelivo in jih ne bodo ujeli živih. Ko so Kozaki vdrli v hišo, so našli partizanski plašč in torbico, ki so ju ti v naglici pozabili. Tako je sovražnik vedel, da so v hiši partizani in začel preiskovati hišo. Od gospodarja so zahtevali, da jim odpre vrata. Do njega so bili zelo nasilni. Na stopnišču podstrešja se je vnel hud boj in začelo se je streljanje. Prvi je padel komandant Kozakov, ranjena pa sta bila tudi dva partizana. Partizani niso popustili in

so se hrabro borili še naslednjih pet ur. Ker je bilo mrtvih že več Kozakov, so le-ti začeli klicati pomoč. Ustreljena sta bila tudi Žalikova gospodar in gospodinja. Ko so partizani videli, da se sovražnikove čete redčijo, so se odločili za preboj. Branko Bernot - Aljaž se je prebil in bi lahko pobegnil, a se je vrnil in pomagal soborcem. Takrat ga je sovražnik ustrelil in padel je mrtev. Rešiti se je uspelo trem partizanom, ki so pobegnili in se skrili v bližnje partizanske postojanke. Ko so Kozaki videli, da se jim partizani več ne upirajo, so zažgali domačijo ter nameravali pobiti sosede. Po tem boju so zajeli še nekaj partizanov, jih mučili in pretepali, da bi od njih izvedeli za skrivališča in partizanske akcije. Boj, ki je bil tako dolgotrajen, je zelo odmeval po Murskem polju.

Tudi vrsto let po spopadu ljudje niso mogli pozabiti junaštev naših partizanov. Hišo Ignaca Žalika v Logarovcih so obnovili in pred njo postavili spominsko ploščo.

Tam tudi vsako leto pripravijo slovesnost v spomin na ta zgodovinski dogodek.

Branko Bernot - Aljaž je bil zelo pogumen, saj je žrtvoval življenje za druge in nam tako omogočil, da danes lahko v miru živimo v samostojni državi. Prav je, da se tega zavedamo tudi mladi in poskušamo ohraniti spomin nanje.

Teo Vohar,

OŠ Križevci pri Ljutomeru, 8. razred

Mentorica: Metka Štuhec, profesorica geografije in zgodovine

Priповed veteranov vojne za Slovenijo

Veteran vojne za Slovenijo - Marjan Neuvirt

Bila je lepa, mirna in topla junijska noč leta 1991. V blokovskem naselju Trate v Gornji Radgoni smo spali jaz in moja družina - žena ter sinova (mlajši še v vrtcu, starejši pa osnovnošolec), nezavedajoč se, da se bo to noč zgodilo tisto, česar smo se potihoma bali. Da se bo v Sloveniji pričela vojna oz. da nas bo napadla takratna jugoslovanska vojska. Bilo je obdobje, ko je v takratni državi Jugoslaviji, katere del je bila tudi Slovenija, vrelo. Vrelo je zaradi mednacionalnih sporov, zato smo se Slovenci in Slovenke na plebiscitu odločili, da gremo na svoje, česar pa nam takratna oblast v Beogradu ni hotela dopustiti. Slovenci smo bili priden in gospodarsko najbolj razvit narod v takratni SFRJ in smo prispevali veliko denarja v skupno blagajno te države. Vsak dan pa smo po radiu in TV poslušali grožnje proti Slovincem, zlasti iz Srbije in Črne gore, da nas je potrebno zaustaviti tudi s silo, saj so vedeli, da bodo brez našega denarja živeli težje in bodo morali tudi sami bolj poprijeti za delo. Grozili so nam celo, da bo slovenski jezik v šolah zamenjan s t. i. srbohrvaščino.

Okrog druge ure ponoči je nekdo močno trkal na vrata našega stanovanja, kljub temu da smo imeli zvonec. Žena je šla odpret in moški, očitno kurir nastajajoče slovenske vojske, ki se je takrat imenovala Teritorialna obramba, ji je sporočil, da se moram takoj oglasiti na občini, saj sem bil njen član in tudi častnik, ker baje grozi napad na Slovenijo. Na hitro sem se poslovil, se oglasil na občini, od tam pa sem moral v popolni temi in peš kreniti na zbirno mesto, ki je bilo v nekaj kilometrov oddaljenem Kobilščaku. Na poti sem srečal mnogo mladih fantov in mož, s katerimi smo v temi, tišini in tudi strahu, šli proti zbirnemu mestu. Ko smo se vsi zbrali, smo v koloni odšli v neznano smer in se končno utaborili na strelišču Hercegovščak, ki je le streljaj oddaljeno od Radgone. Tam smo se pripravljali ubraniti mesto Radgono, še zlasti mejni prehod z Republiko Avstrijo. Vendar nihče v resnici ni verjel, da se bo to tudi res zgodilo. Kakšna zmota! Naslednjo noč, ko smo spali na nekem podstrešju v tej vasi, je sotovariš, tudi član vodstva 6. jurišnega odreda, imenovanega Radenski odred, čigar član sem bil tudi jaz, dobil sporočilo, da so iz vojašnic JLA krenili tanki in da se je začela vojna! Ni treba posebej opisovati, kakšni občutki tesnobe, žalosti in predvsem besa so nas takrat

prevevali. Mi, ki smo plačevali takrat našo armado, smo bili od nje napadeni. Sramota!! Vse ostalo se je potem odvijalo z veliko naglico in hitrimi premiki na položaje okrog Radgone, kajti tankovska kolona polkovnika Popova se je iz Hrvaške preko Ormoža in Ljutomera hitro bližala... Ni bilo časa za kakšne globoke razprave, vsi so hiteli in se organizirali. Vse se mi je zdelo kot nekaj neresničnega. Včeraj mir, danes vojna.

Ta pripoved, ki se nanaša na obdobje tik pred začetkom vojne 1991, ki je trajala deset dni, ko je JLA zapustila naše kraje, seveda ne more opisati celotnega dogajanja. Okupatorska vojska je imela cilj zavzeti mejni prehod v Radgoni, naša naloga pa je bila to preprečiti. Tako smo teritorialci na vse mogoče načine skušali zaustaviti prodirajočo tankovsko kolono JLA z barikadami, obstreljevanjem itd. Toda prodiranje smo lahko le upočasnili, saj smo bili proti izredno dobro opremljeni agresorski vojski skoraj goloroki. Kljub temu smo jim prizadejali ogromno škode, tudi z na srečo le nekaj žrtvami, tako med nami kot njimi. Napadalci so zavzeli mejni prehod, mi pa smo jih obkolili, jim izklopili elektriko, vodo in ostali so ukleščeni med reko Muro in našimi enotami. Ostali so brez možnosti, da se rešijo, ob dejstvu, da jim je začelo zmanjkovati hrane, obkolilo pa jih je več sto pripadnikov naše teritorialne obrambe; fantov in mož, doma z območja sedanjih občin Gornja Radgona, Radenci, Sv. Jurij ob Ščavnici in Apače.

Ko so agresorji uspeli zasesti mejni prehod, je v Radgoni zavladovala tišina. Agresorska vojska se je razporedila na mejnem prehodu z Avstrijo. Mi pa smo jih obkolili in vsi smo naslednje dni čakali. Naš odred je branil obrambno črto, ki je potekala od centra Radgone do gasilskega doma, torej smo bili na Simovičevem in Šlebingerjevem bregu. Tam smo vkopani in oboroženi čakali, kaj se bo zgodilo in upali na srečen konec, ob tem pa smo se menjavali na vsakih dvanajst ur; eni na položaje, drugi počivat.

Najbolj pa mi je iz tistih dni ostalo v spominu to, da so nas ljudje, ki so bili sicer za razliko od nas, skriti po hišah oz. kletih, dobesedno razvajali, saj so nam na položaje prinašali vse, kar so imeli - najboljšo hrano in pijačo. Želel bi, da bi se Slovenci danes med seboj razumeli kot takrat. Ni bilo važno, koliko je kdo star, ne kakšne vere je, ne kakšne narodnosti, ne kateri stranki pripada. Važno je bilo le in zgolj to, da smo držali skupaj, kot je to nekoč lepo povedal naš rojak, teolog in filozof, dr. Anton Trstenjak.

Vse ostalo, kako in zakaj ter na kakšen način se je ta vojna končala, je znano in je del naše slovenske zgodovine, pri čemer pa ne bom nikoli pozabil dne, ko sem sredi tišine in čakanja na konec pogajanj sedel na vrhu griča, nasproti radgonske cerkve sv. Petra. Žalosten pogled mi je drsel tja dol proti moji rojstni in takrat delno porušeni Radgoni. Žalosten, ker nisem vedel, ali bom še kdaj skupaj s svojima sinovoma in ženo in nisem vedel, ali bomo vsi srečno preživel to grozoto. Gledal sem porušen cerkveni zvonik, dim, ki se je valil z grajskega hriba, porušenih hiš na Panonski in Kerenčičevi ulici, v zraku pa je lebdela neka čudno glodajoča tišina. A moj pogled je polzel dalje, vse tja proti mejnemu prehodu, kjer sem v daljavi videl cevi grozečih tankovskih cevi agresorske vojske. A mesto je kljub poldnevu bilo tiho in prazno, kot da bi bilo mesto duhov. In pogled mi je drsel še dlje, vse tja do Mure in še naprej do avstrijske Radgone »Saj res, glej!« sem se nenadoma zdrznil, »saj tam je pa mir! Ni vojne, tam je življenje teklo običajno in normalno.« Videl sem, kako tamkajšnji kmetje orjejo in kako se odvija promet. Oh, sem pomislil, kako tanka je lahko črta med mirom in vojno, med srečo in nesrečo - zgolj ena sama rečica ju loči ... Zdramil sem se iz svojih mračnih misli. To dejstvo me je tisti hip zelo ganilo, a hkrati mi je pogled na svet preko Mure, kjer ni bilo vojne, ponovno prebudil že skoraj izgubljeno upanje na srečen konec nesmiselne vojne. Žarek upanja na skorajšnji konec te vojne pa se je, kot v pravljici, zgodil že kar naslednje jutro, ko so hrumeči, drdrajoči in gomazeči se tanki, sedaj že nam tuje okupatorske vojske, počasi, a za vedno zapuščali moje rojstno mesto in vedno manj slišno izginjali vse dalje proti Radencem, in še naprej in dalje in naprej, dokler dokončno niso zapustili naše novorojene, ponosne ter pokončne Slovenije.

V noči s 3. na 4. julij leta 1991 je bila moja, takrat še mlada družina, ponovno skupaj in mirno, spokojno ter z nasmehom na obrazu smo spali v stanovanju blokovskega naselja Trate, saj smo vedeli, da nas to noč ne bo več nihče motil in klical k orožju.

Veteran vojne za Slovenijo – Srečko Olaj

Moj oče je bil takrat star enaindvajset let. Domov so dobili poziv, naj se javijo v Gornji Radgoni, na enoti za teritorialno obrambo. Tam so jih določili za posebna območja, večina le-teh se je nahajala ob meji. Mojega očeta so določili na območje v bližini Ljutomera, kjer so jih oborožili in jim dali uniforme. Poslani so bili v najbližjo osnovno

šolo, v Razkrižje, na večdnevno usposabljanje. Bili so v eni izmed skupin ob slovensko-hrvaški meji. Na dan, ko se je jugoslovanska armada približala Sloveniji, so se odpravili v bližino meje, kjer so v tovornjaku čakali na morebiten napad. V tovornjaku je bilo grozno. Bil je do konca poln oboroženih vojakov in samo en napačen gib bi lahko povzročil veliko nesrečo, v najslabšem primeru pa bi lahko razneslo tovornjak. Ko so jugoslovanski vojaki prispeli do meje, je sledilo naporno večurno pogajanje s slovenskimi branilci. Na srečo so se dogovorili in jugoslovanski vojaki so odšli. Po tem so mojega očeta skupaj z ostalimi poslali nazaj v Razkrižje, kjer so počakali do uradne razglasitve konca vojne. Takrat se je vrnil domov.

Vsi prebivalci današnje Slovenije smo lahko hvaležni vsem vojakom, ki so bili pripravljeni žrtvovati svoje življenje za samostojnost naše države.

Klara Olaj,

Osnovna šola Kajetana Koviča Radenci, 8. razred

Mentorica: Zdenka Šiplič, učiteljica slovenščine in nemščine

Ponosna sem, da sem Slovenka

Živim v vasi po imenu Kuršinci. Naša vas ni velika, imamo pa vseeno nekaj spominskih obeležij, s katerimi se spominjamo in značilnosti, na katere smo ponosni. V vasi imamo izvir vode, imenovan Kršovščak, ob katerem bi naj po ljudskem izročilu v času pokristjanjevanja krščevala sveta brata, Ciril in Metod. Zdi se mi zanimivo, da se je ta dogodek, čeprav izročilo, tako dolgo ohranilo. Ob izviru stoji tudi zanimivo znamenje, kjer se ljudje radi ustavijo. Tudi sama občasno razmišljam, kako se je svet spremenil od takrat.

V Kuršincih imamo tudi turistično kmetijo Vrbnjak, ki je zelo obiskana in pekarno Hojs, kjer pečejo različne vrste pekovskih izdelkov.

V sosednji vasi, Mali Nedelji, kjer obiskujem šolo, pa vsako leto pripravimo komemoracijo. Le to pripravimo v spomin talcem, ki so jih žal le dva meseca pred koncem vojne leta 1945 ubili. Prav je, da obudimo spomine na njih, saj se prav njim moramo zahvaliti za našo domovino. To, da vsako leto pripravimo take dogodke, se mi zdi domoljubno.

Zame je domoljubje to, da s ponosom povemo, od kod smo in se domovine ne sramujemo. Slovenija je naš domači kraj, vas, iz katere smo. To je kraj, ki ga imamo radi in se vedno radi vračamo vanj. Iz domačih krajev, iz domače pokrajine imamo največ lepih in veselih trenutkov, ki si jih bomo za vselej zapomnili.

Svoje kraje imam rada tudi zato, ker je pri nas mir. Na srečo nimamo vojn, ni nas strah, da bi nam kdo kaj naredil, da bi nam kdo poškodoval ali celo uničil dom. Menim, da glede na to, kako dolgo se je moral naš narod bojevati in dokazovati, domovine ne ljubimo dovolj. Včasih se premalo zavedamo, kako lepo nam je, kako mirno živimo, kako mirno hodimo v šolo, delamo ... v naši domovini, v naši Sloveniji.

Domovino cenim in sem vesela, da živim tukaj, pri Mali Nedelji, v Prlekiji, v Pomurju, v Sloveniji. Naša Slovenija nam nudi vse, kar potrebujemo: imamo dovolj hrane, pitne vode. Nudi nam mir, poleg tega pa imamo še čudovito pokrajino, gore, morje, hribovja, jezera, reke, doline ... V Sloveniji nič posebej ne pogrešam, imam vse, kar potrebujem in si želim. Upam samo, da bo naša domovina pravična do vseh ljudi. Upam tudi, da

ko bomo mi odrasli, da bomo znali sprejemati dobre odločitve, da bomo znali biti do vseh pošteni in pravični, da bomo znali poskrbeti in voditi našo državo Slovenijo.

Še naprej si želim, da bi bila Slovenija država brez vojn in država, katero imamo vsi radi, in da bomo vsi rekli: ponosni smo, da smo Slovenci.

Neja Tratnjek,
OŠ Mala Nedelja, 8. razred,
Mentorica: Breda Žunič, profesorica slovenskega jezika

Intervju z babicama, ki sta doživeli vojno

Za intervju sva izbrali osebi – najini babici Cecilijo Gjergjek, 71 let in Kristino Ficko, 80 let, ki sta doživeli vojno za osamosvojitve Slovenije. Babici nista bili v vojski, bili sta v zaledju.

Kaj je privedlo do osamosvojitvene vojne za Slovenijo?

CECILIJA: Do vojne je pripeljal plebiscit, ker smo se Slovenci odcepili od bivše države Jugoslavije.

KRISTINA: Do vojne je prišlo zaradi nasprotovanja slovenskim težnjam po decentralizaciji in demokraciji.

Kdaj se je vojna začela in kako dolgo je trajala?

CECILIJA: Vojna je bila, ko je bilo že zelo vroče. Začela se je 27. junija 1991, končala pa se je 6. julija 1991. Vojna ni trajala dolgo, le 10 dni.

KRISTINA: Vojna se je začela 27. junija 1991, končala pa se je 6. julija 1991. Vojna je trajala 10 dni.

Kako se je osamosvojitvena vojna za Slovenijo začela?

CECILIJA: Vzrok je bil, da smo se Slovenci odcepili od bivše Jugoslavije in zato je Jugoslovanska ljudska armada (JLA) napadla Slovenijo. Spomnim se, da je most bil zaprt v Veržejju.

KRISTINA: Vojna se je začela ponoči, ko se je Jugoslovanska ljudska armada začela premikati iz vojašnic proti naši državi. Slovenci, ki smo nastopili kot Teritorialna obramba (TO) smo zaprli mostove in postavili barikade.

Kdaj je Jugoslovanska ljudska armada nastopila proti Teritorialni obrambi?

CECILIJA: 27. junija 1991 je JLA napadla TO.

KRISTINA: 27. junija 1991 je JLA napadla TO.

Ker smo se Slovenci odcepili od bivše Jugoslavije, nas je JLA napadla. Kaj vse so storili Slovenci, da bi JLA preprečili osvojitve slovenskega ozemlja?

CECILIJA: Zaprli so mostove in postavili barikade. Barikade so bile ovire, da JLA ne bi mogla priti na slovensko ozemlje. To so bili traktorji s prikolicami, tovornjaki, veliki avtobusi in avtomobili.

KRISTINA: Slovenci smo na cesto postavili barikade, da nas je JLA težje napadla. Barikade so ponavadi bili avtobusi, tovornjaki in avtomobili.

Ali poznaš veliko ljudi, ki so se borili za samostojno Slovenijo? Če da, koga poznaš?

CECILIJA: Da, poznam nekaj ljudi, ki so bili v vojni. Boril se je moj brat in sosedje, ki so zdaj že umrli. Stražili so pod mostom. Moj brat je stražil pod mostom na Hotizi.

KRISTINA: Moja sestra je v vojni skrbela za ranjence pri Civilni zaščiti. V vojno proti JLA pa je šlo veliko mojih sosedov.

Moški so torej odšli na spopad za našo samostojno državo. Povej nekaj podrobnosti, način, kako je to potekalo.

CECILIJA: Moški so dobili poziv od TO, da morajo braniti našo državo Slovenijo. Morali so oditi na bojišča, katera so jim bila določena. Ko so nagnali JLA, so se srečni vrnili domov. Vem za smrtne žrtve na obeh straneh v Radencih.

KRISTINA: Moški so dobili poziv za TO, da morajo braniti našo državo Slovenijo in se morajo zbrati na določenih zbirnih mestih. Tam so dobili razporeditev, kam morajo oditi na bojišča.

Zakaj so Slovenci zaprli mostove nad rekami?

CECILIJA: Ker so želeli preprečiti vstop JLA v slovensko območje, saj so želeli braniti našo domovino Slovenijo.

KRISTINA: Ker so želeli preprečiti vstop JLA v Slovenijo.

Ali se je bojeval tudi tvoj mož v vojni za Slovenijo proti JLA? Ali se še česa spomniš? Na kratko opiši, kako je bilo takrat v vojni proti bivši Jugoslaviji.

CECILIJA: Moj mož je v času desetdnevne vojne vozil tovornjaka, ker je delal na Panoniji. Panonija je bilo podjetje tistega časa. Spomnim se, da ni mogel preko mostu v Veržeju, ker so že postavili barikade.

KRISTINA: Moj mož se vojne za samostojno Slovenijo ni udeležil.

Kje pa so bile ženske? Kaj pa otroci?

CECILIJA: Ženske in otroci so bili doma, v hiši na varnem. Poznamo nekaj primerov, da so cele družine pobegnile v sosednjo Avstrijo, ker so tam bili zaposleni. To je bilo takrat kaznivo.

KRISTINA: Ženske so pomagale pri oskrbovanju ranjencev, otroci pa so bili doma, v hiši na varnem. Otroci so opazovali letala, ki so preletavala nebo. Tukaj vojna ni bila tako intenzivna, kot v krajih, kjer je prodirala JLA.

Kje si se skrivala ti?

CECILIJA: Živela sem na vasi. Ni bilo tako nevarno, bila sem doma, v hiši.

KRISTINA: Ker sem živela na vasi, sem bila doma, v hiši.

Tudi tvoj starejši sin je bil takrat v vojski v Petrinji. Ampak bil je v JLA. Kaj je storil potem?

CECILIJA: Tam ga je bilo zelo strah, hudo mu je bilo. V Petrinji je bil več kot 6 mesecev. Tam bi se moral boriti za jugoslovansko vojsko, torej proti Sloveniji. V vojsko je moral oditi na božič. Iz Petrinje so ga na srečo spustili domov, zaradi zdravstvenih težav z očesom.

Ali je bilo kaj smrtnih žrtev?

CECILIJA: Moj brat in sosedje so se srečno vrnili domov. Tukaj ni bilo veliko smrtnih žrtev, več jih je umrlo v krajih, kjer so bili veliki spopadi.

KRISTINA: Bilo je 19 smrtnih žrtev in 182 ranjenih na slovenski strani. JLA je imela 45 mrtvih in 146 ranjenih. Ubitih je bilo tudi 12 tujih državljanov.

Kako se je desetdnevna vojna končala?

CECILIJA: Končala se je tako, da so se dogovorili o prekinitvi spopadov in napadanja.

KRISTINA: Končala se je s podpisom Brionske deklaracije.

Je bil potem mir? Jugoslovanska vojska ni več pritiskala na Slovence?

CECILIJA: Od takrat naprej JLA ni več napadala slovenskega ozemlja.

KRISTINA: Od takrat naprej je bil mir in Jugoslovanska vojska ni več napadala slovenskega ozemlja.

Torej lahko rečemo, da so slovenski branilci uspešno premagali jugoslovansko vojsko. Kdaj se je JLA umaknila iz slovenskega ozemlja?

CECILIJA: JLA se je počasi umikala iz slovenskega ozemlja, takrat ko je zadnji vojak zapustil Slovenijo.

KRISTINA: JLA se je iz slovenskega ozemlja umaknila 25. oktobra, ko je Slovenijo zapustil zadnji vojak. To se je zgodilo v Kopru. Od takrat naprej je TO imela nadzor nad celotnim ozemljem Slovenije.

Kakšne pa so bile posledice desetdnevne vojne?

CECILIJA: Bilo je nekaj smrtnih in ranjenih, uničeni mostovi, uničena mesta, uničene ceste in še veliko drugega. Pri nas na vasi ni bilo nič uničeno.

KRISTINA: Bilo so smrtne žrtve, tukaj pri nas na vasi ni bilo nič hujšega. Bolj uničeno je bilo v Gornji Radgoni.

Kdo je postal prvi predsednik Republike Slovenije?

CECILIJA: V tem času je bil predsednik Milan Kučan, sledil mu je Janez Drnovšek.

KRISTINA: V tistem času je bil predsednik Milan Kučan.

Ugotovitve ob intervjuju

Obe sva intervjuvali svoji babici in ugotovili, da so si odgovori med seboj zelo podobni, saj sta obe babici živeli v isti vasi in sta podobno doživljali to desetdnevno vojno za osamosvojitve Slovenije.

Ugotovili sva, da sta obe omenili besedo barikada, plebiscit in odcepitev Slovenije od bivše države Jugoslavije, kot povod za vojno. Ugotovili sva tudi, da so Slovenci zapirali mostove, da JLA ne bi mogla do Slovenije. Ker sta pa obe babici živeli na vasi, se nista skrivali v kleti, ampak sta normalno živeli v hiši, skrbeli za dom ter pomagali pri oskrbi ranjencev. Obe sta se tudi zelo bali za svoje najbližje, ki so se borili v vojni proti jugoslovanski vojski. Ko so se njuni sorodniki ter sosedje vrnili iz vojne ter uspešno pregnali jugoslovansko vojsko, sta bili zelo srečni. Po prepričljivih odgovorih najinih babic sva ugotovili, da so slovenski branilci bili uspešni proti Jugoslovanski ljudski armadi. Ugotovili sva tudi, da je bil Milan Kučan prvi predsednik Republike Slovenije. On je bil predsednik od osamosvojitve Slovenije, njegov naslednik pa je bil Janez Drnovšek.

Pri ustvarjanju prispevka za 5. literarni natečaj z naslovom Spominska obeležja pripovedujejo nama je bila tema všeč, dobili sva zanimive odgovore. Veliko sva se naučili o Sloveniji, predvsem o tem, kako se je obranila samostojna država.

Cecilija Gjergjek (zgoraj) in Kristina Ficko (spodaj) v začetku leta 2023.
(Foto: Z. Gjergjek in L. Ficko)

Lana Ficko in Zala Gjergjek,
OŠ Puconci, 7. in 9. razred
Mentorica: Nina Vidonja, profesorica sociologije in zgodovine

Domovina je moja varnost

Vsako leto v centru Male Nedelje pripravimo komemoracijo, zato da se spomnimo vseh, ki so padli ali so se borili za našo domovino. Ko sem bila mlajša, tega nisem razumela, danes pa vem, da je prav, da se jih spominjamo, saj so se borili za nas, za naše ozemlje. Prav zaradi vseh, ki so želeli, ki so sanjali, ki so hrepeneli, in vseh, ki so se borili, imamo danes svojo domovino in prav je, da se jih spomnimo.

Rada imam svojo domovino, vesela sem, da imamo svoj jezik, svojo državo, svoje šege in navade, da imamo mir in ni vojne. Svojo domovino cenim, saj imamo samo eno, čeprav se mi zdi, da je nekateri ne cenijo dovolj. Domovina je moj domači kraj, moja domovina mi predstavlja neki mir, ki ga ni lahko opisati, je moje varno zatočišče, varnost, ki nam je dana.

Želim si, da bi prav vsi državljani skrbno skrbeli za njo, da ne bi bila onesnažena. Vsak lahko. Vsak. Spremenila bi tudi to, da ne bi bilo toliko tehnologije, da bi se ljudje več družili, pogovarjali. Želim si, da ne bi bilo preprirov, spopadov, vojn. Želim si, da ne bi bilo grdih stvari, grdih dogodkov.

Tia Tomanič,
OŠ Mala Nedelja, 8. razred
Mentorica: Breda Žunič, profesorica slovenskega jezika

Ljudje in dogodki iz naše preteklosti se morajo ohranjati

Spominska obeležja po naših krajih nas spominjajo na pomembne dogodke in na ljudi iz naše preteklosti. Prav je, da ohranjamo spomin nanje, saj se tako dogodki kot ljudje ohranijo v spominih. Tudi v naših krajih imamo veliko obeležij, mimo katerih vsak dan hodimo in niti ne vemo, komu so namenjene. So pa del naše preteklosti, brez katere ne bi bilo naše domovine.

Domovina. Domoljubje?

Domoljubje je zame ljubezen do domovine, do domačega kraja, ki mi pomeni veliko. Svoj kraj in svojo domovino imam zelo rada. Ima številne lepe kraje, pokrajine, gore, jezera, morje ... Tudi moj kraj je lep, zanimiv, moji sokrajani so prijetni ljudje. Domovina mi predstavlja vse prijetne kraje, kamor se vedno lahko vrnem. Nudi mi izobraževanje, urejeno zdravstvo, mir, svobodo.

Večina ljudi ceni svojo domovino, sama si želim, da bi bolje skrbeli za okolje, da bi varovali naravo.

Čez nekaj let bom tudi jaz lahko odločala o pomembnih zadevah, ki se tičejo moje domovine. Želim si živeti v čistem okolju, v zdravi naravi, v miru, brez revščine; želim, da bi se vsi ljudje razumeli.

Lana Sovič,

OŠ Mala Nedelja, 8. razred

Mentorica: Breda Žunič, profesorica slovenskega jezika

Slovenija nam nudi vse, kar potrebujemo

Slovenci živimo v najlepših krajih.

Vsak kraj ima mnoga spominska obeležja. Postavljena so z namenom, da se spomnimo, kaj je nekdo moral narediti, kaj je bilo potrebno za kraj, za nas, da lahko danes živimo v miru, svobodno. S komemoracijami se npr. spomnimo padlih borcev in ljudi, ki so nas morali zapustiti. Prav je, da se jih spomnimo, da se spomnimo njihovih dejanj, njihovih odrekaj in žrtev. Ni si mogoče predstavljati, kaj vse so naredili za nas.

Nekateri ljudje svojo domovino cenimo bolj, drugi manj. Nikakor nam ne bi smelo biti vseeno zanjo. Lahko smo hvaležni, da živimo v miru. Ni nam potrebno odhajati v tujino, saj nam domovina nudi vse, kar potrebujemo. Žal pa se tega vsi ne zavedajo. Domovina nam nudi mir, veselje, službe, šolanje ... dom.

Zavedati se in razmišljati pa moramo tudi o svoji prihodnosti, saj bomo sedanje generacije nekoč odločale o vsem, o čemer danes odločajo starejši. Naši predniki so nam zapustili lepo, varno, solidarno domovino, na nas pa je, da našim naslednikom zapustimo še boljše, še lepšo. Tega ne more narediti eden sam ampak vsi skupaj.

Cenimo domovino, ker je vredno.

Brina Kosi,

OŠ Mala Nedelja, 8. razred

Mentorica: Breda Žunič, profesorica slovenskega jezika

Pismo domovini

Draga domovina!

Kraj, mesto ali država, a za vsakega si drugačna. Za prvega si življenje, saj živi v tebi, za drugega si želja, saj si želi, da bi živel v tebi in za tretjega si tujka, saj te ne pozna in te ne želi spoznati. Čeprav ljudje govorijo, da te poznajo, v resnici pa te ne, saj ne vedo, da čakaš na nas, nas nikoli ne pozabiš in nam stojiš ob strani.

Čeprav pravijo, da si jih razočarala, je to laž. Razočarala jih je oseba, saj ti nikoli ne razočaraš. Ker pa jaz to vem, ti lahko povem, da si moj dom.

Sofija Jurjovič,
OŠ Kapela, 7. razred
Mentorica: magistra Bernarda Roudi

PROZNI PRISPEVKI
UČENCEV 4., 5. IN 6. RAZREDA OSNOVNE ŠOLE

Foto: D. Mauko

Osamosvojitve Slovenije

Oče mi je pripovedoval, kako se je odvijala osamosvojitvena vojna, znana tudi kot desetdnevna vojna.

Slovenija se je želela odcepiti od Jugoslavije, ki je bila takrat naša skupna država. To odločitev smo potrdili na plebiscitu 23. decembra 1990, ko se je kar 88,5 % vseh volilnih upravičencev odločilo, da Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država. 25. junija 1991 je slovenska skupščina razglasila novo neodvisno in samostojno evropsko državo – Republiko Slovenijo. Tako na ta dan praznujemo dan državnosti.

Moj oče se spominja, da je takrat končal 3. razred na Osnovni šoli Tišina. Ker so se začele letne počitnice, je z družino nameraval na dopust v tujino. Spominja se, kako so naslednjega jutra v vseh medijih poročali, kako je tedanja Jugoslovanska ljudska armada napadla Slovenijo. V družini in okolici je zavladal strah in panika, saj niso vedeli, kaj se bo dogajalo v prihodnosti. Z zanimanjem so vsi spremljali medije in želeli biti na tekočem glede dogodkov v Sloveniji. Strah jih je bilo, saj bi v njihova vsakdanja in mirna življenja prišla vojna in negotovost za njihovo prihodnost.

Na ozemlje Republike Slovenije je vstopilo več oklepnih ter drugih vozil za prevoz vojakov, katerim je bil cilj in ukazana naloga, da prevzamejo mejne prehode z Italijo, Madžarsko in Avstrijo. Z istim ciljem so oklepna vozila in vojaki prispeli v Gornjo Radgono, kjer so se začela pogajanja in bitka za zavzetje mejnega prehoda, zato sta bila strah in panika toliko večja. Dostop oklepnim vozilom in vojakom v Prekmurje je bil otežen zaradi naravne ovire - reke Mure, na mostovih pa je teritorialna obramba postavila barikade (tovornjake, avtobuse, bagre ...). Tako je bil dostop omogočen le po zraku. Očeta je bilo najbolj strah preletov helikopterjev zelo nizko nad njihovo hišo v smeri mejnega prehoda Gederovci. V času same vojne so se večkrat oglasile tudi sirene, ki so ljudi opozarjale, naj se umaknejo na varno (v kleti, zaklonišča).

28. junija 1991 so se v popoldanskem času spet oglasile sirene, oče je bil takrat na dvorišču in v strahu gledal v nebo, kaj se bo zgodilo. Slišalo se je močno bobnenje, kar naenkrat sta v smeri Murske Sobote prileteli vojaški letali. Po preletu se je zaslišalo več

eksplozij, saj sta odvrkli več bomb v bližini murskosoboške vojašnice. Takrat se je oče zavedal, da je dogajanje resnično in se zbal za svoje in življenje najbližjih.

Tako se moj oče spominja vojne za Slovenijo, ki se je po desetih dneh za večino srečno končala in lahko je brezskrbno preživljal počitnice. Ob zvoku siren (policijskih, reševalnih, gasilskih) pa ga je bilo še dolgo zelo strah.

Ob očetovih spominih sem izvedel marsikaj zanimivega o dogajanju v naši pokrajini in sedaj razumem, kako težko je ljudem, ki morajo zaradi vojne zbežati iz svoje domovine. Srečen sem, saj živim v svobodi.

Bine Štefanec,

OŠ Tišina, 6. razred

Mentorica: Bernardka Jureš, predmetna učiteljica slovenščine in domovinske vzgoje

Pogumen mladenič iz mlina

Vsako leto s šolo hodimo h grobu talcev, ki stoji pri Ribičevem mlinu v Cezanjevcih. Tam poslušamo, kaj nam povedo učenci višjih razredov ali pa poslušamo o spominih udeležencev v vojni. Pevski zbor po navadi zapoje tudi kakšno žalostno pesem.

Izvedel sem, da je bila druga svetovna vojna najobsežnejši in najdražji spopad v zgodovini. Potekala je od leta 1939 in do leta 1945, v njem pa je sodelovala večina svetovnih držav.

V začetku aprila 1944 je 60 nemških vojakov obkolilo Ribičev mlin. Sina Janka ni bilo doma, ker je zjutraj šel na kurirsko pot. Janka so okupatorji našli in aretirali, a jim je ušel. Zatekel se je k Francu Filipiču v Vogričevce. Izsledili so ga. Po štiriurni borbi je padel, star je bil 15 let. Nemci so bili jezni, saj se je Janko boril proti številnim vojakom in nekatere v spopadu tudi ubil. Vsi poznamo nadaljevanje zgodbe. Nemci so se maščevali. 25. aprila 1944 so k Ribičevem mlinu pripeljali 25 talcev iz Ptujja. Talci so si najprej morali skopati jamo, potem pa so jih ustrelili. Na dogodek nas spominja obeležje.

Mislil, da talcev ne bi smeli ustreliti, doživeli so kruto smrt. Spore lahko rešujemo drugače, tudi s pogovorom. Ne razumem, zakaj prihaja do vojn. V drugi svetovni vojni so se borili za svojo zemljo, tudi mladeniči kot je bil Janko. Bil je zelo pogumen in zelo dobro se je boril. Po njem so poimenovali šolo, ki jo obiskujem in v kateri se učim in pogovarjam v svojem maternem jeziku.

Nejc Čonč,

OŠ Janka Ribiča Cezanjevci, 5. razred

Mentorica: Nataša Pušenjak, profesorica razrednega pouka

Intervju z mojo babico

Ime in priimek intervjuvanke: Majda Vidonja, starost: 69 let

Babica Majda, ali se še spomniš kdaj in kako je potekala osamosvojitvena vojna za Slovenijo?

Majda Vidonja: Ja, seveda se spomnim. Slutili smo, da bo prišlo do napada oziroma do vojne. Naenkrat nas je iznenada napadla Jugoslovanska ljudska armada, to je bilo leta 1991, poleti. Preko radia smo bili obveščeni, da se proti nam pomika oborožena jugoslovanska vojska - JLA. Spomnim se, da je TO v Radencih nastavila barikade. JLA je barikade odrinila in se premikala naprej proti Gornji Radgoni. Tam so bili hudi spopadi. Bile so tudi smrtne žrtve. Večji spopadi so bili na mejnih prehodih v Gornji Radgoni, na Hodošu, na Kuzmi in v Gederovcih, kateri je bil nam najbližji.

Kako si z družino doživljala vojno doma?

Majda Vidonja: Živela sem z družino, možem in dvema otrokoma na vasi. Doma smo se pogovarjali o dogajanju in o vojni v tolikšni meri, da so otroci lahko razumeli in so vedeli, kaj se dogaja. Z možem sva preko radia spremljala novice o vojnih dogodkih, da sva potem vedela, kako ravnati v primeru napada. Spomnim se, da sem slišala zelo grozen zvok, tresla so se stekla v oknu, ječala so vrata in ko sem pogledala skozi okno, sem zagledala vojaško letalo. Obveščali so nas, da si naj pripravimo zaklonišče, kamor se bomo skrili v primeru napada na katerega nas bodo opozorile sirene. V kleti sem nam pripravila obleke, pijačo v pločevinkah, hrano v konzervah, koce, obvezilni material, hrano za kužka, osebne dokumente in baterije. Zvečer nismo smeli imeti prižganih luči. Prav tako smo imeli zvečer določeno uro, od katere naprej smo morali biti v hiši.

Ali si v času vojne bila zaposlena in kje?

Majda Vidonja: Bila sem zaposlena v Zdravstvenem domu Murska Sobota. V službi smo na mojem oddelku bili v dveh izmenah. Ena izmena je delala dopoldan, druga pa popoldan. Tudi mož je bil zaposlen ves čas vojne. Vozil je kruh po terenu in ga dostavljal na določena mesta.

Ali se je čutila napetost med zaposlenimi in pacienti v službi?

Majda Vidonja: Med zaposlenimi se je čutila napetost, vsi smo sedeli pri radiu in pozorno poslušali obveščanje o vojnih dogodkih. Domov smo obveščali paciente, da naj ne hodijo v Zdravstveni dom Murska Sobota, le nujni primeri, katere smo hitro oskrbeli in so odšli hitro domov. Čakalnica je morala biti prazna, da smo s tem zavarovali ljudi, če bi prišlo do napada. Spomnim se, da je bila velika napetost tudi med samimi pacienti. Nekateri so bili zelo nestrpni in panični.

Babica, si kako sodelovala v osamosvojitveni vojni za Slovenijo?

Majda Vidonja: Ker sem bila zaposlena kot zdravstveni delavec sem po službeni dolžnosti bila v službi. Spominjam se dogodka, ko sem bila v popoldanski izmeni z zdravnikom. Zazvonil je telefon, poklical je direktor zdravstvenega doma in naročil, naj takoj pripravim torbo za nujno medicinsko pomoč. Nato naj greva z zdravnikom z reševalnim vozilom na mejni prehod v Gederovce in nudiva nujno pomoč ranjencu. Nato sva se z rešilnim vozilom nemudoma odpravila proti Gederovcem. Med potjo sem videla oborožene vojake, ki so se iz Murske Sobote pomikali proti Gederovcem. Zanimivo mi je bilo, da so imeli okrog vratu obešeno radijsko postajo.

Kateri dogodek se ti je najbolj vtisnil v spomin?

Majda Vidonja: Bilo je več dogodkov, ki so mi ostali v spominu. Eden izmed njih je ta, ko so preko radia poročali, da so tanki JLA prodirali proti Petišovcem in so ljudje pred tanki postavili živi zid. Drugi dogodek je zavijanje siren in napad na barikade ob vojašnici v Murski Soboti. Letala so letela zelo nizko, tako, da so se tresla okna v zdravstvenem domu in vsi, ki smo bili v stavbi, smo pretreseni tekli na hodnik.

Pogovor z mojo babico o osamosvojitveni vojni za Slovenijo mi je bil zelo zanimiv. To sem si izbrala zaradi tega, ker mi je to zelo zanimivo in me je zanimalo, kako je moja babica preživljala osamosvojitveno vojno za Slovenijo. Spoznala sem preteklost, ki je prej nisem poznala. S tem sem se o osamosvojitveni vojni za Slovenijo tudi nekaj naučila. Če bi jaz živela v tistem času in bi se to meni zgodilo, bi bila zelo prestrašena in pretresena.

Isabell Vidonja,

OŠ Puconci, 6. razred

Mentorica: Nina Vidonja, profesorica sociologije in zgodovine

Moja babica v času vojne za Slovenijo

Ime in priimek intervjuvanke: Vera Lovenjak, starost: 63 let.

Si že pred začetkom ugotovila, da se pripravlja vojna?

Vera Lovenjak: Vedeli smo že kar nekaj časa prej zaradi dogodkov v Ljubljani, ampak smo vedno mislili, da v Prekmurje ta vojna ne bo prišla, zato se je nismo bali.

Kaj si počela, ko se je začela vojna?

Vera Lovenjak: V začetku vojne sem delala v Muri, kjer so nam po zvočniku sporočili da bodo most v Veržaju bombardirali. Tam smo ostali do večera, ko smo z avtobusi odšli domov. Naslednje jutro so nam poslali sporočilo, da moramo kljub vojni priti delat, zato sem se takoj odpravila v službo. Ko pa smo prišli v Mursko Soboto, so bila letala tako nizko, da smo se morali skriti v zaklonišče v Muri. Zatem so nas poslali domov in naslednja dva dni nam ni bilo treba iti delat. Potem smo spet šli delat.

Kakšno je bilo zaklonišče v Muri?

Vera Lovenjak: Zaklonišče je bil prazen betonski prostor spodaj v kleti tovarne Mura. Notri ni bilo čisto nič. Tja dol so nas poslali, ampak nismo bili dolgo notri, kakšne pol ure. Je pa bilo za nekatere res hudo, ker je bil to temen prostor brez oken. V Muri nas je bilo zelo veliko in ko nas je toliko bilo v zaklonišču, je bilo nekatere zelo strah, zato so kričali, jokali, težave so imeli tudi tisti, ki jih je strah temnih in zaprtih prostorov.

Kje ste si doma poiskali varno mesto in zakaj tam?

Vera Lovenjak: Pred vojno smo se skrivali v našem vinogradu, kjer smo imeli tudi lopo, v kateri so se skrivali otroci in stari starši, jaz pa sem, kolikor se je dalo, tudi delala v vinogradu. Tam smo se skrivali, ker je naša hiša tik ob cesti po kateri so se vozili vojaški tanki, vinograd pa je bil na hribu, stran od ceste.

Kako je potekal tvoj vsakdan?

Vera Lovenjak: Zjutraj smo se zbudili in opravili opravila v hlevu, torej smo pomolzli krave, mleko odnesli nazaj v hišo in prašičem dali hrano. Tudi skuhali smo zjutraj med opravili. Nato smo se skupaj z našim kužkom in muco hitro odpravili nazaj v lopo v vinogradu, kjer smo se skrivali pred letali ter delali do večera, ko smo se odpravili nazaj domov. Tvoj dedi je takrat delal v Budimpešti, pa ga ni bilo doma, tako da sem bila

sama s tvojim atijem in teto, doma sta bila še moja tašča in tast. Zdaj se večkrat nasmejimo, čeprav takrat ni bilo smešno, ko se spominjamo, kako je tvoj ati s fračo streljal na letala.

Ali se je v tvojem domačem ali sosednjem kraju odvijala vojna?

Vera Lovenjak: Pri nas se vojna ni odvijala, se je pa v Gornji Radgoni. Tudi na Gorici se je odvijala, saj so na polje, medtem ko je bilo na njem več delavcev, vrgli bombo. Nekateri pravijo, to so najbrž samo govorice, da je bilo to zato, ker naj bi delavci z lopatami in ostalim orodjem mahali proti letalu, kar pa je jugoslovansko vojsko zelo razjezilo in so zaradi tega nekaj vrgli na njih. Tudi v stari šoli v Puconcih so bili na straži rezervni vojaki.

So se med vojno slišale kakšne sirene?

Vera Lovenjak: V času vojne so se velikokrat oglašale gasilske sirene, opozarjale so nas na nevarnost. Videli smo tudi letala in vojaške helikopterje, linija tukaj prek je verjetno bila zaradi bližine meje na Hodošu.

Kaj vse ste imeli s sabo v vašem skrivališču/zatočišču?

Vera Lovenjak: S sabo smo imeli brisače, odeje za otroke, vodo ter maske. Kuhali smo si sami, kot če vojne ne bi bilo. Skuhali smo zjutraj med opravili doma ali pa smo zgoraj jedli hladno hrano iz konzerv. Smo pa imeli tudi dovolj svoje, domače hrane: šunke, zelenjave, tudi sadja, tako da smo jedli večinoma to. S sabo smo pa imeli še našega psa Lesija in našo majhno muco.

Intervjuvanka Vera Lovenjak 2023

(Foto: T. Lovenjak)

Tijana Lovenjak,

OŠ Puconci, 6. razred

Mentorica: Nina Vidonja, profesorica sociologije in zgodovine

Zračni napadi

V bližini mojega domačega kraja, na cesti Žerovinci–Ljutomer, stoji spominsko obeležje v obliki piramide. Postavljeno je bilo v spomin braniteljem Slovenije v kratki vojni za osamosvojitve. V letu 1991 so tudi pri nas doma, na Spodnjem Kamenščaku, potekali napadi. O zračnih napadih sta mi pripovedovala babica in dedek.

Leta 1991 je bila v Sloveniji kratka vojna. Potekala je v času, ko je bilo na polju veliko dela. Kljub različnim opozorilom zaradi izrednih razmer in pozivom, naj ljudje ostanejo doma, sta se babica in dedek odpravila na njivo, saj je bilo potrebno poškopiti krompir zaradi koloradskega hrošča. Šla sta peš po gozdu do njive. Ko sta začela najbolj delati, se je zaslišal alarm za zračni napad.

Pripovedovala sta, da sprva nista verjela, da bodo tam letela letala, ampak točno nad njima je priletelo vojaško letalo. Babica je začela teči proti gozdu. Dedek se je s škropilnico vrgel na tla med krompir. Šele čez čas je ugotovil, da mu za vrat teče škropivo. Nato sta z delom nadaljevala, ga na hitro zaključila ter odšla domov.

Če bi jaz bil na njunem mestu, ne bi šel na njivo. Dedek in babica sta bila pogumna, saj sta zaradi krompirja tvegala življenje. Na koncu so izvedeli, da tarče zračnih napadov niso bili ljudje, ampak ovire za tanke. Preseneča me predanost dedka in babice svoji zemlji in pridelku, ki se mu kljub nevarnosti nista želela odreči.

Aleks Nemec,

OŠ Janka Ribiča Cezanjevci, 5. razred

Mentorica: Nataša Pušenjak, profesorica razrednega pouka

Uničenje v Gornji Radgoni

V bližini našega doma se je jugoslovanska vojska obrnila proti slovenskem narodu in 28. junija 1991 okupirala in napadla mejni prehod v Gornji Radgoni. Na to nas opominjajo obeležja pri mostu in v mestu Gornja Radgona. Nekaj o tem dogodku mi je povedal moj dedek.

Oklepna kolona polkovnika Popova je prodrla v Slovenijo pri Razkrižju in nadaljevala pot proti Gornji Radgoni, kjer je zavzela mejni prehod med Slovenijo in Avstrijo. Pred tem je prišlo do spopadov s slovenskimi branilci v Radencih in pred Gornjo Radgono.

Dne 2. in 3. julija 1991 je potekal spopad med vojsko in branilci v mestu. Po spopadih med jugoslovansko in teritorialno obrambo ter domačini se je jugoslovanska vojska morala vrniti na Hrvaško v vojašnice. Ob osamosvojitveni vojni je bil uničen velik del Gornje Radgone in številni domačini so ostali brez domov.

V tej vojni se je boril tudi stric Martin. Ko so obstreljevali zvonik na cerkvi v Gornji Radgoni, so bili vsi sorodniki v velikih skrbah, saj naj bi bile žrtve in niso vedeli ali je še živ. Tako so čez par dni, ko se je vojska umaknila, videli vojaka, ki je prihajal peš do hiše in z velikim veseljem ugotovili, da se je stric vrnil domov zdrav in nepoškodovan.

Tudi jaz bi bila zelo zaskrbljena, če bi bil kdo iz naše družine v vojni. Če se ne bi vojaki, ki so napadali Slovenijo, umaknili iz Slovenije, bi še vedno spadali pod drugo državo. Zdaj imamo svojo državo in k temu je pripomogel tudi moj sorodnik.

Gaia Kosec,
OŠ Janka Ribiča Cezanjevci, 5. razred
Mentorica: Nataša Pušenjak, profesorica razrednega pouka

Nevarna vožnja z avtobusom

Leta 1991 so tuji vojaki napadli Slovenijo. Opisala vam bom dogodek, o katerem mi je pripovedovala moja babica.

Moj dedek je bil takrat šofer, moja babica pa kmetica. Dedek je vozil avtobus. Ko je moja babica bila zunaj, je zagledala veliko helikopterjev. Sprva ni pomislila, da bi to lahko bila vojna. Moj dedek je še vedno prevažal ljudi, bil je v vozilu, zato ni takoj opazil helikopterja. Ko je babica delala na vrtu, jih je bilo vedno več. Ugotovila je, kaj se dogaja in hotela opozoriti dedka. Babico je vedno bolj skrbelo, da je v nevarnosti.

Dedek ni mogel priti domov. Ko je izvedel, da se je začela vojna, ga je postalo strah. Vseeno ni šel domov. Kljub strahu in nevarnosti je ljudi razvozil po postajah in se šele, ko je odložil zadnjega potnika, odpravil domov. Ko je prišel, je zaskrbljeni babici rekel, da ljudi ni mogel pustiti brez prevoza. Babica je bila zelo jezna nanj.

Po nebu so letali helikopterji. Babica in dedek sta nekaj dni ostala v hiši. Ven sta se odpravila, ko več nista videla helikopterjev. Čez nekaj dni sta si oddahnila, saj je nevarnost minila.

Čeprav se moj dedek ni boril in ni branil svoje domovine, je poskrbel za ljudi, ki so v negotovih časih želeli domov k svojim domačim. Njegovo dejanje se mi je zdelo pogumno.

Lana Babič,
OŠ Janka Ribiča Cezanjevci, 5. razred
Mentorica: Nataša Pušenjak, profesorica razrednega pouka

PESMI
UČENCEV 7., 8. IN 9. RAZREDA OSNOVNE ŠOLE

Foto: D. Mauko

Vklesano je ...

Vklesano je junak tvoje ime
v mrzli, hladen spomenik,
kjer tiho spi bolečina tvojih dni.

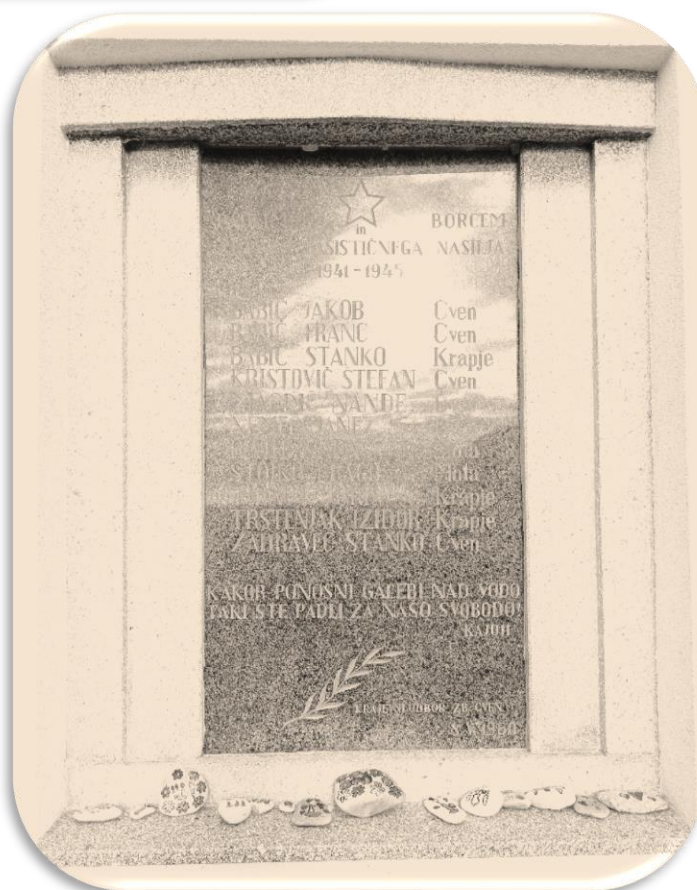
Vklesan je tvoj boj
za domovino, svobodo,
tvoj boj za vse nas,
da v miru živimo.

Je s tvojo smrtjo
boj končan?
So tvoje želje, sanje
o srečni domovini uresničene?

Pred spomenikom stojim,
hvaležno ti cvet položim,
se ti zahvalim za pogum,
za sanje in želje.

Nikoli tvoj boj
pozabljen ne bo,
nikoli tvoj boj
zaman ne bo.

Tvoje vklesano ime, dragi junak,
je opomnik za vse nas, ki zdaj živimo,
se v miru veselimo
in si srečne prihodnosti želimo.

(Foto: P. Pintarič)

Pia Pintarič,
 Osnovna šola Ivana Cankarja Ljutomer, 9. razred
 Mentorica: Metka Ohman, predmetna učiteljica slovenščine

Veriga

Če zaprem oči,
slišim krike ljudi,
ki z verigo so jih zvezali
in zaznamovali.

V strahu pred verigo
eden ob drugem
v smrt pognani,
so za našo svobodo
življenje dali.

Ideja domovine,
ki v svobodi živi,
živi z junaki,
ki jih voda valovi.

Zatiranje, sovraštvo,
rodilo je pogum
za domovino,
ki zapolni bolečino.

Nikoli in nikdar
se to ne sme več zgoditi,
zgodovina in spomin
nas to mora naučiti.

Veriga poguma
veže s prejšnjim
zdajšnji čas
in nas opozarja,
da domovina je dom
vsakogar od nas.

(Foto: Ž. Pintarič)

Živa Pintarič,
Osnovna šola Ivana Cankarja Ljutomer, 9. razred
Mentorica: Metka Ohman, predmetna učiteljica slovenščine

Osamosvojitvena vojna v Gornji Radgoni

Ko so v Gornjo Radgono prispeli tanki,
so ljudje se spraševali: "Zakaj? Zakaj?"

Zakaj so zdaj vojaki,
se bojevali z našimi rojaki?

Sovražnik zavzel je mejni prehod,
zgodil je strašen se spopad,
ljudje po kletih so se skrili
in se v odeje zavili.

Zdaj je vladalo ustrahovanje,
slišal se je strel in pok
ter jok majhnih otrok.

Ogenj je pogoltnil avte, zvonik ter hiše,
vse to se v zgodovino piše.

Zdaj pogumni so vojaki,
z molotovkami se branili,
ki so jih sami naredili.

Sedem dni boja je bilo dovolj,
zato so agresorja prisilili k predaji.

Vojna je nesmisel.
Vsaka žrtev je odveč.
Zato, nikoli več!

Iva Merčnik,
OŠ Gornja Radgona, 9. razred
Mentorica: Tatjana Šebjanič, profesorica zgodovine in geografije

Začetek moje države

Na plebiscitu smo se Slovenci odločili,
da se bomo od Jugoslavije odcepili.

Skoraj eno leto smo čakali,
da bomo samostojna država postali.

Markoviću to ni dišalo,
saj je hotel, da bi to območje v Jugoslaviji ostalo.

Slovenci pa smo se odločili,
da se bomo od Jugoslavije 100 % ločili.

Tako se je 27. junija zgodilo,
da se je območje Slovenije usodi prepustilo.

Tanki so se pripeljali
in vojaki z orožjem v boj podali.

Mame, žene so jokale,
ker svoje fante v vojno so poslale.

Tudi naši dedki so se borili,
da bi samostojnost nam pridobili.

Teritorialna obramba pripravljena je na vse,
medtem ko Jugoslovanska ljudska armada v Slovenijo dre.

Granate, metki, zvoki so vedno glasnejši,
a mi Slovenci tokrat skupaj močnejši.

Julija 7. se je vse končalo,
nekaterim srce je za vedno zaspalo.

Duše so si oddahnile,
in padlim, nepadlim vojakom zahvalile.

Po končani vojni
smo postali samostojni.
26. december naš praznik je,
za dan odcepa od Jugoslavije.

Zdaj po Sloveniji stojijo spomeniki za naše vojake
in nas spomnijo na vse slovenske junake,
ki tisto noč v vojno so se podali,
da bi svetu, kdo so Slovenci pokazali.

Tia Golinar in Brina Horn,
OŠ Križevci pri Ljutomeru, 9. razred
Mentorica: Metka Štuhec, profesorica geografije in zgodovine

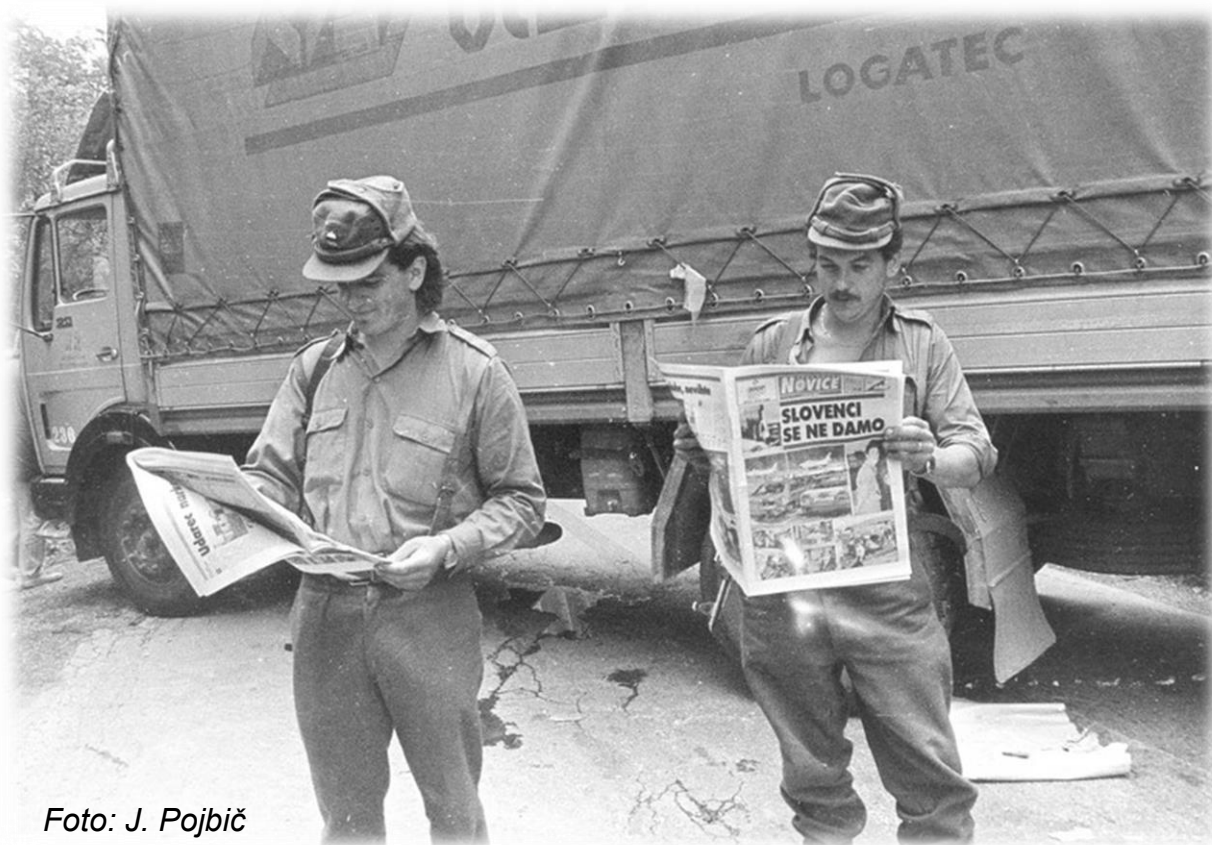

Foto: J. Pojbič

Naš narod

Z veliko voljo smo v vojno planili,
si čudovito pokrajino Prekmurje priborili.
Od Jugoslavije že zdavnaj smo se ločili,
postali smo svobodna država ...

Ja, lepa je naša zastava!

Mnogo naših junakov nas je že zapustilo,
ampak jih je veliko dober vtis pustilo.

Slovenija je demokratična država.

Slovenci, naj večno plapola naša zastava!

Bodimo ponosni na svojo domovino in naše Prekmurje

ter na vse hrabre junake,

ki so nam jo priborili,

saj smo si jo Slovenci pošteno zaslužili.

Zato za domovino moramo vsi poskrbeti

ter jo prekrasno hvaliti in za nove rodove ohraniti.

Slovenija, moja domovina za vedno ostani ...

Slovenija, Slovenci te imamo radi!

Vid Jeneš,

OŠ Kuzma, 7. razred

Mentorica: Irena Grašič Arnuš, univerzitetna profesorica slovenščine in nemščine

Moje Prekmurje

Prekmurje prelepa moja je dežela,
gričev polna, potokov in jezer.
Spekter zelene Prekmurje nam daje,
oči moje pomirja in me oživlja.

Raj pravi zame Prekmurska dežela je,
saj lepota njegova dnevno obnavlja se.

Elegantni griči v njem valovijo,
ko sončni žarki se v njih lovijo.
Rožice na njih plapolajo,
ptički pesmi nove žvrgolijo.

Kraljevsko jutro se v njih proslavlja
in z večerom se veličastno poslavlja.

Mojemu srcu vsak dan zapoje,
saj le tu sem doma in dobre volje.

Uresničiti se tu dajo sanje moje,
ne vleče me niti tja, na širno morje,
ker vem, da je tukaj v Prekmurju, najboljše.

Res tu le prave prijatelje srečaš,
saj vsak rad ti svojo roko poda,
s šunko in vinom pogostiti te zna.

Jaz nikoli Prekmurja pozabila ne bom,
ti kraj moj zeleni, ti si moj dom!

Enkrat, ko tudi jaz bom odšla,
zakopali me bodo v prekmurska tla.

Liana Hajdinjak,

OŠ Kuzma, 9. razred

Mentorica: Irena Grašič Arnuš, univerzitetna profesorica slovenščine in nemščine

Soldat

Prva zarja greje liste,
v mokrem gozdu bdi stražar.
Čaka zbrano, mirno tiste,
ki jih poslal je tuj glavlar.

Branil bo to domovino,
brnil bo ta narod svoj.
Polno mizo, črno vino,
zamenjal bo za trdi boj.

Zasliši šum, alarm zatuli,
prva krogla reže zrak.
Ko se možnost mu ponudi,
v boj požene se junak.

Zastava plapolala bo nad glavo,
salutiral bo vojak.
Zaslužil je to čast in slavo,
saj svoboden je rojak.

Zarja Zupančič Rous,
OŠ Gornja Radgona, 9. razred
Mentorica: Tatjana Šebjanič, profesorica zgodovine in geografije

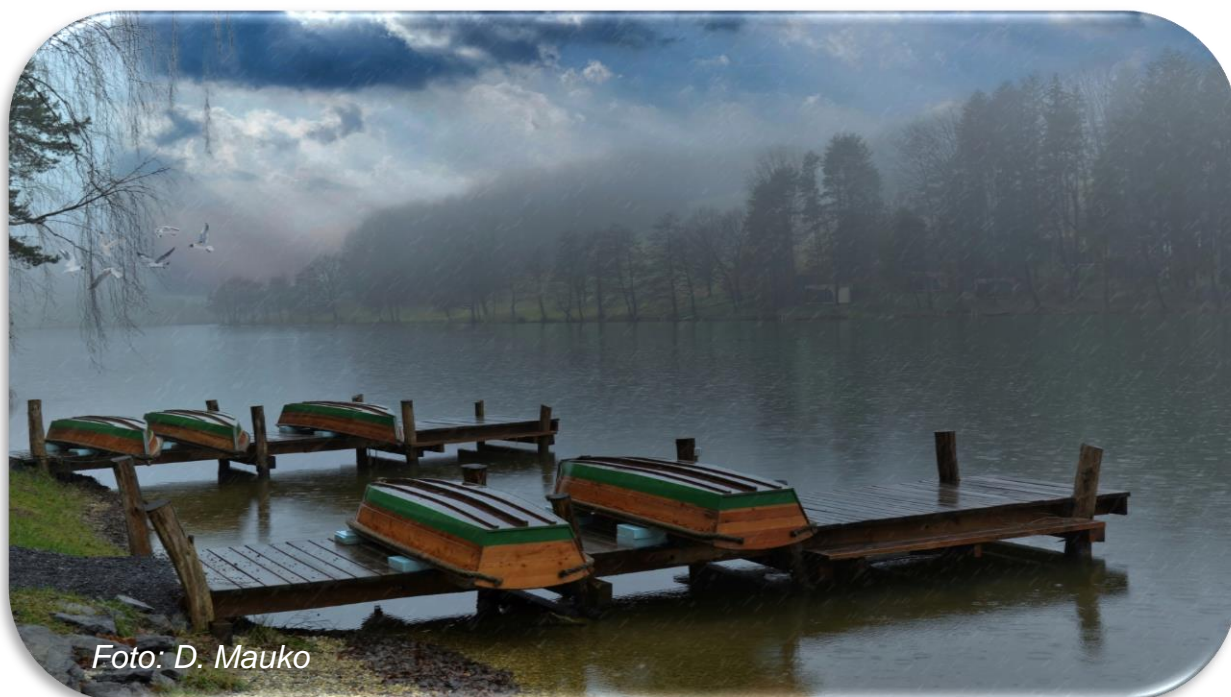
Naša Slovenija

Vsak samostojno si želi,
svobodno, mirno in veselo.
Polno srečnih ljudi, ki tu živeti si želijo,
saj obkrožili so, da za samostojno domovino.

A kruta bolečina,
ki ji vojna je ime,
takrat umrlo veliko je ljudi,
v njihov spomin spomeniki govorijo.

Prelepa si, polna svetlikajoče narave,
polna brezmejnih zasneženih planin,
ki Slovencem so v ponos.
To je naša Slovenija.

Aneja Marinič,
OŠ Kapela, 9. razred
Mentorica: Alenka Kozar, profesorica slovenščine

Samostojnost

Vsi Slovenci žalostni so bili,
ko sami se niso vodili.
Slovenci želeli so pravice,
zato nastale so iskrice.

Nato Pomurci so se zbrali in odločili,
da Slovenci bi postali.
Pomembno vlogo so imeli,
da so tudi drugi to počeli.

26. decembra plebiscit je bil,
ki se ga skoraj vsak Slovenec je udeležil.
Ko rezultati so prišli,
so vsi od veselja skakali.

In na spomin na te čase,
tu obeležje (spomenik Marije Rožman) v Črešnjevcih stoji
in našo vas krasi.

Anže Klun,
OŠ Gornja Radgona, 7. razred
Mentorica: Tamara Kranjc Rožkar, profesorica slovenščine in TIT

Ti naša Slovenija

Oh, Slovenija, ti naša Slovenija,
hodimo po tvojih tleh,
vedno brez skrbi.

Oh, Slovenija, ti naša Slovenija,
sonce nate rado sije,
tebi vsak dan srce rado bije.

Ko smo v težavah, ne vemo kaj naj,
zato imamo drug drugega,
da si v stiskah pomagamo.

Oh, Slovenija, naša ljuba mati,
gore, morja, nižavja,
vse nam sije v našem srcu.

Oh, Slovenija, radi te imamo!

Nadja Kapun in Ivana Gorza,
OŠ Kapela, 7. razred
Mentorica: magistra Bernarda Roudi

Naša domovina

Naša domovina,
prelepa dežela,
bogata s trto,
vinogradi,
travniki in gozdovi.

Vse to je tukaj, kjer smo mi doma.

Prekmurci, Primorci, Štajerci,
Dolenjci in Gorenjci ...
Skupaj smo stopili,
ko šlo je za njo.

Meni najlepša dežela je ta,
kjer sem doma.
Ostani srečna in svobodna,
draga domovina!

Naj naše reke, jezera in morje,
še dolgo krasijo našo Slovenijo.

Tijana Rožanc,
OŠ Kapela, 7. razred
Mentorica: magistra Bernarda Roudi

Prekmurci

V Prekmurju živimo
in prekmursko govorimo.
Nekako vsem se v Sloveniji zdi,
da malo čudni smo mi.

Nihče nas ne razume,
ko govorimo,
a vsem se to zdi zanimivo.

Lahko bi rekli,
da smo vedno veseli,
a nihče ni rekel,
da tega ne bi smeli.
Nekateri smo tudi optimisti,
kljub temu da ne hodimo po modni pisti.

Smo narod malo drugačen,
ki pa nikoli ni lačen.
Saj hrano si pridno sami gojimo
in za njo pridno tudi skrbimo.

Prekmurci smo
in preko reke Mure živimo.
Imamo tudi tri sosedo,
kljub temu pa med nami nikoli ni zmede.
Razumemo se zelo dobro,
a se včasih tudi malce sprememo,
hitro vse pozabimo
in ponosno v naše Prekmurje zremo.

Selina Rac,

OŠ Kuzma, 9. razred

Mentorica: Irena Grašič Arnuš, univerzitetna profesorica slovenščine in nemščine

Svoboda

Pogum, up, strah.
Slovenija, drži se!
Želja zdaj je osvoboditi te.

Tu in tam gromi borba vsem,
poraz, ne vzemi up ljudem!
Da le enotna prideš na dan,
strah naj ti moči ne jemlje vstran.

Pomurje, kaj pa vi?
Boste z bojem se vključili?
Srčno deželo našo ganili,
s tem, da jo ljubeznivo boste branili.

Domovina tu zaščitenjena je.
Mejni prehodi, branite se!
Varujmo zdaj naše predele,
da jih tuje želje ne bodo vzele.

Pogum, up, strah.
Pomurje, tvoj trud poplačan je,
saj samostojnost je uresničila se!

Zoja Benko,
OŠ Puconci, 9. razred
Mentorica: Nina Vidonja, profesorica sociologije in zgodovine

Slovenija

Slovenija, saj kar žariš od raznovrstnih dobrot
in svojih naravnih lepot!
V svoji majhnosti velika si,
od gora do morja,
preko rud in polja – bogata si!

Slovenija, v tri barve odeta si,
bela, modra in rdeča te krasi,
grb in himna pripadata ti.

In mi – Slovenci, radi te imamo,
si naše zatočišče v dobrem in slabem,
zato nikomur te na damo.

Jure Sagaj,
Osnovna šola Ivana Cankarja Ljutomer, 7. razred
Mentorica: Metka Ohman, predmetna učiteljica slovenščine

Junak

Pride tudi čas, ko spoznaš,
da ni vsak vojak naš junak.

Ko se zdi, da ni moči,
vse se spremeni.

Kri, ki kane, naj ne ostane,
se ne razlije, ko zadnja ura odbije.

Naj rana hitro se povije
in pravi vojak sovražnika odbije.

Svoboda naj spet zasije
in ljudi s srečo in veseljem ovije.

Naj čas bo spet tak,
ko vojak bo vseh nas junak.

Aleksija Koller in Lia Cör,
OŠ Tišina, 7. razred

Mentorica: Bernardka Jureš, predmetna učiteljica slovenščine in domovinske vzgoje

Vojna

Vojna!
Zakaj?
Za koga?
Zaradi koga?

Za nas sigurno ne,
nekaj svetovnih veljakov,
v resnici velikih bedakov,
svetu usodo kroji,
da se ljudstvo boji.

Medtem, ko oni sedijo
za kamerami v toplih sobah,
otroci jočejo v temnih grozah.

Reši se, kdor se more
in upaj,
da zbudiš se iz te nočne more.

Ana Zelko,
OŠ Gornja Radgona, 9. razred
Mentorica: Tatjana Šebjanič, profesorica zgodovine in geografije

PESMI
UČENCEV 4., 5. IN 6. RAZREDA OSNOVNE ŠOLE

Foto: D. Mauko

Slovenska vojna

Leta 1991 je prišlo do napada,
Slovenijo je napadla jugoslovanska armada.
Teritorialna obramba jo je ustavila,
z vojno je uspešno opravila.

Slovenski vojaki so se
hrabro postavili v bran.
Okupator je želel zavzeti vse mejne prehode
in organizirati naše odhode.

Moj ati je bil vojak,
se boril za svoboden dom in
miren dan vsak.

Nika Modlic,
OŠ Janeza Kuharja Razkrižje, 5. razred
Mentorica: Bojana Pergar Stolnik, profesorica razrednega pouka

Grivasti vojak

Nekoč je bil pok,
vsi padli so v jok.
Prikazal se je vojak,
ki postal je pravi junak.

Kdo je ta junak?
To je grivasti vojak,
ki s pogledom strelja v zrak
in brani vsak korak.

Čez dan spi,
ponoči pa se bori,
strelja levo, desno, gor in dol,
da ubrani naš dom.

Zasliši se ropotanje kopit,
jahač je ubit.
Grivasti vojak se ne ozira,
vse pred sabo podira.

Ograja velika, žica zvita,
junak se ne preda,
saj skočiti in streljati zna
in se proti svobodi poda.

Svoboda končno zasije,
grivastega vojaka z lento ovije,
ljudem pa novo življenje osnuje,
jih s srečo in veseljem zasuje.

Eva Mikolič in Taja Marič,
OŠ Tišina, 6. razred

Mentorica: Bernardka Jureš, predmetna učiteljica slovenščine in domovinske vzgoje

Slovenski vojaki

Slovenski vojaki so junaki.
Ko zaslišijo sovražnika puške pok,
slovenski narod branijo povsod.

Slovenski vojaki se ničesar ne bojijo,
niso strahopetci,
zato za varnost ljudi skrbijo.

Slovenski vojaki so nam svobodo izborili,
da v miru svojim sanjam bomo sledili.

Slovenski vojaki branijo naše hiše in ljudi,
da čez noč brez toplega in varnega doma
ne ostanemo mi.

Gabrijela Makovec,
OŠ Janeza Kuharja Razkrižje, 5. razred
Mentorica: Bojana Pergar Stolnik, profesorica razrednega pouka

Vojaki, junaki

Vojaki so junaki,
za Slovenijo so dali kri.
Niso nikakršni bedaki,
bojevnikov boljših ni!

Vojaki so orjaki,
po pogumu in močeh.
Vojaki so prvaki,
ki jim ponos žari v očeh.

Vojna je strašna,
vse strah je bilo,
nihče ni niti slutil,
kako še danes bo.

Za Slovenijo so vojaki žrtvovali
svojo dušo, svoj nasmeh,
a za vse žive in mrtve
je bil to pravi uspeh!

Mila Šimonka,
OŠ Janeza Kuharja Razkrižje, 5. razred
Mentorica: Bojana Pergar Stolnik, profesorica razrednega pouka

Vojaki

Vojaki so pogumni junaki.
Za nas so se borili,
da bi nas rešili.

Tanki so naše kraje uničevali,
ljudje prestrašeni so bili,
a vojaki niso dopustili,
da bi nas pregnali.

Vojaki branili ozemlje so,
tudi vaščani z barikadami pomagali so.

Vojna trajala 10 je dni,
a ostal je grenak spomin
na vojne dni.

Eva Mulec,
OŠ Janeza Kuharja Razkrižje, 5. razred
Mentorica: Bojana Pergar Stolnik, profesorica razrednega pouka

Vojaki

Vojaki, vi ste naši junaki.
10 dni ste se pogumno borili
in svoje družine zapustili.

Barikade, tanke in letala
z vsem pogumom ste uporabili,
zato ste naši junaki,
ki boste v dobrem spominu ostali.

Dolgo smo hrepeneli
po svoji državi in jeziku.
Zato boste vi, naši junaki,
za zmeraj znani,
saj ste za nas svoje življenje dali.

Hrabri ste bili,
zato smo v vojni zmagali.

Neja Ostrc,
OŠ Janeza Kuharja Razkrižje, 5. razred
Mentorica: Bojana Pergar Stolnik, profesorica razrednega pouka

Slovenija

Zelena, majhna in tako lepa.
Polna gozdov, jezer in malo morja,
to je naša prelepa Slovenija.

V njej živijo dobri ljudje,
delovni, marljivi, polni ljubezni.
Ja, to je naša Slovenija!

Za njo so se borili,
s krvavimi rokami so jo pridobili.
Sedaj je naša Slovenija.

Taj Frčko,
Osnovna šola Kapela, 5. razred
Mentorici: Nina Budja Zalokar, profesorica razrednega pouka in
magistra Bernarda Roudi

Strah

Spet prišel je strah med nas
in z njim vojna strašna.
Ljudje so se skrili,
da bi strahotam pobegnili.

Vsi so si le želeli,
da bi spet kot prej živeli
in se lepo imeli.

Takrat prišel je mlad vojak
in s puško ustrelil v zrak.
Nič naj ne bo vas strah,
saj domovino branil bo vsak naš vojak.

Domovino smo ubranili,
si svobodo priborili
in se spet veselili.

Mila Veren,
OŠ Tišina, 6. razred

Mentorica: Bernardka Jureš, predmetna učiteljica slovenščine in domovinske vzgoje

Veličastna domovina

Ta dežela mala, a vseeno veličastna, je moj dom!

Tu živi moja družina, tu je velik, pravi dom!

Tu živijo moji prijatelji, tu je smeha vedno dovolj.

To je moja domovina,
na katero mi pogleda ni nikoli dovolj!

Tu so časi res zabavni, ker prijatlov je dovolj.

Tu imamo lepo cerkev in goric za velik šov.

Naše ceste res so valovite, a te peljejo kamor želiš,
ker ta lepa domovina nudi vse, kar si želiš.

Ljubim jo in vedno jo bom,
ker je to moj topel dom.

Jernej Jurjovič,

Osnovna šola Kapela, 5. razred

Mentorici: Nina Budja Zalokar, profesorica razrednega pouka in
magistra Bernarda Roudi

Foto: D. Mauko

Vojaki

Vojaki so se borili
za vasico našo.
So v vojni trpeli,
za nas so hrabro poskrbeli.

Vojna je žalost,
je človeka trpljenje.
Vojna je strah,
je jok, ni veselje.

Dorotea Kermek,
OŠ Janeza Kuharja Razkrižje, 5. razred
Mentorica: Bojana Pergar Stolnik, profesorica razrednega pouka

Foto: J. Pojbič

Čas trpljenja

Brezskrbno življenje
se je čez noč spremenilo
v žalost in trpljenje.

Trpeli so vsi,
najbolj pa tisti,
ki so nekoga izgubili.

Še danes se spominjamo
tistih žalostnih dni,
strahu in trpljenja.

Prišla je svoboda,
z njo mir, veselje
in večna svetloba.

Iva Vogrinčič in Neja Jančarič,
OŠ Tišina, 6. razred

Mentorica: Bernardka Jureš, predmetna učiteljica slovenščine in domovinske vzgoje

**IZBRANI NAGRAJENI RAZISKOVALNI
NALOGI POMURSKIH AVTORJEV**

Foto: D. Mauko

Nika Perš in Mila Temlin

Zaklonišča v Murski Soboti

RAZISKOVALNA NALOGA IZ PODROČJA ZGODOVINE

Izobraževalna institucija: OSNOVNA ŠOLA I MURSKA SOBOTA

Šolsko leto: 2020/2021, avtorici sta takrat bili učenki 9. razreda

Mentorica: Jasna Žižek, prof. geografije in zgodovine

Prejeta priznanja za raziskovalno nalogo:

- zlato priznanje na 29. Srečanju mladih raziskovalcev Pomurja
- zlato priznanje na 55. Državnem srečanju mladih raziskovalcev
- zlato priznanje na 52. Državnem srečanju mladih zgodovinarjev ZPMS
- bronasto priznanje na tekmovanju mladih znanstvenikov družboslovnih smeri – The International Conference of Young Social Scientists (ICYSS).

Dovoljenje za objavo v Spominska obeležja pripovedujejo: 14. april 2023¹

UVODNI DEL

Povzetek

Odločitev za samostojno Slovenijo je v naši državi sprožila desetdnevno vojno v kateri je bilo ogroženo tudi civilno prebivalstvo. V raziskovalni nalogi z naslovom Zaklonišča v Murski Soboti so predstavljene razmere med osamosvojitveno vojno in dogajanje med civilnim prebivalstvom. Veliko prebivalcev Murske Sobote se je ob razglasitvi nevarnosti umaknilo na podeželje tisti, ki so pa v Murski Soboti ostali pa so se zatekli v zaklonišča. Raziskovalna naloga raziskuje osebne zgodbe pristojnih in odgovornih za zaščito civilnega prebivalstva v mestu ter pogled in doživljanje vojnih razmer civilnih prebivalcev, ki so med vojno ostali v mestu. V raziskovalni nalogi je predstavljeno stanje zaklonišč v Murski Soboti danes in ugotovitve na pripravljenost zaščite ob morebitnih novih vojaških napadih ali naravnih nesrečah.

Ključne besede: vojna, Murska Sobota, zaklonišče, osamosvojitve

¹ Za potrebe objave v Spominskih obeležjih pripovedujejo so v uredništvu opravljene določene oblikovne spremembe.

Zahvala

Zahvaljujeva se vsem, ki so nama pomagali pri raziskovanju zaščite prebivalcev Murske Sobote med osamosvojitveno vojno. V veliko pomoč so nam bili informatorji: g. Aleksander Krpič, g. Stanko Kerčmar, g. Denis Gjerek, g. Božo Bohar. Posebna hvala g. Stanku Wolfu za vse dobronamerne nasvete in poslano gradivo, kakor tudi najinim starim staršem, g. Petru Peršu in ga. Bernardi Temlin.

Zahvala gre tudi učitelju Simonu Hauku, ki nama je pomagal pri angleškem prevodu povzetka in učiteljici Mileni Mohorko, ki je nalogo lektorirala. Najbolj hvaležni pa sva za pomoč in spodbudo mentorici Jasni Žižek, ki naju je pripeljala do zastavljenega cilja.

Uvod v raziskovalno nalogo

Letos mineva trideset leto od osamosvojitve Slovenije. Za samostojno pot je bilo potrebno veliko poguma naših politikov, ki so pred tridesetimi leti delovali kot eno in po volji slovenskega ljudstva. Žal brez vojne ni šlo. O osamosvojitveni vojni se doma večkrat pogovarjamo, prav tako v šoli, in šele sedaj dojemamo, da smo v Sloveniji imeli veliko srečo, da vojna ni trajala dlje časa. Ob tem, da letos praznujemo okroglo obletnico, sva se odločili, da bo najina tema povezana z osamosvojitvijo Slovenije.

Ob brskanju po literaturi sva ugotovili, da je bilo zapisanih že veliko prispevkov o samem poteku vojne v Pomurju in akcijah, ki so potekale v naših krajih, zelo malo pa sva našli o dogajanju med civilnim prebivalstvom v Murski Soboti med samimi vojaškimi napadi. Zato sva se odločili, da bova raziskali, kam so se prebivalci Murske Sobote zatekli ob razglasitvi nevarnosti.

Pred raziskovanjem sva si zastavili nekaj raziskovalnih vprašanj. Zanimalo naju je, kam so se zatekli prebivalci Murske Sobote ob letalskih napadih med osamosvojitveno vojno, kaj so prebivalci imeli pripravljeno v primeru dolgotrajnega obstreljevanja in ali so se informatorji zavedali resnosti položaja.

Ob tem sva si zastavili tudi tri hipoteze. Kot prvo trdimo, da so prebivalci Murske Sobote bili dobro pripravljene na dolgotrajno nevarnost ob vojaških napadih. Predvidevava, da je bilo v Murski Soboti dovolj zaklonišč za vse prebivalce Murske Sobote. Kot zadnje trdimo, da so danes zaklonišča v Murski Soboti slabo vzdrževana in neuporabna za ponovno uporabo.

Svoje hipoteze sva s pomočjo različnih metod proučevanja potrdili ali ovrgli. Čakalo naju je zanimivo raziskovanje zgodovine, ki se je dogajala še nedolgo nazaj in se je vsaj po pričevanju najinih domačih vtisnila v spomin slehernemu prebivalcu Slovenije, ki je doživel osamosvojitveno vojno.

Pri pripravi raziskovalne naloge so uporabljene metode proučevanja, in sicer:

- pridobitev in pregled podatkov iz literature;
- pridobitev in proučitev internega vira o zakloniščih v Murski Soboti štaba Civilne zaščite;
- razgovori z informatorji: Stanislav Wolf, Aleksander Krpič, Stanko Kerčmar, Denis Gjerek, Božo Bohar, Peter Perš in Bernarda Temlin;
- delo na terenu: ogled zaklonišča v Murski Soboti in
- analiza pridobljenih podatkov.

SLOVENIJA NA POTI V SAMOSTOJNOST

Želja po samostojni državi je v srcih Slovencev tlela že dlje časa. Ob padcu komunizma v Evropi so tudi naši politiki dobili zagon in motivacijo, da izpeljejo odcepitev Slovenije od Jugoslavije. Spomini na potek osamosvojitve so pri naših starših in starih starših še zelo živi. V najini okolici ni človeka, ki se vojne za samostojnost ne bi spominjal. Nekateri so v vojni sodelovali aktivno, velika večina pa je bila opazovalcev, ki so pri radijskih sprejemnikih spremljali dogajanje po državi. Da bi lažje razumeli potek osamosvojitve in pretečo nevarnost, ki je prebivalce Murske Sobote spravila v zaklonišča, morava zapisati kratek potek osamosvajanja Slovenije tako na nacionalni kot na regijski ravni.

Pot do osamosvojitve

Kljub dejstvu, da je jugoslovanska ustava leta 1974 okrepila samostojni položaj republik, so bile težnje po poenotenju še vedno močne. Ob izčrpavanju posameznih tem slovensko politično vodstvo ni bilo sposobno razviti nacionalnega programa. Stališče do tega se je pričelo postopoma spreminjati šele s prispevki za slovenski

nacionalni program v 57. številki Nove revije², leta 1987. Ideje, izražene v Novi reviji, so postale del uradne politike, s širjenjem demokratičnega prostora se je povečal vpliv javnosti, krepila se je vloga skupščine.³

Avgusta 1988 je v procesu proti četverici⁴ prišlo do najhujšega odkritega spora med najmočnejšo federalno institucijo JLA in Slovenijo. Odbor za varstvo človekovih pravic je s preko sto tisoč individualnimi člani postal najmočnejša organizacija civilne službe. Vprašanje politične ureditve in položaja Slovenije v Jugoslaviji pa se je strnilo v razpravah v ustavnih spremembah.⁵

Septembra 1989 sprejeti ustavni amandmaji so omogočili ustavni prehod iz socialističnega v tržno gospodarstvo in iz enopartijskega v večstrankarski sistem. Leta 1990 so se na teh osnovah dokončno oblikovale klasične politične stranke. Na pomladanskih volitvah je kot združena opozicija največ glasov prejel Demos⁶. Neposredno je bilo izvoljeno tudi predsedstvo republike s predsednikom Milanom Kučanom⁷.

² Založba Nova revija je bila ustanovljena leta 1990. Nastala je iz istoimenske revije, ki jo je junija 1980 spodbudilo šest slovenskih razumnikov in podprlo 60 podpisnikov v časopisu Delo. Prva številka Nove revije je izšla maja 1982, založnica je bila Cankarjeva založba. V naslednjih letih je izšlo več posebnih številk revije; največji odmev je doživela slovita 57. številka, v kateri so bili objavljeni Prispevki za slovenski nacionalni program. Vir: <http://www.nova-revija.si/o-zalozbi/o-zalobi.html> (21. 1. 2021).

³ Razstavno gradivo – Podobe vojne: Pomurski muzej (dalje Podobe vojne) str. 2.

⁴ Četverici Janezu Janši, Ivanu Borštnerju, Davidu Tasiću in Franciju Zavrlu so očitali razkritje vojaške skrivnosti. Prvi dan sodnega procesa proti četverici, ki je potekal v srbohrvaščini, se je pred stavbo vojaškega sodišča na Roški cesti v Ljubljani zbralo nekaj deset ljudi. Devet dni pozneje, ko se je proces končal, pa jih je bilo pred sodiščem zbranih že več kot 10.000. Vir: <https://www.rtv slo.si/slovenija/30-let> (21. 1. 2021).

⁵ Podobe vojne str. 2

⁶ Slovenska demokratična zveza, Slovenski krščanski demokrati in Socialdemokratska zveza Slovenije so podpisali dogovor o sodelovanju, ki je hkrati pomenil tudi ustanovitev Demokratične opozicije Slovenije (Demos).

Vir: <https://www.rtv slo.si/slovenija/30-let> (21. 1. 2021).

⁷ Milan Kučan je bil predsednik Predsedstva Republike Slovenije v okviru Jugoslavije, in sicer od izvolitve na prvih demokratičnih volitvah leta 1990 do 25. junija 1991, ko je Slovenija razglasila neodvisnost. 23. decembra 1991 se je funkcija s sprejetjem Ustave Republike Slovenije preimenovala v predsednika Republike Slovenije in uvedla petletni mandat. Ob koncu dveletnega mandata je bil 6. decembra 1992 ponovno izvoljen za predsednika na prvih volitvah v samostojni Sloveniji. Leta 1997 je bil izvoljen še za drugi petletni mandat, ki se mu je iztekel 1. decembra 2002. Vir: <http://www.bivsi-predsednik.si/up-rs/2002-2007/bp-mk.nsf/ostalo/biografija> (21. 1. 2021).

Slika 1: Milan Kučan in Jože Pučnik ob razglasitvi rezultatov volitev⁸

Najpomembnejše vprašanje nove oblasti je bilo, kako uresničiti splošno obljubo o vzpostavitvi lastne države, pri čemer je prevladalo spoznanje, da mora biti to nacionalni projekt, ki ga bo podprla večina političnih sil in prebivalstva. Kot možna pravna rešitev je bil decembra 1990 sprejet zakon o plebiscitu⁹. Plebiscitarno odločitev Slovencev, da želijo živeti v neodvisni, suvereni državi, je skupščina nadgradila z resolucijo o nespornosti združitvi. Pogajanja, ki naj bi to dosegla zaradi popolne gospodarske blokade, grožnje z državnim uradom in mednacionalnimi oboroženimi spopadi, ki so se že dogajali, maja 1991 niso imela več nobenega pomena.¹⁰

Osamosvojitve in vojna za Slovenijo

Slovenska skupščina je samostojnost razglasila 25. junija 1991. Na mejnih prehodih in na kontrolnih točkah s Hrvaško so bile jugoslovanske zastave in table zamenjane s slovenskimi. Ponoči naslednjega dne je zvezna vlada sprejela sklep, da bo v sodelovanju s sekretariatoma za notranje zadeve in obrambo prevzela vse posle v zvezi s prehodi državne meje. Na osnovi teh sklepov pa je JLA 27. junija pričela napad na Slovenijo.¹¹

⁸ Vir: <https://www.rtvlo.si/slovenija/30-let> (11. 3. 2021).

⁹ Ljudsko glasovanje na kakem ozemlju o priključitvi tega določeni državi.

Vir: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=plebiscit> (21. 1. 2021).

¹⁰ Podobe vojne str. 3.

¹¹ Podobe vojne, str. 4.

Slika 2: Začetek osamosvojitvene vojne v Sloveniji¹²

V desetdnevni vojni za Slovenijo je bil prvi oborožen spopad v Pogancih pri Novem mestu. Slovensko predsedstvo je poseg ocenilo kot poskus tajne okupacije Slovenije ter ukazalo izvajanje ukrepov za oviranje prehoda enot JLA. Kljub temu jim je uspelo zasesti večino mejnih prehodov, na tiste, ki jih niso zasedli, pa so poslali helikopterske desante¹³. Slovenske oborožene enote pa so blokirale vse vojašnice in že naslednji dan z zavzetjem nekaterih mejnih prehodov, vojašnic, mejnih stražnic, skladišč ter drugih objektov, vzpostavile ravnotežje. Temu so sledili letalski napadi, s katerimi je bilo v najširšem smislu ogroženo tudi civilno prebivalstvo.¹⁴

Slovenija se je poleg oboroženega odpora odzvala tudi z odmevnim obveščanjem domače in svetovne javnosti. V vmesnem času so potekala pogajanja pa tudi nove ofenzive in blokade. Slovensko vodstvo je vztrajalo na plebiscitarni odločitvi in 2. junija zvečer enostransko razglasilo ustavitev ognja. 3. junija je še prihajalo do posamičnih spopadov, že naslednji dan pa so se enote JLA po treh mesecih v celoti umaknile iz Slovenije.¹⁵

¹² Vir: <https://old.delo.si/novice/politika/pred-20-leti-se-je-slovenija-znasla-sredi-vojne-vihre.html> (22. 3. 2021).

¹³ Prevoz vojaštva na sovražnikovo ozemlje z namenom, da opravi določeno nalogo.
Vir: <https://fran.si/iskanje?All=desant&IsAdvanced=True> (21. 1. 2021).

¹⁴ Podobe vojne, str. 4.

¹⁵ Podobe vojne, str. 4.

Vojna za Slovenijo je v enotah JLA terjala 44 mrtvih in 146 ranjenih, v slovenskih enotah pa 19 mrtvih in 182 ranjenih. Mrtvih je bilo tudi 12 tujih državljanov. Posebnost te vojne je bila velika medijska odmevnost, ki jo je imela. Slovenske oborožene enote so bile kljub slabši oborožitvi predvsem visoko motivirane, imele so popolno podporo prebivalstva, odločilen pa je bil sistem dobro organiziranega poveljevanja in obveščanja.¹⁶

Slika 3: Umik Jugoslovanske vojske iz Slovenije¹⁷

Vojna na pomurskih tleh

Priprave na morebitni oborožen spopad so potekale že leta 1990, ko se je oblikovala manevrska struktura narodne zaščite. V Pomurju je bila organizacijska manevrska struktura narodne zaščite identična organizacijski strukturi teritorialne obrambe. Glavna naloga vseh štabov pa je bila formirati enote narodne zaščite in zagotoviti njihovo oborožitev. Predvsem je bilo potrebno ohraniti orožje in strelivo, ki bi ga štabi teritorialne obrambe po ukazu morali predati v skladišče jugoslovanske ljudske armade. Pomembno nalogo obveščanja in spremljanja premikov orožja so imeli v tem projektu tudi pripadniki milice. Skupno delo se je nadaljevalo v zavarovanju procesa osamosvajanja Slovenije in kasneje v sami vojni.¹⁸ Vojaški premiki JLA so se pričeli že 26. junija 1991 zvečer, organizirana akcija JLA pa je stekla 27. junija. Tega dne je

¹⁶ Podobe vojne, str. 5.

¹⁷ Vir: <https://old.delo.si/novice/politika/od-odhoda-zadnjega-vojaka-jla-mineva-20-let.html> (13. 3. 2021).

¹⁸ Podobe vojne, str. 6.

tankovska kolona poskušala preboj pri Ormožu, vendar so ji ovire na mostu z ognjeno podporo teritorialcev to preprečile.¹⁹

Po poskusu preboja JLA pri Središču ob Dravi so se odločili za pot proti Ljutomeru. Sledila sta spopada v Kačurah in Makotnjaku in prehod je bila zaustavljen. Enako se je 28. junija zgodilo tudi na Gibini in pri Razkrižju. Kolona, ki je imela za cilj Gornjo Radgono je hrvaško-slovensko mejo je prestopila 27. junija pri Koprivi in kljub barikadam naslednji dan nadaljevala pot do mejnega prehoda, ki je v njenih rokah ostal šest dni. Pogajanja, streljanja in raketiranja so se izmenjavala dokler enote TO niso dokončno zasedle obmejne stražnice, čemur je sledilo ponovno pogajanje in končno umik enote JLA nazaj na Hrvaško.²⁰

Slika 4: Tank na cesti v Gornji Radgoni²¹

2. julija je potekal spopad v Presiki in po preboju enote JLA naslednji dan v Pristavi ter pred Ljutomerom. 3. julija je poskušala s prebojem oklepna kolona pri Krogu. V istem obdobju je bila blokirana vojašnica v Murski Soboti, pogajanja pa so potekala pod pritiskom grožnje raketiranja skladišča orožja v neposredni bližini mesta. Postopoma so se predajale tudi stražnice JLA na celotnem ozemlju, pri čemer je bilo najbolj dramatično zavzetje stražnice na Kuzmi 2. julija, ko je v bojih padel njen poveljnik.

¹⁹ Podobe vojne, str. 6.

²⁰ Podobe vojne, str. 7.

²¹ Vir: <http://www.pomurski-muzej.si/razstave/muzejske-zbirke/zgodovinska-zbirka> (13. 3. 2021).

Vojna dveh, po oborožitvi neenakovrednih nasprotnikov, se je končala z zmago tistega, ki je bil bolj motiviran, katerega cilj je bil obramba domovine.²²

ZAKLONIŠČA IN ZAKLANJANJE

Ob prebiranju gradiva in pogovoru s svojimi starši sva ugotovili, da je bila osamosvojitvena vojna na poti v dolgotrajno bojevanje in s tem grožnja civilnemu prebivalstvu. Na srečo se je dogajanje obrnilo na mirno stran in smo iz osamosvojitvene vojne pridobili veliko izkušenj in relativno majhno število žrtev. Naju pa je še posebej zanimalo, kako je lokalno prebivalstvo Murske Sobotne doživljajo ure vojaških napadov in potencialnih nevarnosti. Posebej sva se osredotočili na zaklonišča v Murski Soboti in zaklanjanje v kletih posameznih hiš. Pred tem pa sva raziskali, kdaj je zaklanjanje sploh potrebno.

Zaklonišče

O zakloniščih sva že večkrat slišali, ampak jih nisva nikoli videli in spoznali. Zato sva se po pomoč obrnili na upokojenega poveljnika civilne zaščite Murska Sobota g. Stanka Wolfa (rojen 1957), ki nama je z veseljem pomagal. Po besedah bivšega poveljnika g. Wolfa se zaklonišča²³ gradijo kot samostojni objekti ali v sklopu drugih objektov. Zaklonišča so projektirana s 50, 100, 150, 200 in 300 zakloniščnimi mesti. Možne so tudi kombinacije z 2 x 100, 2 x 200 ali 2 x 300 zakloniščnimi mesti. Sam objekt je izveden kot železobetonska škatla z vgrajenimi zapirali in ventili. Za izmenjavo zraka se vgrajujejo ustrezne filtroventilacijske naprave. Zaklonišče je v osnovni funkciji možno uporabljati neprekinjeno 7 dni.

Zaklonišče ima glavni vhod in zasilni izhod. Večja zaklonišča imajo lahko tudi mirnodobni vhod, da se ga lahko uporablja za drugi namen (trgovine, skladišča, centre zvez idr.). Prehod od mirnodobne uporabe v zaščitno funkcijo je 24 ur. Tako imajo uporabniki, ki uporabljajo zaklonišča v mirnem obdobju 24 ur časa, da odstranijo svoje stvari in se zaklonišče pripravi za zaklanjanje.

²² Podobe vojne, str. 7.

²³ Zaklonišče je del objekta ali objekt, ki je zgrajen in opremljen s filtroventilacijskimi napravami in bivalno opremo, ki omogoča praviloma nekajdnevno bivanje in zaščito pred delovanjem bojnih sredstev ter radiološko, kemijsko in biološko zaščito. Vir: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/zaklanjanje.pdf>, str. 21 (18. 1. 2021).

Slika 5: Zaklonišča v mirnem obdobju služijo drugim namenom²⁴

Blizu naše šole (čez cesto) se nahaja zaklonišče, kjer trenutno gostujejo glasbena delavnica Govoreči bobni pod mentorstvom Mirana Celca. Za potrebe vaj bobnanja so si preuredili zaklonišče v prijetno glasbeno delavnico, ki deluje že 20 let. S tem, da imajo prostore v zaklonišču, s svojimi vajami ne motijo okoliških prebivalcev.

Slika 6: Notranjost zaklonišča Park, kjer gostuje glasbena delavnica Govoreči bobni²⁵

Ko je zaklonišče pripravljeno na zaklanjanje, mora imeti tudi še posode za vodo in posode za fekalije. Notranji prostori zaklonišča se delijo na bivalne prostore, na prostor za filtro-ventilacije in prostor za odpadni material. Glede na stopnjo zaščite so

²⁴ Avtor fotografije Miran Celec, 15. 3. 2021.

²⁵ Avtor fotografije Miran Celec, 15. 3. 2021.

zaklonišča osnovne in dopolnilne zaščite. Zaklonišča dopolnilne zaščite nimajo primerne zračenja in ustreznih zapiral (vrat), ki ščitijo prebivalce pred biološkimi, kemičnimi in jedrskimi napadi.

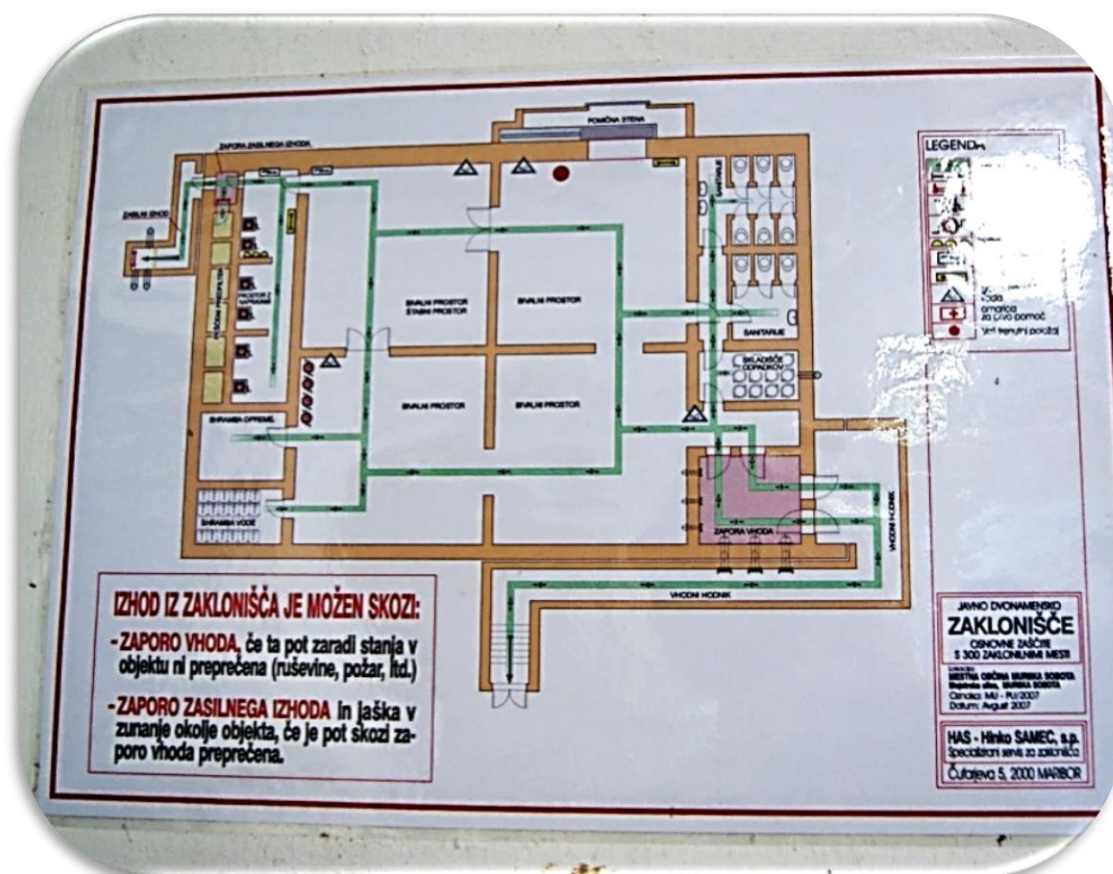
Slika 7 in 8: Leva slika prikazuje filtrirni sistem zračenja, desna pa zračni sistem v zaklonišču na Mojstrski ulici.²⁶

Zgodovina izgradnje zaklonišč

Po besedah g. Wolfa je v skladu s političnimi in varnostnimi razmerami v Jugoslaviji, Evropi in svetu zakon o obrambi države nalagal investitorjem izgradnjo zaklonišč osnovne zaščite ob šolah, vrtcih in vseh objektih, kjer se je zbiralo večje število ljudi. Tako so Občina Murska Sobota in investitorji ob gradnji objektov od leta 1984 imeli obveznost gradnje zaklonišč za objekte z nad 300 zaposlenimi. Izgradnja zaklonišč je bila financirana v skladu z zakonom (javna zaklonišča Občine Murska Sobota, podjetij, zavodov itd.). V letih od 1984 do 1987 je bilo izgrajeno 19 zaklonišč z okoli 2.500 zakloniščnimi mesti osnovne zaščite ter približno 3.000 zakloniščnimi mesti dopolnilne zaščite. Obveznost gradnje je bila omejena na mesto Murska Sobota, ki je izpolnjevalo pogoj naselja - mesta z več kot 10.000 prebivalci.

²⁶ Avtor fotografije Nika Perš, 4. 3. 2021.

Po letu 1987 je gradnja zaklonišč zastala zaradi ekonomsko-političnih razmer v tem času in odklonilnega stališča tako političnih struktur kot tudi občanov do gradnje zaklonišč, ki jih po teoriji politike in občanov »nikoli ne bomo potrebovali«. Po prekinitvi gradnje zaklonišč je bilo vprašljivo tudi financiranje vzdrževanja zaklonišč in zakloniščne opreme, za kar so delavci na področju Civilne zaščite kot tudi Občinski štab civilne zaščite morali vlagati veliko truda, da so ohranjali zaklonišča v primerni funkciji.

Slika 9: Načrt zaklonišča na Mojstrski ulici²⁷

Ko je prišlo do potrebe zaklonišča leta 1991, so ga morali izprazniti za javnost in vzpostaviti zaklonišče za zaklanjanje. Potrebno je bilo preveriti delovanje filtrov in ventilacije. Prav tako je bilo potrebno preveriti delovanje zapiral, saj vrata niso smela prepuščati zraka. Filtri pa so morali zagotavljati, da zrak kroži. V soboških zakloniščih je bila za enega človeka preračunana polovica kvadratnega metra. Zaklonišča so še danes pripravljena tako, da v njih lahko preživiš. Trenutno v zaklonišču na Mojstrski

²⁷ Avtor fotografije Nika Perš, 4. 3. 2021.

ulici ni postavljene opreme, je pa zložena in pripravljena, da se v primeru potrebe ustrezno namesti.

Slika 10: Zložena oprema v zaklonišču na Mojstrski ulici²⁸

Zaklonišča so se delala le v mestu, v okolici mesta pa so za te namene uporabljali kleti. Na kletih je bilo potrebno zadelati okna s peskom, ampak to je bila le fizična zaščita v primeru, če bi prišlo do rušenja ali bombnega napada.

Odreditev zaklanjanja

Zanimalo naju je, kdaj je potrebno izdati alarm za zaklanjanje. Gospod Wolf nama je povedal, da ljudje ne potrebujejo zaklonišča le ob vojaških napadih, ampak se v zaklonišča lahko zatečejo tudi ob naravnih nesrečah, kot je lahko na primer velika onesnaženost zraka ali kaj podobnega. Zaklanjanje²⁹ se odredi, če so neposredno ogrožena življenja prebivalcev, živali, živine in dobrin, ali če ni mogoče drugače zaščititi kulturne dediščine in traja toliko časa, dokler neposredna nevarnost ni odpravljena. Zaklanjanje lahko odredijo vlada, župan, v nujnih primerih pa tudi pristojni poveljnik civilne zaščite. O odločitvah poveljnika civilne zaščite se priporoča vodenje delovodnika,

²⁸ Avtor fotografije Mila Temlin, 4. 3. 2021.

²⁹ Zaklanjanje obsega zaklanjanje ljudi v zakloniščih, zaklonilnikih in drugih objektih, ki omogočajo zaščito pred ruševinami, radiološkimi in drugimi nevarnostmi v vojni ter ob drugih nesrečah. Vir: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/zaklanjanje.pdf>, str. 21 (18. 1. 2021).

pri čemer se za odločitve, ki so povezane z večjimi finančnimi posledicami, izdajajo pisne odredbe.³⁰

Zaklanjanje je treba izvesti v najkrajšem možnem času. Pomembni so znanstveni izračuni, saj na ta način zagotovijo vnaprejšnje informacije za sprejem odločitev o časovnem načrtovanju zaščitnega ukrepa ter povečajo učinkovitost sporočil zgodnjega obveščanja. Še posebej to velja za morebitno nevarnost jedrske nesreče in nesreče z nevarnimi snovmi. Pomembno je tudi, da se časovni vidik preuči v povezavi z opozorilnimi sprožilci, saj lahko določene razmere, ki podaljšajo čas, potreben za zaklanjanje (takšne izredne razmere se dogajajo ponoči).³¹

V zaklonišča se lahko zatečejo vsi ljudje, ki so v njegovi bližini. Gospoda Wolfa sva povprašali, ali je pri vstopu v zaklonišča kakšna selekcija glede na starost ali spol. Povedal nama je, da za vstop v zaklonišče ni nobenih omejitev, šteje le čas, kdo prej pride, bo prej v zaklonišču. Ko se zaklonišče napolni z določenim številom ljudi, je pomembno, da se preostale ljudi preusmeri v druga zaklonišča ali podobne zaklone. Zelo previdni morajo biti pri štetju ljudi v zaklonišču, saj bi preveliko število lahko ogrožalo življenje ljudi. Prav tako ni pomembno, iz katerega dela mesta ali kraja človek prihaja.

Alarmiranje in obveščanje prebivalcev o zaklanjanju

Alarmiranje prebivalcev se izvaja kot enoten sistem javnega alarmiranja, ki ga organizira Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje in ga je možno uporabljati na lokalni, regijski ali državni ravni in ga ob nevarnostih na ogroženih območjih izvajajo Center za obveščanje Republike Slovenije oziroma regijski centri za obveščanje.³²

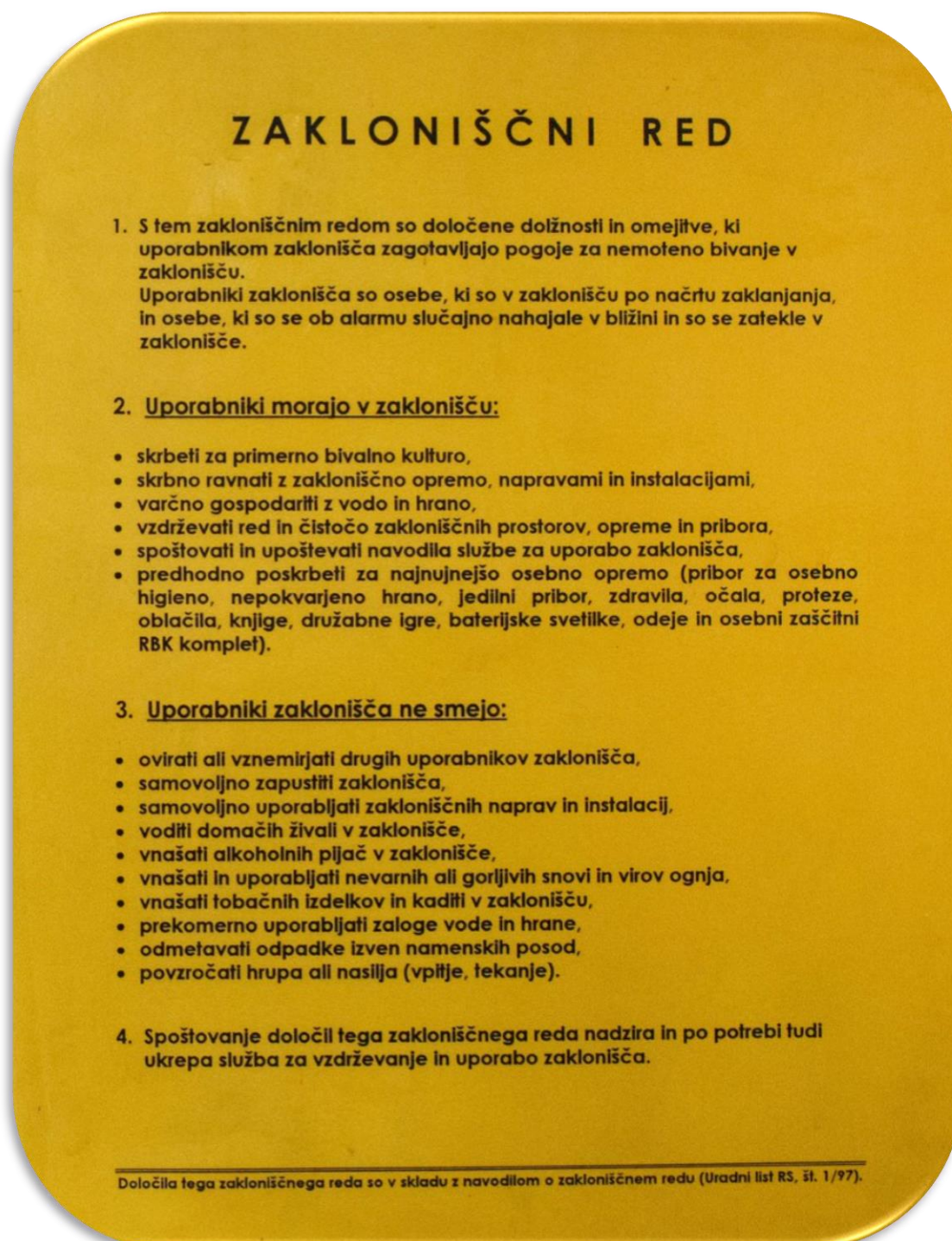
Ko je prišlo do obvestila o nevarnosti v Murski Soboti, so pristojni uporabljali alarmiranje s sirenami. S sirenami so ljudi obvestili, da je potrebno iti v zaklonišče. Vse do prvega zračnega napada na vojašnico se prebivalci Murske Sobote niso želeli zaklanjati v zakloniščih. Prvi resni napad je bil izveden 28. junija 1991, kljub temu da je bilo že dan prej, 27. junija 1991, alarmirano, da bi bilo potrebno zaklanjanje, vendar

³⁰ Vir: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/zaklanjanje.pdf>, str. 10 (18. 1. 2021).

³¹ Vir: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/zaklanjanje.pdf>, str. 10 (18. 1. 2021).

³² Vir: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/zaklanjanje.pdf>, str. 9 (18. 1. 2021).

prebivalci Murske Sobote tega niso jemali resno. Ko pa je prišlo do prvega napada na vojašnico in so prebivalci videli, da so razmere resne, so šli v zaklonišča, ki so na koncu bila prepolna in je bilo mest za zaklanjanje premalo. Tisti, ki so ostali brez prostora v zakloniščih, so si morali sami najti zaklonišče v kakšni zasebni hiši ali na podeželju.

Slika 11: Zakloniščni red³³

³³ Avtor fotografije Mila Temlin, 4. 3. 2021.

Obveščanje prebivalcev med izvajanjem zaklanjanja

Jasne, verodostojne, pravočasne in natančne informacije in upoštevanje njihovih lastnosti (npr. jezik, starost, izobrazba) so bistvenega pomena za učinkovito zaklanjanje, tako v primeru vojne kot ob naravnih in drugih nesrečah. Problem pri izvedbi zaklanjanja je namreč lahko premajhna odzivnost, ko prebivalci ignorirajo ukaze za zaklanjanje. Dobra obveščenost prebivalcev, ki se zaklanjajo, lahko zmanjša število žrtev in pripomore k učinkovitemu procesu zaklanjanja tako v primeru vojne, ko se prebivalci zaklanjajo v vnaprej določenih zakloniščih/zaklonilnikih kot tudi pri zaklanjanju ob naravnih in drugih nesrečah.³⁴

Sporočila morajo vsebovati podatke, kot so stopnja nevarnosti, vrsta nevarnosti in predviden čas. Pomembno je, da se prebivalce opozori in obvesti o vseh pomembnih podrobnostih situacije in se jim da navodila glede ukrepov, ki jih je treba izvesti za potrebe zaklanjanja. Pri razširjanju informacij je vloga sredstev obveščanja ključnega pomena in se določi vnaprej. Oblikovana morajo biti tako, da spodbujajo zaklanjanje. Vse te aktivnosti za pripravo prebivalcev na zaklanjanje jih pomagajo pomiriti, kar zmanjša stopnjo panike in poveča verjetnost, da bodo navodila upoštevana.³⁵

Gospod Wolf nama je povedal, da so v Murski Soboti bili prebivalci o tem, kaj storiti ob napadu na mesto, obveščeni preko lokalnega radia Murski val in s pisnimi obvestili v lokalnem časopisu Vestnik. Obveščali so jih tudi preko gasilskih društev in Rdečega križa, ki so pomagali ljudem v stiski. Prav tako so imeli pripravljene tudi avtomobile, ki bi prenašali zvočna obvestila o resnosti napada. V primeru osamosvojitvene vojne se za ta način niso odločili, saj so sklepali, da bi pri prebivalcih vzbudili preveč preplaha. Ko pa v mestu pride do preplaha, ljudje odreagirajo panično in nepremišljeno, zato si tega zagotovo nihče ni želel. Vso dogajanje v tem času v Murski Soboti je bilo mirno in strpno. Prav tako gospod Wolf poudarja, da je bilo sodelovanje z lokalnim časopisom in radijem zelo dobro in ažurno.

³⁴ Vir: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/zaklanjanje.pdf>, str. 10 (18. 1. 2021).

³⁵ Vir: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/zaklanjanje.pdf>, str. 10 (18. 1. 2021).

Ravnanje prebivalcev med zaklanjanjem

Ob razglasitvi ukrepa zaklanjanja se je treba čimprej umakniti v hišo ali drugo zgradbo in se zadrževati v prostoru, ki ima malo oken in drugih odprtih ter se izogibati zadrževanju ob oknu. Pred odhodom v zaklonišča oziroma v zaklonilnike je treba:

- izključiti prezračevalne ali klimatske sisteme,
- izključiti gospodinjske stroje in naprave,
- zapreti vodo in plin,
- zapreti okna in vrata,
- ugasniti luči,
- zakleniti prostore,
- varno zaustaviti delovanje strojev in naprav, kjer je to možno,
- živino pustiti v hlevu in jo oskrbeti s krmo in vodo za vsaj dva dni, zapreti okna in vrata in zatesniti ostale odprtine,
- hišne ljubljence pustiti v zaprtem prostoru in jih oskrbeti s hrano in vodo za vsaj dva dni.

Če je le možno, je treba s seboj v zaklonišča vzeti najnujnejšo osebno opremo (pribor za osebno higieno, nepokvarljivo hrano, jedilni pribor, zdravila, očala, proteze, oblačila, knjige, družabne igre, baterijske svetilke in odeje).³⁶

Ko so se v mestu oglasile sirene, se je bilo potrebno čim hitreje skriti oziroma najti primerno zaklonišče. V tistem trenutku, ko so prebivalci Murske Sobote slišali sireno, so morali odložiti vsa opravila in se odpraviti do najbližjega zaklonišča. Lahko so se zaklanjali v lastnih hišah, če je hiša imela klet ali pa so se napotili k najbližjemu mestnemu zaklonišču.

Zanimalo naju je, kaj so si morali prebivalci prinesiti s sabo v zaklonišče, glede na to, da niso vedeli, kako dolgo bo zaklanjanje trajalo. S sabo so morali vzeti topla oblačila, saj je v zakloniščih hladno, kar sva občutili tudi sami, ko smo obiskali zaklonišče ne Mojstrski ulici. Prav tako je morala biti spakirana voda in hrana. V primeru, da tega nisi imel s sabo, si bil odvisen od pomoči drugih. Poveljnik civilne zaščite Denis Gjerek nama je povedal, da je priporočljivo, da so si s sabo vzeli tudi kaj za kratkočasenje kot na primer kakšno knjigo.

³⁶ Vir: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/zaklanjanje.pdf>, str. 15 (18. 1. 2021).

UPORABA ZAKLONIŠČ V MURSKI SOBOTI V ČASU OSAMOSVOJITVENE VOJNE 1991

O uporabi zaklonišč in pomenu civilne zaščite sva se pogovarjali z zelo zanimivimi gosti. Svoje izkušnje z osamosvojitveno vojno so nama zaupali poveljnik civilne zaščite leta 1991, g. Aleksander Krpič (rojen 1941), načelnik mestnega štaba civilne zaščite Murska Sobota, g. Stanko Kerčmar (rojen 1954), član štaba civilne zaščite in strokovni sodelavec službe za zaščito in reševanje, g. Božo Bohar (rojen 1973), zdajšnji poveljnik civilne zaščite mestnega štaba Murska Sobota g. Denis Gjerek (rojen 1979) in upokojeni dolgoletni poveljnik civilne zaščite Murska Sobota, g. Stanko Wolf (rojen 1957).

Slika 12: Pogovor z informatorji. Od desne proti levi sedijo: Denis Gjerek, Božo Bohar, Stanko Kerčmar, Aleksander Krpič, Stanko Wolf, Mila Temlin in Nika Perš³⁷

Najine goste sva povprašali, kako je bilo z uporabo zaklonišč med osamosvojitveno vojno. Povedali so nama, da se je pravilnost usmeritve pri gradnji zaklonišč in njihovem vzdrževanju po letu 1987 pokazala 28. junija 1991, ko je letalstvo JLA ob 11.55, 17.00 in 18.00 uri izvedlo zračne napade na mesto Murska Sobota na območje vojašnice, z

³⁷ Avtor fotografije Jasna Žižek, 4. 3. 2021.

namenom deblokiranja vojašnice. 28. junija 1991 je OŠCZ³⁸ Murska Sobota sprejel sklep o izvajanju zaklanjanja.

V izvajanje ukrepa je Štab civilne zaščite mesta Murska Sobota vključil službo za zaklanjanje pri OŠCZ. Ti so odprli in vzpostavili funkcijo zaklonišč, ki so bila prazna in naložili izpraznitev zaklonišč, v katerih je bila kakršna koli mirnodobna dejavnost. Zaradi odsotnosti učencev je OŠCZ v zaklonišču na Osnovni šoli III vzpostavil center za OŠCZ, službo za podporo pri OŠCZ in prvo pomoč v mestu Murska Sobota.

Posebna naloga civilne zaščite je bila tudi naloga zagotavljanja pitne vode. V primeru napada na vodovod je bilo potrebno zagotoviti pitno vodo vsem prebivalcem mesta. Njihova naloga pa se s tem ni končala.

Slika 13: Zračni napad na Mursko Soboto 28. junij 1991³⁹

Zelo zanimivo zgodbo nama je povedal takratni poveljnik civilne zaščite g. Aleksander Krpič. Povedal nama je, da so sodelovali pri nenavadni akciji, ko so morali na zapuščenih karavlah obvladovati pse, ki so jih za seboj zapustili jugoslovanski vojaki. Psi so bili lačni in brez vodnikov, zato so postali agresivni. S tem pa se njihova naloga

³⁸ OŠCZ – kratica za območni štab civilne zaščite.

³⁹ Vir: <http://lendavainfo.com/video-letalski-napad-na-mursko-soboto/> (15. 3. 2021).

ni končala, saj so morali poskrbeti tudi za hlevsko živino, ki so jo imeli na karavlah. Njihovo delo je bilo zelo raznovrstno in vedno v dobrobit civilnemu prebivalstvu.

Njihova naloga je bila prav tako skrb za vojne ujetnike, ki jih je bilo na našem prostoru okoli 280. Njihova naloga je bila, da so ujetnike varovali, naloga Rdečega križa pa, da so obveščali svojce zajetih, kje so zajeti. Poseben izziv je predstavljalo tudi premeščanje vojnih ujetnikov v Ljubljano. V primeru napada ali pobega bi te ujetnike morali tudi varovati.

Poseben dan je bil 30. junij 1991, ko je bila izdana celodnevna nevarnost zračnega napada. Ravno na ta dan se je začel ukrep zatemnjevanja stanovanj. Vse hiše v mestu so morale ob mraku zatemniti okna zaradi nevarnosti zračnega napada. Kljub nevarnosti pa so nam naši sogovorniki povedali, da omejitve gibanja ni bilo.

Kot zanimivost so nama zaupali, da so pripadniki civilne zaščite pričakovali biološki napad s strani jugoslovanske vojske. Pripravljeni so bili na obsežno širjenje bolezni, ampak na srečo do tovrstnega napada ni prišlo.

Za namen zaklanjanja občanov so bila do 30. junija 1991 usposobljena vsa zaklonišča v mestu Murska Sobota. To so bila zaklonišča osnovne zaščite na:

- Mojstrski ulici 1,
- SPTŠ (Srednja poklicna in tehniška šola Murska Sobota),
- Lendavski ulici 17, 19, 51,
- Gregorčičevi ulici 6,
- Policijski upravi,
- Tovarni mlečnega prahu Murska Sobota,
- Tekstilni tovarni Mura,
- Osnovni šoli III,
- Avtobusnem prometu Murska Sobota,
- Tovarni kovinske opreme Murska Sobota,
- SDK (Služba družbenega knjigovodstva).

Poleg navedenih so bila aktivirana zaklonišča dopolnilne zaščite.

Vsa zaklonišča so bila zasedena v času nevarnosti zračnih napadov, kot tudi spopadov med jugoslovansko armado, teritorialno obrambo Slovenije in slovensko milico. V

mestu je bila vojašnica z vojaki jugoslovanske armade. Alarmiranje je usmerjal in vodil OŠCZ Murska Sobota. Zastavljalo se je vprašanje, zakaj ni več zaklonišč, kar je bilo v nasprotju s teorijo pred vojno, ko so se jim zdela nepomembna.

Zaradi umirjanja razmer so bila 5. julija 1991 zaklonišča zaprta z obveznim dežurstvom in 7. julija 1991 je potekala priprava zaklonišč za morebitno potrebo po zaščiti pred uporabo RKBO⁴⁰ zaščito.

Seveda so naju zanimale tudi zgodbe, ki so se našim informatorjem posebej vtisnile v spomin. Gospod Stanko Kerčmar nama je zaupal, da ga je vedno najbolj ganilo, ko so v zaklonišča prišli otroci. Ko so ob alarmu pribežali v zaklonišča, so jokali, dokler se pri starših niso pomirili. Sreča je bila v tem, da je bil takrat čas šolskih počitnic in se je veliko otrok tudi preselilo na podeželje. Kar nekaj pa jih je ostalo seveda v blokovskih naseljih.

V Murski Soboti ob zaklanjanju ni bilo zmede ali izpadov panike, saj so bili na napade zelo dobro pripravljeni. Njihova mirnost in dobra organizacija je po mnenju informatorjev ljudi pomirjala, da ni prihajalo do nobenih izgrediv. Velika olajševalna okoliščina je bila tudi v tem, da se je veliko prebivalcev Murske Sobote zateklo k sorodnikom v okoliške vasi.

Gospod Aleksander Krpič pa je poudaril, da je pri zaklanjanju imelo velik pomen tudi vohunjenje oziroma pravočasni prenos informacij, da so poveljniki že pravi čas izdali ukaz za alarmiranje in zaklanjanje prebivalcev mesta. Obveščanje v času osamosvojitve je imelo ravno v tem primeru zaščite civilnega prebivalstva zelo pomembno vlogo in kot pravijo informatorji, brez hitrega pretoka informacij bi bilo ogroženo veliko življenj.

Po besedah sogovornikov so bili na civilni zaščiti pripravljeni na enoletno obleganje oziroma trajanje vojne. Na srečo, kot pravijo, je politika uspela skleniti dogovor in je hitro prišlo do sklenjenega premirja.

⁴⁰ RKBO – kratica za radiološko, biološko in kemično obrambo.

Slika 14: Zaklonišče na Mojstrski ulici, obdano z bloki.⁴¹

VZDRŽEVANJE ZAKLONIŠČ PO 1991 IN TRENUTNO STANJE PRIMERNOSTI ZAKLONIŠČ

Trenutno živimo v mirnem obdobju, kar pa se lahko zelo hitro spremeni. Kot sva že večkrat zapisali, je gradnja in vzdrževanje zaklonišč veliki finančni zalogaj, ki pa ima izjemen pomen, ko ščiti človeška življenja. Najini informatorji so nama povedali, da so zaradi priprave na uvedbo lokalne samouprave in vzpostavitve Mestne občine Murska Sobota po daljših pogajanjih z Ministrstvom za obrambo RS območne enote Murska Sobota leta 1995 prevzeli upravljanje zaklonišč. Ta so bila zaradi vmesnega obdobja, ko niso bila vzdrževana, v slabem stanju predvsem zaradi vdora vode v zaklonišča, kar je povzročilo propadanje predvsem vgrajene in namestitvene opreme.

Ko je 1995 prevzel zaklonišča OŠCZ MO Murska Sobota, je takoj izdelal program vzdrževanja. Najprej se je pristopilo k odpravi vplivov, ki so povzročali škodo na objektih in opremi. V nadaljevanju je bila izvedena sanacija vseh zaklonišč in v letu 2005 so bili pridobljeni certifikati o primernosti zaklonišč. Tako so zaklonišča bila rešena pred izgubo primernosti za osnovno namembnost.

⁴¹ Avtor fotografije Nika Perš, 4. 3. 2021.

Nujno je, da se uporabnost zaklonišč ohranja kljub stroškom, ki niso majhni. Potrebno je namreč ugotoviti, da ob potrebi po zaščiti občanov to odtehta vse stroške z vzdrževanjem. Zaradi potrebe po ohranjanju uporabnosti zaklonišč za prvi namen se ta-ista dajejo v uporabo društvom in organizacijam, povezanim s sistemom zaščite in reševanja ter skladiščenje opreme sil zaščite in reševanja pri OŠCZ MO Murska Sobota.

Slika 15: Danes imajo v zakloniščih pripravljeno opremo za zaščito in reševanje⁴²

V Murski Soboti je trenutno osem zaklonišč, ki se redno vzdržujejo in imajo glede na zakonsko podlago tehnični pregled vsakih 10 let. Lokacije zaklonišč v Murski Soboti so sledeče:

- Zaklonišče Mojstrska ul., b. š.,
- Zaklonišče Osnovna šola III, Ivanocijevo naselje,
- Zaklonišče Lendavska ulica 53,
- Zaklonišče Lendavska ulica 19,
- Zaklonišče Lendavska ulica 17,
- Zaklonišče Astra, Staneta Rozmana 15,

⁴² Avtor fotografije Mila Temlin, 4. 3. 2021.

- Zaklonišče Park, Mikloša Kuzmiča 1,
- Zaklonišče na SPTŠ (Srednja poklicna in tehniška šola), Šolsko naselje 12.

Ko si danes želimo zgraditi hišo v Murski Soboti, nismo omejeni na to, da bi morala biti grajena s kletjo, ki bi jo lahko v primeru zračnih napadov ali naravnih nesreč koristili. Prav tako meniva, da je zavedanje o varnosti med prebivalci Murske Sobote premajhno. Gospod Wolf nama je med pogovorom zaupal, da se je večkrat s svojimi kolegi počutil nezaželenega v smislu, da so jih odpravili in videli le kot finančno breme. Ko pa je bilo potrebno pomagati, ali v primeru osamosvojitvene vojne leta 1991 zaklanjati ljudi, pa so postali neprecenljivi.

Slika 16: Notranjost zaklonišča na Mojstrski ulici v Murski Soboti⁴³

Na terenu so nama informatorji prijazno razkazali zaklonišče na Mojstrski ulici v Murski Soboti. Priznava, da se večkrat sprehajava mimo in nama niti na pamet ni prišlo, da bi bilo tukaj zaklonišče. Zato mogoče predlog, da bi prebivalce Murske Sobote bolj ozavestili o zakloniščih, ki se nahajajo v naši okolici. Prvo, kar naju je presenetilo, so bila masivna vrata. Gospod Wolf nama je pojasnil, da sta debelina vrat in način zaklepanja pomembni zato, da se zaklonišče lahko hermetično zapre.

⁴³ Avtor fotografije Jasna Žižek, 4. 3. 2021.

Slika 17 in 18: Zaščitna vrata pri vhodu in pogled na ulico⁴⁴

Zaklonišče danes ni prazno. Znotraj zaklonišča je oprema, ki bi se v primeru aktivacije zaklonišča lahko hitro pripravila za funkcionalno rabo. Ogledali sva si prezračevalne jaške, prostore za sanitarije, stranski vhod, filtrirne jaške in poskušali zakleniti vrata. Kljub temu da je zaklonišče odlično pripravljeno, zagotovo ob veliki količini ljudi ni prijetno, še posebej za ljudi, ki imajo strah pred zaprtimi prostori. Zaklonišča v Murski Soboti so varovana in kakovostno vzdrževana in po besedah najinih sogovornikov je skrb za njih precejšnje breme občine, ki pa se ob izjemnih dogodkih neprecenljivo izplača.

⁴⁴ Avtor fotografije Jasna Žižek, 4. 3. 2021.

Slika 19 in 20: Slika levo prikazuje stranišča znotraj, v katerih so vedra s kemičnimi sredstvi (brez tekoče vode), slika desno prikazuje zalogovnike za vodo.⁴⁵

Slika 21: Za zapiranje vrat je potrebno kar nekaj napora.⁴⁶

Slika 22: Danes prostore uporabljajo tudi v druge namene v sklopu civilne zaščite.⁴⁷

⁴⁵ Avtor fotografije Nika Perš, 4. 3. 2021.

⁴⁶ Avtor fotografije Jasna Žižek, 4. 3. 2021.

⁴⁷ Avtor fotografije Nika Perš, 4. 3. 2021.

LOKACIJE ZAKLONIŠČ:

1. Mojstrska ul., b.š.,
2. OŠ III, Ivanocijevo naselje,
3. Lendavska ulica 53,
4. Lendavska ulica 19,
5. Lendavska ulica 17,
6. Astra, Staneta Rozmana 15,
7. Park, Mikloš Kuzmiča 1,
8. SPTŠ, Šolsko naselje 12.

Slika 23: Zemljevid Murske Sobotе z označenimi zaklonišči, ki so primerna za zaklanjanje.⁴⁸

⁴⁸ Vir zemljevida: <http://www.geopedia.si>. (11. 3. 2021) in Seznam zaklonišč: Interno gradivo CZ Murska Sobota.

DOŽIVLJANJE OSAMOSVOJITVENE VOJNE V MURSKI SOBOTI

Skozi najino raziskovanje sva ugotovili, da se vsi prebivalci Murske Sobote niso mogli zateči v zaklonišča, ki so bila pripravljena za njih. Zato sva povprašali o dogajanju med napadi kar svoje domače. Ni nama bilo potrebno dolgo iskati sogovornika. Najini stari starši, ki živijo v hiši s kletjo, so nama z veseljem zaupali svoje doživljanje zaklanjanja med vojno v zavetju domačega doma. Spomin na osamosvojitveno vojne je še zelo prisoten, zato sva se odločili, da bova povprašale svoje stare starše o dogajanju v Murski Soboti.

Pogovor s Petrom Peršem

Peter Perš (rojen 1937) nama je o dogajanju ob osamosvojitveni vojni povedal zanimivo zgodbo. Tako za njega kot za ostale prebivalce Murske Sobote je bilo doživetje zelo dramatično. Vse je bilo strah, situacija pa je bila zelo negotova. Spominja se svojega sina, ki je v času napada sedel v kotu kleti s psom ob sebi in ga je bilo zelo strah.

Ko je bil napovedan napad na Slovenijo, so cela družina skupaj šli v Puconce, v klet hiše na njihovem posestvu, kjer so se počutili bolj zavarovani kot v domači hiši blizu vojašnice. Tam so preživeli en dan in ko so bila že letala v zraku in so nameravala napasti Ljubljano, so se potem obrnila in šla nazaj. Bilo je zelo nevarno. Ko so streljali na vojašnico, so zadeli tudi par svojih vojakov in potem jih je naša prva pomoč hitro peljala v bolnico ter jim pomagala.

Proti Radencem se je peljala tudi kolona tankov iz Hrvaške. Tanki so potem šli ob Muri proti Radgoni. V Radgoni je pristal menda en helikopter. Z oken poslopij so metali molotovke. Po televiziji so kazali napad na en tank. Vojaki se sploh niso zavedali, kaj delajo. Nadrejeni so jim rekli, da jih napadajo zunanji sovražniki in da morajo braniti jugoslovansko mejo. Sploh niso vedeli, za koga se borijo, bili so prepričani, da se borijo proti sovražniku, ampak niso imeli pravih informacij.

V bližini vojašnice proti Markišavcem je bilo veliko skladišče orožja, pogovarjali so se o možnosti, če bi teritorialna obramba zavzela skladišče z orožjem, bi razstrelili skladišče. Vojaška letala so napadala območje v bližini vojašnice. Letala so preletavala Mursko Soboto in moj dedek je stal pred hišo in imel oblečeno temno sivo srajco, kot se sam

spominja. Naenkrat je zaslišal zvok in zagledal, da se je na vrhu sosednje hiše nekaj odlomilo. Brž se je umaknil v hišo in ko je alarm minil, ko so letala odletela, je prišel iz hiše sosed, ki je imel veliko luknjo na strehi hiše. Skozi streho je bila luknja, velika pet centimetrov, ki jo je naredila dvesto gramska krogla, ki je šla skozi dve steni in se potem ustavila. O tem so bili tudi obveščeni novinarji nacionalne televizije, ki so kasneje o tem naredili prispevek.

Slika 24: Nika in dedek Peter Perš⁴⁹

Ob razglašenem alarmu so se skrivali v kleti njihove hiše. Ko je alarm naznanil zračni napad, so čez nekaj minut priletela vojaška letala in takrat so hitro odhiteli v klet. Ko so letala odletela, so sirene naznanile konec zračnega napada. Napad je trajal okrog deset minut. Ko so po radiu napovedali bombardiranje Slovenije, pa so se umaknili v Puconce na svojo posest. Niso bili pripravljene na daljši napad, saj ga niso pričakovali, zato tudi niso imeli zaloge hrane. Informacije pa so spremljali večinoma po radiu in televiziji. Tisti, ki pa so prebivali v blokih v Murski Soboti, pa so se zatekali v zaklonišča.

⁴⁹ Avtor fotografije Nika Perš, 8. 3. 2021.

Ob koncu pa je sogovornik še povedal, da je tudi sam služil v jugoslovanski vojski in je bil tudi rezervni oficir in mu je bilo zelo težko, ko je gledal, kako njegovi nekdanji vojaki streljajo nanj.

Pogovor z Bernardo Temlin

Pogovarjali sva se tudi z Bernardo Temlin, ki nama je povedala, da je osamosvojitveno vojno doživljala v negotovosti in strahu. Zavedali so se nevarnosti. Bilo jo je zelo strah za njene otroke, saj ni vedno točno vedela kje so bili med tuljenjem sirene in če bodo pravočasno prišli do zaklonišča. Sama je takrat opravljala poklic medicinske sestre in je bila med zračnimi napadi v službi. Povedala je tudi, da nikoli ne bo pozabila tega močnega zvoka bombardiranja.

Takrat je živela v bloku na takratni Titovi ulici 1 b (današnja Slovenska ulica). V kletnih prostorih bloka je bilo zaklonišče, ki je služilo tudi kot shramba za stanovalce bloka. Zaklonišče je nudilo zaščito pred (RBK) radiološkim, biološkim in kemičnim napadom. Ob vhodu v zaklonišče so bila dvojna jeklena vrata. Zaklonišče je bilo sestavljeno iz levega in desnega krila na koncu vsakega krila so bila majhna jeklena vrata, ki so služila kot zasilni izhod. Zaklonišče je imelo tudi strojnico, kjer je bil filtrirni sistem za prezračevanje, ki se ga je dalo v primeru izpada električne energije zagnati tudi ročno. Zaklonišče so uporabljali samo stanovalci tega bloka.

Vsakemu delu Murske Sobote so že v naprej točno določili v katero zaklonišče se morejo zateči v primeru napada. Na napad so jih opozorile sirene. Informacije kdaj pa lahko gredo ven iz zaklonišč so spremljali preko radija, ki so ga imeli v zaklonišču. Tisti, ki so živeli v hišah pa so se lahko zatekli v klet, če so jih imeli.

Nekateri so si v zaklonišče s seboj prinesli manjše stole ali pa zaboje na katerih so lahko sedeli. S seboj so si tudi prinesli kakšno toplejše oblačilo, saj je bilo v zaklonišču mrzlo. Nekateri pa so si s seboj prinesli tudi vodo. Sama si v zaklonišče si ni vzela ničesar, ampak je samo čakala, da se vse to zaključi in da bodo spet lahko šli iz njega. V samem zaklonišču hrane in pijače ni bilo pripravljene, saj so bile pri zaklonišču shrambe s hrano in ozimnico.

Takrat je opravljala poklic medicinske sestre. Na delovnem mestu so ji povedali, da se bo vojna odvijala dlje časa in je bila velika verjetnost, da bodo morali oskrbeti veliko

poškodovanih in ranjenih. Na takšni scenarij so bili dobro pripravljeni ampak na srečo se to ni zgodilo.

Povedala nama je, da se zelo dobro spomni, da so za en dan zaradi napadov izklopili v celotni Murski Soboti elektriko za nekaj ur. Prav tako so bili tudi o tem pravočasno obveščeni.

Kot zanimivost nama je povedala, da je poznala Svetina Draga⁵⁰, ki je bil takrat pilot Mostarski (Bosna in Hercegovina) vojašnici in so ga poklicali, da bi moral bombardirati vodni stolp v Murski Soboti. Seveda pa tega ni želel, ker je imel tukaj svojo družino in najbližje. Nato je tudi uspešno pobegnil iz vojske. Nekaj časa se je potem v Mostarju tudi skrival in nato čez nekaj časa uspešno prišel spet nazaj domov v Slovenijo. Gospa Bernarda poudarja, da so se v tistem času za samostojnost Slovenije trudili vsi oni, ki so preživljali vojno doma v Murski Soboti kot vojaki, ki so bili ujeti na obeh straneh.

Slika 25: Zaklonišče na Mojstrski ulici v Murski Soboti⁵¹

⁵⁰ Drago Svetina, slovenski vojaški pilot, častnik. Major Drago Svetina je bil namestnik poveljnika 15. brigade vojnega letalstva Slovenske vojske, ko je 3. marca 2004 strmoglavil z letalom Pilatus PC-9M »Hudournik« in pri tem umrl. Vir: <https://www.dnevnik.si/114321> (14. 3. 2021).

⁵¹ Avtor fotografije Jasna Žižek, 4. 3. 2021.

ZAKLJUČEK

Živeti v tako lepi državi kot je Slovenija je res privilegij ampak se premalokrat zavedamo, kako dolgo so se naši predniki borili, da lahko sedaj povemo, da smo Slovenci. Osamosvojitvena vojna je pri ljudeh, ki so jo doživeli vtisnila globoko v spomin še posebej naju vedno preseneča, ko najini sogovorniki pripovedujejo o strahu in negotovosti, ki so jo doživljali poleti leta 1991.

Ko sva se odločili, da bova raziskali dogajanje ob osamosvojitveni vojni v Murski Soboti predvsem iz vidika zaklanjanja civilistov ob razglasitvi nevarnosti sva se najprej lotili prebiranja literature. Našli sva veliko prispevkov. Žal pa nama zaradi že znanih razmer ni uspelo prelistati vojne izdaje Vestnika, kjer bi lahko še dodatno opisali na kakšen način je potekalo obveščanje civilnega prebivalstva. Ogromno podatkov in zgodb pa so nama zaupali najini informatorji.

Ob začetku raziskovanja sva si zastavili tri hipoteze, ki jih bova potrdile, delno potrdile ali ovrgle. Kot prvo sva trdile, da so prebivalci Murske Sobote bili dobro pripravljene na dolgotrajno nevarnost ob vojaških napadih. To hipotezo lahko potrdiva. Glede na najino raziskovanje sva ugotovili, da so bili pristojni za zaščito civilnega prebivalstva pripravljene na najmanj eno leto trajajoče spopade prav tako so imeli prebivalci, ki so med napadi ostali v Murski Soboti pripravljene dovolj hrane in vode za obleganje.

Predvidevali sva, da je bilo v Murski Soboti dovolj zaklonišč za vse prebivalce Murske Sobote. To hipotezo bova ovrgle. Glede na podatke, ki so nama posredovali iz štaba Civilne zaščite Murska Sobota sva ugotovili, da je zaklonišč, ki so primerna za najboljše varovanje okoli 2.500 k temu potem lahko prištejemo še zaklonišča osnovne zaščite in lastna zaklonišča, ki pa jih je danes čedalje manj. Kot nama je povedal poveljnik civilne zaščite ugotavljajo, da kleti predstavljajo velik strošek in prebivalci Murske Sobote v zakloniščih trenutno ne vidijo smisla.

Kot zadnje sva trdili, da so danes zaklonišča v Murski Soboti slabo vzdrževana in neuporabna za ponovno uporabo. Tudi to hipotezo bova ovrgli. Kljub stroškom za vzdrževanje in »neuporabnost« v mirni dobi so v Murski Soboti pripravljena zaklonišča na številnih lokacijah in so primerna za hitro pripravo svojemu namenu. Enega izmed njih sva si ogledali tudi sami.

Zelo zanimive so nama bile zgodbe, ko so nama jih povedali najini stari starši, ki se dogajanja tistega poletja pred tridesetimi leti zelo dobro spominjajo. Ob teh pripovedih upava, da sami ne bova nikoli izkusili bombnih napadov in da nama ne bo nikoli potrebno iskati zaklonišča. Kljub temu pa naju pomirja dejstvo, da imamo v našem mestu dobro pripravljena zaklonišča, kamor se lahko zateče vsaj nekaj ljudi.

Raziskovalno nalogo bi bilo zanimivo nadgraditi s tem, da bi zbirali zgodbe in doživetja ob osamosvojitveni vojni. V naglici v kateri živimo pogosto pozabimo, da bo s časom, ki mineva vse bolj izginjal tudi spomin na osamosvojitveno vojno. Zato je naloga naše generacije, da doživetja zberemo in zapišemo, da se nikoli ne pozabijo.

Literatura in ostali viri:

Benko Irma in Dora Marjan, Pomurska regionalna medija Vestnik in Radio Murski val med osamosvojitveno vojno, Zbornik - Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja, Lendava 2015.

Durič Janko, Raudi Bernarda, Pričevanja in razmišljanja o vojni za Slovenijo 1991 v Pomurju, Murska Sobota 2016.

Gerenčer Andrej, Organizacija in delovanje občinskih oblastnih struktur v osamosvojitveni vojni, Zbornik - Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja, Lendava 2015.

Mihalič Edvard, Vojna za Slovenijo leta 1991 v Prekmurju, Ljubljana 2002.

OŠ civilne zaštite Murska Sobota – interno gradivo, Seznam zaklonišč v Murski Soboti.

Sivka Dan, Varnostna namembnost zaklonišč po hladni vojni, Ljubljana 2015.

Internetni viri:

<https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=plebiscit> (21. 1. 2021).

<https://fran.si/iskanje?All=desant&IsAdvanced=True> (21. 1. 2021).

<http://www.nova-revija.si/o-zalozbi/o-zalobi.html> (21. 1. 2021).

<http://www.bivsi-predsednik.si/up-rs/2002-2007/bp-mk.nsf/ostalo/biografija> (12. 2. 2021).

<https://old.delo.si/novice/politika/od-odhoda-zadnjega-vojaka-jla-mineva-20-let.html>
(13. 3. 2021).

<https://www.rtvlo.si/slovenija/30-let> (21. 1. 2021).

<http://www.sos112.si/slo/tdocs/zaklanjanje.pdf> str. 21 (18. 1. 2021).

<http://www.pomurski-muzej.si/razstave/muzejske-zbirke/zgodovinska-zbirka> 13. 3. 2021).

<http://lendavainfo.com/video-letalski-napad-na-mursko-soboto/> (15. 3. 2021).

<http://www.geopedia.si>. (11. 3. 2021).

Zapisi - posnetki z intervjujev: Stanislav Wolf, Aleksander Krpič, Stanko Kerčmar.

Denis Gjerek, Božo Bohar, Peter Perš in Bernarda Temlin.

Nika Nemec in Taja Novak

Vloga Pomurk v slovenski osamosvojitveni vojni

RAZISKOVALNA NALOGA IZ PODROČJA ZGODOVINE

Izobraževalna institucija: Ekonomska šola Murska Sobota

Šolsko leto: 2022/2023, avtorici sta dijakinji 3. a razreda

Mentorica: Janja Adanič Vratarič, univ. dipl. zgod., prof. slov.

Prejeta priznanja za raziskovalno nalogo:

- zlato priznanje na 31. srečanju mladih raziskovalcev Pomurja.
- Zlato priznanje na 57. Državnem srečanju mladih raziskovalcev

Dovoljenje za objavo v Spominska obeležja pripovedujejo: 11. april 2023¹

UVODNI DEL

Povzetek

Za raziskovanje naslovne teme sva se odločili, ker meniva, da živimo v času, ko se vloga žensk v zgodovini nasploh zapostavlja, in ker se nama zdi, da bi se moralo o pomembnosti vloge žensk v vojni za Slovenijo na področju Pomurja več ozaveščati predvsem mlade generacije, saj so se te rodile v svobodni Sloveniji in se ne zavedajo pomena te sicer kratke, vendar za pot v moderno zahodno družbo še kako pomembne vojne.

Pregledali sva časopis Vestnik, in sicer številke od 20. junija do 12. septembra 1991. Pregledovanje sva začeli s številko, ki je vsebovala članek z naslovom *Razmišljanja o naši samostojnosti*, končali pa sva s številko, v kateri je bila objavljena fotoreportaža *Pomurje brez YU vojske*. Iskali sva prispevke o času osamosvojitvene vojne v Pomurju, v katere so bile vključene Pomurke. Presenetilo naju je, da sva našli zelo malo vsebine, v katero so bile vključene ženske. Najvidneje so bile predstavljene kot avtorice prispevkov. Ob pregledovanju časopisa sva ugotovili, da članki v časopisu niso dovolj, da bi potrdili najine hipoteze, zato sva se odločili za izvedbo intervjujev s posameznicami z različnih področij družbenega življenja.

¹ Za potrebe objave v Spominskih obeležjih pripovedujejo so v uredništvu opravljene določene oblikovne spremembe.

Pripravili sva vprašalnike za intervjuje, ki sva jih priredili glede na vlogo, ki jo je opravljala določena intervjuvanka v osamosvojitveni vojni. Informacije sva pridobili od petih posameznic. To so bile Jacqueline Steržaj, poveljnica drugega jurišnega voda, Lidija Kosi, novinarka na terenu, Irma Benko, direktorica in glavna urednica v regijski medijski hiši Podjetje za informiranje s sedežem v Murski Soboti, Davorka Makovec, patronažna medicinska sestra v Zdravstvenem domu Gornja Radgona, ter Jožefa Unger, kmečka gospodinja iz Ropoče.

Ob raziskovanju sva se naučili veliko novega o osamosvojitveni vojni in uspeli najti odgovore na zastavljena vprašanja. V največjo čast pa nama je, da sva imeli privilegij spoznati močne ženske, ki so nama pokazale, da nič ni nemogoče.

Ključne besede: osamosvojitvena vojna, Pomurje, vloga Pomurk, Vestnik.

Zahvala

Za prevod povzetka v angleški jezik se zahvaljujema Simoni Pajnhart, profesorici angleščine in geografije. Posebej se zahvaljujema informatorkam Jacqueline Steržaj, Lidiji Kosi, Irmi Benko, Davorki Makovec ter Jožefi Unger. Hvala za čas, ki ste ga preživele z nama, za vašo pozitivno energijo in spodbudne besede. Na koncu in najbolj pa se zahvaljujema najini mentorici Janji Adanič Vratarič, ki nama je ves čas stala ob strani, naju spodbujala in bodrila tudi, ko sva že skoraj obupali. Iskrena hvala za vse nasvete, lektoriranje naloge in opozarjanje na vse napake.

Uvod v raziskovalno nalogo

Sva Nika Nemeč in Taja Novak, dijakinji tretjega letnika ekonomske gimnazije na Ekonomski šoli Murska Sobota. Ker meniva, da obstaja premalo raziskav o vlogi žensk v slovenski osamosvojitveni vojni, sva se odločili, da bova to temo podrobneje raziskali. Osredotočili sva se na vlogo žensk v osamosvojitveni vojni v Pomurju.

Pri podrobnem pregledu literature sva se opirali na članek dr. Alojza Šteinerja *Nekaj posebnosti osamosvojitvene vojne na območju Pomurja leta 1991* iz zbornika *Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije*, kjer avtor piše o pisnih virih, v okviru katerih je v članku obdelal osamosvojitvene procese in vojno za samostojno Slovenijo v Pomurju.

O osamosvojitvenem procesu Republike Slovenije je veliko napisanega. Ko sva v šolskem letu 2021/2022 sodelovali v natečaju *Zgodbe osamosvojitve* in iskali informatorje za intervju, pa sva ugotovili, da ženske skorajda niso omenjene. Edina bolj izpostavljena je bila Jacqueline Steržaj, s katero sva potem tudi opravili intervju za omenjeni natečaj, v pogovoru po intervjuju pa je potrdila najine domneve o prezrtosti žensk v osamosvojitvenem procesu Slovenije na območju Pomurja. Odločili sva se, da bova to področje raziskali še podrobneje. Tako je namen najine naloge predstaviti vlogo Pomurk v osamosvojitveni vojni za Slovenijo.

Ob začetku raziskovanja sva si zastavili cilj, da bova skušali ugotoviti, kakšna je bila vloga žensk v osamosvojitveni vojni v Pomurju in če je bil in je njihov prispevek v javnosti res prezrt.

Naloga bo tako predstavila tudi drugo, žensko plat pogleda na osamosvojitveno vojno v naši pokrajini, kar je po najinem mnenju za družbeno zgodovino Pomurja prav tako pomembno kot moški pogled, ki je popisan v številni literaturi in o katerem lahko veliko slišimo ob vsakoletnih obletnicah osamosvojitvene vojne.

Na podlagi pregledane literature in lastnih domnevanj sva si zastavili tri hipoteze:

1. O vlogi žensk v osamosvojitveni vojni v Pomurju obstaja premalo podatkov.
2. Informatorke svojo vlogo v osamosvojitveni vojni ocenjujejo kot pomembno.
3. Doprinos žensk k slovenski osamosvojitvi s strani Republike Slovenije in javnosti ni bil in ni dovolj opažen in priznan.

TEORETIČNA IZHODIŠČA ZA RAZISKAVO

Slovenija kot del Jugoslavije

Jugoslovansko vodstvo je po drugi svetovni vojni v želji po iskanju drugačne oblike socializma nenehno reformiralo državo oziroma sprejemalo nove zakone in ustave, zato je bil jugoslovanski sistem zelo zapleten. Leta 1963 se je z novo sprejeto ustavo država preimenovala v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo (SFRJ). Vodil jo je Josip Broz Tito. Del SFRJ je bila poleg ostalih držav tudi Slovenija (Režek idr., 2023).

Gospodarsko moč države je konec sedemdesetih let oslabila svetovna gospodarska kriza. Zadolženost, naraščanje inflacije, brezposelnost in nižanje življenjskega

standarda so državo pripeljali na rob gospodarskega zloma. V osemdesetih letih, po Titovi smrti, sta se politična in gospodarska kriza poglobili še bolj (Režek idr., 2023).

Mednacionalno in politično ravnovesje v federaciji je bilo krhko. Centralistični pritisk se je večal, slovenska uradna politika pa ga je skušala obdržati tako, da je po korakih popuščala. Začeli so se sistematični poskusi, da bi spremenili jugoslovansko ustavno ureditev (Repe, 2001).

20. februarja 1987 je izšla 57. številka Nove revije, v kateri so bili objavljeni *Prispevki za slovenski nacionalni program*, uredila pa sta jih Niko Grafenauer kot glavni in Dimitrij Rupel kot odgovorni urednik. Oba so pristojni politični organi odstavili z njunih položajev. 27. februarja se je sestalo predsedstvo Republiške konference SZDL, ki je – po mnenju urednikov Dela – »ostro, vendar strpno« zavrnilo *Prispevke* (Rupel, b. d.).

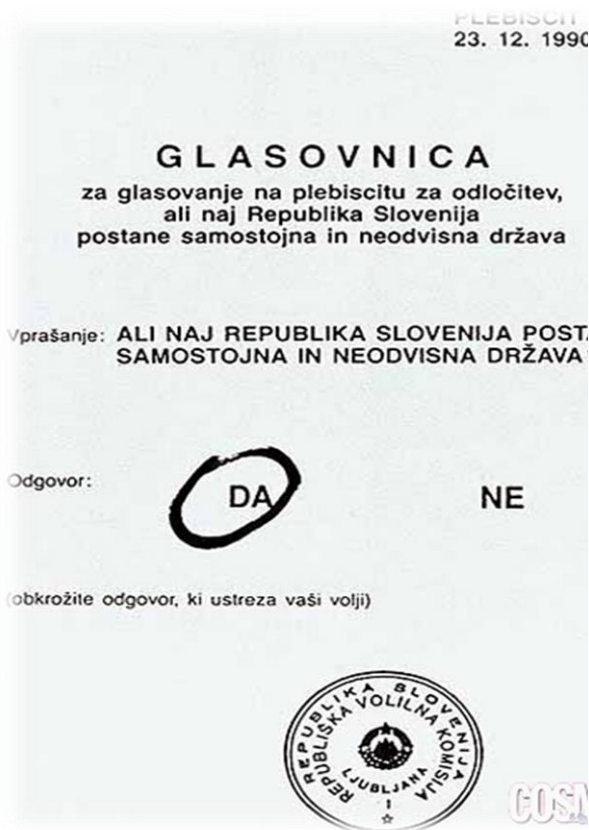
Majniška deklaracija

Leta 1989 se je zgodila Majniška deklaracija. Predstavljala je politično izjavo, ki so jo oblikovale slovenske opozicijske stranke. Z deklaracijo so zahtevali suvereno in samostojno državo, samostojno odločanje, demokracijo in spoštovanje človekovih pravic ter boljše življenje (Majniška deklaracija, 2020).

Razglasitev samostojnosti

8. in 22. aprila 1990 so potekale v Sloveniji prve večstrankarske volitve. Demos (Demokratska opozicija Slovenije) je na volitvah nastopil enotno in zmagal. Vodstvo in organizacijo vlade je prevzela tista stranka, ki je dobila največ glasov. Na temelju tega dogovora je mesto vodenja vlade pripadlo Krščanskim demokratom (Đekič, 2012). Predsednik vlade je postal Lojze Peterle, predsednik skupščine pa je postal dr. France Bučar. Na volitvah za tedanjega predsednika republike je zmagal Milan Kučan.

Plebiscit je bil izveden 23. decembra 1990 in razglašen 26. decembra 1990. Plebiscitarno vprašanje se je glasilo: »Ali naj republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?« Ljudje so se odločali z odgovori DA ali NE.

Plebiscit je bil uspešen. Udeležilo se ga je kar 93,2 % volilnih upravičencev, 95 odstotkov teh, ki so se plebiscitu udeležili, oziroma 88,5 odstotka vseh volivcev, je glasovalo za osamosvojitve.

Zakon o plebiscitu je uredil, da je na plebiscitu sprejeta odločitev zavezala Skupščino Republike Slovenije, da je v šestih mesecih od dneva razglasitve odločitve sprejela ustavne in druge ukrepe, ki so bili potrebni, da je Republika Slovenija prevzela izvrševanje suverenih pravic, ki jih je prenesla na SFRJ (Jambrek, b. d.).

Slika 1: Glasovnica na plebiscitu

26. junija 1991 je bila na Trgu republike v Ljubljani izvedena slovesnost ob razglasitvi samostojnosti in enotnosti. Milan Kučan, predsednik Predsedstva Republike Slovenije, je na tej slovesnosti med drugim povedal:

» ... z rojstvom dobi človek pravico do sanj. Z delom dobi pravico, da zbližuje življenje in sanje. Mi smo včeraj povezali obdobje: zase, za mnoge rodove Slovencev, ki so davno nekoč sanjali te iste sanje, in za prihodnje rodove, ko bodo na teh sanjah gradili nov svet. Od včeraj imamo Slovenci svojo državo ... Zmogli smo, ker je bila naša vera trdna in ker ni bilo zle misli v naših dejanjih. Hvala vam za to, dragi rojaki. Nocoj so dovoljene sanje. Jutri je nov dan.« (Dežman, 2006)

Osamosvojitvena vojna

Osamosvojitvena vojna za Slovenijo je bila prvi resen vojaški spopad v Evropi po drugi svetovni vojni. Terjala je 76 žrtev. V bojih je bilo ubitih tudi 12 tujcev. Teritorialna obramba je v spopadih z JLA uničila 31 tankov in 6 helikopterjev (Žužek, 2011).

Vojna je izbruhnila 27. junija 1991, en dan po razglasitvi slovenske samostojnosti. Cilj JLA, ki je s tanki krenila iz vojašnic v Sloveniji in na Hrvaškem, je bila zasedba mejnih prehodov, ki pa je bila začasna. Teritorialna obramba je do 4. julija s taktiko obkoljevanja zasedla vse mejne prehode. Boji so se zaključili 7. julija 1991, ko so

predstavniki Slovenije, Hrvaške in Jugoslavije po posredovanju Evropske skupnosti podpisali Brionsko deklaracijo. Slovenija in Hrvaška sta s tem za tri mesece zamrznili osamosvojitvene procese, JLA pa se je umaknila v vojašnice (Žužek, 2011).

Dogajanje v času vojne v Pomurju

V prvi vrsti na bojišču so bili tako Prleki kot Prekmurci. Priprave na vojno so v teh koncih potekale podobno kot drugje po državi. Pomurci so bili zelo aktivni glede osamosvojitve Slovenije. Na prekmurskem območju sta delovala dva občinska štaba Teritorialne obrambe in sicer OŠTO Murska Sobota in OŠTO Lendava. Na desni strani reke Mure pa sta bila občinska štaba Ljutomer in Gornja Radgona. Od 4. oktobra 1990 do 27. junija 1991 so potekale intenzivne priprave na vojno. Pomursko območje je bilo zelo pomembno, saj je preprečevalo vdor sil JLA. Na prleškem območju je bilo zelo napeto, saj so prihajale agresivne JLA sile iz Hrvaške. Pot, po kateri je potekala bitka, je šla od Gibine, Presike, Ljutomera, Hrastje Mota, Radencev do Gornje Radgone. Mesto Gornja Radgona je bilo na koncu najbolj uničeno. V torek, 25. junija 1991, in sredo, 26. junija 1991, je v obrambnih silah potekala mobilizacija in oblikovanje enot ter zadnje priprave. Do prvega resnega konflikta med JLA in milico je prišlo 26. junija ob 7.45. Takrat so na mejnem prehodu Kuzma izobesili slovensko zastavo. Do oboroženega spopada ni prišlo. Prvi dan agresije, 27. junija 1991, je JLA poskušal zasesti mejne prehode Gederovci, Dolga vas, Hodoš in Kuzma. S tem so se začele vojaške aktivnosti agresije JLA v Pomurju. Enote JLA so obkolile mejne prehode (Šteiner, 2021).

Slika 2: Pred mejnim prehodom v Dolgi vasi (27. junija 1991)²

² Foto: Bernarda Balažic Peček.

Proti mednarodnim prehodom so bile napotene tudi enote TO. Slovenski vojski so pomagali okoliški prebivalci, zagotavljali so jim bivalne razmere, nosili hrano. Blokirana je bila tudi vojašnica Murska Sobota in vojaško skladišče Berek. Do prvega strelskega obračuna je prišlo v četrtek, 27. junija 1991, ob 19.30, pozneje pa še dvakrat. Na mejnem prehodu v Gederovcih so odprli ogenj na enote JLA, ki ga je blokirala. Na območje, ki ga je pokrivala TO Ljutomer, je bilo s strani JLA napotenih več oklepnih kolon proti Sloveniji. Prva je imela nalogo, da zasede mejni prehod v Gornji Radgoni, druga pa uničenje novonastale mejne točke v Središču ob Dravi (Šteiner, 2021).

Slika 3: Pred mostom na Muri v Veržeju (27. junija 1991³)

Agresija v Prlekiji se je začela 27. junija ob 11. uri, ko je bila pred mostom čez Dravo pri Ormožu ustavljena oklepna kolona iz Varaždina. Prišlo je do prvih pogajanj med JLA in TO, ki pa niso prinesla pozitivne rezultate (Šteiner, 2021).

Slika 4: Ormož, ko so skozenj zapeljali tanki JLA⁴

³ Foto: Bernarda Balažic Peček.

⁴ Foto: Bernarda Balažic Peček.

Po barikadi je JLA začela s streljanjem ob 13.40. To so prvi začetki spopadov v Prlekiji. Prvi dan agresije so bili vsi mejni prehodi pod nadzorom nove slovenske države. Drugi dan agresije, 28. junija, so sile JLA prvič uporabile tudi vojaško letalstvo za napad. Najbolj energična oklepna kolona JLA je nadaljevala svojo pot do Gornje Radgone in Gederovcev. Slovenski branilci so jo poskušali ustaviti, a neuspešno. V Radencih je prišlo do spopada, ki se je razširil po celem naselju. En civilisti, ki je bil v vlogi opazovalca, je izgubil življenje. Na območju Ljutomera je prišlo do spopada z oklepno kolono, ki je bila napotena do Razkrižja. V Dolgi vasi so v jutranjih urah nadaljevali pogovore o predaji. Do 10.30 se je predalo 67 pripadnikov enote JLA z orožjem vred (Šteiner, 2021).

Na Kuzmi so enote JLA poskušale blokirati mejni prehod. Tudi tukaj so jih pozivali k predaji. Predalo se je 23 pripadnikov JLA. Tudi v Gederovcih so potekali pogovori, predalo se je 51 pripadnikov JLA. Soboška vojašnica je bila blokirana in odklopili so ji elektriko, vodo in telefon. Vedno več vojakov je pobegnilo k TO. Murska Sobota je doživela dva letalska napada. Drugi dan agresije so bili osvobojeni vsi mejni prehodi. Le glavni mejni prehod Gornja Radgona je bil v rokah JLA. Tretji dan, 29. junija, so slovenske obrambne sile zavzele sedem karavlj JLA. Zajeti so bili tudi 104 pripravniki JLA (Šteiner, 2021).

Slika 5: Ormož, ko so ga zapustili tanki JLA (27. junija 1991)⁵

⁵ Foto: Bernarda Balažic Peček.

V Gornji Radgoni so potekali pogovori med poveljnikom enote JLA iz Varaždina in slovenskim poveljnikom TO iz Ljutomera. Gornja Radgona je tako postala ena od pomembnih točk delovanj v osamosvojitveni vojni. Četrty in peti dan je potekal v zatišju. Vsa pogajanja med JLA in TO so bila neuspešna. Vsi načrtovani letalski napadi na Slovenijo so bili izvedeni. Slovenske obrambne sile so nadaljevale z blokado vojašnice Murska Sobota. Druga faza agresije se je začela 2. julija. Enote TO so zavzele karavlo Kuzma. V boju je padel oficir JLA Stojanović, predalo pa se je 17 vojakov. Tudi v Hodošu so nadaljevali pogajanja o predaji. Slovenske vrste so se že pripravljale na bojni obračun, a se je končalo brez boja. Predalo se je 66 vojakov. V Gornji Radgoni so dobili ukaz, da če se enote JLA ne predajo, začnejo z napadom. TO je udaril s položajem na grajskem griču, vojaki JLA pa so streljali s topovi. Prileteli sta tudi dve vojaški letali JLA. Popolnoma je bil uničen cerkveni zvonik, na grajskem griču sta zagoreli dve hiši. Na ta dan je prišlo do zavzetja karavle JLA v Zgornjem Konjišču, kjer se je predalo 45 vojakov JLA. Iz varaždinske vojašnice je bila poslana nova oklepna kolona do Gornje Radgone (Šteiner, 2021).

Istočasno je bila poslana še ena enota, ki je prodirala v smeri proti Gibini. Svoj prodor je ustavila in se 3. julija vrnila v svojo domovino. 2. junija je prišlo do prekinitve ognja. V sredo, 3. junija, so napadna dejanja JLA postala še intenzivnejša. Prišlo je do spopada v Pristavi, nato so predor nadaljevali do Ljutomera. JLA je po spopadu svojo namero opustila in pot nadaljevala skozi Lukavce proti Križevcem pri Ljutomeru. Na območju od Stare Nove vasi do Hrastja Mota so potekali intenzivni spopadi. Napad je bil zaustavljen ob 11.15. JLA je poslal bojno skupino do Gornje Radgone. Zaradi spopada s teritorialci so jim ob 12.15 odobrili umik. V Ljubljani je bila sprejeta odločitev o umiku enote JLA v Gornji Radgoni (Šteiner, 2021).

Od 4. julija ni bilo več sovražnih enot JLA, razen v vojašnici v Murski Soboti. Vojašnica je bila edini objekt, ki ga TO ni zavzel. V petek, 5. julija, so odstranili blokado pred vojašnico. V nedeljo, 7. julija, je bila sprejeta Brionska deklaracija. Zagotovljene so bile ustavitve sovražnosti na ozemlju Slovenije za dobo treh mesecev. 7. julija 1991 je zvečer simbolično vojašnico zapustil tudi poveljnik JLA. Nekaj dni zatem pa je bila demobilizirana večina enot TO in rezervisti so se lahko vrnili domov in v službe. S tem je bilo konec vojne v Pomurju (Šteiner, 2021).

EMPIRIČNI DEL – INTERVJUJI Z INFORMATORKAMI

Uporabljeni pripomočki, postopek zbiranja in obdelave podatkov

V okviru najine raziskave sva najprej pregledali časopis Vestnik, ki je bil v času osamosvajanja ob Murskem valu edini regionalni medij v Pomurju. Pregledali sva številke od 20. junija 1991 do 12. septembra 1991. Pregledovanje sva začeli s številko, ki je vsebovala članek z naslovom *Razmišljanja o naši samostojnosti*, končali pa sva s številko, v kateri je bila objavljena fotoreportaža *Pomurje brez YU vojske*. Ob pregledovanju sva hitro ugotovili, da sam časopis in že prej pregledana literatura za najino raziskavo ne bo dovolj, zato sva se odločili, da izvedeva intervjuje z ženskami, ki so bile vključene v osamosvojitveno vojno.

V raziskovalno nalogo sva vključili pet informatork, ki so sodelovale v osamosvojitveni vojni za Slovenijo. Vključili sva jih glede na vlogo, ki so jo opravljale: vojska, zdravstvo, mediji in domače gospodinjstvo.

Pri sestavi vprašanj sva si pomagali z lastnimi izkušnjami ter z različno literaturo in viri. Vsa vprašanja so bila odprtega tipa. Jacqueline Steržaj sva zastavili 11 vprašanj, Irmu Benko in Lidiji Kosi 8 vprašanj, Davorki Makovec 10 vprašanj ter Jožefi Unger 5 vprašanj. Intervjuje sva izvajali od oktobra 2022 do januarja 2023.

Po opravljenih intervjujih sva izvedli analizo odgovorov, jih primerjali med sabo in prišli do sklepov, ki so najine hipoteze potrdili.

Jacqueline Steržaj,

oficirka, poveljnica drugega jurišnega voda v osamosvojitveni vojni za Slovenijo

Jacqueline Steržaj je že kot majhna deklica sanjala o tem, da bo nekoč vojakinja. Po končanem prvem letniku študija agronomije se je prijavila v jugoslovansko vojsko. Bila je druga najboljša v tisti generaciji žensk v šoli za rezervne oficirje.

Slika 6: »Zakletva« Jacqueline in njenih sovojakinj 14. oktobra 1983 (Jacqueline sedi v prvi vrsti, druga z leve).⁶

Kako ste vedeli, da se bo pričela vojna?

Pred začetkom vojne smo začeli slutiti, da nekaj ni v redu. Jugoslovanska vojska nam je začela umikati orožje iz skladišč pod pretvezo, da hočejo staro orožje menjati za novega. To se je začelo dogajati januarja in to so bili prvi znaki, da nekaj ni prav. Spominjam se, da sem v tem času obiskovala fakulteto in bi se morala udeležiti izpita, pa so mi svetovali, naj ostanem doma. Sicer nihče ni dal konkretnega namiga, da se nekaj dogaja. Imeli pa smo enkrat več vojaških vaj.

Kdo vas je vpoklical v vojno?

Mene je vpoklicala Teritorialna obramba. Bila sem med rezervisti, saj je Teritorialna obramba bila organizirana ko slovenska vojska.

Kakšni so bili občutki ob vpoklicu?

Ob vpoklicu so bili zelo intenzivni in zanimivi občutki. Jaz sem sicer uživala v tem in vojaških nalogah. Ob vpoklicu smo vedeli, da se bo nekaj zgodilo, čeprav nismo verjeli,

⁶ Osebni arhiv Jacqueline Steržaj.

da imamo »notranjo vojno«. Tujec nas zagotovo ni mogel napasti, saj ni bilo nobenih obvestil. Naprej smo mislili, da se bo vse rešilo z razgovori.

Kakšno nalogo ste opravljali v času vojne?

Bila sem razporejena v odred v Ljutomeru, ki je bil sestavljen iz jurišnih vodov. Bila sem komandirka drugega jurišnega voda, pod sabo sem imela nekje 24 vojakov, ki so bili z mano že leta skupaj na vajah. Moja naloga je bila zaščititi ljutomersko območje oziroma območje Prlekije.

S kakšnim orožjem ste se borili?

V začetku nismo imeli ničesar razen avtomatskega orožja. Kasneje smo dobili protitankovsko orožje, vendar pa je tudi to bilo v zelo majhnih količinah.

Kje je bila v tistem času vaša družina?

Moja družina je bila doma.

Kakšen je bil vsakdan vojaka v času vojne?

Na začetku je bilo zelo hudo. Prve dneve sem s svojim vodom preživela v Kačurah. Moja naloga je bila zaščititi Kačure ob prihodu tankov. Začeli smo postavljati tudi barikade. Imeli smo srečo, da so barikade zdržale. Brez hrane in pijače, brez vsega, pravi strah. To smo doživeli iz noči v dan. Slišiš tanke, ampak ne veš, kje so in kaj se bo zgodilo. Res je bilo naporno.

Kako ste se kot vojakinja počutili, ko ste se borili proti Slovencem v JLA?

V tistem času, ko sem se morala boriti praktično proti naši vojski JLA, saj sem tudi jaz služila vojsko v Srbiji, nisem razmišljala, da je to lahko tvoj človek. Takrat je za nas vojake to bil agresor. To je bil človek, ki je napadel tebe. Ni nam bilo jasno, kako in kaj, edino, kar smo razumeli, je bilo, da bi Srbija rada imela zase naše območje. Nismo razmišljali, da so v tankih Slovenci, Hrvati ali Srbi.

Kakšen je bil odnos sodelavcev do vas?

Moškim se nikoli nisem pustila zaničevati zaradi tega, ker sem ženska oficirka. Ker so vedeli, da sem sposobna voditi, so mi pustili proste roke. S svojo vojsko nikoli nisem imela problemov. S strani fantov sem bila deležna spoštovanja. Nikoli pa nisem imela težav z zaničevanjem. Na enih vajah sem vodila 97 moških in takrat je samo en imel problem s tem, da mu je nadrejena ženska. To zadevo sva takoj razčistila tako, da sem

mu razložila, da sem bila takrat ne glede na spol v vlogi oficirja. Do njih sem vedno ohranjala distanco, ko sem bila na delovnem mestu. Službo in zasebnost sem vedno ločevala. Sicer sem sama opazila, da se delajo razlike med ženskami in moškimi v štabu. V štabu je bil moški, ki me je zaničeval in proti meni spuščal neprijetne opazke, njegovo mnenje je bilo, da ženska tega ne zmore, po vsem skupaj sem nato sklepala, da je on odgovoren tudi zato, da nisem prišla v vojaško službo. Vedno, ko sem želela z njim spregovoriti o tej temi, je samo rekel: »Pustiva to. Saj veš, ženske in vojska ne gredo skupaj.«

Slika 7: Intervju z Jacqueline Steržaj⁷

Ali bi se bili še enkrat pripravljene boriti za Slovenijo?

Ja, zmeraj. Po pravici povedano sem zavedna Slovenka. To mi je v krvi. Od malega sem imela željo po vojaški službi, prva priložnost je bila služenje vojaškega roka. Tudi zdaj, če bi se kaj zgodilo glede Rusije in Ukrajine, takoj oblečem uniformo za Slovenijo.

Ali menite, da ste od Republike Slovenije bili deležni dostojne zahvale za opravljeno delo?

Kot sem že omenila, sem bila edina ženska, ki je vodila svoj vod, čeprav Ljubljana tega ni priznavala. Samo moj vod ni prejel nagrade za uspešno izvajanje vojnih nalog. Samo zaradi tega, ker sem ženska. Nismo prejeli ne priznanja za Kačure, ki smo jih branili, niti za Gornjo Radgono. Preostali vodi, ki so bili pod vodstvom moških, so te nagrade

⁷ Foto: osebni arhiv avtoric.

prejeli. Moj vod in jaz smo ostali brez nagrad. Uradna obrazložitev iz Ljubljane je bila, da sem bila pomočnica vodje. Ko so me vprašali, ali si kdo zasluži kakšno posebno nagrado, sem odgovorila, da si vsi zaslužimo enake nagrade. Ostali vodi so prejeli nagrade, v mojem vodu pa jih ni prejel noben. Edino priznanje, ki sem ga prejela, je bilo Obranili domovino. Šele naknadno sem prejela priznanje Republike Slovenije, ki naj bi bilo opravičilo za vsa priznanja, ki bi jih morala prejeti, pa jih nisem.

Slika 8: Edino priznanje, ki ga je Jacqueline Steržaj prejela takoj po vojni⁸

Slika 9: Medalji, ki jih je Jacqueline prejela mnogo let po vojni

⁸ Osebni arhiv Jacqueline Steržaj.

Irma Benko,
direktorica in glavna urednica v medijski hiši

Irma Benko je bila v času vojne direktorica in glavna urednica v regijski medijski hiši Podjetje za informiranje v Murski Soboti. Ta medijska hiša je izdajala tednik Vestnik in Nepujsag. V njihovi lasti je bil tudi Radio Murski val in program v madžarščini MMR. V intervjuju je kot zanimivost povedala, da Vestnik zaradi izrednih razmer med vojno skoraj ne bi izšel. Nato pa se je angažirala skupina ljudi, ki so usposobili nekdanjo tiskarno na svinec ter zlagali črko po črko in s tem omogočili izid Vestnika, kar je še en velik pokazatelj povezanosti ljudi takrat. Zaupala nama je tudi, da je razočarana nad zapostavljenostjo medijev pri priznanju njihove vloge v osamosvojitveni vojni ter da so jim v takratnem času očitali, da se z vojno le oglašujejo⁹.

Kakšno nalogo ste opravljali v času vojne?

Kot direktorica in glavna urednica v regijski medijski hiši Podjetje za informiranje s sedežem v Murski Soboti, ki je bila izdajateljica tednika Vestnik in tednika Nepujsag ter Radia Murski val in programa v madžarskem jeziku MMR, sem še iz časov bivše države imela nekaj znanja in izkušenj o vlogi in delovanju medijev v izrednih razmerah. Te so mi pravzaprav čez noč prišle zelo prav. V ospredje so stopili domoljubje, pogum in zavedanje odgovornosti do naših bralcev in poslušalcev, ki so se z nami vred znašli v negotovosti, se soočili z nepredvidljivostjo razvoja dogodkov pa tudi strahu ni manjkalo. Nobene »komande« od zunaj ni bilo, v medijski hiši pa sta nastali dve zgodbi, ki puščata zgodovinsko sled.

Slika 10: Intervju z Irmo Benko

⁹ .Foto: osebni arhiv avtoric.

Radio Murski val je 27. junija 1991 začel oddajati kot vojni radio in vsi redno zaposleni in zunanji sodelavci ne glede na spol so se na moj poziv k sodelovanju enoglasno odzvali. Ekipo je prevzel pogum in jo neprekinjeno spremljal do zadnjega odhoda jugoslovanske vojske. Spomin na ta dan je povezan z zanimivim naključjem. Novinarki Bernarda Balažic Peček in Lidija Kosi sta že pred sprejemom odločitve o prehodu na oddajanje v vojnih razmerah odšli na teren in to najprej na desni breg Mure, da bi preverili, s kako dobrim sladoledom se bomo hladili tisto poletje. Zgodba pa se je razpletla popolnoma drugače – postali sta prvi vojni dopisnici Radia Murski val, ki sta pogumno sledili tankovski enoti JLA vse do cilja na mejnem prehodu v Gornji Radgoni. Še danes sem ponosna na njun pogum in seveda tudi na celotno ekipo, ki je s svojim pogumnim in zagnanim delom poskrbela, da so bili poslušalke in poslušalci dobro obveščeni, obenem pa so pomembno dopolnjevali novinarsko poročanje s svojimi obvestili o dogajanju na terenu. Skupaj smo bili nepremagljiva ekipa!

Druga pa je časopisna zgodba. Vestnik in Nepujsag sta bila tednika in njuna redna številka je izšla na prvi dan agresije z eno samo drobno ZADNJO VESTJO, da so pripadniki JLA obkolili mejni prehod v Kuzmi. Kaj pa do naslednjega četrтка, sem se vprašala in si po kratkem razmisleku odgovorila: Vestnik bo dnevnik in to dvojezični, tako da bo tudi Nepujsag dnevnik. Ko sem to svojo odločitev sporočila uredništvoma, je bila velika večina navdušena in še isti dan smo pripravili posebno izdajo št.1, ki smo jo namesto v tiskarni v Mariboru, kjer smo Vestnik sicer tiskali, natisnili v soboški tiskarni Pomurski tisk, kar je spet ena nepozabna in dragocena zgodba.

Najprej je kazalo, da iz tiska v soboški tiskarni ne bo nič, saj je tiskarna bila le dober streljaj od soboške vojašnice in se večina zaposlenih ni bila pripravljena izpostaviti nevarnosti. Ko smo že skoraj obupali, pa pride namig iz Pomurskega tiska, da je skupina izkušenih tiskarjev pripravljena usposobiti nekdanjo tiskarno na svinec, ki je bila spravljen kot muzejski eksponat. In zahvaljujoč tem fantom so lahko poštarji 28. junija bralcem razdelili prvo izredno vojno številko Vestnika in Nepujsaga, v uredništvih pa smo že pripravljali naslednjo. Ta žal ni bila natisnjena, ker so se razmere v bližnji vojašnici zelo zaostrole. Ampak nismo obupali. Novinarska ekipa je nadaljevala s pripravo tretje posebne izdaje Vestnika, večer pred izidom pa so spet zaropotali stari tiskarski stroji v Pomurskem tisku. Skupaj z izkušenimi tiskarji in Vestnikovim tehničnim urednikom Endrejem Gonterjem in sodelavcem Nepujsaga Albertom Abrahamom smo

tisto noč naredili zame najboljši časopis na svetu. Dotaknila sem se skoraj vsake iz svinčenih črk zložene besede, kar ostaja neizbrisen spomin! Zatem smo pripravili še četrto posebno izdajo. Ker glede na omejene tehnične možnosti in oteženo distribucijo izrednih številk Vestnika nismo mogli dostaviti vsem naročnikom in bralcem, smo v 26. redni številki Vestnika, ki je izšla 4. julija 1991, ponatisnili vse, kar smo naredili v najhujših dneh vojne za samostojno Slovenijo.

Torej nisem bila samo snovalec koncepta delovanja regionalnih medijev v času osamosvojitvene vojne, ampak sem aktivno sodelovala tudi pri konkretnem delu, predvsem pri pripravi in urejanju posebnih številk Vestnika in Nepujsaga ter tudi pri vodenju programa Radia Murski val.

Slika 11: Originalni izvod Vestnika, ki je izšel v času vojne¹⁰

Katero poročanje se vam je najbolj vtisnilo v spomin?

Vse, kar so v tistem času naredili moji sodelavci – novinarke in novinarji, tonski tehniki, fotografi in vsi drugi – je vredno spomina, posebni junakinji pa sta bili že omenjeni Lidija in Bernarda, ki sta dobesedno sledili tankom JLA in o vsakem premiku, dogodku, nastali situaciji kar v živo poročali v eter Murskega vala. Vztrajali sta vse do trenutka, ko so se enote JLA začele umikati z radgonskega mejnega prehoda. Še danes težko

¹⁰ Osebni arhiv Irme Benko.

dojamem, od kod jima toliko poguma in energije, da preprosto nista odnehali, dokler se nista postavili ob bok zmagovalcem. In pri razmisleku o njunem pogumu in opravljenem delu se mi vedno znova postavlja vprašanje o družbenem vrednotenju njunega in nasploh novinarskega prispevka in pomena medijev med osamosvojitveno vojno. Niti najbolj izpostavljeni novinarji in medijski delavci še danes nimajo pravice do pridobitve statusa vojnega veterana. Še vedno pa mi v glavi odzvanjajo tudi besede takratnega republiškega sekretarja za informiranje Jelka Kacina, ki je slovenske medije namesto vsaj dela povračila stroškov za delovanje v vojnih razmerah opljusnil z besedami: »Saj ste si z vojno naredili tako veliko promocijo, da bi lahko zanjo državi še kaj plačali.«

Pa še drobec, ki se je zgodil meni osebno. Vodila sem nočni program Murskega vala, ko so zadnji vojaki JLA zapuščali Pomurje. Očitno je bilo v meni toliko čustvenega naboja, da mi je v nekem trenutku sredi stavka zmanjkalo glasu. Tonski tehnik je zagato rešil z glasbo, jaz pa sem popila kozarec vode, se malo umirila, opravičila poslušalcem in nadaljevala ...

Katero poročanje vas je najbolj pretreslo?

Pravzaprav je bilo vse, kar se je dogajalo, pretresljivo in komaj verjetno. Najbolj pretresljive informacije so prihajale z mejnih prehodov v Gornji Radgoni, Gederovcih, Kuzmi, na Hodošu ... Posebej zaskrbljena sem bila, ko so začele pritekati informacije o zračnem napadu, ki grozi Murski Soboti. Ta bi lahko pomenil konec tehničnih možnosti za oddajanje radijskega programa. V nevarnosti je bil oddajni center v Nemčavcih pa tudi studijski prostori Radia Murski val v središču mesta. Četudi je nad Mursko Soboto hrumelo, frekvence Murskega vala niso onemele. Krajši čas smo prenašali program osrednjega slovenskega radia, ekipa pa se je umaknila na varno v takratno Podmornico pod gostiščem Central. Ko pomislim na to, mi vedno stopi v ospredje tonski tehnik Feri Horvat, ki nikoli, ko je bil na programu in je bil objavljen alarm, ni odšel iz studia, ne da bi s sabo na varno vzel škatlo z oddajnikom, ki nas je povezoval z oddajnim centrom v Nemčavcih, kjer tudi Francu Grahju, sodelavcu Oddajnikov in zvez RTV Slovenija, ni bilo lahko. Oddajniki so bili ena najbolj »vabljevih« točk agresorja. Na srečo je oddajnik v Nemčavcih ostal nepoškodovan.

Koliko žensk je bilo še poleg vas zaposlenih v uredništvu?

Točne številke se ne spomnim, nas je pa bila vsaj polovica, in sicer več novinark, lektorica, fotoreporterka ter direktorica in glavna urednica. Pravzaprav se nikoli nismo preštevali in delili po spolu, tudi v tistih res izrednih razmerah ne. Bili smo kolektiv, kjer je štelo dobro delo, ne glede na spol. Z moje strani so bili v tistih izrednih razmerah vsi povabljeni k sodelovanju in so se mogoče z izjemo enega ali dveh, ki sta ostala doma, tudi aktivno odzvali. Spomnim se samo dveh intervencij zakonskih partnerjev, češ da njuni soprogi izpostavljam življenjski nevarnosti. Predlagala sem jima, da to uredita med sabo in obe sta se po pogovoru doma odločili za »službo javnosti«. Še danes sem ponosna na ta naš kolektiv in na delo, ki smo ga skupaj opravili v tistih za našo državo in za nas vse prelomnih časih.

Kako je na vaše delo gledala vaša družina?

Kakšnih posebnih situacij se ne spomnim. V desetih dneh sem mogoče petkrat prespala doma, preostale noči pa sem preživela v studiu Murskega vala in vmes za kakšno uro ali dve zadremala v spalni vreči ali pa v tiskarni Pomurskega tiska. Hčerka je v tistem času že bila gimnazijka in dokaj samostojna. Njen edini komentar je bil, naj je ne obremenjujem z vojno in to s približno temi besedami: »Če odrasli rabite vojno, jo imejte. Nas pa pustite, da živimo svojo mladost! Vam je bilo to dano!«

Torej me skrb za družino ni posebej obremenjevala, ker so že itak bili navajeni, da sem veliko odsotna. Me je pa po enem tednu vojne začelo zelo skrbeti, kako bomo zmogli, če bo dolgo trajalo. Priznam, prave rešitve za dolgotrajno vojno nismo imeli! Na srečo je bila vojna po desetih dneh preteklost in pred nami novi izzivi v zdaj naši državi. To je bil ogromen izziv, ki smo mu uspešno sledili. Ampak to je že druga zgodba ...

Kdo vam je prinašal informacije v uredništvo?

Kot sem že povedala, so bili na prvem mestu seveda novinarji, takoj za njimi bi izpostavila poslušalke in poslušalce Radia Murski val, ki so nam posredovali res verodostojne informacije s terena, saj se niti v enem samem primeru ni zgodilo, da bi bilo njihovo sporočilo dezinformacija. Pomemben del informacij pa smo seveda skušali dobiti tudi pri pristojnih političnih in vojaških oblasteh, kjer smo prav tako naleteli na pozitiven odziv. Poudariti pa želim še to, da v teh tako izjemnih razmerah ni bilo nobene cenzure in nobenega vmešavanja politike s kakršnimi koli napotki, kako naj delamo, o

čem naj poročamo in o čem ne, koga naj sprašujemo, koga naj izpostavljamo in podobno. Delali smo po svoji vesti in profesionalno. Kot sem že zapisala, je bilo naše vodilo domoljubje.

Kot zanimivost naj omenim še, da smo v podporo našemu delu dobili dva zelo zanimiva in nenapovedana obiska. In to ne iz bližnjega okolja. V imenu porabskih Slovencev nas je prišel opogumljat takratni predsednik Zveze Slovencev na Madžarskem Jože Hirnok, še posebej pa nas je s svojim obiskom in z iskreno pohvalo z desnega brega Mure presenetil Ivan Kramberger.

Kakšen je bil vaš vsakdan v času vojne?

To je bilo deset dni, ki so vsak zase posebna zgodba. Skupno jim je bilo le, da nič ni bilo vnaprej predvidljivo, da se je bilo iz ure v uro potrebno prilagajati aktualnim razmeram in sprejemati odločitve, ob tem pa aktivno sodelovati pri konkretnem delu – v programu Radia Murski val in pri pripravi izrednih vojnih izdaj časopisa Vestnik. Najmanj časa je ostalo za najnujnejši počitek v pisarni in izjemoma doma ter za kakšen prigrizek, prinesen od doma ali naročen v gostilni v pritličju.

Ali bi bili še enkrat pripravljene prevzeti vlogo urednice, če bi prišlo ponovno do vojne?

Pri mojih letih težko, če bi jih imela štirideset, pa brez posebnega razmišljanja. Mislim, da je to bil izziv, izkušnja in priložnost, ki jo življenje določeni generaciji nameni samo enkrat. Tu so zdaj že nove generacije odličnih medijskih ustvarjalcev in ne dvomim, da bi v morebitnih izrednih razmerah, tudi v vojnih, znali in zmogli »služiti« javnosti in izpolnjevati svoje poslanstvo do nje. Domoljubje pa je ostalo moj način življenja. Čeprav brez statusa veterana sem se odzvala na povabilo za članstvo v Zvezi veteranov vojne za Slovenijo Murska Sobota, sem pa tudi ustanovna članica Prekmurskega društva general Maister Murska Sobota.

Slika 12: Fotografija helikopterja nad Mursko Soboto¹¹

¹¹ Osebni arhiv Irme Benko.

Lidija Kosi,

v času osamosvojitvene vojne novinarka na terenu

Lidija Kosi je bila v času vojne za samostojno Slovenijo novinarka na terenu. Poročala je za pomurski Murski val. Z njo je bila na terenu žal že pokojna Bernarda Balažic Peček. Gospa Lidija nama je med drugim povedala, da je najbrž nevede in nehote izdala tudi kakšno tajno informacijo, saj je bilo njeno poročanje vedno zelo točno (število vojakov, tankov ipd.). V času osamosvojitvene vojne je bila tudi v Gornji Radgoni, kjer so mimo njene glave švigale krogle, vendar je to ni zaustavilo pri poročanju¹².

Slika 13: Intervju z Lidijo Kosi

Medtem ko je gospa Lidija poročala, je njena sodelavka Bernarda fotografirala. In tudi ona pri tem ni pokazala nobenega strahu. Na Sliki 13 so tako vidni tanki, ki jih je gospa Bernarda fotografirala tako, da se je nagnila skozi okno avtomobila, medtem ko je gospa Lidija vozila. Kako zelo predani sta bili novinarki svojemu poslanstvu, priča tudi zanimivost, ki nama jo je zaupala Lidija Kosi. In sicer je povedala, da ni nobene fotografije, na kateri bi bili onidve, saj med poročanjem nikoli nista pomislili na to, da bi se fotografirali.

¹² Foto: osebni arhiv avtoric.

Slika 14: Tanki JLA med Krapjem in Veržejem (jutro, 28. junija 1991)¹³

Kakšno nalogo ste opravljali v času vojne?

V času vojne za slovensko samostojnost sem bila novinarka na Murskem valu v Murski Soboti. S kolegico Bernardo Balažic Peček z Vestnika sva dan po razglasitvi samostojnosti Slovenije bili namenjeni po pomurskih slaščičarnah, da bi preverili, ali ponujajo sladoled (in druge slaščice) tudi za diabetike, a nisva prišli še niti do prve v Moravskih Toplicah, ko so nama na recepciji hotela Ajda povedali, naj pokličeva v uredništvo, iz katerega so naju potem preusmerili na mejni prehod Dolga vas in v Petišovce, kjer več ni bilo mogoče priti čez mejo. Tako sva pač po sili razmer prečkali Muro z brodom na Hotizi in nadaljevali pot v Ormož. No, tam pa so na mejnem prehodu že doneli streli, saj je jugoslovanska vojska z uporabo orožja na vsak način hotela v Slovenijo in to ji je tudi uspelo. Takrat seveda ni bilo mobilov, pa sem se tako v radijski eter javljala kar s stacionarnih telefonov, ki so mi jih prijazno odstopili ljudje ali v svojih domovih ali v različnih lokalih.

¹³ Foto: Bernarda Balažic Peček.

Katero poročanje se vam je v času osamosvojitvene vojne najbolj vtisnilo v spomin?

Spomnim se vseh mojih poročanj zlasti v prvih dveh dneh, ko sem bila ves čas na terenu, saj zaradi miniranih mostov sploh nisem mogla v uredništvo v Murski Soboti. Mi je pa zelo ostalo v spominu javljanje iz vratarnice podjetja Elrad, ki je bilo takrat še v centru Gornje Radgone, ko so mi dobesedno mimo ušes švigali streli, kar se je seveda slišalo tudi po radiu.

Katero poročanje vas je najbolj pretreslo?

Najbolj so me pretresla poročanja o posameznih ljudeh in to ne glede na dejstvo, ali je šlo za vojake ali za pripadnike teritorialne obrambe ali pa pač lokalne prebivalce. Denimo ponoči, ko sem se vozila iz Veržeja, kjer sem preverjala, kje se je za prenočevanje ustavila kolona tankov, je lilo kot iz škafo, po čisto prazni cesti pa je ob kolesu mirno hodil moški, ki se mu verjetno niti sanjalo ni, kako blizu je 17 tankov in še nekaj drugih vojaških vozil. Pa tudi pozneje, ko sem obiskala ranjene vojake v bolnišnici, me je dobesedno stisnilo pri srcu, saj me je 19-letni bosanski mladenič vprašal, kje sploh je in ali menim, da se bo lahko pravočasno vrnil domov, kjer je vpisan na fakultetni študij. In še veliko presunljivih zgod bi lahko naštel, ker jih pač nikoli ne bom pozabila.

Kako je na vaše delo gledala vaša družina?

Takrat sem bila še mlada novinarka in od moje vrnitve s študija v Ljubljani nista minili niti dve leti. Moram reči, da je starše, pri katerih sem skupaj s kolegico prenočila, ker nisva mogli čez Muro, zelo skrbelo. Mama mi je celo rekla, naj ne nosim glave na prodaj in da naj si raje pošteno spočijem, namesto da se ponoči vozim naokrog in preverjam, kje so tanki. Moj partner, ki je zdravnik, pa je bil takrat skorajda ves čas v bolnišnici in se nisva kaj dosti videla, slišal pa me je tudi samo po radiu. A je tako vsaj vedel, da sem v redu.

Kako je izgledal vaš vsakdan?

Prva dva dneva sem bila na desnem bregu reke Mure in sem »prečesala« teren od Ormoža do Gornje Radgone. Ves čas sem razmišljala, kdaj in od kod bom lahko poklicala in poročala v radijski program, kje se bova s kolegico lahko peljali, da bova v Radence ali Gornjo Radgono prispeli pred tanki in podobno. Ko sva uspeli peš priti čez

petanjski most, pa sem delala v uredništvu, klicala naokoli, tekala v klet v času alarmov itd.

Kdo vam je dajal informacije?

Informacije sem dobivala tako od pripadnikov teritorialne obrambe in predvsem od prebivalcev samih, no, pa tudi od novinarskih kolegov. Največ pa sem jih seveda zbrala kar sama na terenu, saj sem, na primer, stala ob cesti in štela tanke, ki so bili namenjeni proti mejnemu prehodu v Gornji Radgoni. Bila sem v neposredni bližini ovir, ki so jih vojski na ceste zlasti na železniške tire postavili teritorialci ali drugi prebivalci, da bi jih vsaj za nekaj časa zaustavili in zadržali.

Preko katerih medijev ste obveščali ljudi?

Preko radijskega etra. Moram reči, da sem se javljala tudi na Radio glas Ljubljane, posneli so me kolegi z dopisništva TV Slovenija in tako dalje.

Ali bi bili še enkrat pripravljene prevzeti vlogo novinarka, če bi prišlo ponovno do vojne?

To ni vprašanje. Jaz sem novinarka, pa naj bo mir ali vojna. In vesta, novinarji smo dolžni ljudem poročati o tem, kaj se dogaja v družbi. Vojne razmere pa našo vlogo, ki je tudi motivacijska in za ljudi pomembna, kar zadeva preprečevanje panike ali lažnih novic, samo še potencirajo. Vsekakor se nikoli tudi vsi novinarji ne odzovemo enako, ne nazadnje smo samo ljudje in to ne vselej in vsi pogumni. A zase lahko rečem, da nisem in ne bom razmišljala, če bom opravljala svoje delo ali ne, saj se vselej trudim po svojih najboljših močeh. Da sem bila leta 1991 prepričana, da se vsi in z vsemi sredstvi borimo za dobro in pošteno državo, lahko rečem tudi danes, hkrati pa moram priznati, da sem se motila, saj vidim, da so nekateri izrabili tudi to. Škoda!

Davorka Makovec,
patronažna medicinska sestra

Davorka Makovec je bila v letu 1991 patronažna medicinska sestra v Zdravstvenem domu Gornja Radgona. Na terenu v Sv. Juriju ob Ščavnici je izvedela za prihod oklepne enote JLA. V času vojne je v zdravstvenem domu v Gornji Radgoni nudila prvo medicinsko pomoč ranjenim slovenskim teritorialcem in pripadnikom JLA.¹⁴

Slika 15: Intervju z Davorko Makovec

Kakšno nalogo ste opravljali v času vojne?

V času osamosvojitvene vojne sem bila zaposlena v Zdravstvenem domu Gornja Radgona na delovnem mestu patronažne medicinske sestre za teren – takratni Videm ob Ščavnici, danes Sv. Jurij ob Ščavnici. Ob vdoru okupatorja na naše ozemlje so se dela in naloge spremenile. Ob situaciji, ki je s tem nastala, sem bila s strani direktorice Zdravstvenega doma razporejena v ekipo prve pomoči za nudenje pomoči poškodovanim, ranjenim, bolnim ali drugače prizadetim v tej vojni.

Zagotovo je bilo veliko dogodkov iz tistega časa, ki so se vam močno vtisnili v spomin. Se česa še posebej spominjate?

Gornji Radgoni se je približeval konvoj agresorske vojske, med tem konvojem pa je bilo vojaško vozilo z znakom Rdečega križa. To vozilo je naenkrat z glavne ceste zavilo levo proti zdravstvenemu domu. Pred zdravstvenim domom je iz njega izstopilo od 12 do 14 oboroženih vojakov v polni bojni opremi. Ob sestopu iz vozila so vsi dvignili roke in odvrgli svoje orožje. Vojaki, ki so dezertirali pred zdravstvenim domom, so bili vznemirjeni in prestrašeni, saj sploh niso vedeli, na kakšno nalogo so bili poslani. Imeli so informacijo, da so Slovenijo napadli tujci in da gredo braniti slovensko mejo. Ob spoznanju, da so bili zavedeni, niso več želeli sodelovati v vojnem napadu proti Gornji

¹⁴ Foto: osebni arhiv avtoric.

Radgoni. Naša naloga je bila, da smo te vojake nahranili, omogočili smo jim, da so se preoblekli, vzpostavili kontakte z našo teritorialno obrambo in jim zagotavljali varnost. Sodelovala sem v timu zdravstvenih delavcev tudi v tem smislu, da smo jim nudili psihološko prvo pomoč, ki so je bili še kako potrebni, saj so to bili namreč sami mladi fantje.

Ko so se začeli oboroženi spopadi, smo oskrbeli tudi ranjene in nenehno sem seveda sodelovala pri spremljanju informacij, kaj se dogaja po Gornji Radgoni – da nas ja ni presenetila kakšna situacija glede pripravljenosti za nudenje prve pomoči. Po vsej Radgoni smo imeli kurirje, ki so nam osebno ali po telefonu prenašali informacijo v zvezi s stanjem na terenu. Zbolevalo je tudi civilno prebivalstvo – starejši, otroci, nosečnice. Tudi ta skupina prebivalstva je morala biti oskrbljena. Za te ljudi smo poskrbeli v samem zdravstvenem domu ali pa jih je bilo potrebno premestiti do bolnišnice v Mursko Soboto, kar pa seveda ni bilo enostavno. Na poti do tja so namreč bile postavljene barikade, mimo katerih se ni bilo enostavno prebiti.

Do kakšnih poškodb je prihajalo?

V vojni za Slovenijo je pri oboroženih spopadih prihajalo do poškodb, ki so bile posledica uporabe strelnega orožja in razstreliva. To so bile raztrganine okončin s hudimi krvavitvami, opekline, nekaj poškodb glave kot posledice padcev pri bežanju v neznano oziroma pri bežanju s strahom, ko človek ne more paziti na nastavljene ovire in pasti, ki jih je bilo povsod dovolj. Tudi psihične travme so se pojavljale tako s strani pripadnikov TO kot tudi civilnega prebivalstva. Bili sta tudi dve smrtni žrtvi med civilnim prebivalstvom zaradi streljanja.

Kako so na vas gledali moški sodelavci?

Pogledi moških sodelavcev do nas članic, ki smo sodelovale v ekipah za nudenje prve pomoči, so bili korektni, počutile smo se enakovredne, spoštovane in med nami ni bilo nobenih posebnih razlik. Pri organizaciji dela se je naredila edino največkrat izjema do nas žensk v smislu tega, da se je takrat, ko je bilo potrebno iti na teren z reševalnim vozilom, organiziralo tako, da če se je le dalo, so šli na teren in na kraj borbenih udejstvovanj moški člani ekipe. Smo pa bili vsi med seboj zelo korektni in smo si pomagali, kar je za dobro opravljeno delo bistvenega pomena.

Kako ste se vi osebno spopadali s tem kaotičnim stanjem?

Moj spopad s tem kaotičnim stanjem je terjal kar veliko predvsem psihične moči. Sem mama dveh hčerk, takrat starih 3 in 13 let. Mož je bil prav tako aktivno vključen, saj je bil pripadnik TO in sta za najini hčerki skrbela moja mama in oče. Živimo na vasi, od Gornje Radgone oddaljeni 2 km. V našo hišo so se zatekli sorodniki iz porušenega bloka v neposredni bližini mejnega prehoda. Ni bilo enostavno sprejeti resničnosti, da je z varnostjo in blaginjo, v kateri so do začetka vojne živeli, konec. Sprejeti resničnost, da slišiš neposredno nad seboj vojaška letala, ki so preletavala Radgono, da slišiš pike orožja, da vidiš ruševine in gledaš bolečino ljudi, ki so vsak po svoje trpeli grozote, ki so bile takrat naša resničnost. Vendar niti za trenutek nisem pomislila na to, da ne bi želela sodelovati pri vseh aktivnostih, ki so bile nadvse potrebne in brez katerih bi bile posledice vojne še hujše.

Se vas je kakšna zgodba ranjencev še posebej dotaknila?

Mene osebno so se najbolj dotaknili prav ti vojaki, ki so dezertirali v ZD, saj so bili psihično v zelo negotovem stanju in niso vedeli, mogoče niti verjeli, da se bo z njimi vse dobro končalo. Ker so bili tako zavedeni s strani glavnih v JLA, je bilo njihovo nezaupanje upravičeno. Dotaknila se me je tudi poškodba moje 3-letne hčerke, ki je ob letalskem napadu tekla po stopnicah v klet, pri tem padla in si razbila glavo. Mene seveda ni bilo doma, ker sem bila v ekipi, zato je moja mama pritekla 2 km peš do mene, saj ni bilo telefonov, da smo jo lahko šli oskrbet.

Kako je na vaše delo gledala vaša družina?

Pogledi moje družine v tem smislu, da stopimo skupaj in se enotno borimo za našo Slovenijo, so bili vsem članom enaki – vsi skupaj in en z drugim proti okupatorju. V naši hiši se je tudi hranilo orožje TO, kar je bilo zelo tvegano in je psihološki pritisk bil še toliko večji. Midva z možem sva bila oba aktivno vključena v vojno in sva potrebovala podporo mojih staršev že zaradi varstva otrok. Vse skupaj ne bi bilo mogoče, če pri tem ne bi bili složni. V hiši moje mame je zatočišče poiskal tudi monsinjor Franc Puncer, ki je sicer živel v Gornji Radgoni.

Kakšen je bil vaš vsakdan?

Moj vsakdan v tej vojni za Slovenijo je bil vedno poln pozitivnih pričakovanj – da se ta morija konča. Dneve sem preživljala v zdravstvenem domu in seveda nekaj malega tudi doma, saj je bilo potrebno poskrbeti tudi za najnujnejše stvari, kot je hrana in druge nujne potrebščine za življenje za mojo družino in druge, ki so bili nastanjeni pri nas. Tudi počitek in spanec sta bila nujno potrebna. Vsakodnevna skrb je bila samo za najnujnejše stvari, za sprostitev in zabavo ni bilo časa.

Bi to, kar ste takrat doživeli, preživali, še enkrat ponovili, če bi prišlo do vojne za Slovenijo?

Če bi prišlo še enkrat do podobnega stanja, bi bila vsekakor še vedno pripravljena se odzvati in žrtvovati za lepši in boljši jutri mladega rodu, sedaj so tu pri meni že tudi vnuki, ki pa so pri nas, babicah in dedkih, še v posebnem predalčku. Odzvala bi se brez oklevanja v vseh mojih mejah sposobnosti in zmožnosti. Še vedno sem aktivna pri Rdečem križu Slovenije na področju izobraževanja laikov iz nudenja prve pomoči, usposabljanja članov ekip prve pomoči za delo na terenu in v izrednih razmerah, se pa tudi aktivno vključujem v zadolžitve za nudenje prve pomoči na terenu. Bila sem aktivna tudi v času migracij v Namestitvenem centru Gornja Radgona, kjer je bilo potrebno migrantom, ki so prihajali v zelo slabem zdravstvenem stanju, nuditi prvo pomoč.

Kakšno je vaše mnenje o priznanju zaslug ženskam v slovenski osamosvojitveni vojni s strani države in javnosti?

Na to vprašanje pa žal odgovarjam z rahlim cmokom v grlu in grenkim priokusom. Mislim, da nas je v osamosvojitveni vojni za Slovenijo sodelovalo kar lepo število žensk. Z orožjem za pasom verjetno veliko manj kot moških, je pa bilo v vojni potrebno opraviti še veliko drugih stvari, kot so prehrana, zdravstvo, vzgoja ... In prav tu so ženske opravile ključno vlogo, zato mislim, da se je vzporedno z ostalimi oboroženimi udeleženci vojne dajalo ženskam premalo pozornosti in pomena k doprinosu uspeha osamosvojitvene vojne. Smatram, da se v očeh države in javnosti temu daje premajhen pomen. V vojnah, ki se dogajajo, obstaja več vrst orožja in več vrst drugih atributov, ki so potrebni, da se lahko vojne več ali manj uspešno končajo. In prav v tem so tudi ženske prispevale veliko, da je bila ta vojna uspešna, zato bi si prav gotovo zaslužile

več pozornosti in poudarka na njihovem doprinosu k uspehu vojne, ki je potekala v letu 1991 v Sloveniji. Za mnoge so aktivnosti, za katere so poskrbele ženske, same po sebi umevne, da morajo pač nemoteno potekati. Veliko ljudi pa se niti ne zaveda, da ženska duša in psiha funkcionirata malo drugače, še posebej, ko so prisotna čustva in to se je v vojni z gotovostjo dogajalo. Tudi sama sem to neposredno doživela ob priložnosti, ko sem morala zjutraj ob štirih zapustiti dom, otroke, starše, za moža nisem imela informacij, kje se nahaja, grozil pa je letalski napad. Oditi od svojih najdražjih z mislijo, ali se bomo še videli, ni kar tako. Ko pa prideš na izpolnjevanje nalog, ki so ti zadane, si seveda stoddostno prisoten. Vse to so žrtve nas žensk, kar bi bilo potrebno poudariti, spoštovati in jim dati več priznanja.

Pri gospe Makovec doma so v času osamosvojitvene vojne v garaži in kleti hranili orožje. Sedaj je na njihovi hiši vgrajena spominska plošča.

Slika 16: Spominska plošča¹⁵

¹⁵ Osebni arhiv Davorke Makovec.

Jožefa Unger, gospodinja

Jožefa Unger iz Ropoče je bila v času osamosvojitvene vojne gospodinja. Doma so imeli živino in zemljo. V tistem trenutku se ji je življenje postavilo na glavo, saj je bila za vse sama. Čutila je veliko odgovornost. Sama je morala skrbeti za dva otroka ter dva starejša človeka in celotno kmetijo.

Slika 17: Intervju z Jožefo Unger

Kako so vašega moža poklicali v vojno?

Prišli smo domov z njive in ravno začeli s kosilom. Nato je prišel kurir in mu prinesel vabilo. Bili smo prestrašeni in ga vprašali, če lahko do konca poje kosilo, vendar mu je kurir povedal, da ne, da se mora takoj odpraviti. Od takrat naprej je zavladata tišina, nihče ni več jedel naprej in pričeli smo jokati.

Kako ste se počutili, ko ste izvedeli, da mora vaš mož v vojno?

Počutila sem se strašno. Bila sem panična in res prestrašena. Najprej se mi je porajalo vprašanje, kako bom sama zmogla vso to delo.

Kaj pa pozneje, ko je mož odšel?

Bila sem zelo prestrašena. Imela sem dva otroka, dva starca in dvajset glav živine. Zelo sem bila vznemirjena, nisem mogla spati in normalno funkcionirati. Bila sem v strahu, streljali so, mi smo si iskali zaklonišče.

Kakšen je bil vaš vsakdan?

Zjutraj sem morala podojiti krave, opraviti delo v hlevu. Poskrbeti sem morala tudi za otroke in za mojo mater ter očeta. Za vsako opravilo sem bila sama. Dobila sem informacije, da sem bila upravičena do obiska moža – prišel mi je pomagat delat dve uri. Takrat smo tudi okopavali hren in so mi ženske, ki so nam pomagale, hodile tudi na dom pomagat v hlev, vendar so se zaradi vojne velikokrat bale priti.

Kako je na vojno gledala vaša družina?

Vsi so bili žalostni in zaskrbljeni. Takrat sem bila »glava družine«, odgovorna za vse, kar je predstavljalo tudi zelo veliko breme. Vsak dan nas je bilo strah.

RAZPRAVA

V sklopu raziskovalne naloge sva želeli raziskati, kakšna je bila vloga Pomurk v času osamosvojitvene vojne ter kakšno je njihovo mnenje o pomembnosti vloge žensk takratnega časa. Zanimalo naju je tudi, ali menijo, da je njihovo delo v času osamosvojitvene vojne dovolj priznано s strani države in javnosti. Rezultate sva pridobili s pomočjo intervjujev s petimi ženskami, ki so v vojnem času delovale na različnih področjih. Izziv nama je bil pridobiti primerne informatorke za najino raziskavo, saj o posameznicah obstaja malo informacij. V raziskovalni nalogi sva si na podlagi lastnih izkušenj ter pregleda strokovne literature in časopisa Vestnik zastavili tri hipoteze.

1. HIPOTEZA: O vlogi žensk v osamosvojitveni vojni v Pomurju obstaja premalo podatkov.

Da bi hipotezo potrdili ali ovrgli, sva na podlagi članka dr. Alojza Šteinerja *Nekaj posebnosti osamosvojitvene vojne na območju Pomurja leta 1991* iz zbornika Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije pregledali literaturo, s katero sva si tudi pomagali pri teoretičnem delu raziskovalne naloge, ter časopis Vestnik v obdobju 20. junij–12. september 1991. Ugotovili sva, da razen manjših omemb žensk ter avtoric prispevkov (glej Priloga 1) o ženskah ne obstajajo informacije o njihovem udeleževanju v času osamosvojitvene vojne v Pomurju v takratnem edinem pomurskem časopisu.

Na podlagi pregledane literature in člankov lahko **1. hipotezo potrdiva**, saj pri pregledu nisva našli na več konkretnih informacij o vlogi Pomurk v osamosvojitveni vojni.

2. HIPOTEZA: Informatorke svojo vlogo v osamosvojitveni vojni ocenjujejo kot pomembno.

Da bi potrdili ali ovrgli drugo hipotezo, sva se pogovorili z ženskami, ki so v času osamosvojitvene vojne delovale na različnih področjih.

Jacqueline Steržaj je bila v času osamosvojitvene vojne poveljnica drugega jurišnega voda v Ljutomeru. Vodila je vod, v katerem so bili sami moški. Njena vloga in vloga vseh v njenem vodu je bila velika, saj so obranili Kačure in sodelovali v Gornji Radgoni.

Irma Benko je v času osamosvojitvene vojne vodila medijsko hišo. Ni bila na bojnem polju, je pa naredila vse, da so prebivalci Pomurja vedeli, kaj se okoli njih dogaja. Ko se je že zdelo, da ne bodo mogli natisniti Vestnika, je skupaj z izkušenimi tiskarji in Vestnikovim tehničnim urednikom Endrejem Gonterjem ter sodelavcem Nepujsaga Albertom Abrahamom bila soustvarjalka zanjo, kot je povedala, najboljšega časopisa na svetu: »Dotaknila sem se skoraj vsake iz svinčenih črk zložene besede, kar ostaja neizbrisen spomin!«

Lidija Kosi je bila novinarka na terenu. S sodelavko Bernardo Balažic Peček sta po golem naključju pristali sredi osamosvojitvene vojne. Nista se prestrašili, kot nam je povedala gospa Lidija, o strahu nista niti razmišljali. Njena vloga in vloga njene žal že pokojne sodelavke ter vloge vseh novinarjev po svetu so v času vojn še kako pomembne. Kot pravi gospa Lidija: »Jaz sem novinarka, pa naj bo mir ali vojna. In vesta, novinarji smo dolžni ljudem poročati o tem, kaj se dogaja v družbi. Vojne razmere pa našo vlogo, ki je tudi motivacijska in za ljudi pomembna, kar zadeva preprečevanje panike ali lažnih novic, samo še potencirajo.«

Davorka Makovec, patronažna medicinska sestra, je v zdravstvenem domu v Gornji Radgoni pomagala tako vojakom JLA kot vojakom TO. Ni delala razlik. Bila je mama takrat še majhnima hčerama, skrbelo jo je zanju, vendar je kljub temu ostajala na svojem delovnem mestu in pomagala ljudem, ki so jo potrebovali. Poudarila je tudi, da pri njihovem delu ni bilo nobenih razlik med spoloma. Vsi so sodelovali.

Jožefa Unger je bila v času osamosvojitvene vojne ena od številnih gospodinj, ki so ostale doma z otroki in ostarelimi sorodniki. Naša sogovornica nam je povedala, da je veliko bremena kar čez noč ostalo njej. Vse to je zmogla. Takih žensk je bilo veliko, zato je njihova, mnogokrat prezrta vloga v osamosvojitveni vojni še kako pomembna.

Na podlagi pogovorov z informatorkami in na podlagi materialnih dokazov, kot so bile fotografije in originalna vojna izdaja časopisa Vestnik, ki so tudi del najine raziskovalne naloge, lahko **2. hipotezo**, da informatorka svojo vlogo v osamosvojitveni vojni ocenjujejo kot pomembno, **potrdiva**.

3. HIPOTEZA: Doprinos žensk k slovenski osamosvojitvi s strani Republike Slovenije in javnosti ni bil in ni dovolj opažen in priznan.

Skozi pogovor z informatorkami sva opazili, da se v času osamosvojitvene vojne dela niso delila na ženska in moška. Vse sogovornice, ki so bile v tistem času v službi, so govorile, da so dobro delali vsi skupaj, zato je bila vojna uspešna. Po vojni pa je bila zgodba žal drugačna.

Jacqueline Steržaj je tako povedala, da je »bila edina ženska, ki je vodila svoj vod, čeprav Ljubljana tega ni priznavala. Samo moj vod ni prejel nagrade za uspešno izvajanje vojnih nalog. Samo zaradi tega, ker sem ženska. Nismo prejeli ne priznanja za Kačure, ki smo jih branili, niti za Gornjo Radgono. Preostali vodi, ki so bili pod vodstvom moških, so te nagrade prejeli.«

Irma Benko nama je predstavila še širšo sliko, ki se navezuje tako na ženske kot na moške. In sicer naju je presenetila z dejstvom, da niti novinarji, ki so bili najbolj izpostavljeni, nimajo pravice do pridobitve statusa vojnega veterana. O mačehovskem odnosu države do novinarjev pa pričajo besede takratnega republiškega sekretarja za informiranje Jelka Kacina, ki je novinarjem o delovanju v vojnih razmerah po besedah gospe Irme povedal: »Saj ste si z vojno naredili tako veliko promocijo, da bi lahko zanjo državi še kaj plačali.«

Najino tretjo hipotezo potrjujeva z besedami gospe Davorke, ki je v času vojne skrbela za ranjene na obeh straneh: »V vojnah, ki se dogajajo, obstaja več vrst orožja in več vrst drugih atributov, ki so potrebni, da se lahko vojne več ali manj uspešno končajo. In prav v tem so tudi ženske prispevale veliko, da je bila ta vojna uspešna, zato bi si prav gotovo zaslužile več pozornosti in poudarka na njihovem doprinosu k uspehu vojne, ki je potekala v letu 1991 v Sloveniji.«

ZAKLJUČEK

Slovenska osamosvojitvena vojna je popisana v številnih knjigah, vsako leto se je tudi spominjamo in jo obeležujemo. Z raziskovalno nalogo pa sva želeli ugotoviti, kaj se skriva za datumi, uradnimi podatki, ki so nam dostopni v šoli in v širši javnosti. Nato sva pregledali časopis Vestnik v obdobju, ko se je v Pomurju odvijala osamosvojitvena vojna. Po pregledu časopisa sva se lotili intervjujev. Namenoma sva izbrali ženske z

različnih področij delovanja v času osamosvojitvene vojne, saj sva tako lahko dobili širšo sliko dogajanja.

Pomembno je tudi, da izpostavimo dejstvo, da se ženske med samo vojno niso čutile zapostavljene. Skupaj s sodelavci so delovale kot ekipa, saj so vsi verjeli, da če bodo sodelovali, nam je boljši jutri zagotovljen. Stanje se je spremenilo po vojni, ko so si želele priznanja, pa ga niso dobile. Pravzaprav je bilo po vojni prezrtih več ljudi ne glede na spol. Ena izmed teh skupin so tudi novinarji.

Pregled Vestnika, fotografije in drugi viri, ki sva jih pridobili v okviru najine raziskave, predvsem pa pogovori z izjemnimi ženskami, ki so na tak ali drugačen način sodelovale v osamosvojitveni vojni, so nama omogočili, da sva v to pomembno obdobje slovenske zgodovine pogledali z druge strani.

V prihodnosti bi bilo dobro najino raziskavo razširiti, saj sva se tokrat posvetili samo Pomurkam, petim informatorkam, ki so sicer delovale na različnih področjih družbenega in poklicnega življenja. Pozornost bi lahko posvetili različnim poklicem ali skupinam ljudi, ki so sodelovali v vojni in tako vsaj s takim delom deloma popravili krivice, ki so se predvsem takoj po osamosvojitveni vojni zgodile ljudem, ki so verjeli in delali za boljši jutri ne glede na spol, pa so na njih pozabili tako ali drugače.

VIRI

Literatura:

- Dežman, Jože. (2006). *Enotni v zmagi – osamosvojitve Slovenije*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.
- Režek Mateja, Antoličič Gregor, Frantar Špela (zgodovina.), Popovič Lozar Gordana (2023). *Zgodovina 4. Sodobnost: učbenik za zgodovino v 4. letniku gimnazij*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Šteiner, Alojz. (2022). Nekaj posebnosti osamosvojitvene vojne na območju Pomurja leta 1991. V Kosi, A (ur.), *Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije* (str. 63–84). Ljutomer: Območno združenje slovenskih častnikov, Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo, Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje.

Spletni viri:

- Đekič, Marko (2012). Zunanjepolitični aspekt slovenske osamosvojitve - Diplomsko delo. Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta. Dostopno na: <https://dk.um.si/Dokument.php?id=51731&lang=slv>.
- Jambreč, Peter (b. d.). Ustavne podlage osamosvojitve in ustanovitve Slovenije. Dostopno na: <https://enciklopedija-osamosvojitve.si/clanek/ustavne-podlage-osamosvojitve-in-ustanovitve-slovenije/>.
- Majniška deklaracija 1989. (8. 5. 2020). Dostopno na: <https://www.vso.si/index.php/povezave/1050-majniska-deklaracija-1989>.
- Repe, Božo (2001). Slovenci v osemdesetih letih. Ljubljana, Zveza zgodovinskih društev Slovenije. Dostopno na: https://www.sistory.si/cdn/publikacije/26001-27000/26859/Slovenci_v_osemdesetih_letih.pdf.
- Rupel, Dimitrij (b. d.) Nova revija. Dostopno na: <https://enciklopedija-osamosvojitve.si/clanek/nova-revija/>
- Šteiner, Alojz (1. 6. 2021). Slovenska osamosvojitvena vojna 1991 v Pomurju. Dostopno na: <http://www.murskasobota.zvvs.si/30-let-vojne-za-slovenijo>.
- Žužek, Aleš (27. 6. 2015). Pred 20 leti se je začela vojna za Slovenijo. Dostopno na: <https://www.rtvslo.si/slovenija/pred-20-leti-se-je-zacela-vojna-za-slovenijo/260680>.

Ustni viri:

- Benko, Irma, 1952, upokojenka, Murska Sobota.
- Kosi, Lidija, 1965, novinarka v dopisništvu za Pomurje RTV SLO, Spodnji Kamenščak, Ljutomer.
- Makovec, Davorka, 1954, upokojenka, prostovoljka in predavateljica Rdečega križa Slovenije – Območno združenje Gornja Radgona, Gornja Radgona.
- Steržaj, Jacqueline, 1963, diplomirana inženirka agronomije, Ljutomer.
- Unger, Jožefa, 1963, upokojenka, Ropoča, Rogašovci.

Priloga 1: fotografije člankov iz Vestnika

Slika 18: Razmišljanja o naši samostojnosti (20. junij 1991, XLIII, 24, 5)

Slika 19: Pot pelje samo naprej (27. junij 1991, XLIII, 25)

Slika 20: To niso bile več sanje (4. julij 1991, XLIII, 26, 17)

Slika 21: Brionska deklaracija (11. julij 1991, XLIII, 27, 2)

Slika 22: Razdejanje duše mesta Gornja Radgona (11. julij 1991, XLIII, 27, 7)

Slika 23: V gospodarstvu gre za preživetje (11. julij 1991, XLIII, 27, 9)

Slika 24: Pozdravljena, Slovenija (11. julij 1991, XLIII, 27, 13)

Slika 25: Vojna in igra, Solze za sinove (18. julij 1991, XLIII, 28, 3)

Slika 26: Gornja Radgona. Obnova hiš in stanovanj (1. avgust 1991, XLIII, 30)

Slika 27: JA danes zapuša Mursko Soboto (5. september 1991, XLIII, 35)
Vir fotografij: avtorici raziskave

Slika 28: Pomurje brez YU vojske (12. september 1991, XLIII, 36)

ZAKLJUČEK 4. LITERARNEGA NATEČAJA SPOMINSKA OBELEŽJA PRIPOVEDUJEJO
Šolsko leto 2021/22

Dom kulture Gornja Radgona,
25. maj 2022

Grafika: A. Steiner

FOTO GALERIJA PREDHODNEGA NATEČAJA

Fotografije z zaključne slovesnosti in strokovne ekskurzije 2022

**STROKOVNA EKSKURZIJA V POSAVJE IN VOJAŠKO
LETALIŠČE CERKLJE OB KRKI, 30. SEPTEMBRA 2022**

© Dani Mouko

Kulturni program ob zaključku 4. literarnega natečaja so pripravili profesorji in učenci Osnovne šole Gornja Radgona

Udeleženci prireditve in praporščaki na zaključni prireditvi.

Foto: D. Mauko

Foto: D. Mauko

Slavnostni govornik, predsednik ZVVS g. Ladislav Lipič (zgoraj) in nagovor predsedujočega KoDVOP, g. Borisa Edšida.

Prejemniki medalj najboljše ocenjenih proznih del v kategoriji 4., 5. in 6. razreda.

Prejemniki medalj najboljše ocenjenih pesmi v kategoriji 4., 5. in 6. razreda.

Prejemnika medalj najboljše ocenjenih proznih del v kategoriji 7., 8. in 9. razreda.

Prejemnici medalj najboljše ocenjenih pesmi v kategoriji 7., 8. in 9. razreda.

Foto: D. Mauko

Prejemniki medalj najboljše ocenjenih proznih del srednješolcev (gimnazijcev).

Foto: D. Mauko

Podelitev priznanja in elektronske verzije knjige Spominska obeležja pripovedujejo.

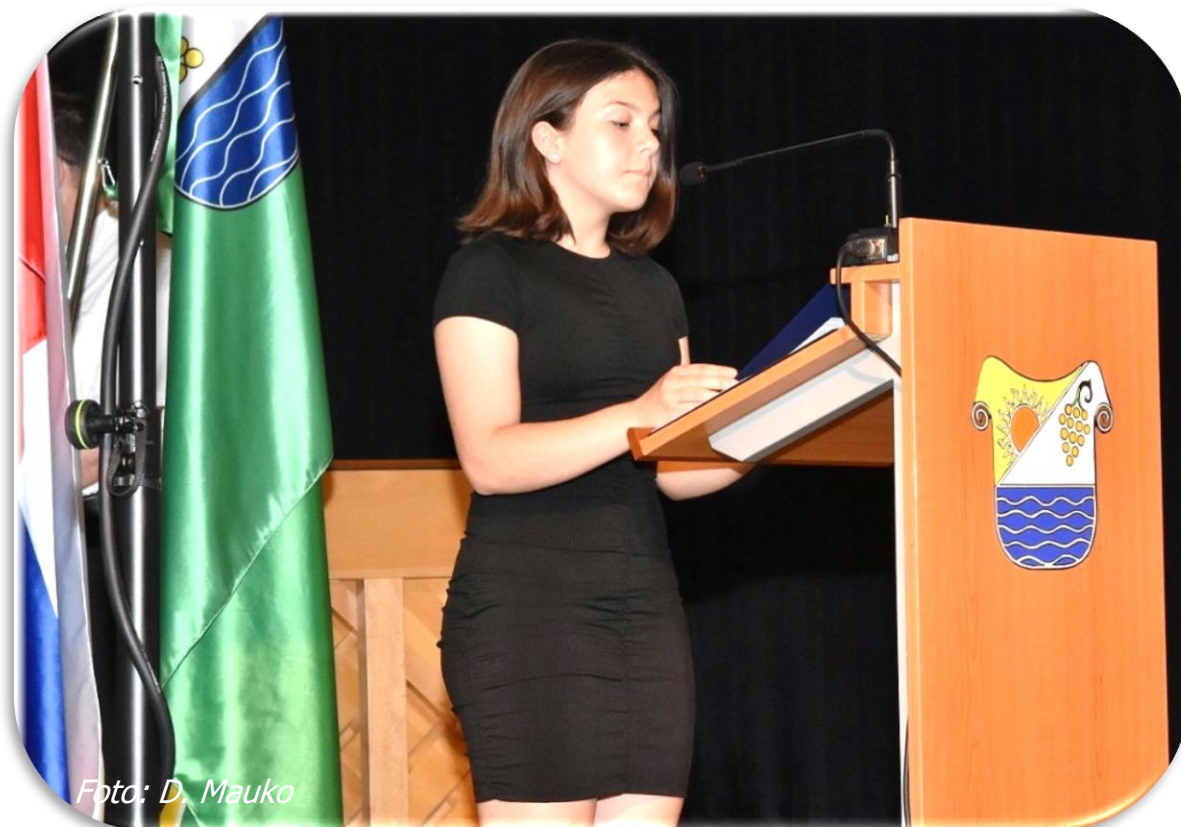

Foto: D. Mauko

Učenka Osnovne šole Gornja Radgona, ki je prebrala svojo pesem iz natečaja.

Foto: D. Mauko

Baletna točka gornjeradgonske osnovnošolke na zaključni prireditvi.

Mentorice, ki so sodelovale na literarnem natečaju ob prejemu zahval na slovesnosti.

Članice in člani OZVVS Gornja Radgona na zelo izpostavljeni točki pri podelitvi priznanj vsem prisotnim avtoricam in avtorjem.

Irena Kumer (v sredini desno) in Darja Farič Klemenčič (v sredini levo) – dve predstojnici brez katerih se literarni natečaji v Pomurju ne bi ohranili od leta 2017 naprej. Ob podelitvi posebne zahvale na prireditvi ga. Kumrovi, upokojeni predstojnici Območne enote Murska Sobota Zavoda Republike Slovenije za šolstvo.

Pri literarnem natečaju je veliko dela in tudi zadovoljstva, ko je opravljeno.

Foto: D. Mauko

S predstavitve vojaške letalske flote Slovenske vojske.

Foto: D. Mauko

S helikopterji se udeleženci strokovne ekskurzije sicer niso mogli peljati, zato pa je bilo več fotografskih trenutkov v letalski bazi.

Foto: D. Mauko

Praktični prikaz gašenja na letališču.

Foto: D. Mauko

Poslovitev in zahvala gostiteljem na vojaškem letališču Cerklje ob Krki.

Foto: J. Kološa

Kratka učna ura osamosvojitve v Posavju pred Obeliskom zmage v Brežicah.

Foto: D. Mauko

Skupinska fotografija pred brežiškim pomnikom osamosvojitve.

V Posavskem muzeju v Brežicah.

Pri ogledu ene od muzejskih zbirk.

Foto: D. Mauko

Dve učenci se generaciji. Mlajša generacija na strokovni ekskurziji v muzeju ...

Foto: D. Mauko

in starejša generacija - mentorski del.

Foto: D. Mauko

Organizatorji so se potrudili, da je vsak našel nekaj tudi zase.

Pod devetimi zastavami – Posavje 1900–1990

Under nine flags - Posavje Region 1900–1990

1848–1945	1867–1918	1918	1918–1945	1934–1945	1861–1946	1941–1945	1945–1991	1945–1991
1900–1945	1900–1918	1918	1918–1945	1941–1945	1941–1943	1941–1945	1945–1991	1945–1991
SLOVENSKA NARODNA ZASTAVA SLOVENIAN NATIONAL FLAG	Avstro-Ogrska Austria-Hungary	Država Slovencev, Hrvatov in Srbov State of Slovenes, Croats and Serbs	Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes Kraljevina Jugoslavija Kingdom of Yugoslavia	Nacistična Nemčija Nazi Germany	Kraljevina Italija Kingdom of Italy	Neodvisna država Hrvaška Independent State of Croatia	Demokratska federativna Jugoslavija Democratic Federal Yugoslavia Federativna ljudska republika Jugoslavija Federal People's Republic of Yugoslavia	Ljudska republika Slovenija People's Republic of Slovenia Socialistična republika Slovenija Socialist Republic of Slovenia

Foto: D. Mauko

Še fotografija s sladkega postanka v Brežicah.

Zaključna analiza strokovne ekskurzije med goricami v Pomurju.

